

ALMANAK

van die

Nederduitsch Hervormde Kerk
van Afrika

1942

Hoof-Redakteur Prof. Dr. S. P. Engelbrecht

*Uitgegee vanweë die Algemene Vergadering
van die Nederduitsch Hervormde Kerk*

36ste JAARGANG

UNIVERSITEIT VAN DIE
WITWATERSRAND
JOHANNESBURG

Waarby Ingelyf is
DIE SUID-AFRIKAANSE SKOOL
VAN MYNE EN TEGNOLOGIE.

VIR INLIGTING
SKRYF AAN
DIE REGISTRATEUR.
MILNERPARK.
JOHANNESBURG.

ALMANAK

VAN DIE

Nederduitsch Hervormde Kerk
van Afrika

1942

Hoof-Redakteur Prof. Dr. S. P. ENGELBRECHT

36ste JAARGANG

"Spaar met
KONKREET*"*

Afgesien van die beperkte
leweransies yster en staal,
kan u, deur Beton te gebruik
ekonomies bou en duursame
bouwerke verseker.

Dring aan op —

**PRETORIA
SEMENT**

..... elke sakkie
is gewaarborg.

PRETORIA PORTLAND CEMENT COMP., LTD.

„Pioniers van die Sementnywerheid in Suid-Afrika”

Union Corporation-gebou.

Posbus 3811..

Telegr.: Cement.

JOHANNESBURG.

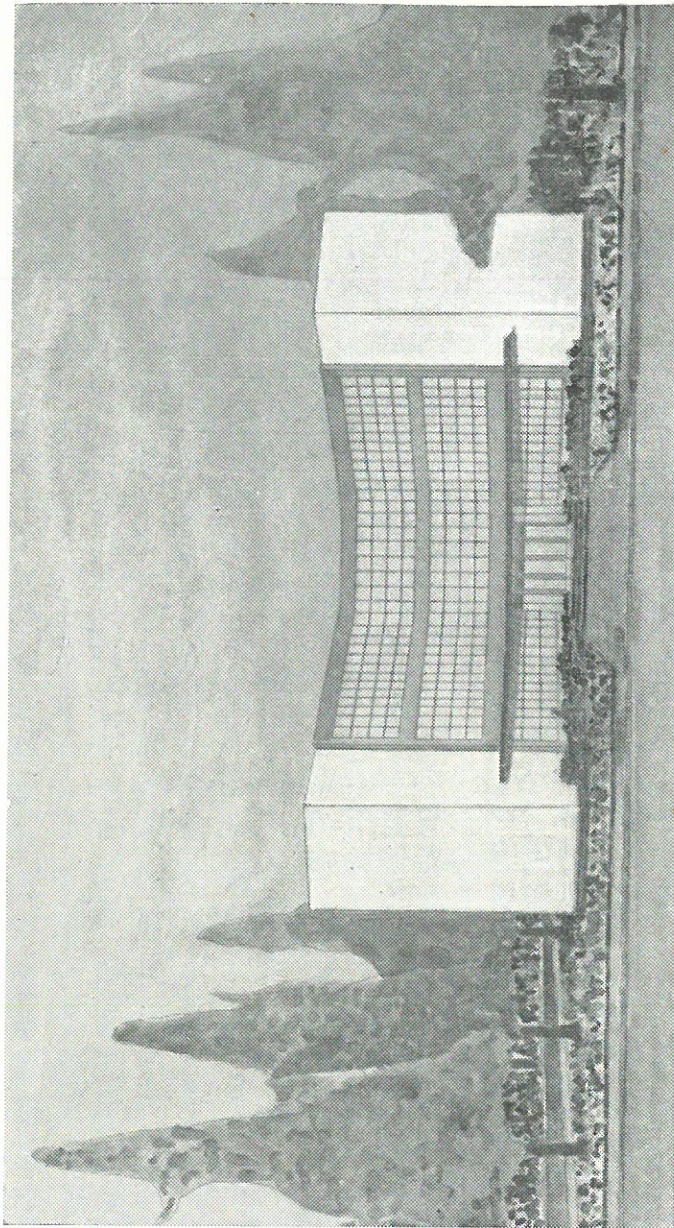
Marshallstraat.

Telefoon 33-7001.

INHOUD.

	Bls.
Voorberig	5
Fees- en Vakansiedae	7
Historiese Kalender	9
Vyf geslagte	32
Eerbied vir die Owerheid as eis van Gods Woord	
Prof. dr. B. Gemser	33
Kongres van die Sustersvereniging	57
Ons Kerk en ons Volk — Ds. F. J. van Zyl	58
Kerkrad van Klerksdorp 1841	63
Die Oudste Gemeente in Transvaal — Prof. dr.	
S. P. Engelbrecht	64
Kerkvereniging — Ds. J. J. Prinsloo	83
F. W. Ernst — Prof. dr. S. P. Engelbrecht	90
Die Aandeel van Ds. D. van der Hoff in die Trans-	
vaalse Staatsontwikkeling — Dr. A. Wypkema	91
G. P. Brits — Prof. dr. S. P. Engelbrecht	97
Die Ned. Herv. Kerk en die Onderwys en Opvoeding	
— N.	98
Die Ned. Hervormde Kerk — Kommissies	133
Kaapse Predikante voor 1814	135
Vroeëre Predikante sedert 1853	137
Diensdoende Predikante op 31 Okt. 1941	138
Teologiese Fakulteit	140
Ring en Gemeentes	141

Nuwe Gebou, Voortrekker Tehuis, Universiteit Pretoria.

VOORBERIG.

Die Almanak staan hierdie jaar in die teken van die eeufees, en die bydraes is dan ook baie langer as wat dit in ander jare die geval was, sodat daar nie veel ruimte beskikbaar was vir ou portrette nie. Ons hoop dat die lesers nie teleurgesteld sal wees nie.

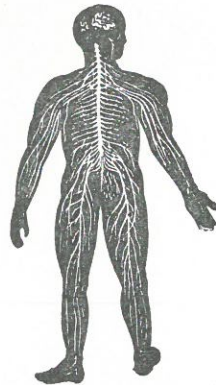
'n Woord van dank aan diegene wat stukke ingestuur het. Hartelike dank aan ons bekwame administrateur, mnr. J. H. H. Janson wat vir die statistiese deel verantwoordelik is.

In die donker dae waarin ons leef, dae waarin die magte van die duisternis met geweld losgebreek het, dae waarin die christelike liefde terug gedring word, stuur ons langs hierdie weg aan al die lede van ons Kerk 'n vredegroet. Mag God Hom oor ons alger erbarm.

S. P. ENGELBRECHT.

20 Oktober, 1941.

Die Senuwees
beheer die hele
Liggaam

SWAK SENUWEEES die kruis van die mensdom

DIE hedendaagse beskawing is voorwaar 'n veeleisende meester. Die lewe snel voort met ongekende spoed deesdae met die gevolg dat duisende en nogmaals duisende mense Senuwees word. Wanneer die Senuwees oorspan, uitgeput en verswak raak, ly die swakste deel van die liggaam gewoonlik eerste daaronder.

Hier volg 'n paar gewone kentekens van Senuwee-Uitputting en verwante Senu-toestande: Kommer, Slaaploosheid, Vrees vir Kranksinnigheid, Senuweeagtige Slegte-Spysvertering, Rugpyn, Hoofpyn, Pyne in die Sye. Kortgebondenheid, Bewerigheid, Iesegrimmigheid, gevoel van 'n ysterband om die hoof, vrees om mense te ontmoet, innerlike en geestelike stryd, gevoel van onbekwaamheid vir enige verantwoordelike, begeerte vir die dood ens.

Die beroemde Dr. Heinz Senuwee Versterker is bepaald een van die grootste Senumiddels ooit ontwerp. Nie alleen versterk en bou dit weer die Senugestel op nie, dog dit KALMEER en streel die oorspanne Senuwees, gee daardeur slaap en rus aan die lyer en herbou die Bloed. Hierdie veelsydige werking is enig in die behandeling van Senu siektes.

GETUIENIS

„Ek het 6 bottels Dr. Heinz Senuwee Versterker uitgebruik vir my Senuwees wat in so'n haglike toestand was. Vanaf die tweede bottel het daar beterskap ingetree. Ek is nou soos dag by dag verander en ek dank die Vader vir die Senuwee Versterker. Ek het die medisyne ook al by baie siekes aangeraai. Daardie gebeef oor my liggaam is nou ook iets van die verlede. Ek voel nou perdfnis en blokend gesond.”

D. R. STRUMP, Dist. Vredenburg.
(Geval 973).

„Dis my 'n genoeë om my ook vandag onder die duisende te reken wat al genees is deur die beroemde Dr. Heinz Senuwee Versterker. Vir baie jare lank het ek aan Senuwee-Uitputting en Bloedarmoede gely. Drie maande gelede het ek die ergste aanval gehad wat ek nog ooit ondervind het en toe het ek Dr. Heinz Senuwee Versterker gebruik. Slegs twee bottels het ek uitgebruik en toe was ek gesond.”

D. WAGGONER, van Rosebank.
(Geval 587).

Die DR. HEINZ SENUWEE VERSTERKER kos 5/6 per bottel of 6 bottels vir 30/- by alle Aptekers dwarsdeur Suid-Afrika. DR. HEINZ SENUWEE VERSTERKER TABLETTE kos 5/6 per bottel van 100 (gelykwaardig aan 1 bottel van die vloeibare medisyne).

DR. HEINZ

Senuwee Versterker

Die tye van sonsop- en ondergang wat in die Almanak aangegee word is op die Standaard-Meridiaan (30°) en breedtegraad -26°. Dit is bereken vir 26° Suid, wat ooreenkom met 'n lyn wat deur Lourenco Marques en halfpad tussen Pretoria en Johannesburg loop. Die Standaard-meridiaan (30°) loop naasteby deur Ermelo. Vier minute moet toegevoeg word vir elke graad wat 'n plek ten weste van 30° geleë is, en 4 minute afgetrek word vir elke graad wat dit ten ooste van 30° lê.

FEES- EN VAKANSIEDAE.

Nuwejaarsdag	Donderdag 1 Januarie.
Eerste Lydensweek	15 Februarie.
Tweede Lydensweek	22 Februarie.
Derde Lydensweek	1 Maart.
Vierde Lydensweek	8 Maart.
Vyfde Lydensweek	15 Maart.
Sesde Lydensweek	22 Maart.
Sewende Lydensweek	29 Maart.
Goeie Vrydag	3 April.
Paasmaandag	6 April.
Biddag vir die gesaaides	12 April.
Hemelvaartsdag	Donderdag 14 Mei.
Ryksdag	Maandag 25 Mei.
Uniedag	Maandag 1 Junie.
Koning se Verjaarsdag	Maandag 3 Augustus.
Openbare Vakansiedag	Maandag 5 Oktober.
Helddag	Saterdag 10 Oktober.
Dankdag vir oes	11 Oktober.
Dingaansdag	Woensdag 16 Desember.
Kersdag	Vrydag 25 Desember.
2de Kersdag	Saterdag 26 Desember.

JAARGETYE.

21 Maart (Dag- en Nagewening) Herfs begin.
22 Junie (Kortste dag) Winter begin.
23 September (Dag- en Nagewening) Lente begin.
22 Desember (Langste dag) Somer begin.

SONS- EN MAANVERDUISTERINGS.

1. 'n Algehele Maansverduistering sal plaasvind op 2-3 Maart. Die verduistering neem 'n aanvang om 11.28 n.m. op die 2de Maart, bereik sy hoogtepunt om 2.21½ v.m. op die 3de en verlaat die skaduweekegel om 5.15 v.m.
2. 'n Gedeeltelike Sonsverduistering op 16-17 Maart wat onsigbaar in Suid-Afrika is.
3. 'n Gedeeltelike verduistering van die son op 12 Augustus wat onsigbaar in Suid-Afrika is.
4. 'n Algehele Maansverduistering op 26 Augustus. Die verduistering neem 'n aanvang om 3.2 v.m. en bereik sy hoogtepunt om 5.48 v.m. Die maan gaan om 6.31 (Pretoria) onder en die verduistering eindig om 6.35 v.m.
5. 'n Gedeeltelike sonsverduistering op 10 September wat onsigbaar in Suid-Afrika is.

MELKKAN - REPARASIES

As gevolg van die tekort aan staal word nuwe TSP-kanne gerantsoeneer en daarom wil ons u daaraan herinner dat ons volledig toegeruste

T. S. P.

MELKKAN-HOSPITAAL

die allerbeste diens bied vir die
HERNUWING EN VERTINNING
VAN OU KANNE

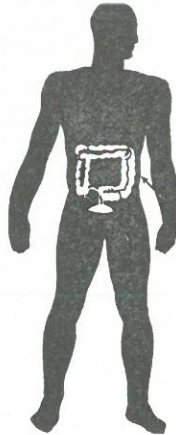
Skryf om ons pryslys en
bestelvorm aan

DIE
VERKOOPSBESTUURDER :

The Transvaal Steel Pressing Syndicate, Ltd.
Posbus 4689. JOHANNESBURG.

Dag van die Week.		Maand.		MAANSVERANDERING.		Sons	
				Volle Maan 2de, 5.42 nm.		opg. ond.	
				Laaste Kwartier, 10de, 8.5 vm.			
				Eerste Kwartier, 24ste, 8.35 vm.			
						vm.	n.m.
D	1			Verskyning van die Almanak, 1907.		5 11	6 56
V	2			Oorgawe van Jameson, 1896.		5 11	6 56
S	3			Ds. P. J. L. Bierman op Gwelo georden, 1937.		5 12	6 56
S	4			Kommando teen Dingaan, 1840.		5 12	6 56
M	5					5 13	6 57
D	6			Insowering van Pres. M. W. Pretorius, 1857. Die Vierkleur te Potchefstroom gehys, 1857.		5 14	6 57
W	7			Ds. L. E. Brandt te Niezyl georden, 1901.		5 15	6 57
D	8			Ds. H. W. Grey te Newlands georden, 1939. Dr. J. J. Strydom op Zwartuggens georden, 1932. Ds. J. G. M. Dreyer te Potchefstroom bevestig, 1938.		5 16	6 57
V	9			Ds. D. P. Ackerman te Wakkerstroom bevestig, 1875. Ds. P. v. Drimmelen te Pietersburg bevestig, 1915. Ds. S. Vermooten te Pretoria bevestig, 1926. Stigting van die Gereformeerde Kerk, 1859.		5 17	6 58
S	10					5 17	6 58
S	11			Ds. A. J. Barger te Bovensmilde georden, 1914.		5 18	6 58
M	12			Ds. J. J. Kuhn te Zwartuggens bevestig, 1916.		5 19	6 58
D	13					5 19	6 51
W	14			Die Kerk van Wolmaransstad ingewy, 1911.		5 20	6 58
D	15					5 21	6 58
V	16					5 22	6 58
S	17			Sandrivier Konvensie, 1852. Ds. P. J. J. Venter te Klerksdorp bevestig, 1930.		5 23	6 57
S	18			Eerste Gekomb. Kerkverg. aan die Kaap gehou, 1746		5 23	6 57
M	19			Die Kaap 'n Engelse Kolonie, 1815.		5 24	6 57
D	20			Generaal P. J. Joubert gebore, 1831.		5 25	6 57
W	21			Die Gemeente Rustenburg gestig, 1850.		5 26	6 56
D	22			Dr. H. C. M. Fourie te Erasmus georden, 1911. Dr. C. H. Rautenbach te Erasmus georden, 1927. Ds. A. Brandt te Rensburg bevestig, 1938.		5 26	6 56
V	23			Slag by Spioenkop, 1900.		5 27	6 56
S	24			Ds. J. J. Prinsloo te Krugersdorp bevestig, 1920.		5 28	6 56
S	25					5 29	6 55
M	26					5 30	6 55
D	27			Ds. A. J. Begemann te Pretoria bevestig, 1861.		5 31	6 55
W	28			Slag van Laingsnek, 1881.		5 32	6 55
D	29			Ds. A. J. Barger te Ooslonden bevestig, 1938.		5 32	6 54
V	30			Die Holl. taal in die Kaapse Gereghshowe belet, 1824.		5 33	6 54
S	31					5 34	6 54

Die
Groot-
derm.

Hardlywigheid en Inwendige Aambeie

DAAR is seker nie nog 'n menslike aandoening wat vandag so algemeen soos Hardlywigheid is nie. Die mens lewe nie meer so'n vrye lewe in die natuur soos sy voorouers nie en Hardlywigheid is die prys wat hy vir sy beskawing moet betaal. Dis te betwyfel of daar in die hele wêreld nog 'n kwaal is wat so verwaarloos word soos Hardlywigheid.

Om bloot iets te drink vir opelyf is nie genoeg nie. Strawwe purgeermiddels soos kasterolie en Epsomsout moet alleenlik geneem word wanneer dit absoluut noodsaaklik is. **INTESTONE** gee sagte, goeie en gereelde opelyf sonder enige snypyne oor die buik te veroorsaak.

GETUIENIS

„Ek moet eerlikwaar sê dat Intestone nog die enigste middel is waarby ek regtig baat gevind het vir hardlywigheid en inwendige aambeie. Ek beveel Intestone oral aan.” — B. HENNING, Kroonstad. (Geval 732).

INWENDIGE AAMBEIE

Verwaarloosde Kroniese Hardlywigheid het gewoonlik ernstige Ingewandskwale in die nasleep, waarvan Inwendige Aambeie (Grootdermontsteking) seker een van die bekendste is. Die persoon kry om die beurt hardlywigheid en aanhoudende maagwerkings wat soms gepaard gaan met slym, bloed en dermskraapsels.

INTESTONE doen hier een van sy grootste werke. Nie alleen gee dit deeglike opelyf nie maar dit ontsmet die stilstaande uitwerpsels in die Grootderm asook die Grootderm self. Hierom grotendeels is Intestone so uitstekend vir Inwendige Aambeie asook vir ander soorte aambeie.

GETUIENIS

„Eindelik het ek iets heilsaams gevind vir die nare pyn in my ingewande, naamlik Intestone. Ek sal nooit weer daarsonder wees nie. Vir sewe jaar lank het ek gely aan Inwendige Aambeie, hardlywigheid, siegte eetlus en siegte

Spysvertering. Nadat ek Intestone 'n maand gebruik het kon ek voel dat dit vinnig begin help het vir my kwaal. Nou, na drie maande is ek gesond en vol lewenslus.”
Mev. Z. v. d. MERWE, Comptonville. (Geval 731.)

INTESTONE kos 1/9 per proef-grootte botteltjie of 7/6 per groot bottel by alle aptekers en medisyne-verkopers. Intestone is 'n versuikerde middel waarvan kinders baie hou.

INTESTONE

FEBRUARIE, 28 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.		Sons	
Week. Maand		Volle Maan, 1ste, 11.12 vm. Laaste Kwartier, 8ste, 4.52 nm. Nuwe Maan, 15de, 12.2 nm. Eerste Kwartier, 23ste, 5.40 vm.		opg. ond.	
				v m.	n.m.
S	1	Die Kerk van Eendracht ingewy, 1919.		5 35	6 53
M	2	Ds. D. J. v. Staden op Newlands georden, 1936.		5 35	6 52
D	3	Generaal C. de Wet oorlede, 1922. Ds. A. Lagerwey op Heidelberg bevestig, 1895.		5 36	6 51
W	4	Retief-Dingaankontraktaat onderteken, 1838.		5 37	6 50
D	5	Dr. H. P. Wolmarans te Pietersburg bevestig, 1927. Die Kerk van Heilbron ingewy, 1916.		5 38	6 50
V	6	Ds. J. J. Kuhn oorlede, 1937.		5 38	6 50
S	7			5 39	6 49
S	8	Ds. C. S. v. H. Steenekamp te Zeerust bevestig, 1936.		5 39	6 48
M	9	Ds. F. J. Z. Booysen op Wolmaransstad bevestig, 1935.		5 40	6 48
D	10	Generaal de Wet trek Kaapkolonie binne, 1901.		5 41	6 47
W	11	Ds. M. J. Goddefroy te Lage-Zwaluwe georden, 1877.		5 42	6 47
D	12	Ds. C. W. du Toit oorlede, 1932.		5 42	6 46
V	13	Grondwet van die S.A. Republiek aangeneem, 1858.		5 43	6 45
S	14	Stigting van die Republiek Natal, 1840.		5 44	6 44
S	15			5 45	6 44
M	16	Ds. L. E. Brandt te Johannesburg bevestig, 1908.		5 45	6 43
D	17	Voortrekkerslaer by Moordspruit uitgemoor, 1838.		5 46	6 42
W	18	Martin Luther oorlede, 1546.		5 47	6 40
D	19			5 48	6 36
V	20	Die Gemeente Ventersdorp gestig, 1892.		5 48	6 39
S	21	Holland herneem besit van die Kaap, 1803.		5 49	6 38
S	22	Die eerste Kerk van Pretoria ingewy, 1857. Ds. P. Smit te Losberg georden, 1930.		5 49	6 37
M	23	Die Vierkleur te Pretoria gehys, 1857.		5 50	6 36
D	24	Die Kerk van Potchefstroom ingewy, 1866.		5 50	6 35
W	25	Ds. Jac. v. Belkum te Varik georden, 1877. Die Kerk van Pretoria ingewy, 1905.		5 51	6 35
D	26			5 52	6 34
V	27	Amajuba 1881. Die Gem. Johannesburg gestig, 1895. Ds. W. J. Kemp op Louis Trichardt georden, 1932.		5 52	6 33
S	28	Ds. P. W. v. Drimmelen in Humpata oorlede, 1919.		5 53	6 32

Slegte-Spysvertering

Pasop vir die nagevolge

IN gevalle waar daar 'n tekort aan Maagsappe is maak die volgende kentekens gewoonlik hul verskyning: Knop op die Maag, Knop in die Keel, Dowwe Pyn tussen die Blaaië, Lomerigheid na Eetes, Gebeef en Geklop oor die Buik, Duiselgheid, Gevoel van Volheid op die Maag en wat dies meer sy. As die toestand nie dadelik behandel word nie kan ongeneeslike maagkwale in die nasleep wees. Die enigste uitweg is om die verlore Maagsappe te vervang — en dit is presies wat die beroemde Dr. Heinz Maag Drank doen. Die Dr. Heinz Maag Drank bevat die werklike bestanddele van die natuurlike Maagsappe. Onmiddellike verligting van Slegte Spysvertering volg gewoonlik die eerste dosis van hierdie heilsame middel.

Die Mensemaag

GETUIENIS

„Ek het vir die laaste vier jaar aan slegte maag gely. Ek het altyd dowwe hoofpyn gehad, sonder eetlus gewees, nooit opelyf sonder purgasties gekry nie en was omtrent al 'n apteek van binne van die medisyne wat ek al gedrink het. Uit dankbaarheid wil ek net sê dat woorde my innige dankbaarheid nie kan beskryf wat Dr. Heinz Maag Drank aan my gedoen het nie. Ek is gesond van die nare hoofpyn, eet soos 'n perd en het weer lus om te werk en te leef. Die Dr. Heinz Maag Pille gee my sagte en gereëide opelyf.“

P. S. SWART, Brits.
(Geval 690).

„Vir jarelank het ek aan Slegte-Spysvertering gely en 'was al so ver heen dat ek bevrees was om te eet — vir die gevolge. Ek het alles probeer wat in 'n apteek aangebied word vir die spysvertering, asook talle van doktersvoorskrifte — sonder blywende baat. Vanaf die eerste dosis Dr. Heinz Maag Drank het ek beter geword en vandag na ses maande kan ek eerlikwaar getuig dat Dr. Heinz Maag Drank kop en skouers uitstaan by ander spysverteringsmiddels.“

Mev. H. JOHNSTONE, Durban.
(Geval 702).

Die DR. HEINZ MAAG DRANK kos 5/6 per bottel by alle Aptekers en Medisyne-verkopers. Vir kroniese gevalle kan 6 bottels teen 30/- gekoop word. By iedere bottel Maag Drank word daar 'n pakkie van die bekende Dr. Heinz Maag Pille ingesluit vir moontlike Hardlywigheid. Hierdie Maag Pille is ook by Aptekers verkrygbaar teen 3/6 per botteltjie van 100 Pille.

Dr. Heinz Maagdrank

MAART, 31 DAE.

Dag van die Week.		MAANSVERANDERING.		Sons	
Maand.		Volle Maan, 3de, 2.20 vm. Laaste Kwartier, 9ste, 12.0 nm. Nuwe Maan, 17de, 1.50 vm. Eerste Kwartier, 25ste, 2.1 vm.		opg. ond.	
S	1	Ds. J. J. Prinsloo, Gz., te Johannesburg georden, '30.	v.m.	5 53	6 31
M	2			5 53	6 30
D	3			5 54	6 29
W	4	Insvering van President Steyn, 1896.		5 55	6 28
D	5	Hoeksteen van die Kerk van Ermelo gelê, 1910.		5 56	6 28
V	6	Die Gemeente Oos-Londen gestig, 1937.		5 56	6 27
S	7	Ds. P. W. van Drimmelen te Zeerust georden, 1907.		5 57	6 26
S	8			5 57	6 25
M	9	Slagtersnek, 1816.		5 58	6 24
D	10	Ds. P. W. Venter op Durban bevestig, 1935.		5 58	6 23
W	11	Lydenburg skei af, 1857.		5 59	6 22
D	12	Oudl. A. H. Klazinga van Lichtenburg oorlede, 1920.		5 59	6 21
V	13	Ds. J. J. Engelbrecht op Louis Trichardt georden, 1937.		6 0	6 20
S	14			6 0	6 19
S	15			6 1	6 18
M	16			6 2	6 17
D	17			6 2	6 16
W	18	Sandrivier Konvensie op Rustenburg bekragtig, 1852.		6 2	6 15
D	19			6 3	6 14
V	20	Ouderl. A. Röcher van Ventersdorp oorlede, 1912. Die Gemeente Bloemfontein-Noord gestig, 1937.		6 3	6 12
S	21	Ds. A. J. G. Oosthuizen te Germiston georden, 1924.		6 3	6 11
S	22	Ds. H. J. Geyser te Roodepoort georden, 1940.		6 4	6 10
M	23	Afkondiging van die vrede op Pretoria, 1881.		6 4	6 9
D	24			6 5	6 8
W	25	Ds. A. Brandt op Johannesburg georden, 1936. Die Kerk te Potgietersrust ingewy, 1924.		6 5	6 6
D	26	Ds. M. J. Goddefroy te Middelburg bevestig, 1905.		6 6	6 5
V	27	Generaal P. J. Joubert oorlede, 1900. Ds. W. M. Wolmarans op Dullstroom georden, 1937.		6 6	6 4
S	28	Die Kerk van Ventersdorp ingewy, 1913.		6 7	6 3
S	29	Ds. Jac. P. van den Berg te Nylstroom bevestig, 1930.		6 7	6 1
M	30			6 8	6 0
D	31	Ds. J. D. Storm op Zwartuggens georden, 1934.		6 8	5 59

U werk hard

maar

SPAAR U IETS?

Dit is nie die geld wat u verdien
nie maar die wat u spaar wat u
selfstandig maak

*Maak voorsiening vir aftreding en beskerm
u afhanklikes deur geld in die*

POSSPAARBANK

te belê

G.P.S. 4/41.

APRIL, 30 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.		Sons	
Week.	Maand.	Volle Maan, 1ste, 2.32 nm. Laaste Kwartier, 8ste, 6.43 vm. Nuwe Maan, 15de, 4.33 nm. Eerste Kwartier, 23ste, 8.10 nm. Volle Maan, 30ste, 11.59 nm.		opg. ond.	
W	1	Stigting Teologiese Fakulteit te Pretoria, 1917. Dr. J. H. Greyvenstein Hoogleraar te Pretoria, 1917 Dr. S. P. Engelbrecht Hoogleraar te Pretoria, 1921.		v.m. 6 9	n m 5 58
D	2	Ds. W. P. J. Poën te Potchefstroom bevestig, 1926 Ds. D. J. van Staden te Delarey bevestig, 1938. Ds. W. van Bergen te Volksrust georden, 1939.		6 9	5 57
V	3			6 10	5 56
S	4			6 10	5 55
S	5			6 11	5 54
M	6	Aank. v. Riebeeck in Tafelbaai 1652; Gemeente Chrissiesmeer gest. 1892.		6 11	5 53
D	7	Die Kerk van Nylstroom ingewy, 1922.		6 11	5 52
W	8	Ds. L. E. Brandt te Pietersburg bevestig, 1904.		6 12	5 52
D	9	Ds. P. W. A. Bierman te Makwassie georden, 1938. Ds. C. H. Muller te Pietersburg georden, 1938. Ds. P. J. Booysen te Zwarttruggens georden, 1938.		6 12	5 51
V	10	Ds. J. J. Prinsloo te Standerton bevestig, 1919.		6 13	5 50
S	11	Die Kerk van Bronkhorstspruit ingewy, 1913.		6 13	5 49
S	12	Die eerste Anneksasie van Transvaal, 1877.		6 14	5 48
M	13	Oud. M. J. Prinsloo van Witfontein oorlede, 1892.		6 14	5 47
D	14	Ds. P. W. Venter te Volksrust georden, 1929.		6 15	5 46
W	15	Hoeksteen van die ou Kerk van Ventersdorp gelê, 1893.		6 15	5 45
D	16	Ds. A. J. Nolte te Middelburg georden, 1938.		6 16	5 44
V	17	Ds. M. J. Goddefroy emeritus, 1917.		6 16	5 43
S	18	Die eerste Kerk van Potchefstroom ingewy, 1851.		6 17	5 42
S	19	Ds. T. F. J. Dreyer te Standerton georden, 1924. Ds. J. P. Labuschagne te Witpoort georden, 1940.		6 17	5 41
M	20	Hoeksteen van die Kerk op Chrissiesmeer gelê, 1892. Ds. G. W. Smits te Rustenburg bevestig, 1861.		6 18	5 40
D	21	Ds. N. J. v. Warmelo oorlede, 1892. Eerste Kerk van Middelburg ingewy, 1876.		6 18	5 39
W	22	Ds. S. J. Strydom te Makwassie bevestig, 1919. Ds. J. J. Prinsloo te Rustenburg bevestig, 1922. Ds. F. J. Z. Booysen te Trichardsfont. georden, '32.		6 18	5 38
D	23	Die Kerkraad Witfontein wil nie verenig nie, 1886. Ds. J. C. du Plessis op Germiston georden, 1937.		6 19	5 37
V	24	Oud. F. G. Wolmarans van Potchefstroom oorlede, 1872.		6 19	5 36
S	25	Protes van die Hervormers te Spiers, 1529—vandaar Protestante.		6 20	5 35
S	26	Eerste Kerk van Rustenburg ingewy, 1851.		6 20	5 35
M	27			6 21	5 34
D	28	Ds. J. P. v. d. Berg te Makwassie bevestig, 1934.		6 22	5 34
W	29	Tweede Dorsland-trek, 1875.		6 23	5 33
D	30	Prinses Juliana van Nederland gebore, 1909.		6 23	5 32

DIE SWAARTEPUNT HET VERSKUIF

Die Afrikaanse Bevolking trek in toenemende getalle Stadwaarts.

Die Ekonomiese lewe van ons land sentreer meer en meer om die Stede.

Die swaartepunt van die Afrikaanse stryd het verskuif na die groot stede in die Noorde.

In hierdie nuwe brandpunt van ons volkslewe is:—

Die Universiteit van Pretoria

gevestig om die Afrikaanse jeug ten beste op te lei in die omgewing waar hulle lewenstryd voorlê.

Die wydste verskeidenheid van kursusse aan alle Suid-Afrikaanse Universiteite word aangebied.

Beurse en Lenings beskikbaar.

Skryf aan —

DIE REGISTRATEUR
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA,
PRETORIA.

MEI, 31 DAE.

Dag van die Week.		Maand		MAANSVERANDERING.		Sons	
				Laaste Kwartier, 7de, 2.13 nm.		opg. ond.	
				Nuwe Maan, 15de, 7.45 vm.			
				Eerste Kwartier, 23ste 11.11 vm.			
				Volle Maan, 30ste, 7.29 vm.			
V	1	Die Gemeente van Ermelo gestig, 1909.	v.m.	n.m.			
S	2	Hollands in Kaapse Parlement toegelaat, 1882.	6 23	5 31			
		Ds. G. P. J. Grobler op Potgietersrust bevestig, 1936.	6 24	5 30			
S	3	Dr. J. H. Greyvenstein te Pretoria bevestig, 1914.	6 24	5 29			
		Ds. J. G. M. Dreyer te Dullstroom bevestig, 1924.					
M	4	Ds. A. R. Smit Hulprediker te Pretoria, 1929.	6 25	5 28			
D	5	Ds. A. J. Barger te Johannesburg bevestig, 1918.	6 25	5 28			
		Ds. A. J. Barger oorlede, 1940.					
W	6	Dr. H. P. Wolmarans op Boksburg bevestig, 1937.	6 26	5 27			
D	7	Ds. G. W. Smits in Den Haag georden, 1860.	6 27	5 26			
		Ds. J. J. Kuhn te Krugersdorp bevestig, 1909.					
V	8	Prof. Dr. P. J. Muller te Pretoria bevestig, 1904.	6 27	5 25			
		Die Gemeente Memel gestig, 1915.					
S	9	Stigting van die gemeente Zoekmekaar, 1931.	6 27	5 25			
		Paul Kruger ingesweer as Staatspresident, 1883.					
S	10	Duitsland val Holland in, 1940.	6 28	5 24			
M	11	Die Kerk van Witbank ingewy, 1929.	6 29	5 24			
D	12	Eerste Avondmaalsviering aan die Kaap, 1652.	6 29	5 23			
W	13		6 30	5 23			
D	14		6 30	5 22			
V	15	„Die Hervormer” verskyn, 1909.	6 31	5 21			
		Die Gem. Schweizer-Reneke gestig, 1925.					
S	16	Gemeente Losberg gestig, 1925.	6 31	5 21			
S	17		6 32	5 21			
M	18		6 32	5 20			
D	19		6 33	5 20			
W	20	Inwyding van die Kerk van Delmas, 1933.	6 33	5 20			
D	21	Ds. G. E. Alers te Germiston bevestig, 1921.	6 34	5 19			
V	22		6 34	5 19			
S	23	Stigting Gemeente Bothaville, 1936.	6 35	5 18			
S	24		6 35	5 18			
M	25	Dr. C. H. Rautenbach te Pretoria bevestig, 1930.	6 36	5 18			
D	26		6 36	5 17			
W	27	Aankoms van Ds. v. d. Hoff te Potchefstroom, 1853.	6 37	5 17			
		Ds. M. M. Grobler te Brakpan bevestig, 1928.					
D	28	Ds. P. S. Grobler te Krugersdorp georden, 1922.	6 38	5 17			
		Ds. F. J. van Zyl te Johannesburg georden, 1939.					
V	29	Ds. G. W. Smits oorlede, 1894.	6 38	5 17			
		Dr. S. P. Engelbrecht georden, 1921.					
S	30	Eerste Uniale Ministerie gevorm, 1910.	6 39	5 16			
S	31	Ds. E. S. Mulder te Zwartuggens georden, 1930.	6 39	5 16			

Kyk!

D staan vir DIENS
R en vir REDELIKHEID

Dit is die leuse van die eg-Afrikaanse firma

DIPPENAAR & REINECKE

(EDMS.), BPK.

Mans- en Dames- en Seunsuitrusters en Kleremakers.
(5 Takke)

VOLKOME TEVREDENHEID GEWAARBORG.
POSBESTELLINGS GENIET ONS BESTE EN
SPOEDIGE AANDAG.

5% Korting vir Kontant.

Posbus 638

PRETORIA

Pretoriusstraat.

— Ook —

Grand National-gebou 1, Rissikstraat, JOHANNESBURG.

ORRELS

VIR KERK OF SAAL

Nuwe Orrels op bestelling sluit die volgende in:—

Pretoria-Wes	Ned. Geref. Kerk
Villiers	Ned. Geref. Kerk
Potgietersrust	Ned. Geref. Kerk
Citrusday	Ned. Geref. Kerk
Grikwastad	Ned. Geref. Kerk
Pretoria	The Monastery.

STEM EN HERSTEL DEUR GEKWALIFISEERDE PERSONEEL.
SPESIFIKASIES EN PRYSOPGAAF GRATIS.

KERK-ACOUSTICON VIR DOWES

(Enigste Agente in S.A.)

DIE ACOUSTICON MAAK DAT DOWE LIDMATE DIE
PREEK GOED KAN HOOR.

COOPER, GILL & TOMKINS

(EDMS.), BPK.

JOHANNESBURG: Staibstraat 33, Doornfontein.

KAAPSTAD: Longmarketstraat 162.

Ook te DURBAN en PORT ELIZABETH.

JUNIE, 30 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.		Sons	
Week.	Maand.	Laaste Kwartier, 5de, 11.26 nm. Nuwe Maan, 13de, 11.2 nm. Eerste Kwartier, 21ste, 10.44 nm. Volle Maan, 28ste, 2.9 nm.		opg. ond.	
M	1	Dr. B. Gemser Hoogleraar te Pretoria, 1926.		v.m. 6 40	n.m. 5 16
D	2	Die Gemeente Gwelo gestig, 1923.		6 40	5 16
W	3	Oud. G. J. Engelbrecht van Standerton oorlede, 1901.		6 40	5 15
D	4			6 40	5 15
V	5	Ds. Jac. v. Belkum te Rustenburg bevestig, 1891. Uitspraak Hoog Ger. Hof in sake Trichardtsfontein, tussen Ned. Herv. en Ned. Herv. of Geref., 1893.		6 41	5 15
S	6	Gemeente Humpata gestig, 1910. Dr. H. C. M. Fourie te Johannesburg bevestig, 1924.		6 41	5 15
S	7	F. W. Reitz as Staatssekr. ingesweer S.A. Rep., 1898.		6 42	5 15
M	8			6 42	5 15
D	9			6 42	5 15
W	10	Ds. J. Beyer te Standerton bevestig, 1899.		6 43	5 15
D	11	Ds. C. S. v. H. Steenekamp te Windhoek bevestig, 1938.		6 44	5 15
V	12	Verantwoordel. Bestuur aan Kaapkol. toegestaan, '72.		6 44	5 15
S	13	Die Kerk van Ermelo ingewy, 1910.		6 44	5 15
S	14			6 44	5 15
M	15	Ds. N. J. v. Warmelo te Potchefstroom georden, 1864.		6 45	5 16
D	16			6 45	5 16
W	17			6 45	5 16
D	18	Ds. F. S. du Toit van Ventersdorp oorlede, 1914. Ds. P. J. J. Venter te Lichtenburg georden, 1921.		6 46	5 16
V	19			6 46	5 16
S	20	Komdt. Salomon Prinsloo oorlede, 1892.		6 46	5 16
S	21			6 47	5 16
M	22			6 47	5 16
D	23	Tweede Volksraad ingestel, 1890. Ds. L. E. Brandt oorlede, 1939.		6 47	5 17
W	24	Oud. J. C. Coetzee van Zeerust oorlede, 1933.		6 47	5 17
D	25	Potgieter en Trichardt in Zoutpansberg, 1836.		6 47	5 17
V	26			6 47	5 18
S	27	Die Gemeente van Vliegpoort gestig, 1931.		6 48	5 18
S	28	Ds. A. J. Begemann emeritus, 1872.		6 48	5 18
M	29	Eerste Kaapse Parlement geopen, 1854.		6 48	5 19
D	30			6 48	5 19

NEDERLANDSE BANK VIR SUID-AFRIKA

Opgerig 1888.

Hoofkantoor — PRETORIA

Bykantoor — LONDEN

Korrespondente New York
Irving Trust Co.

Takke :—

Benoni, Bethlehem, Bloemfontein, Dullstroom,
Durban (met bykantoor Congella), Ermelo,
Germiston, Hartebeestfontein, Johannesburg
(Foxstraat), Johannesburg (Kruisstraat), Kaap-
stad, Noorder Paarl, Oos-Londen, Pietersburg,
Port Elizabeth, Potchefstroom (met bykantoor
Fochville), Premier Myn, Pretoria, Springs,
Worcester (met bykantoor Rawsonville).

ENIGE SOORT BANKBESIGHEID.

21
JULIE, 31 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand.		opg. ond.	
		Laaste Kwartier, 5de, 10.58 vm. Nuwe Maan, 13de, 2.3 nm. Eerste Kwartier, 21ste 7.13 vm. Volle Maan, 27ste, 9.14 nm.		
W	1	President T. F. Burgers ingesweer Z.A. Rep., 1872.	v.m. 6 48	n.m. 5 19
D	2		6 48	5 20
V	3		6 48	5 20
S	4	Oud-Ouderl. H. C. J. v. Rensburg, Zoutpansberg, oorl. 1909.	6 48	5 20
S	5		6 48	5 21
M	6	Joh. Huss gebore, 1373.	6 48	5 21
D	7	Die Kerk van De la Rey ingewy, 1928	6 48	5 21
W	8	Die Gemeente Bloemhof gestig, 1916. Ds. H. P. Wolmarans te Zeerust georden, 1922.	6 48	5 22
D	9	Oud. S. E. Grobler van Zoutpansberg oorlede, 1903.	6 47	5 22
V	10	Calvyn gebore, 1509.	6 47	5 23
S	11		6 47	5 23
S	12	Senator Ouderl. A. D. W. Wolmarans oorlede, 1928.	6 47	5 24
M	13		6 47	5 24
D	14	President Brandt, O.V.S., oorlede, 1888.	6 47	5 25
W	15	Verlating van Schoemansdal, 1867.	6 46	5 25
D	16		6 46	5 26
V	17	Oud. J. v. Graan van Ventersdorp oorlede, 1917.	6 46	5 26
S	18	Ds. N. J. v. Warmelo te Heidelberg bevestig, 1868.	6 46	5 27
S	19	Ds. L. G. F. Biccard oorlede, 1900. Ds. E. S. Mulder bevestig op Bronkhorstspuit, 1931.	6 46	5 27
M	20	Ds. L. E. Brandt te Turffontein bevestig, 1930.	6 45	5 27
D	21		6 45	5 28
W	22		6 45	5 29
D	23	Generaal Andries Pretorius oorlede, 1853.	6 44	5 29
V	24	Ds. L. G. F. Biccard te Zoutpansberg bevestig, 1875	6 44	5 29
S	25	Afskeid van Prof. Dr. P. J. Muller van Pretoria, 1909.	6 44	5 30
S	26	Kerkorde van de Mist ingevoer, 1804.	6 43	5 30
M	27	Die Prokurasie-Kommissie gestig, 1890.	6 42	5 31
D	28		6 42	5 32
W	29	Die Gemeente Van der Hoff gestig, 1933.	6 41	5 32
D	30	Ds. N. J. v. Warmelo te Schoemansdal bevestig, 1864.	6 40	5 32
V	31		6 40	5 33

VRUGTEBOME

... alle soorte in uitstekende toestand. Elke boom deur deskundiges ingepak. **Appels, Pere, Pruime, Nektarines, Appelkose, Perskes, Suurlemoene, Lemoene, Olywe, Okkerneute, ens.** Meer as 40 jaar se ondervinding agter elke boom.

Stuur u naam en adres vandag vir gratis katalogus en pryse.

PICKSTONE'S

SIMONDIUM

CAPE

BEVRY U VEE VAN DRAADWURMS, LINTWURMS, GEILSIEKTE ENS., GOU, VEILIG, GOEDKOOP!

Die Genees-
middel die
nog altijd
'n kuur blij!

GOWSE

DOUWWURM MIDDEL

Gebruik Gow's gereëld net soos honderde boere vir baie jare reeds gedoen het as u u veestapel wil red en met sukses wil boer. Begin vandag met hierdie goedkoop en doeltreffende middel.

Vervaardig deur: **F. E. HOLGROW, Posbus 68, Kingwilliamstown.**

AUGUSTUS, 31 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.		Sons.	
Week.	Maand	Laaste Kwartier, 4de, 1.4 vm. Nuwe Maan, 12de, 4.28 vm. Eerste Kwartier, 19de, 1.30 nm. Volle Maan, 26ste, 5.46 vm.		opg.	ond.
S	1			v.m.	n.m.
S	2			6 39	5 34
M	3	Ds. Jac. v. Belkum te Heidelberg bevestig, 1903.		6 39	5 34
D	4	Oud. A. Alberts van Humpata oorlede, 1928. Ds. J. G. M. Dreyer te Ermelo bevestig, 1928. Ds. C. S. v. H. Steenekamp te Lichtenburg georden, 1934.		6 38	5 34
W	5	Ds. S. P. J. v. Rensburg op Eendracht bevestig, '33.		6 38	5 35
D	6			6 37	5 35
V	7			6 37	5 35
S	8	Die eerste Alg. Kerkverg. van die Ned. Herv. Kerk te Rustenburg geopen, 1853.		6 36	5 36
S	9	Ds. M. J. Goddefroy oorlede, 1920.		6 35	5 37
M	10	Louis Trichardt gebore, 1783. Ds. W. P. J. Poën oorlede, 1937.		6 34	5 37
D	11			6 33	5 37
W	12			6 33	5 38
D	13	Aanval op Veglaer, 1938.		6 32	5 38
V	14	Oud. F. P. H. Alberts van Humpata oorlede, 1930.		6 31	5 38
S	15	Slag van Thaba Bosigo, 1865.		6 30	5 39
S	16	Die Gemeente van Vereeniging gestig, 1913. Ds. A. S. Geyser te Heilbron georden, 1941.		6 29	5 40
M	17	Die Kerk van Venterskroon ingewy 1889.		6 29	5 40
D	18	Ds. A. Lagerwy oorlede, 1898.		6 28	5 41
W	19	Ds. D. v. d. Hoff in Den Haag georden, 1852.		6 27	5 41
D	20			6 26	5 42
V	21	Eerste Doopbediening aan die Kaap, 1653.		6 25	5 42
S	22			6 24	5 42
S	23	Ds. Abr. Ras op Volksrust bevestig, 1936.		6 23	5 43
M	24	Ds. J. v. Arckel eerste predikant aan die Kaap, 1665.		6 23	5 43
D	25	Bloedbad van St. Bartholomeus, 1572. Ds. L. M. le Roux op Trichardtsfontein bevestig, 1935.		6 21	5 43
W	26	Aankoms van die Eerste Hugenote, 1688.		6 20	5 44
D	27	Generaal Louis Botha oorlede, 1919.		6 20	5 44
V	28	In gebruik neem van Bybel in Afrikaans, 1933.		6 19	5 45
S	29	Slag van Boomplaas, 1848.		6 18	5 46
S	30			6 17	5 46
M	31	Ds. P. A. C. van Heyningen oorlede, 1904. Die Lydenburgse Gemeente skei van die Herv. Kerk af, 1854.		6 16	5 46

LAAT U VAKANSIEREËLINGS AAN ONS OOR

EN REIS SORGVRY !

Een betaling sluit alle reiskoste
en Hotel-akkommodasie in. Vol-
ledige reisplanne word verskaf.

Om nadere besonderhede
doen
aansoek by die naaste

S. A. S.-TOERISTEBURO

OF BY ENIGE STASIEMEESTER.

As u seun na die

VOORTREKKER UNIVERSITEIT,

PRETORIA

kom studeer, laat hom dan tuisgaan
by die

Voortrekker Tehuis

(Onder beheer van die Ned. Hervormde Kerk).

SEPTEMBER, 30 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand.		opg. ond.	
		Laaste Kwartier, 2de, 5.42 nm. Nuwe Maan, 1de, 5.53 nm. Eerste Kwartier, 17de, 6.56 nm. Volle Maan, 24ste, 4.34 nm.		
D	1	Transvaal geannekseer, 1900.	v.m. 6 14	n.m. 5 47
W	2	Ds. D. v. d. Hoff gebore, 1814.	6 13	5 47
D	3		6 12	5 48
V	4		6 11	5 48
S	5		6 10	5 49
S	6	Koningin Wilhelmina gekroon, 1898.	6 9	5 49
M	7		6 7	5 50
D	8	Ds. N. J. v. Warmelo gebore, 1835.	6 6	5 50
W	9		6 5	5 51
D	10		6 4	5 51
V	11		6 3	5 52
S	12	Die Kerk van Vrededorp ingewy, 1908.	6 2	5 52
S	13		6 1	5 53
M	14		6 0	5 53
D	15	Eerste Uniale Volksraad verkies, 1910.	5 59	5 53
W	16		5 58	5 54
D	17	President M. W. Pretorius gebore, 1819.	5 56	5 54
V	18		5 55	5 54
S	19		5 54	5 54
S	20	Die Huweliks Ordonnansie van de Mist ingevoer, 1804	5 53	5 55
M	21	Ds. D. J. Strydom te Gwelo bevestig, 1940.	5 51	5 55
D	22		5 50	5 56
W	23	Ds. P. W. Ennis te Klerksdorp bevestig, 1905.	5 49	5 56
D	24	Ds. P. J. J. Venter te Zeerust bevestig, 1927.	5 48	5 57
V	25		5 47	5 57
S	26		5 46	5 58
S	27	Generaal Louis Botha gebore.	5 45	5 58
M	28	Die Kerk op Witpoort ingewy, 1912.	5 44	5 59
D	29		5 43	5 59
W	30	Ds. M. J. Goddefroy te Witfontein bevestig, 1887.	5 42	6 0

DIE POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEITS- KOLLEGE VIR CHRISTELIKE HOËR ONDERWYS

(Universiteit van Suid-Afrika)

Opleiding word verskaf vir die volgende
Graad- en Diploma-kursusse:—

Fakulteit van Lettere en Wysbegeerte: B. A., B.A. in Regsvakke (vir
Kandidate wat later vir LL.B. wens te studeer), B.A. (Sosiale
Wetenskap en Maatskaplike Werk), M.A., D.Litt. en D.Phil.
Fakulteit van Wis- en Natuurkunde: B.Sc., M.Sc.
Fakulteit van Opvoedkunde: Universiteits-Onderwys-Diploma,
M.Ed., D.Phil.

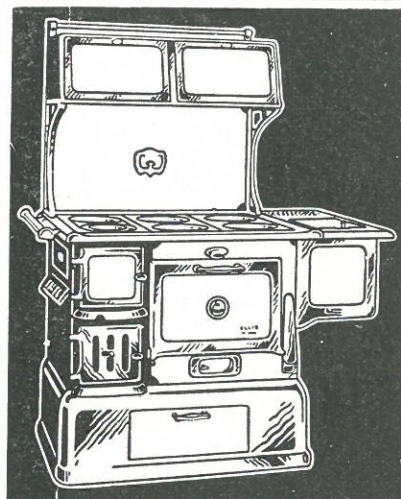
Fakulteit van Teologie: B.D., M.Div. D.D.
Fakulteit van Handelswetenskap en Administrasie: B.Econ.,
(Staatsadministrasie), M.Econ., B.Com.

**Voorsiening word verder gemaak vir die Eerstejaars-eksamen van
die B.Sc.-leergange in Landbou, Medisyne, Ingenieurswetenskap
en Veeartsenykunde.**

Beurs van hoogstens £15 per jaar word toegeken aan studente wat die
Matrikulasie- of latere eksamens in die eerste klas aflê. Verder word
leningsbeurse van hoogstens £25 per jaar elke jaar beskikbaar gestel.
(LOSIESGELD: £50 per jaar alles ingesluit).

Nadere besonderhede word op aanvraag verstrek deur:

DIE REGISTRATEUR, P.U.K. vir C.H.O., POTCHEFSTROOM

Verpak en
V R Y
verstuur
na alle
stasies in
die Unie

Maklike Terme

£ 2

Per Maand

Koop NOU 'n

„Ellis de Luxe” Moderne Enemmel STEENKOOLSTOOF

Geniet luukse kook-, bak en
braai-gerief met spaarsaamheid
en minder werk. Koop 'n Ellis de
Luxe, die modernste steenkool-
stoof beskikbaar. Toegerus met
alles wat beter resultate lewer en
besparing in brandstof meebring.
Pragtig afgewerk in ivoor-enem-
mel wat maklik met 'n klam doek
skoongemaak kan word. Doen
eens en vir altyd weg met die
Ouderwetse Swart Borsel.

Enigste S.A. Distribuant—

ELLIS & KIE B.P.K.
DIE MEUBELHOEK

Markstraat 64, h/v Sauerstraat
Posbus 5359. Foon 33-1254

JOHANNESBURG

en in St. Andriesstraat 239,
PRETORIA.

OKTOBER, 31 DAE.

Week.	Dag van die Maand.	MAANSVERANDERING.		Sons	
		Laaste Kwartier, 2de, 12.27 nm. Nuwe Maan, 10de, 6.6 vm. Eerste Kwartier, 17de, 0.58 vm. Volle Maan, 24ste, 6.5 vm.		opg.—ond.	
D	1	Ds. A. Ras op Dullstroom bevestig, 1932.	v.m.	n.m.	
V	2	Slag van Vegkop, 1836.	5 41	6 0	
S	3		5 40	6 0	
S	4	Ds. A. J. Barger te Middelburg bevestig, 1919.	5 39	6 1	
M	5	Eervol ontslag wyle ds. P. W. Ennis, 1928.	5 38	6 1	
D	6	Stigting van die gemeente Barberton, 1934.	5 37	6 1	
W	7	Oud. D. P. J. v. Schalkwyk van Trichardts oorl. 1911.	5 36	6 2	
D	8		5 35	6 2	
V	9	Ds. D. v. d. Hoff oorlede, 1881.	5 34	6 3	
S	10	Ds. P. W. Venter op Brits bevestig, 1936.	5 33	6 3	
S	11	President Kruger gebore, 1825.	5 31	6 4	
M	12	Ds. S. J. Strydom te Krugersdorp bevestig, 1914.	5 30	6 4	
D	13	Die Hervormer Ulrich Zwingli gesneue, 1531.	5 29	6 5	
W	14	Eerste diamant in S.A. gevind, 1867.	5 28	6 6	
D	15	Hoeksteenlegging van die Kerk van Pietersburg, 1892.	5 27	6 6	
V	16	Afskeidsprek van Ds. Jac. van Belkum met sy eme- ritaats, 1927.	5 26	6 7	
S	17	Ds. S. Vermooten te Zeerust georden, 1915.	5 25	6 7	
S	18		5 24	6 8	
M	19	Eerste Kerk op Stellenbosch ingewy, 1687.	5 23	6 8	
D	20	Die Kerk van Louis Trichardt ingewy, 1906.	5 22	6 9	
W	21	Oud. F. Boshoff van Waterberg oorlede, 1918.	5 21	6 9	
D	22	Die Edik van Nantes herroep, 1685.	5 20	6 10	
V	23	Ds. D. F. Erasmus te Ventersdorp bevestig, 1920.	5 19	6 10	
S	24	Sinode in die Kaap besluit dat Engels ook gepreek moet word in Hollandse Kerke, 1859.	5 18	6 11	
S	25		5 18	6 12	
M	26		5 17	6 13	
D	27	Ds. L. E. Brandt te Vereeniging bevestig, 1923.	5 16	6 13	
W	28	Ds. P. J. J. Venter te De la Rey bevestig, 1923.	5 15	6 14	
D	29		5 14	6 14	
V	30	Ds. J. J. Prinsloo te Trichardts bevestig, 1909.	5 13	6 15	
S	31	Hervormingsdag. Samekoms Komm. N. Herv. en N. Geref. om oor kerkvereniging te handel, 1882.	5 13	6 15	
		Ds. P. W. Ennis oorlede, 1932.	5 12	6 16	

Hunt, Leuchars & Hepburn Bpk.

HOUTHANDELAARS.

IN SUID-AFRIKA GESTIG IN 1863—MEER AS 75 JAAR.

H/v. QUEEN en VERMEULENSTR.

Bus 653.

Foon 2-0811.

PRETORIA

Ook te Durban, Johannesburg, Brakpan, Germiston en
Lourenco Marques.

BOUMATERIALE, OMHEININGS-MATERIALE

Agente vir UNITEX isolerende bord en

MALTHOID vloerbedekking

PETRA-MEUBELS

(EDMS.), BPK.

Voorheen J. H. Pretorius & Kie. (Edms.), Bpk.

KOM REGSTREEKS NA U AFRIKAANSE
MEUBELWINKEL.

WAAR KWALITEIT HUISRAAD
VERKOOP WORD.

NOU ONDER NUWE BESTUUR

Ons Adres is :—

PIETER NEETHLING-GEBOU,
SENTRAALSTRAAT,
PRETORIA.

Fone : 27791/21790.

Posbus 1356.

NOVEMBER, 30 DAE.

Dag an die		MAANSVERANDERING.	Sons	
Week.	Maand.		opg. ond.	
		Laaste Kwartier, 1ste, 8.18 vm. Nuwe Maan, 8ste, 5.19 nm. Eerste Kwartier, 15de, 8.58 vm. Volle Maan, 22ste, 10.24 nm.		
S	1		v.m. 5 11	n.m. 6 16
M	2	Eerste Alg. Kerkverg. Ned. Herv. Kerk te Kaapstad, 1824.	5 10	6 17
D	3	Hoeksteenlegging eerste Herv. Kerk op Christiana, 1876.	5 10	6 18
W	4	Ds. Jac. van Belkum oorlede, 1933.	5 10	6 19
D	5	Naam Ned. Hervormd in die Kaap verander in Ned. Gereformeed, 1842. Aankoms van Ds. D. v. d. Hoff in Suid-Afrika, 1857	5 9	6 19
V	6		5 8	6 20
S	7	Vasco da Gama te St. Helenabaai, 1497.	5 7	6 21
S	8		5 7	6 21
M	9		5 6	6 22
D	10	Martin Luther gebore, 1483.	5 6	6 23
W	11		5 6	6 24
D	12	Piet Retief gebore, 1780.	5 5	6 24
V	13		5 4	6 25
S	14	Ds. W. F. H. Huyzers bevestig op Vereeniging, 1931.	5 4	6 25
S	15	Ds. A. J. Begemann oorlede, 1925.	5 3	6 26
M	16	Pretoria aangelê, 1855.	5 3	6 27
D	17		5 2	6 28
W	18	Vasco da Gama se eerste reis om die Kaap, 1497.	5 2	6 29
D	19	Hoeksteenlegging van die Kerk te Potgietersrust, 1921.	5 1	6 30
V	20	Die Kerk op Eldoret ingewy, 1921.	5 1	6 30
S	21	Ds. H. D. v. Broekhuizen Predikant van die Hervormde Kerk, 1917.	5 1	6 31
S	22	Die Gemeente Trichardts gestig, 1879.	5 1	6 32
M	23		5 1	6 33
D	24	Hoeksteenlegging van die Kerk van Laeveld, 1924.	5 0	6 33
W	25	Ds. W. P. J. Poën te Pietersburg bevestig, 1922.	5 0	6 34
D	26	Die Kerk van Memel ingewy, 1915.	5 0	6 34
V	27	Die Kerk van Bethal ingewy, 1926.	5 0	6 35
S	28	President Steyn oorlede, 1916.	5 0	6 36
S	29		5 0	6 36
M	30		5 0	6 37

„Ou vriende bly maar die beste“

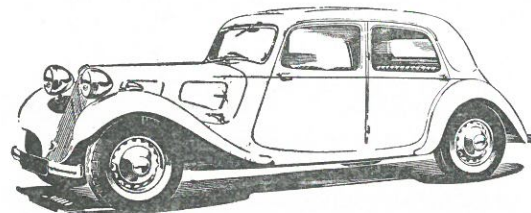
As u dus 'n motor of 'n onderdeel
nodig het, skryf of gaan dan na —

Haak se Garages

BEPERK

Die Oudste en Besingerigte Garage in Pretoria.
KOCHSTRAAT — Foon 2-4817.

Die Grootste Garage onder een dak in Johannesburg.
SAUERSTRAAT 24 — Foon 33-2334.

Ons spesialiseer in die regmaak van enige soort kar
of trok, insluitende die verwyder van deuke uit
modderskerms, spuitverf, maak van tente, kussings,
ens.

Volle Tevredenheid Gewaarborg.

Nash en Skoda

VERKOOP EN DIENS.

*Probeer ons Motorkerkhof vir Gebruikte Asse, Wiele,
Donkiemobiele, Sleepwaens, Ens.*

DESEMBER, 31 DAE.

Dag van die		MAANSVERANDERINGS.	Sons	
Week.	Maand		opg.	ond.
		Laaste Kwartier, 1ste, 3.37 vm. Nuwe Maan, 8ste, 3.50 vm. Eerste Kwartier, 14de, 7.47 nm. Volle Maan, 22ste 5.3. nm. Laaste Kwartier, 30ste 8.37 nm.		
D	1	Slawe vry verklaar in die Kaap, 1834.	v.m.	n.m.
W	2	Verkiesing eerste Voortrekker-Volksraad, 1836.	5 0	6 38
D	3	Engelse besetting van Port Natal, 1838.	5 0	6 39
V	4	Die Ned. Geref. Kerk in die S.A.R. gestig, 1866.	5 0	6 40
S	5		5 0	6 41
S	6	Voortrekkersgeloofte, 1838.	5 0	6 42
M	7	Die Ned. Herv. of Geref. Kerk gestig, 1885.	5 0	6 43
D	8		5 0	6 43
W	9	Pres. T. F. Burgers oorlede, 1881.	5 0	6 44
D	10	Slag van Stormberg, 1899.	5 1	6 45
V	11	Slag van Magersfontein, 1899.	5 1	6 46
S	12	Ds. C. W. du Toit emeritus, 1918.	5 1	6 46
S	13	Republiek herstel op Paardekraal, 1880.	5 1	6 46
M	14		5 2	6 47
D	15	Slag van Colenso, 1899.	5 2	6 48
W	16	Slag van Bloedrivier, 1838. Hoeksteenlegging van die Kerk van Middelburg, 1896.	5 2	6 48
D	17	Eerste grondwet van die Z.A.R. op Potchefstroom geteken, 1856.	5 3	6 49
V	18	Die Kerk van Vereeniging ingewy, 1915.	5 3	6 50
S	19	Generaal A. H. Potgieter gebore, 1792.	5 4	6 50
S	20	Komdt. F. Joubert (Fransheld) behaal oorwinning by B.H.Spruit, 1880.	5 4	6 51
M	21	Oud-oud. G. J. Z. Helberg van Zoutpansberg oorlede, 1926.	5 5	6 52
D	22		5 5	6 52
W	23		5 5	6 52
D	24		5 6	6 53
V	25	Kersfees.	5 7	6 54
S	26	Hoeksteenlegging van die Kerk van Potchefstroom, 1859.	5 7	6 54
S	27	Ds. G. C. Coetzee op Delarey georden, 1934. Ds. S. P. Viljoen op Durban georden, 1936.	5 7	6 54
M	28	Hoekst. gelê v. d. Eerste Kerkgebou i. d. Kaap, 1700.	5 8	6 54
D	29	Die Kerk van Germiston ingewy, 1917.	5 9	6 55
W	30	Jameson-inval, 1895.	5 9	6 55
D	31	Die Gemeente Heidelberg gestig, 1865.	5 10	6 55

VYF GESLAGTE.

In die middel regs is Mevr. Johanna Elisabeth Potgieter geb. Dreyer, gebore 25 Julie 1844, sodat sy nou 'n hele stuk oor die sewe-en-negentig jaar is. Langs haar sit haar dogter Rachel Catharina Oosthuizen, geb. Potgieter. Agter staan haar kleindogter Johanna Elisabeth le Roux geb. Oosthuizen. Voor sit haar agter-kleindogter Rachel Catharina Rocher geb. le Roux. Dié baba is die agter-agter-kleindogter.

EERBIED VIR DIE OWERHEID AS EIS VAN GODS WOORD.

'n Bybels-teologiese verhandeling.¹⁾

Ek wil vandag vir u die stelling verdedig dat *eerbied vir die Owerheid eis van Gods Woord is*. Ek bepaal my tot dié deel van Godswoord wat ons in die Ou Testament verneem. Ten eerste omdat die Outestamentiese Godsopenbaring die grondslag van die hele Openbaring Gods is; ten tweede omdat dit my spesiale studiegebied is en ek hier met enige gesag mag praat, ten derde omdat die getuienis van die O.T. oor hierdie belangrike lewensgebied welig nie so bekend is as dié van die N.T. nie. Elke enigsins getroue Bybelleser dink, as daar oor die taak van en verhouding tot die Owerheid gespreek word, dadelik aan Romeine 13, die klassieke hoofstuk van die Christelike Owerheidsbeskouing. Maar daardie selfde Bybelleser sal nie so geredelik dink aan Spreuke 8 of 16 of 25 of Psalm 101 nie.

Die getuienis van die O.T. oor ons onderwerp is ook daarom belangrik, omdat die Godsopenbaring in die O.T. veel nouer samehang met die sake van volk en staat as dié van die N.T. Soos ek in 'n artikel in die Almanak van die Ned. Herv. Kerk van Afrika vir die jaar 1940 bl. 58 opgemerk het, kan ons in die algemeen die N.T. die meer individualistiese en tegelyk uniwersalistiese deel van die Bybel noem, die O.T. die meer nasionalistiese; in die O.T. staan die volk in die middelpunt as voorwerp van Gods bemoeiing en onderwerp van die Godsdiens, in die N.T. is dit veel meer die enkele siel, of

¹⁾ Rede gehou by die opening van die lesings in die Teologiese Fakulteit van die Ned. Hervormde kerk aan die Universiteit van Pretoria, Maart 1941.—Op versoek afgestaan.

die gemeente uit alle geslag en taal en nasie. Dit lê dus voor die hand dat die O.T. ons meer gegewens oor die verhouding van Owerheid en onderdane sal verskaf as die N.T.

'n Onderzoek na die verhouding van Owerheid en onderdane volgens die O.T. het sy historiese betekenis. Dis vir 'n wetenskapsbeoefenaar interessant om te ondersoek hoe die vorms van staatsinrigting in Israel hom ontwikkel het, ditsy in die rigting van vooruitgang of van verval, of eenvoudig gewysig is sonder dat 'n kwalitatiewe oordeel oor die wysiging gewaag word. Van uitnemender belang is dit vir ons as teoloë, wat in die normatiewe aard van die gegewens van die O.T. glo, om te ondersoek water riglyne en eise in hierdie gewyde blaaie gestel word sodat ons miskien ook vir die hede daaraan leiding kan ontleen. Maar afgesien van hierdie historiese en teologiese belang is, as ek dit goed sien, die kwessie van die verhouding van Owerheid en onderdane vir ons vandag van seer aktuele praktiese belang. Daar is soveel verwarring van die geeste in ons tyd van oorlog en onrus, dat dit besonder nuttig kan wees, dat dit miskien wel eis van die oomblik is om sig as Christen en veral as Christenteoloog te besin op die beginsels waaruit ons behoort te leef, en wat vir ons 'n veilige basis en 'n vaste koers gee by al die verduistering van insig en ontwigting van gesindheid waaraan so baie selfs van die welmenende mense onder ons ten prooi is.

In die eeu van die Kerkhervorming het Theodorus de Beza, vriend en medewerker van Calvyn, hoogleraar in die Griekse taal te Lausaune, 'n man van diplomatieke aanleg aan wie meermale staatkundige onderhandelings met Duitse of Franse vorste opgedra was, 'n geskrif laat verskyn waarvan die uit die Franse vertaalde titel lui: „Oor die reg van die owerhede oor hulle onderdane, 'n in hierdie tyd seer noodsaaklike verhandeling om sowel die owerhede as die onderdane te vermaan oor hulle plig.¹⁾

¹⁾ Maagdenburg 1570, vermeerderde en hersien uitgawe 1574, sien J. Th. de Visser, Kerk en Staat, II, Leiden 1926, bl. 86 n. 1.

Sonder om perspektief en proporsie uit die oog te verloor en ons of ons ondersoek ook maar in die verte met dié van Beza te wil vergelyk, sou ons tog miskien hierdie opstel van ons ook mag noem: 'n in hierdie tyd seer noodsaaklike verhandeling.”

Die stelling wat ek vandag voor u wil neerlê: eerbied vir die Owerheid is eis van Gods Woord, wil ek in drie sub-teses verdeel:

I. *Eerbied vir die Owerheid is 'n onafskeidelike bestanddeel van die ware Godsvrug;*

II. *Eerbied vir die Owerheid is onafhanklik van die momentele regeringsvorm;*

III. *Eerbied vir die Owerheid het wel sy grense, maar dit moet goed bepaal word waar die grense lê.*

Hierdie drie stellings is nie willekeurig na eie smaak en verkiesing gekies nie, dis die drie grondstellings wat 'n uitgebreide ondersoek van die Outestamentiese gegewens my verskaf het.

* * *

I. Eerbied is die korrelaat, die wisselbegrip van Gesag. Eerbied kan alleen deur gesag gewek word. Die regte gesag wek eerbied en gehoorsaamheid, eerbied wat betref die gesindheid, gehoorsaamheid wat betref die daad. As ons dus vra: wat leer die O.T. oor die eerbied vir die Owerheid, zou ons die antwoord kan vind in wat die O.T. leer oor die gesag van die Owerheid. Dit is sonder meer duidelik dat die bron van die gesag volgens die O.T. God is. „Gezag” sê Prof. Bavinck in sy Gereformeerde Dogmatiek¹⁾ „is in het algemeen die macht van iemand, die iets te zeggen heeft.” Dis nie twyfelagtig wie dit is wat volgens die Outestamentiese verkondiging diegene is wat iets te sê het, ja alles te sê het. Dis Hy wat spreek en dit is daar, wat gebied en dit staan daar (Ps. 33:9), die God van die geeste van alle vlees (Num. 16:22), teenoor wie vir ons gesê word: „Swyg voor Hom,

¹⁾ 2de druk 1906, 1ste dl., bl. 489.

o ganse aarde." (Hab. 2:20). Vir my besef is die mees klassieke formulering van die gesag van God dié wat ons lees in Jes. 33:22: Die Here is ons Regter, die Here is ons Wetgewer¹⁾, die Here is ons Koning. Hier het u die regspreekende, die wetgewende en die besturende of uitvoerende mag, die drie magsfere van die Owerheid, en al drie saamgevat in Israels God. Die *menslike* owerheid kry sy gesag deurdat God hom dit verleen. Die treffendste formulering van hierdie soewereiniteit van God en van die oordrag van Sy gesag aan mense vind ons in die verskillende aansprake van Daniel tot die Babiloniese konings, soos bv. in Daniel 4:17: „sodat die lewendes erken dat die Allerhoogste mag het oor die koningskap van die mens en dit gee aan wie Hy wil." Die boek Daniel is een van die jongste geskrifte indien nie die jongste nie, van die O.T. Maar reeds in een van die oudste verhale van die O.T. die van die verbond van God met Noag na die Sondvloed vind ons 'n duidelike aanwysing van die oordrag van goddelike gesag aan die mense: Gen. 9:6 waar God spreek: „Hy wat die bloed van 'n mens vergiet, sy bloed sal" — en nou staan daar nie „sal deur My van hom gesoek of geëis word" nie maar — „sy bloed sal deur mense vergiet word."

Gesag vra eerbied. Volgens die konkordanse kom die woord „eerbied" maar eenmaal voor in die Hollandse Bybel, en wel in Hebr. 12:28: „Daarom, omdat ons 'n onwankelbare koninkryk ontvang, laat ons dankbaar wees, sodat ons God welbehaaglik kan dien met eerbied en vrees." Maar dis hier net dieselfde geval as met woorde soos Drieëenheid en Voorsieningheid en Alomteenwoordigheid: die woorde vind mens nie in die Bybel nie, van die waarhede en waardes waarvan hulle die uitdrukking is, is die Bybel vol. Die Bybelse uitdrukking vir „eerbied" is „vrees", die woord wat 'n hele skala van betekenis omvat, vanaf die angstige huiwering vir die onbekende, vreeswekkende, tot die vertrouwensvolle God-

¹⁾ Afr. vert.: Aanvoerder.

vrugtigheid van die kind van God¹⁾; sowel die afstandsgevoel as die verbondenheidsgevoel kom daarin tot uitdrukking.

Die regte verhouding van die mens tot God word in geen uitdrukking in die O.T. meer tipies gekarakteriseer nie as in die uitdrukking: vrees, vrees van die Here, Godsvrug.

En nou is dit vir ons ondersoek besonder belangrik dat die Spreukedigter vir die verhouding tot die aardse koning hierdieselfde tiperende uitdrukking gebruik: Spr. 24:21: „Vrees die Here, my seun, en die koning!" Die Here en die koning, die hemelse en aarde owerheid, dis die draers van die gesag; teenoor hulle pas eerbied. En Spr. 24:21 is maar nie 'n alleenstaande, verlore uiting in die Spreukeboek nie. Hier, waar die opvoeders van die Israelitiese volk, en veral van die Israelitiese jeug spreek, word keer op keer met die meeste eerbied van die koning gespreek. Soos ek in my verklaring van die Spreukeboek²⁾ uiteengesit het: die koning is vir die Spreukedigtters die verpersoonliking van die geregtigheid, die steun van die swakkes en verdruktes, die verteenwoordiger van God op aarde, wie se toorn eweseer te vrese is as wat sy welbehageweldadig is; natuurlik weet die Spreukedigtters ook van goddelose heersers en van konings wat hulle bv. deur vleitaal laat verlei, maar die goeie koning is vir hulle die normale verskynsel. Diepe eerbied vir die koning besiel die Spreuke; soseer dat hulle hulle nooit met vermanings tot die koning self rig nie, wel tot die onderdane, en miskien ook indirek tot die koning deur hulle beskrywings van die regverdige heerser, maar nooit regstreeks tot die koning nie. Meermale, soos in H. 16, H. 20:22 vv. en H. 25 volg die spreuke oor die koning onmiddellik op spreuke oor God; die koning as ampsdraer word meer tot die Godlike as tot die menslike sfeer gereken. Ek verwys u slegs na hierdie voorbeelde:

¹⁾ Vgl. my artikel Vreze des Heren, in de Psalmen. Nw. Theol. Studiën XXII, 5 en 6, Mei-Junie 1939, bl. 140-152.

²⁾ In die serie Tekst en Uitleg by H. 8:15 en in my Duitse Spreukekommentaar bl. 49 v.

- Spr. 16:10 'n Orakel¹⁾ is op die koning se lippe; in die regspraak handel sy mond nie ontrou nie.
- Spr. 16:14, 15 Die grimmigheid van die koning is soos boodskappers van die dood maar 'n wyse man bring dit tot bedaring. In die vriendelike blik van die koning is lewe, en sy welgevalle is soos 'n wolk van laat reens.²⁾
- Spr. 19:12 Die grimmigheid van die koning is soos die gebrom van 'n jong leeu, maar sy welgevalle is soos dou op die plante.
- Spr. 20:8 'n Koning wat op die regterstoel sit, wan met sy oë uit alles wat sleg is.
- Spr. 20:28 Liefde en trou behoed die koning, en deur liefde stut hy sy troon.
- Spr. 25:3 Die hoogte van die hemele en die diepte van die aarde en die hart van die konings is ondeurgrondelik.

Dat die wysheidsleraars van Israel nie net alleen aan hulle eie, nasionale koning met eerbied dink nie maar aan die koning as ampsdraer as sodanig, kom uit in die woorde wat die Godlike wysheid in H. 8:15, 16 spreek:

Deur my regeer die konings
en stel die maghebbers vas wat reg is;
deur my heers die vorste
en die edeles, al die regters van die aarde.

Dis duidelik en bewese dat *onderrig in die eerbied vir die owerheid 'n integrerende bestanddeel was van die onderwys in Israel*, van daardie onderwys wat uitgegaan het van die standpunt: Die vrees van die Here is die beginsel van die kennis. Mens sou die vraag kan stel of dit onder ons nog die geval is.

In Israel se *wetgewing* vind ons dieselfde beginsel van eerbied vir die owerheid uitdruklik neergelê. In die oudste wettekodeks, die sgn. Verbondsboek, staan (Ex.

¹⁾ Afr. vertaling: Die beslissing.

²⁾ D.i. soos 'n reenwolk in die lente.

22:27/28): „Jy mag God nie vloek nie en 'n owerste onder jou volk mag jy nie verwens nie.” Dit blyk uit ander plekke in die O.T. dat op albei oortredings die doodstraf gestaan het (Lev. 24:15 v., Job. 2:9, II Sam. 16:9, 1 Kon. 2:8 v.); dis daarom dat koning Isebel teen Nabot die swaarste beskuldiging laat inbring het. „Jy het God en die koning gevloek!” (1 Kon. 21:10). Dis treffend hoe ook hier weer God en koning, God en owerheidspersoon in een asem genoem word, as die deelhebbers aan 'n selfde hoë gesag. Hoe sterk hierdie gevoel geleef het onder Israel blyk uit die weerklank van hierdie wet in die haastige verontskuldiging van Paulus voor die Joodse Raad as hy onwetend 'n verwensing geuit het teen die hoëpriester (Hand. 23:3-5).

'n Moeilike kwessie is of inderdaad die samevoeging van God en die menslike owerheid in die spraakgebruik sover gegaan het, dat dieselfde woord *elohim* „Gode,” „Godheid” sowel vir die Opperwese en as vir die aardse gesagdraers gebruik word. Dit gaan om die interpretasie van die woord in twee plekke in die Verbondsboek (Ex. 21:6, 22: 7/8 v.) en in twee Psalms (Ps. 58 en 82). Ek kan hier nou nie op ingaan nie. In alle geval gaan die Here Jesus self volgens Johs. 10:34—36 van die veronderstelling uit dat dit inderdaad die geval is, dat m.a.w. die woord „Gode” „Goddelike wesens” 'n gangbare uitdrukking was vir regters en ander owerheidspersone as wat hulle gesag van God, die hoogste gesagdraer, die God der Gode, ontleen. Sterker kan die gesag van die Owerheid wel nie tot uitdrukking kom nie.

Ek wil nog onder hierdie punt van my betoog 'n paar *gevalle uit die historiese boeke van die O.T.* neem, waarin die verkondiging van die O.T. oor eerbied vir die gesagsdraer tot uiting kom. Die eerste duidelike gesagsaanranding vind ons genoem in Num. 16 en 17: Korag, Datan en Abiram verset hulle teen die gesag van Moses en Aaron, die gesagsdraers van Israel op sy trek deur die woestyn. „Waarom verhef julle jul oor die vergadering van die Here; die hele vergadering, hulle almal is heilig (vs. 3)”. Spesiaal teen Moses is hulle beskuldiging dat hy

gedurig oor hulle die baas wil speel. Ons weet hoe die Godsoordeel wat Moses ingeroep het, beslis het teen die opstandiges. Eerder word vermeld hoe Aaron en Mirjam Moses lastig geval het oor die Kusitiese vrou wat hy geneem het. Die uitspraak was ook hier nie twyfelagtig nie: „Waarom het julle nie gevrees om teen my kneg, Moses, te spreek nie!” en die straf het nie uitgebly nie.

Hoe fel is die verwyte wat in die lied van Debora geslinger word teen die stamme en stede van Israel wat aan die roep van die Rigters en aan die voorbeeld van die aanvoerders of wetgewers¹⁾ en vorste nie gehoor gegee het nie:

„Vloek Meros, sê die Engel van die Here,
ja, vervloek sy inwoners,
omdat hulle die Here nie te hulp gekom het nie,
die Here tot hulp onder die helde!”

(Rigt. 5:23).

Dit word in I Samuel 8-11 nie verswyg nie hoe groot die besware was teen die instelling van 'n koningskap in Israel, hoe strydig dit eintlik was met die roeping van Israel om die Godsvolk te wees; maar toe eenmaal die koningskap toegestaan was, het die eerste bekleder van die amp onmiddellik draer geword van die deur God verleende gesag, en die elemente onder die volk wat hulle afsydig gehou en bly murmureer het, wat hom verag en geen geskenk gebring het nie en gesê: Hoe kan hierdie man ons verlos? — hulle word geteken met die woord: deugniete, Belialskinders, slegte mense (1 Sam. 10:27, 11:12 v.). *Die ware Israeliet eer sy koning en owerheid, en bid vir hom.*²⁾ Die voorbede vir die koning vorm 'n element van verskillende private Psalms of is in sommige gevalle miskien aan die Psalms toegevoeg toe hulle in die gemeentelike Psalmbundels opgeneem is. Ps. 20, 28: 8 v., 61:7 v., 63:12, 84:9 v., 89:51 v. en die lied van Hanna

¹⁾ Vgl. Jes. 33:22.

²⁾ H. Gunkel, Einleitung in die Psalmen, Göttingen 1933, § 5 Nr. 2, S. 140f en 149f.

1 Sam. 2:10 is treffende gevalle van die gebed vir die Owerheid wat ook in die N.T. soseer op die hart van die gemeente gedruk word.

* * *

II. My tweede stelling is: *Die eerbied vir die Owerheid is onafhanklik van die momentele regeringsvorm.* Calvin wat goed besef het dat die regte verhouding tot die Owerheid 'n deel is van die Christelike lewenshouding en dus sy Institusie of Onderwysing in die Christelike Religie beëindig met 'n hoofstuk oor „Die Politieke of Burgerlike Regering” en wel as laaste (20ste) hoofstuk van die IVde Boek, wat handel oor „Die Uitwendige Middele van die Saligheid,” Calvin laat duidelik gevoel dat die regte verhouding tot die Owerheid generlei wysiging ondergaan ditsy die Christen onder die staatsvorm van 'n monargie of van 'n aristokrasie of van 'n demokrasie lewe nie. Aldrie vorme het hulle voor en teen; die ver naamste rede vir die een of ander staatsvorm lê in die omstandighede. Persoonlik meen hy dat die aristokratiese regeringsvorm wel die veiligste is om tirannie te vermy. Maar die regeringsvorm behoort tot die *adiaphora*.¹⁾ Dis allermens sy bedoeling dat hulle wat deur die wil van God onder 'n ander vorm van regering gestel is, uit sy woorde beweeg en aangehits sou word om 'n verandering te soek; dit sou nie alleen dwaas en ydel nie maar heeltelmal skadelik wees. Dit het deur Gods voorsienigheid gebeur dat verskillende lande deur verskillende vorms van staatsbestuur geregeer word. En dan besluit Calvin hierdie § 8 met die woorde: Maar dis eintlik nie nodig om al hierdie woorde te gebruik vir diegene wat met die wil van die Here tevrede is nie. Want as dit Hom goeddink om konings te stel oor koninkryke en raadshere of tienmanne oor vrye stede, hoedanig hulle ook mag wees wat Hy gestel het oor die plekke waar ons leef en woon, dit word

¹⁾ Dinge wat sedelik en godsdienstig onverskillig is.

van ons vereis dat ons dieselwe regering gehoorsaam en met onderdanigheid erken.

Ek het hierdie standpunt van die groot en prinsipiële Hervormer enigsins uitvoerig weergegee, omdat dit m.i. so presies die Bybelse en spesiaal ook die Outestamentiese standpunt weergee. Ons sien in die O.T. die volk van Israel onder verskillende regeringsvorms. Die oudste vorm is¹⁾ dat God die volk regeer deur sy „mond,” die profeet-staatsman Moses. Moses is die deur God besonder geroepe en in dagelike verkeer met God bekwaam-gemaakte leier van die volk „Mond tot mond spreek Ek met hom. In my hele huis is hy getrou.” Moses is die intieme dienaar van die onsigbare Koning, wat daeliks by sy Heer in- en uitgaan en die nodige bevel en wysheid ontvang. Moses regeer by *charisma*, by direkte genade-gawe Gods; hy is die *charismatiese* leier, maar nie leier uit eie aanleg of kapasiteit nie, nie uit eie wil en nog minder uit die volkswil daar geplaas nie. Sy regstitel is Gods verkiesing, sy ampstitel: kneg van die Here. Moses het helpers gehad in sy regeer- en regtertaak. Maar merkwaardig genoeg, helpers op raad van sy Midianitiese skoonvader daargestel, miskien wel na Midianitiese model; hy kies bekwaame manne wat God vrees, betroubare manne wat onregverdige wins haat, en stel hulle aan tot owerste oor 1000, oor 100, oor 50 en oor 10, blykbaar vernaamlik vir die beslegting van geskille in regsake — maar ons moet nie vergeet nie dat die Hebreeuse term: „regspraak” ook „bestuur” en „regeer” omvat. In alle geval, uit hierdie bestuursinrigting na Midianitiese model blyk wel dat die bestuursvorm nie as eintlike God-like instelling beskou is nie, afgesien natuurlik van die opperste leiding deur die kneg van God, Moses. Josefus, die Joodse geskiedskrywer uit die eerste eeu van die Christelike jaartelling het die staatswese van Oud-Israel

¹⁾ Vgl. O. Procksch in sy studie „Der Staatsgedanke in der Prophetie, Gütersloh 1933, bl. 9.

bestempel met die eie gevonde term: *teokrasie*, regstreekse Godsregering¹⁾.

In sy diepgrawende boek *Königtum Gottes*²⁾ het die Joodse hoogleraar Martin Buber, Professor in die Godsdienswetenskap aan die Universiteit van Frankfurt aan die Main, later aan die Universiteit van Jerusalem, die juisheid van hierdie voorstelling van 'n oorspronklike teokrasie in Israel met swaarwegende argumente verdedig teenoor die ontkenning daarvan deur vooraanstaande kritici³⁾. Op seer aanneemlike inwendige en uitwendige gronde, met gegewens ontleen sowel aan die O.T. as aan die Godsvoorstellings en owerheidsvoorstellings van die groot ou kultuurvolke Babel en Egipte en van die kleiner Wes-Semitiese volke wat nog meer op die stadium van 'n nomadestam op trek na die land van meer blywende nedersetting was, het Buber die gedagte histories aanvaardbaar gemaak dat in die geskiedenis van Israel vanaf sy eerste begin as volksgeheel die geloof in 'n regstreekse leiding van die volksake deur die onsigbare God-Koning 'n lewende werksame faktor was in sy nasionale geestesbesit en volkshuishouding al het hierdie geloof meermale om sy erkenning en deursetting in die volkslewe moet veg.⁴⁾

Moses het sy opvolger self aangestel, volgens Num. 27:12 vv. onder direkte leiding van God. Maar hierdie persoonlike daad was net vir eenmaal. Josua herhaal dit

¹⁾ Contra Apionem II 16: „Sommige (volke) het staatsgesag aan eenhoofdige regerings (monarchieë) toevertrou, andere aan die mag van weinig persone (olichargieë), andere weer aan die volksmenigtes. Ons wetgewers egter het niks sodanigs op die oog gehad nie, maar — as mens 'n enigsins geforseerde uitdrukking mag gebruik — die staatswese as 'n *teokrasie* aangewys, aan God die gesag en mag toekennende.”

²⁾ Berlyn 1932, 2de druk 1936.

³⁾ O.a. Wellhausen, Buber, S11, A. 30.

⁴⁾ Ek kan hierdie boek, ryk aan gegewens sowel as aan gedagtes, aanbeveel in die belangstelling van almal wat die besondere posisie van Israel onder die volke van die ou wêreld en die betekenis daarvan vir die vormgewing van die Bybelse eschatologie en dus ook van ons toekomsverwachting wil verstaan.

nie by sy naderende sterwe, selfs geen beginsel van opvolging in leierskap van die volk laat hy na nie.

Buber meen dat Josua die gevolge van sy militêre oorwinnings op die twee koalisies van Kanaänitiese konings, die Suidelike en die Noordelike, oorskat het, dat hy geglo het die wesenlike was bereik, die heilige oorlog om die Beloofde land was tot 'n einde gebring; wat nog te doen orig was, kon aan die enkele stamme oorgelaat word. Ons kan Josua se houding miskien beter uit die teokratiese geloof verklaar. Waar vir Josua 'n duidelike Godlike aanwysing vir 'n opvolger ontbreek het, het Josua die toekomstige leiding aan die onsigbare God-Koning oorgelaat. In alle geval blyk hieruit dat 'n eenhoofdige leierskap as blywende instituut nie juis as Gods geopenbaarde wil oor Israel bedoel was nie.

In die navolgend periode is die teokratiese gedagte nog lewendig en kom dit klassiek tot uiting in die bekende woorde van Gideon as hom die koningskap aangebied word: „Ek sal oor julle nie heers nie en my seun sal oor julle nie heers nie, die Here sal oor julle heers” (Rigt. 8:23). Die periode is gekenmerk deur die afwisseling van leierlose tye en tye waarin 'n leier, deur God verwek en deur een of ander toetsdaad sy leierskap bewysend optree. In seker sin nog charismatiese leierskap. Maar in omvang van werksaamheid, territoriaal en kwalitatief beperk. Daar is geen instituut van leierskap nie; die charisma, sê Buber, is hier geen rustende maar 'n swewende charisma, geen geestesbesit maar 'n kom en gaan van die gees, 'n bekwaammaking net vir die momentele taak van „rig”, d.i. reg verskaf aan Israel teenoor sy belaaers. En tussen daardie korter of langer tye van charismatiese leiding in is daar periodes waar dit ontbreek. Buber noem dit 'n tweede stadium in Israel se staatkundige geskiedenis, die stadium van wisselende territoriale omvang van charismatiese leierskap en van afwisseling van die optrede van so'n „rigter” met periodes van wag op die verskynning van 'n opvolger wat sy kwalifikasie op sy beurt bewys, die wag op 'n nuwe genadewerking van die gees van die onsigbare God-Koning.

Vir die volk egter het die profetiese teokratiese gedagte 'n te hoë ideaal geblyk, die geloofskrag as bindende, nasionaal saambindende element het tekortgeskiet. En toe deur die Filistynse oorheersing nie slegs enkele stamme of stamgebiede nie, maar die hele volk in sy aansprake op die land en daarmee blykbaar in sy bestaan bedreig word, is die eis van 'n sigbare koning al dringender deur die volk laat hoor. Die volk, sê Buber, het in verset gekom teen die toestand wat sy profetiese leiers steeds opnuut en altyd ewe tevergeefs geprobeer het om te deurgloi van die teokratiese gedagte¹⁾. Oehler²⁾ sê tereg: die gees waarin die volk sy eis aan Samuel voorgelê het, was 'n verloëning van die koninklike regte van Jehova en van die eie heerlikheid as teokratiese volk; dit was 'n miskenning van die mag en die getrouheid van die verbondsgod, *insoveras die grond van hulle teenwoordige rampspoed nie gesoek is in die afval van God en Sy wet nie, maar in 'n gebrekkige staatsreëling!*”

Aan die volkseis van 'n koning soos die ander volke is voldoen. Dieselfde profeet wat die eis ten sterkste teengestaan het, het vir Israel sy eerste koning verskaf. Was dit die dood van die teokrasie of teokratiese gedagte en geloof? Nie noodsaaklik nie. 'n Aardse koningskap, sê Oehler l.c., was nie noodsaaklik in stryd met die teokrasie nie. Ja, nadat die volk ongeskik geblyk het om die ideale eenheid te verwesenlik, kon die koningskap selfs 'n middel word tot bevestiging van die teokrasie as die koning aan die beginsel van die teokrasie onderwerp word en dus nie optree as alleenheerser nie, maar as orgaan van Jehova.”

Ongetwyfeld het die instelling van die koningskap in Israel afbreuk gedoen aan die egte teokrasie as regstreekse, onmiddellike Godsregering. Die krisis wat hier ontstaan het, het sy oplossing gevind in die voorstelling van die menslike koning van Israel as „Gesalfde van die

¹⁾ „Verfassungswillen.”

²⁾ G. F. Oehler, Theologie van het O.T., vert. dr. Dr. J. Hartog, Utrecht 1879, bl. 607.

Here¹⁾; die konsepsie van 'n menslike stadhouder van God het die primitief-teokratiese tendens gekruis en omgevorm, sê Buber²⁾). In Saul het die eerste stedehouer van die God-Koning opgetree, in David die tweede.

'n Vierde stadium van Israel se staatsinrigting het aangevang met die erflike koningskap in die huis van David. Opsigself is die erflike koningskap die direkte teendeel van die onmiddellike teokrasie³⁾). In Israel is die posisie egter insover anders as dit uitdruklik die profesie was, dus 'n charismatiese verkondiging, wat aan David en sy huis die erflike koningskap toegesê het. Hierdie teokraties toelaatbare, ja selfs gesanksioneerde koningskap het alleen in Juda stand gehou. In Noord Israel lê, na die skeiding van die Ryk, die dinge heeltemal anders. Ongetwyfeld het die eerste koning van Noord Israel, Jerobeam, met goedkeuring, ja op aanstigting van die profesie (in die persoon van Ahia van Silo) opgetree. Maar Jerobeam het al spoedig blyk gegee dat hy van die besondere posisie van die volk Israel en dus van die besondere aard van sy koningskap geen besef gehad het nie.

In N. Israel was, na die woord van Procksch⁴⁾, op Jerobeam na, die stigters van die verskillende dinastieë almal leëraanvoerders wat hulle aan die spits van die gewapende mag gewelddadig op die troon geset het. Teen hierdie revolusionêre koningskap het die profesie hom dan ook uitdruklik by monde van Hozea uitgespreek:

Hulle het konings aangestel, maar nie uit My nie,
hulle het vorste gekies, maar sonder my wete
(8:4)

daarom:

Ek gee jou 'n koning in My toorn
en Ek neem hom weg in My grimmigheid (13:
11).

¹⁾ Hebr.: *mesjiach jahwe*, Grieks: *Christos Kurioe*.

²⁾ bl. 182 en XIII.

³⁾ Buber, bl. 140.

⁴⁾ l.c. bl. 16.

Na die koningetyd begin vir Israel met die verlies van sy onafhanklikheid die tye van vreemde oorheersing. Die koning is nou 'n uitlander, wat resideer ver weg van die volk en wat hulle regeer deur sy stadhouers, gewoonlik eweseer uitlanders. Wat is die posisie jeens die owerheid nou? Predik die profete nou openlike of bedekte verweer, teenstand, opstand? In teendeel. Jesaja noem Assur die roede van Gods toorn, Jeremia sien in Nebukadnesar die kneg van die Here, die tweede Jesaja noem Kores die gesalfde van Israels God, en soos Esra en Nehemia die uitlandse opperheer eerbiedig nader, sy opdragte afwag en uitvoer en selfs as sy verteenwoordiger en stadhouder optree onder hulle volk, netso sien ons Daniël waardig maar eerbiedig sy opperheer nader en hom erken as na Gods bestel die wettige draer van die gesag oor hom en sy volk in die situasie van daardie tyd.

In groot verskeidenheid en wisseling van vorme het die wêreldse gesag in Israel aan ons oë verbygetrek. Maar onder al die vorme en uit al die tydperke het die gegewens gekom wat ons in die eerste deel van ons ondersoek teengekom het en wat getuig: eerbied vir die owerheid is 'n onafskeidelike bestanddeel en kenmerk van die Godsvrug. Daar was profete wat die ballinge opgesweepte het en gesê: maak julle nie tuis in die vreemde land nie en weier om julle neer te lê by die vreemde oorheersing, die tyd van verlossing is daar. Jeremia noem hulle: valse profete, en in sy skrywe aan die ballinge spoor hy hulle aan tot wat in daardie tyd wel die mees ongehoorde ding was: die voorbede vir die oorheersers: „soek die vrede van die stad waarheen Ek julle in ballingskap weggevoer het en bid daarvoor tot die Here, want in die vrede daarvan sal julle vrede wees.” (Jer. 29:7). Dit was die gesindheid wat magtig geword het in die Christelike Gemeente van die eerste eeue, wat ook die tradisie in die Jodedom geword het, en wat Paulus in sy eerste brief aan Timotheus aldus tot uitdrukking gebring het: „In die eerste plek vermaan ek dan dat smeking, gebede, voorbedes, danksegginge gedoen moet word vir alle mense, vir konings en almal wat hooggeplaas is, sodat ons 'n rustige

en stil lewe kan lei in alle godsvrug en waardigheid" (1 Tim. 2:1, 2).

* * *

III. Die aardse gesagsdraers is mense, en dus aan-dwaling, tekortkoming, sonde onderhewig. Dis juis daar-om dat vir hulle voorbede gedoen moet word. Maar hier-uit volg tegelyk dat hulle gesag en dus die gehoorsaam-heid en eerbied jeens hulle nie onbeperk en grenseloos is nie. Ons derde en laaste stelling is: *eerbied vir die Ower-heid het sy grense. Wat is hulle, waarin is hulle geleë?*

Daar is maar een gesag wat onbeperk is: die gesag van God; daar is maar een gehoorsaamheid wat onvoor-waardelik is: dié aan God, daar is maar een eerbied wat geen grense het: dié jeens die allerhoogste Majesteit.

Die beperktheid van gesag van die aardse owerheid blyk in die O.T. uit die voorstelling van 'n verbond wat tussen koning en volk gesluit is en wat sy wedersydse verpligtings meebring. In die Deuteronomiese koningswet (H. 17:14-20) word die aard van die Israelitiese koning-skap goed geteken in die voorstelling: God verkies die koning, die volk stel hom aan aan (vs. 15); dis ver van 'n despotiese absolutisme; allerlei goddelike voorskrifte word gestel waaraan die koning hom as ampsdraer moet onder-werp; aan die Goddelike wet moet hy homself dailiks toets; en sy hart mag hom nie verhef oor sy broers nie: hoe kenmerkend dat die onderdane sy broers genoem word; hy is dus 'n *primus inter pares* (eerste onder ge-tuienes). Uit die historiese boeke kry ons dieselfde ge-tuienis. Die verbondsverhouding tussen volk en koning blyk duidelik uit die gebeurtenisse by die aanvaarding van die koningskap deur Saul (1 Sam. 10:25, 11:14 v.), deur David (II Sam. 2:4, 5:1-3), Rehabeam en Jerobeam op die volksvergadering te Sigem (I Kon. 12) en die klein Joas (II Kon. 11).

As Saul hom regte toeëien wat syne nie is nie, 'n deel van die bangoed in beslag neem of tot selfverheerliking wil gebruik, op profeties-priesterlike offerregte inbreuk

maak, word sy verwerping vanweë God aangesê. Procksch sê tereg: die konflik tussen Samuel en Saul is nie 'n poli-tieke revolusie nie, dit raak die religieuse grondslag van die Israelitiese koningskap (l.c. bl. 14 v.). As Saul die priesters en inwoners van Nob wil laat vermoor omdat hulle vir Dawid skuiling verskaf het op sy vlug, weier die dienaars van die koning om die bevel uit te voer (1 Sam. 22:17). Die eedbreuk van Saul jeens die Gibeoniete word uiters swaar aan sy huis gestraf (II Sam. 21), Re-habeam boet sy despotiese optrede met die verlies van tien-twaalfde van sy ryk en onderdane. Die afgodery van Jerobeam laat die profeet met die Godsoordeel tot hom kom: „Ek sal die huis van Jerobeam skoon wegvee soos 'n mens drek wegvee totdat daar niks van oor is nie" (I Kon. 14:10). As Agab deur Isebel aangestook die geregtelike moord op Nabot laat begaan, kom die gewel-dige Godsman Elia hom teen op die grond van Nabot en sê vir die koning die ondergang van sy huis aan.

Keer op keer blyk dit dat die koning nie straffeloos ontrou kan word aan die verbondsverpligtinge nie. En dit is duidelik dat die verpligtings tweërlei is: *ten eerste is die koning gebonde deur die Wet van God*, waarvan die Tien Gebooe die samevatting is en mag hy geen inbreuk maak op die eer wat aan God as die hoogste soeverein, ook sy soeverein toekom nie, *ten tweede is hy gebonde deur die regte en vryhede van sy onderdane*, tot die hand-hawing waarvan hy geroepe is en hom by sy troonsaan-vaarding in die vorm van 'n verbond verplig het.

Maar as die koning nou sy tweeledige verpligting nie nakom nie, het dan die onderdane, die enkeling of die massa, die reg tot weiering van die gehoorsaamheid, die reg van opstand? Opstand was geen onbekende verskyn-sel in Israel nie. Daar was selfs 'n geykte opstandseuse:

Ons het geen deel aan Dawid

en ons het geen erfdeel aan die seun van Isaï nie: elkeen na sy tente toe, o Israel!

Kyk nou na jou eie huis, Dawid!

Seba die Benjaminiëte het op die ramshoring geblaas en hierdie opstandseuse laat klink deur die land, en onder hierdie selfde leuse het die tien stamme hulle afgeskei van Rehabeam (II Sam. 20:1, I Kon. 12:16). 'n Bekende geskiedenis is die opstand van Absalom, en die revolusie wat generaal Jehu op die troon bring (II Kon. 9). Die opstande van Absalom en Seba word duidelik in die O.T. veroordeel. Maar wat van dié van Jerobeam en Jehu? Albei het die sanksie gehad van 'n profeet, en van een wat as 'n egte profeet van die Here voorgestel word. Maar albei word ook voorgestel as 'n oordeel van God oor die regerende koning of koningshuis vanweë hulle oortreding van Gods Wet. En ons het reeds gehoor hoe gou deur dieselfde profeet Ahia oor Jerobeam en sy huis op hulle beurt die oordeel aangesê word. En wat die bloedige revolusie van Jehu betref, is dit baie merkwaardig dat hoewel die koningsmoorde in die Boek van die Konings blykbaar met instemming vermeld word, die profeet Hosea later sy diepe afkeuring uitspreek oor hierdie „bloedskuld van Jisreël” en aankondig dat dit aan die huis van Jehu besoek sal word (Hos. 1: 4v.). Is dit nie of ons die woord van die Here Jesus hoor: „Almal wat die swaard neem,¹⁾ sal deur die swaard vergaan” (Matth. 26:51). Procksch skryf tereg dat die revolusie van Jehu, waarin die profeet Elia sy hand gehad het, 'n waarskuwende voorbeeld is teen alle pogings om in die naam van God met aardse middels in die politiek in te gryp (l.c. bl. 10). Die egte profete het telkens weer hulle ernstige protes laat hoor teen die sondes van koning en owerheid, maar nooit het hulle die volk of 'n volksdeel of 'n individu opgeroep tot daadwerklike opstand teen die wettige gesag nie. En as hulle getuienis vir hulle die ongenade en strafmaatreels van die Owerheid berokken het, het hulle die lyding aanvaar. Ja, die profesie het sy heerlikste gestalte gekry in die figuur van die lydende Knecht van die Here wat die druk en die strafgerig gedra het, mishandel en na

¹⁾ Let wel „neem”; dit slaan nie op die wettige Owerheid nie, wat die swaard na goddelike opdrag „dra” (Rom. 13:4).

die slagplek geleë is sonder enige verset of protes of klag. Reeds in die voorprophetiese periode het iets van hierdie gesindheid geleef in Dawid, wat, hoe ook ten onregte gehaat en vervolgd deur sy koning, ja selfs hoewel hy self reeds tot aanstaande koning deur Samuel die profeet gesalf was, nooit 'n hand durf uitsteek het teen sy koning nie, in wie hy niteenstaande alles die gesalfde van die Here bly beskou het.

Dis hierdie Bybelse standpunt wat Calvin in sy Institusie so treffend uiteensit, waar hy betoog dat as ons die oë slaan op Gods Woord, dit ons daartoe lei en onderwys dat ons nie alleen dié owerheid onderdanig moet wees wat behoorlik en getrou regeer, maar ook dié wat nie doen wat hulle betaam nie. As owerheid is hulle gelykelyk beklee met die heilige majesteit. Selfs jeens 'n goddelose koning, wat 'n toorn en roede van God oor die land is, moet dieselfde eerbiedigheid en waardigheid betoon word as jeens 'n seer goeie koning. Calvin sê dat dit dwase en oproerige gedagtes is om te meen dat 'n koning behandel behoort te word na sy verdienstes.¹⁾

Die bestraffing van 'n slegte heerskappy is saak van die wraak van die Here, en ons moet nie dink dat die straf- en wraakoefening aan ons bevole en opgelê is nie (§ 31).

Persoonlike ongehoorsaamheid aan die Owerheid is volgens die Institusie alleen geoorloof, ja selfs plig, wanneer die Owerheid iets gebied wat in stryd is met Gods Woord en Wet. Indien die besluite van die Owerheid indruis teen die gebod van die hoogste Majesteit, dan moet sulke besluite as nul en kragteloos verwerp word. Hier geld: ons moet God meer gehoorsaam wees as die mense (Hand. 5:27), maar daarby moet ons dan ook alles wil ly (§ 32).

Ook die tweede gedagtegang wat ons in die O.T. gevind het, nl. dat die koning of owerheid geroepe is om die regte en vryhede van die onderdane te beskerm, vind ons duidelik by Calvin terug. Die owerheid is gestel en geor-

¹⁾ Institusie Boek IV H. 20. § 25 en 27.

dineer om die vryhede van die volk te beskerm (§ 8). Maar as die aardse gesagsdraer dan tirannieke optree? Dan nog is nóg die enkeling nóg die volk geregtig om in te gryp nie. Die onderdane, sê Calvyn, moet nie ligverdiglik tot die amp en sake van die Owerheid deurbreek nie, nóg iets onderneem wat die regering betref en aangaan nie. Indien in die publieke staat en ordening enige gebrek is, wat noodsaaklik verbeter moet word, dan moet die onderdane daarom geen beroerte aanrig nie nóg die hande self aan die werk slaan nie (§ 23).

Moet dan alles lydelik verdra word? Is dit dan die stoere, strydvaardige Calvinisme? Calvyn is stoer en strydvaardig waar dit gaan ons die eer van God. Die volksvryheid kom in betekenis daar nie naby nie. Geestelike vryheid, sê Calvyn, kan seer wel bestaan by burgerlike en wêreldlike diensbaarheid (§ 1). Maar daar is 'n instansie waar vir die vryheid van die volk opgekom kan word; dit is die laere owerhede (die *magistratus inferiores* of *populares*). Hulle is geroepe tot beteuelling van die tirannie van die vors en beskerming van die bedreigde vryhede van die volk. Calvyn wys op sulke „mindere magistrature” by die Grieke en Romeine en vir sy tyd op die State d.w.s. die offisieële verteenwoordigers van die drie stande. Hierdie offisieële volksverteenvoording as hy in vergadering byeen is, is die enigste liggaam wat hom daadwerklik teen tirannie mag verset (§ 31). Somtyds het God onder Israel openbare verlossers uit tirannie verwek; hulle is uit die hemel gewapen om die aardse owerheid, die mindere mag, deur die meerdere, die Goddelike mag te betuel (§ 30); maar dis geen reel of instituut nie, dis 'n ingrype van God wat ons onder Israel waarneem, maar waaruit Calvyn geen gevolgtrekkings of gedragslyne vir die hede trek nie.¹⁾

In die tweede helfte van die 16de eeu het daar 'n hele groep geskrifte verskyn wat die kwessie van die reg van opstand behandel. Hulle word die *monarchomache* of

¹⁾ Vgl. ook Dr. J. Th. de Visser, *Kerk en Staat II*, Leiden 1926, bl. 76, en Mr. Dr. J. van der Grinten, *Het Plakkaat van Verlatinge*, Bijdr. Vaderl. Gesch. VII Reeks, Dl. I Afl. 3-4, 1932, bl. 168.

tirannebestryders genoem. In die bogenoemde geskrif van de Beza, wat tot hierdie groep behoort,¹⁾ word die Calvinistiese lyn deurgetrek. Die individuele onderdane is nie geregtig om hom teen die vors te verset nie. Daar is maar een mag in die staat wat die reg het om in bepaalde omstandighede, die vors af te set. Dié mag is die State-Generaal, die offisieële volksverteenvoording.²⁾

Dis hierdie Skriftuurlike, Calvinistiese lyn wat gevolg is in die sogenaamde opstand van die Nederlande teen Filips II van Spanje onder leiding van Prins Willem van Oranje. Daar is wel geprobeer om Prins Willem voor te stel as 'n rebel, 'n opstandeling teen die wettige gesag van die koning van Spanje. Die Prins is deur revolusionêre-gesinde in onse eeu selfs verheerlik as die verheerlike mitter, wat van die reg van opstand gebruik gemaak het ten behoeve van die kleine volk.³⁾

Niks is minder waar nie⁴⁾. Altyd het die Prins solank hy stadhouer van die koning was geprobeer om die orde te handhaaf of te herstel en die gesag van en eerbied vir die koningskap hoog te hou. Dis ontroerend om te lees van die moeite wat die Prins hom gegee het om die koning te oortuig van die noodlottige van sy optrede, en om al die skuld op die verteenwoordigers van die koning te lê en so die koning as-'t-ware teen sy eie dienaars te beskerm.⁵⁾ Die houding van die State van die Nederlandse Geweste was nie anders nie. „Eers toe die Prins, deur die onsinne, wrede en misdadige beleid van Filips ontset was uit al sy ampte, beroof van sy oudste seun wat na Spanje gevoer was, beroof van al sy besittings deur verbeurdverklaring, ten slotte voelvry verklaar was, eers toe het Willem van Oranje, nie as 'n opstandige Stadhouer of rebellerende

¹⁾ Van der Grinten, bl. 169 noot 2.

²⁾ De Visser, bl. 57.

³⁾ Vgl. aanhaling by C. Gerretson, Willem van Oranje en het recht van weerstand, in: Wilhelmus van Nassouwe, Middelburg 1933, bl. 221.

⁴⁾ Mr. F. L. J. E. Rambonnet, *De Vader der Vaderlands*, in: *Trouw aan Oranje*, Amsterdam 1934, bl. 33.

⁵⁾ Vgl. de Visser l.c. H. IV, bl. 58-72.

Nederlander nie, maar as soewereine vors van die Prinsdom Oranje en as Graaf van Nassau vir die Koning van Spanje die oorlog aangedoen. En dit was eers later die State wat die koning afgesweer het toe hy hulle by bloedplakkate en banvloeke as opstandelinge en ketters as volk na die dood verwys had¹⁾). In daardie Akte van Afswering, beter genoem die Plakkaat van Verlatinge 26 Julie 1581 deur die State-Generaal van die Verenigde Nederlande afgekondig, waarby die koning vervalle verklaar word van sy gesag oor hulle lande, word daar duidelik twee gronde genoem waarom Filips nie meer as koning erken word nie: ten eerste omdat hy ontrou geword het aan die Goddelike roeping van 'n vors om sy onderdane te beskerm soos 'n herder sy skape en lief te hê soos 'n vader sy kinders, maar hulle soos 'n tiran sy slawe behandel het, tweedens omdat hy die regte en vryhede van die volk wat hy by sy troonsbestyging besweer het, vertrap het en so die kontraktuele band tussen hom en sy volk self verbreek het. Die derde motief, dat hy sy volk verhinder het deur bloedplakkate en inkwisisie om God na sy Woord te dien, word in die Plakkaat van Verlatinge nie genoem nie, waarskynlik eensdeels om die Rooms-Katolieke Nederlanders geleentheid te gee om met die Plakkaat in te stem, tweedens omdat die sake van die Godsdien by die Unie van Utrecht aan die Provinsiale State oorgelaat is.²⁾

Kan onder sulke omstandighede eintlik wel van 'n opstand gespreek word? Dit was ook nie die enkele onderdane of 'n groep van hulle, of die volksmassa wat die koning vervalle verklaar het nie. Dit was die offisiële volksverteenvoerding, die State-Generaal.

Seker heeltemal tereg het Marnix van Sint Aldegonde in die eerste vers van die Nederlandse volkslied hierdie woorde gelê in die mond van Prins Willem van Oranje:

Een Prince van Orangien
Ben ick vry, onverveert,

¹⁾ Rambonnet l.c.

²⁾ Hierdie laaste opmerking dank ek aan Prof. Dr. S. P. Engelbrecht.

Den Coninck van Hispangien
Heb ick altyt geëerd.

Die Prins is egter tot weerstand en verset gedwing deur die tiran en dit het vir hom 'n saak van keus tussen gehoorsaamheid aan God of die mense geword. So eindig die ontroerende lied met hierdie 15de vers:

Voor Godt wil ick belyden
End syner grooter macht,
Dat ick tot gheen tyden
den Coninck heb veracht.
Dan dat ick Godt den Heere,
Der hoochster Majesteyt
Heb moeten obedieeren
In der gherechticheyt.

„Vrees die Here, my seun en die koning.” So lui die eerste gedeelte van die Skrifwoord in Spr. 24:21, wat ons in die begin van ons betoog aangehaal het. Die tweede gedeelte lui:

„laat jou nie in met oproerige mense nie.”¹⁾

Groen van Prinsterer, die bekende Christen-staatsman, het gesê: 'n Reformatories-gesinde Christen kan slegs uit misverstand hom inlaat met revolusionêre teorieë. 'n Verbinding van Christendom en revolusie is 'n verbinding van vreemdsoortige elemente soos water en vuur; die ene element verslind die ander. Volgens die historiese lyn in die Christen anti-revolusionêr, anti- en nie slegs contra-revolusionêr; die contra-revolusionêr wil desnoods met revolusionêre middels die verlede herstel; *ons wil nie die teen-revolusie nie, sê Groen, maar ons wil die teen-deel van die revolusie.*²⁾

¹⁾ Letterlik „veranderaars”; mens dink hier aan die „staatsugtiges” en „warsugtiges” teen wie Vondel sy hele lewe geprotesteer het, sien Prof. Dr. M. S. B. Kritzinger, Die Opstandsmotief by Vondel, Pretoria 1930, bl. 11, 90, 109, 131, 147, 148, 155 en op baie ander bladsye.

²⁾ Dr. F. Fokkema, De Godsdienstige-wijsgeerige beginselen van Mr. G. Groen en Prinsterer, Grijskerk, 1907, bl. 110 en 103.

Daar leef onder ons gelukkig nog staatsmanne wat hierdie erfenis van Bybelse, Christelik-historiese, anti-revolusionêre gesindheid op hulle wyse geformuleer en onder stryd en verguising gehandhaaf het, die gesindheid en leer nl. dat enige ingrypende wysiging in staatsbestuur enkel en alleen op suiwer konstitusionele wyse tot stand gebring mag word.

Ek eindig met die woorde van Professor Bavinck¹⁾: „Gezag is de voorwaarde van alle cultuur, het fundament van de gansche menselijke samenleving. Wie dit ondermijnt, werkt aan de verwoesting van de maatschappij.”

Die Nederduits Hervormde Kerk van Afrika bely nog steeds Artikel 36 van die Nederlandse Geloofsbelydenis wat sê: „Verder is elkeen, van watter hoedanigheid, toestand of staat hy ook mag wees, verplig om hom aan die owerheid te onderwerp, *aan hulle eer en eerbied te betoon* en hulle gehoorsaam te wees in alles wat nie stry met die Woord van God nie.”

B. GEMSER.

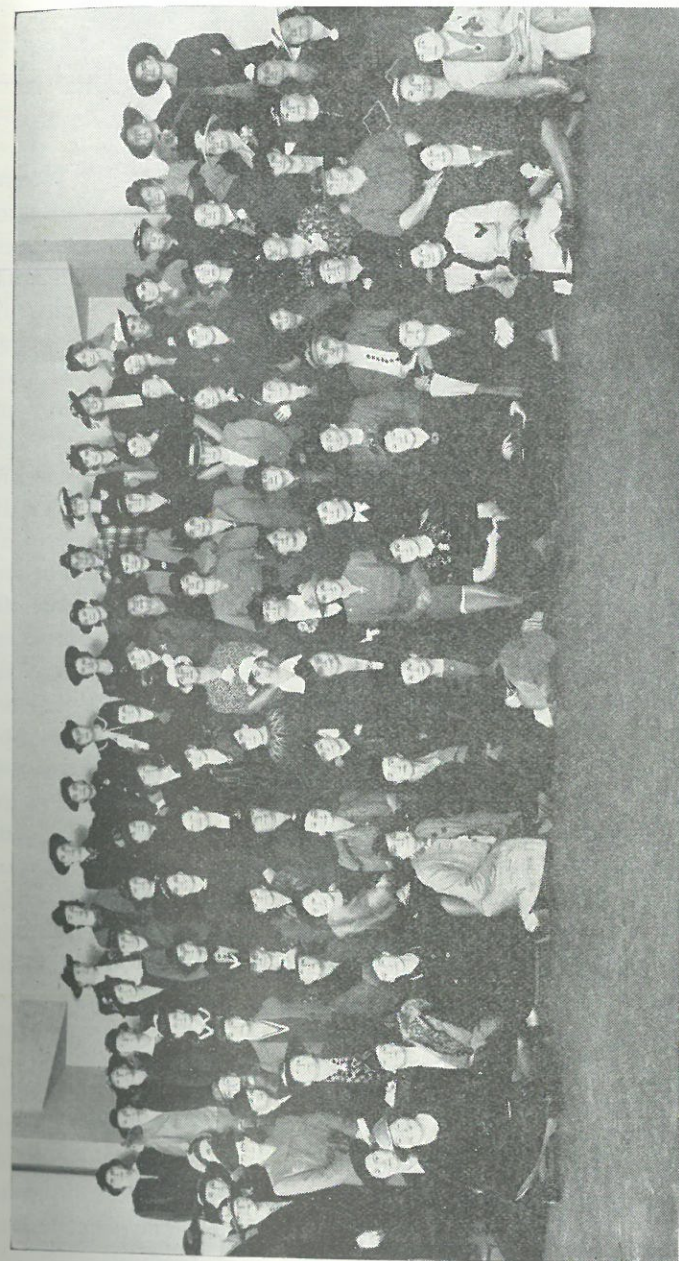
P.S.—Tot my diepe blydschap sien ek dat ook in die deur die vyand besette Nederland van vandag hierdie Bybelse en Gereformeerde beginsel hooggehou word. Dr. J. Eykman, die bekende Nederlandse jeugleier, skryf in sy dapper brosjure „Wij bouwen verder, maar op welken grondslag,” Amsterdam, Augustus 1940, herdruk in Batavia, Mei 1941, waarin hy waarsku om die volkslewe nie op 'n ander fundament te bou as op Jesus Christus nie*: „Dat beteekent allermint dat wij de feitelijke macht van de ons bezettende hand niet zouden willen erkennen. Integendeel, wij zijn haar, zolang zij deze macht uitoefent, strikte en stipte gehoorzaamheid en eerbied verschuldigd. Natuurlijk onder de ene beperking, die haar trouwens zelve ook gesteld is, dat men Gode meer moet gehoorzamen dan de mensen.” Kort na die skryf van die getuienis is Dr. Eykman na 'n konsentrasiekamp gestuur.—

6 Oktober 1941.

B.G.

¹⁾ Geref. Dogmatiek I, bl. 444, 490.

* 'n Uittreksel van die brosjure het verskyn in Die Hervormer van 21 Julie 1941, bl. 13-15.

Eerste Kongres van die Ned. Herv. Sustersvereniging. Pretoria, Mei 1940.

ONS KERK EN ONS VOLK.

Aan die einde van sy „Geskiedenis van die Nederlands Hervormde Kerk van Afrika,” skrywe Professor Engelbrecht dat die Hervormde Kerk nooit vergeet het dat hy eenmaal die Staatskerk van die Suid-Afrikaanse Republiek was nie en dat die Staatswapen van daardie ou Republiek nog altyd in hoofsaak sy eie kerklike wapen uitmaak. Dit beteken dat die Hervormde Kerk nooit vergeet het, en nooit mag vergeet, dat hy die Boerekerk is nie, die Kerk van die Voortrekkers, en derhalwe ook nooit mag vergeet wat sy roeping teenoor ons volk is nie. Ons Kerk het nog altyd by ons volk gestaan. Dit leer die geskiedenis van ons Kerk tog al te duidelik. Hoe kan dit dan ook anders? Dis tog immers die Kerk wat saam met die volk aan die Suidpunt geplant is, die Kerk wat die hoogtes en die dieptes van die volk op sy wordingsweg saam deurlawe het, die Kerk wat deur die vadere op hulle swerftogte meegeneem is. Maar nou is daar miskien baie wat vandag die vraag stel: as ons Kerk dan nog altyd aan die kant van die volk gestaan het, waarom beweeg hy hom dan ook nie op die verskillende terreine van die volkslewe nie, waarom spreek hy hom dan ook nie uit oor volks- en staatsaangeleenthede nie, waarom gee hy dan nie 'n uitspraak, soos baie verlang, oor die oorlog nie? Die antwoord is eenvoudig en duidelik: omdat die Hervormde Kerk as Kerk van die Voortrekkers nie net wil roem op 'n naam nie, maar ook daardie beginselvastheid van die Voortrekkers wil openbaar, daarom word hy verhinder om te beweeg op 'n gebied wat buite die grense van sy goddelike opdrag lê. Daar heers vandag groot onkunde omtrent die roeping van die Kerk. Maar nie net om die onkunde nie, ook omdat daar vandag weer 'n geweldige agressie van die wêreld teen die Kerk uitgaan, is dit hoog nodig dat die Kerk hom moet reken-skap gee van sy wese, sy opdrag en sy roeping.

Die Kerk staan op die kruis en rondom die kruis en onder die kruis. Op die kruis — hiermee wil ons die oorsprong-en-stigting van die Kerk aandui. 'n Paar mense het nie op 'n dag bymekaargekom en besluit om die Kerk te stig nie; niemand was waardig, ja almal was beslis onwaardig om dit te doen. Die Kerk is van God gegee. Met die uitstorting van die Heilige Gees het die verlossingswerk van Christus, aan die kruis volbring en in die opstanding geopenbaar, die besit van die Apostels geword, en met hulle geloof is ook tegelyk die Kerk gegee. Rondom die kruis — hiermee wil ons die gebied en die lidmaatskap van die Kerk aandui. Die Kerk is daar, en alleen daar waar die gekruisigde Christus verkondig word. Die Kerk is die ruimte wat deur Christus bepaal word, maar in hierdie ruimte is die Kerk die gemeenskap van die heiliges, die vergadering van gelowiges. Waar twee of drie in die Naam van Christus vergader is, daar is Hy ook. Die gelowiges is die Kerk, die geloof in die werk van Christus is die enigste voorwaarde vir lidmaatskap van die Kerk van Christus. Onder die kruis — hiermee wil ons die opdrag van die Kerk aandui. Die geopenbaarde werk van Christus is die oorsprong van die Kerk, en die verkondiging van hierdie werk is die opdrag aan die Kerk. Hierdie opdrag bestaan volgens Matt. 28: 18 v.v., en volgens die praktyk van die Apostels in die nuwe Testament, in die prediking van die Evangelie en die uitdeling van die Sakramente. Die Kerk onder die kruis — dit dui die gebondenheid, die vryheid en die stryd van die Kerk aan. Gebonde, om alleen die kruis te verkondig, vry, om nie in die gees van enige aardse ryk te spreek nie, vry, om nie onder maar in die koninkryke van die wêreld die Evangelie te verkondig, en stryd, stryd juis om daardie vryheid in 'n wêreld wat die vyand van die kruis van Christus is. Die opdrag aan die Kerk is ident met sy lewe. In sover die Kerk getrou is aan sy opdrag is hy die Kerk van Christus. Deurdat die Kerk hierdie opdrag aanvaar is hy gemeenskap van die heiliges, vergadering van gelowiges, en afgesien daarvan is hy dit nie.

Uit die voorgaande is daar twee dinge wat beklemtoon moet word. Ten eerste dat die Kerk die magsgebied van God is, en dat dit vir die Kerk nie om mense gaan nie, maar om die eer van God en die diens van Sy Woord. As dit vir die Kerk nie waarlik om die eer van God gaan nie, mag so'n Kerk wel groot en magtig lyk, bewegings en verenigings onder sy vlerke dek, maar sy sin het hy verloor, en op die duur sal die wantroue teen so'n Kerk toeneem. Ten tweede kan daar in die Kerk geen party-skap wees nie. Al die gemeenskappe, partye en verenigings buite die Kerk word noodwendig ook in die Kerk verteenwoordig. Die Kerk erken die bestaan van hulle almal, maar het sy eie arbeid en doelstelling teenoor hulle almal, en laat hom dan ook nie met hulle onderlinge twiste in nie, beywer hom nie vir hulle strewe en ideale nie. Sodra die Kerk gaan praat na die mond van een of ander party, dan verloor hy sy vryheid, dan is hy besig om hom te verneder tot 'n propagandamiddel, tot 'n party-instituut. En dan is dit ook verby met die Kerk. So'n Kerk sal deur God verlate wees, en elkeen wat die Kerk daartoe bring, 'n verraaier van die ware wese van die Kerk.

Wat word daar nie vandag alles van die Kerk verwag nie! Die Kerk moet meewerk aan die saak van sosiale opheffing, die Kerk moet saamwerk aan die saak van die kuns, die kultuur, die politiek! Deur baie word dit beskou as die eintlike roeping van die Kerk. Daar bestaan dan ook die groot gevaar om van die Kerk 'n instituut van volkswelsyn te maak. Maar is die Kerk dan nie besig om te vergeet, of die mense besig om die Kerk weg te voer van wat sy sin en betekenis, sy Godgegewe roeping en taak is nie? Tereg het Karl Barth met die oog hierop gesê dat die orrel reeds lank al verhef is tot 'n „tweede kansel,” en dat al meer predikante vandag nie meer tyd het om hulle preke uit te werk nie. Ons Kerk het nog altyd probeer om die ander terreine te vermy en alleen die klem te laat val op die prediking van die Evangelie. Ons Kerk gaan deur as 'n klein Kerkie, miskien omdat hy juis op hierdie punt „konserwatief” is en hom nie op allerlei terreine wil laat beweeg nie. Hy

doen dit om twee redes. Ten eerste gaan dit vir hom alleen om God en Sy Woord. Daar is miskien vandag die neiging om in ons land alleen een groot Afrikaanse Kerk te hê, wat die volk dan ook een groot geheel sal maak en wat alle gevare wat die Kerk bedreig gesamenlik die hoof sal bied. Voordat dit gebeur sal dit miskien maar beter wees dat die Kerk weer 'n klein kuddetjie word, wat nie in eie krag gaan optree nie, in eie krag aanslae gaan trotseer nie, maar wat weer die Belofte as sy krag gaan sien, en alleen in daardie Belofte sy prediking gaan grond as die aanslae dreig: as God vir ons is, wie kan dan teen ons wees? Ten tweede beperk ons Kerk hom tot sy klein hoekie en wel uit respek vir die bevel van God waarmee die Kerk staan en val. En nie net alleen uit respek nie, maar ook in die verwagting dat met die suiwere verkondiging van die Woord en die regte bediening van die Sakramente, meer gedoen word en beter gedoen word as met die beste bedoelings op die ander terreine van die lewe.

Wat is nou in die lig van hierdie opvatting van die Kerk, die taak van ons Kerk teenoor ons volk? Miskien is dit goed dat ons ook eers die begrip „volk” probeer bepaal. Wat is eintlik 'n volk? Die Christengelowige wat 'n Bybelgelowige is, gaan die antwoord soek in die Skrif. In die Nuwe Testament en ook in die Ou Testament word twee woorde gebruik vir die begrip „volk.” Die Bybel spreek hom deurgaans baie duidelik uit, en wanneer twee woorde gebruik word, word ook twee sake bedoel. Die een woord word gebruik vir die volkere van die wêreld, bepaal deur ras, bloed, en bodem. Die ander woord word uitsluitlik gebruik vir die kinders van die verbond, vir die volk van God. Die oorsprong van die onderskeid tussen hierdie twee begrippe van „volk,” vind ons terug in die Bybel. In Gen. elf, die bekende geskiedenis van die toring van Babel, word verhaal van die ontstaan van die volkere van die wêreld. Daar word verhaal hoe die mense uiteengedrywe is deur die oordeel van God, na 'n poging om die hemel te beklim. Hulle is uiteengedrywe in 'n meervoud van volkere, wat mekaar nie meer ver-

staan nie, mekaar onderling nie meer verstaan nie, in vyandskap teen God en in vyandskap teen mekaar. In die ontstaan van die volkere van die wêreld sit daar 'n goddelike oordeel. Hulle stormloop is nie meer na die hemel nie, maar na die dood. In Gen. 12, die geskiedenis van die roeping van Abraham, word ons vermeld van die verkiesing van die volk van God. Hier is dit nie oordeel nie, maar genade. Hierdie volk kan ons in die Nuwe Verbond nie anders aandui as die Kerk van Christus nie.

En nou kan die taak van ons Kerk ten opsigte van ons Volk alleen maar wees, in uitvoering van sy Godgewe opdrag, dat die volk in die Kerk die vrye en suiwere Woord van God kan vind. Die roeping van ons Kerk teenoor ons volk kan geen ander wees nie as om aan die volk te verkondig wat haar roeping is in en deur Christus, en dit alleen deur die prediking van die Evangelie volgens die Skrif. Die taak van ons Kerk is 'n sendingstaak, sodat deur die gepredikte Woord, ook ons volk wat 'n volk van die wêreld is, gevoeg mag word tot die kring van die gelowiges, die kinders van die Verbond, die volk van God, die enigste volk wat 'n toekoms het. Wanneer die eerste en hoogste verlange van elke lid van die volk is dat die hele volk die volk van God mag wees, dan eers word die ware, Christelike, geheiligde nasionalisme gebore. Daarom, in tye van volksnood en verwarring, wil ons Kerk sy roeping teenoor ons volk sterker voel, deur met groter erns die Woord van God te verkondig. As ons as Kerk en as volk ten alle tye maar kan besef wat ons roeping in en deur Christus is, dan is daar 'n toekoms, 'n heerlike toekoms.

F. J. VAN ZYL.

Kerkraad van Klerksdorp, 1941.

DIE OUDSTE GEMEENTE IN TRANSVAAL.

Dit is eienaardig om in ons land dikwels oor samewerking tussen die verskillende kerke te hoor praat, oor die deelname aan interkerklike vergaderings, ja soms selfs oor kerkvereniging, terwyl die eerste beginsels van broederlike agting ontbreek. Die eeufesviering van die Ned. Hervormde gemeente van Potchefstroom, die oudste gemeente in Transvaal, is daar ook 'n bewys van. Hierdie gemeente is in 1842 gestig. Sodra dit bekend geword het dat daar planne bestaan om hierdie stigting van honderd jaar gelede feestelik te herdenk, is van die kant van die Ned. Hervormde of Gereformeerde Kerk stappe geneem om die eeufes ook te vier. Dit is baie lofwaardig en sou veel kon bydra tot 'n beter verhouding op kerklike gebied. Maar ongelukkig wil die Ned. Herv. of Geref. Kerk nie deel neem aan die viering van die eeufes van die Ned. Hervormde gemeente van Potchefstroom nie, die gemeente wat in 1842 gestig is, maar wil 'n aparte fees gaan vier en wel die van die stigting van die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Potchefstroom, 'n gemeente wat hoogstens in 1866 deur ds. F. Lion Cachet gestig is, en hierdie viering word dan ook 'n eeufes genoem. Dit word gedoen deur te maak of die ou Hervormde gemeente wat in 1842 gestig is, waarvan die kerkgebou nog altyd staan op dieselfde plein wat in daardie jaar deur die Voortrekkers as die eerste kerkplein in Transvaal aangelê is, die gemeente waarvan die doop- en lidmate registers vanaf 1842 tot nou toe nog onafgebroke in besit van die gemeente is, waarvan ds. Van der Hoff die eerste predikant was, opgevolg suksessiewelik deur ds. C. W. du Toit, ds. S. Vermooten, ds. W. P. J. Poën en ds. J. G. M. Dreyer, waarvan die pastorie vanaf 1857 tot omtrent 'n jaar of twee gelede nog deur die Hervormde predikante bewoon is — dit word gedoen, sê ons, deur te maak

as of hierdie ou Hervormde gemeente en die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Potchefstroom, gestig in 1866 en nou bedien deur ds. Worst, een en dieselfde is!

Die leser sal dan miskien vra, wie het reg op die eeufes, die Ned. Hervormde gemeente wat in 1842 gestig is, of die Ned. Herv. of Geref. gemeente wat hom in 1866 van die Hervormde gemeente afgeskei het en toe eers gestig is?

Voor op die eintlike vraag ingegaan word, wil ons eers daarop wys dat die Ned. Hervormde Kerk sy eerste Algemene Kerkvergadering in 1853 gehou het, die Gereformeerde kerk in 1859, die Ned. Gereformeerde kerk in 1866 en die Ned. Herv. of Gereformeerde Kerk in 1885. Dit is historiese feite wat geen mens kan ontken nie. Mens kan dit ook lees in die Jaarboek van Nederduitse Gereformeerde Kerke in S.A. Ons verwys hier na die jaargang 1941. Op bls. 68-72 kom 'n tydtabel voor van vernaamste gebeurtenisse in die geskiedenis van die Ned. Geref. kerk. Onder die jaartal 1853 staan: „*Stigting en eerste Algemene Kerkvergadering van Hervormde Kerk in Transvaal.*” Onder die jaartal 1859: „*Stigting van die Gereformeerde Kerk in Transvaal.*” Onder 1866: „*Stigting van die Ned. Ger. Kerk in Transvaal.*” Onder 1885: „*Stigting van Ned. Herv. of Ger. Kerk van Suid-Afrika (Transvaal).*” Die offisiële jaarboek van die Ned. Geref. Kerk erken dus dat die Hervormde Kerk die oudste kerk in Transvaal is, en die Ned. Herv. of Geref. Kerk die jongste. Ons druk hier as bewys portrette af van bls. 69 en 70 van die Jaarboek van 1941. Die leser kan dan self oordeel. Trouens reeds in 1909 het wyle ds. D. P. Ackerman die Assessor van die Synode van die Ned. Herv. of Geref. Kerk in sy openingsrede van die Synode hierdie kerk „*de jongste in Z.A.*” genoem¹⁾. In 1924 het wyle Eerw. A. Dreyer, die bekende kerkhistorikus van die Kaapse Kerk, 'n Eeufest-Album uitgegee by geleentheid toe dit honderd jaar gelede was dat die eerste

¹⁾ Handelingen v. d. Negende Synode der Ned. Herv. of Geref. Kerk bls. 106.

1941

VERNAAMSTE GEBEURTENISSE IN KERKGESKIEDENIS

69

- 1789, 29 November.—Inwyding van die tans nog in gebruik synde preekstoel in die Groote Kerk, Kaapstad.
1792. Stigting van die gemeentes Graaff-Reinet en Swellendam.
1795. End van die bewind van die Oos-Indiese Kompanjie oor Suid-Afrika en oorgawe van Kaapkolonie in Britse bewaring.
1799. Aankoms van Van der Kemp, Kicherer en ander Sendelinge van Londense Genootskap. Oprigting van S.A. Sendinggenootskap te Kaapstad.
1803. Bataafse Republiek neem Kaapkolonie oor.
1804. Kerkorde van Kommissaris-Generaal De Mist.
1806. Kaapkolonie word Britse gebied.
1817. Invoering van Gesange.
1821. Afvaardiging van Dr. G. Tom na Skotland om predikante vir die Kaapse Kerk te soek.
1824. Eerste Sinode van die Ned. Ger. Kerk te Kaapstad. Verdeling van die gemeentes in drie Ringe.
1825. Die Taalbesluite.
1826. Eerste binnelandse sendeling—Eerw. L. Marquard.
1829. Oprigting van S.A. Kollege te Kaapstad.
1831. Wederoprigting van het Tot Nut van 't Algemeen te Kaapstad.
1836. Die Groot Trek begin.
1838. Moord van Retief en sy manne (5 Feb.). Beslissende slag van Bloedrivier (16 Des.).
1841. Inwyding van die Grote Kerk te Kaapstad en van Voortrekkerskerkie op Pietermaritzburg.
1842. Vaststelling van die naam Nederduits Gereformeerde Kerk.
1843. Ned. Ger. Kerk kry 'n Ordonnansie.
Ds. (later Dr.) Abraham Faure van Kaapstad deur Goe-werneur Napier afgevaardig om Voortrekkers in Natal te besoek.
Afskeiding van die gemeente Kruisvallei van Tulbagh.
1847. Afvaardiging van Ds. W. A. Krige deur Graaff-Reinetse Ring om Voortrekkers in Trans-Oranje te besoek.
1848. Eerste Sinodale afvaardiging na Trans-Oranje en Transvaal—Ds. A. Murray en P. K. Albertyn en oud. B. Pienaar, gevolg deur 'n tweede afvaardiging—Dr. W. Robertson en Ds. (later Dr.) Philip Faure.
1849. Verskyning van die kerkblad De Kerkbode.
Ds. Andrew Murray, Jr., aangestel en bevestig as eerste vaste predikant in die Vrystaat.
1850. Verskyning van die Kerkalmanak (tans Jaarboek).
1852. Derde Sinodale Afvaardiging na Transvaal—Ds. A. Murray en J. H. Neethling.
1853. Stigting en eerste Algemene Kerkvergadering van Hervormde Kerk in Transvaal.
1857. Aanstelling van eerste Sinodale Sendingkommissie.
1859. Opening van Teologiese Seminarie op Stellenbosch met professore Ds. N. J. Hofmeyr en J. Murray.
Stigting van die Gereformeerde Kerk in Transvaal.
1860. Begin van 'n groot opwekking.
1861. Eerste buitelandse sendeling—Ds. A. McKidd.
1862. Aanvangstryd van Kaapse Kerk met die Liberalisme en die Burgerlike Howe. Disrupsie van die N. G. Kerk ten gevolge van 'n uitspraak van die Hooggeregshof.
1864. Die geding Kotzé versus Murray.

1941

VERNAAMSTE GEBEURTENISSE IN KERKGESKIEDENIS

70

1865. Die geding Burgers versus Murray en andere.
Stigting van Ned. Ger. Kerke in Vrystaat en in Natal.
1866. Stigting van Ned. Ger. Kerk in Transvaal.
Appel in Kerksaak by Geheime Raad.
1870. End van stryd met Kerklike Howe.
1877. Stigting van die Opleidingsinstituut op Wellington.
Bevestiging van Ds. J. I. Marais as addisionele professor.
1878. Stigting van die Normalskool te Kaapstad.
1880. Eerste Vryheidsoorlog.
1881. Opening van Doofstomme- en Blinde-Instituut op Worcester.
Stigting van Kaapse Sendingkerk. Eerste Sendingsinode.
1882. Dood van Prof. John Murray.
Opening van Dorkas-Armehuis te Kaapstad.
1883. Bevestiging van Ds. P. G. J. de Vos as derde professor.
Oprigting van Bybel- en Bidvereniging.
1884. Opening van Kerkkantoor, Kaapstad, met Ds. J. H. du Plessis as eerste saakgelastigde.
1885. Stigting van Ned. Herv. of Ger. Kerk van Suid-Afrika (Transvaal).
1886. Stigting van Predikante-Sendingvereniging.
1888. Begin van sendingwerk in Niasaland deur Ds. A. C. Murray en Eerw. T. C. B. Vlok.
1893. Eerste Konferensie op Stellenbosch insake Armblankes.
1899. Ds. C. F. J. Muller, B.A., as addisionele professor aangestel.
Begin Tweede Vryheidsoorlog wat tot 1902 duur.
1903. Opening van Drosdy-Instituut op Worcester.
1904. Dood van Ds. J. H. Neethling, Stellenbosch.
1907. Totstandkoming van die Federale Raad van die Kerke.
1908. Kiesing van Ds. A. Moorrees as professor in die plaas van Prof. Hofmeyr. Oprigting van Stofberg-Gedenkskool.
1909. Dood van Prof. Hofmeyr.
1910. Eerste uitgaaf van De Kerkbode as verenigde Kerkblad met Ds. J. du Plessis as redakteur. Stigting van Vrystaatse Sendingkerk.
1915. Aanstelling van Ds. J. du Plessis as professor in die plaas van Prof. Muller, oorlede 1915.
1917. Dood van Dr. Andrew Murray op Wellington.
1919. Opheffing van die Normalskool, Kaapstad.
Dood van Prof. Marais. Aftrede van Prof. De Vos. Aanstelling van Ds. B. B. Keet en E. E. van Rooyen as hoogleraars. Erkenning van Afrikaans as offisiële Kerktaal.
1924. Hernude toetrede van Kerk tot Evangeliese Alliansie.
1928. Begin Prof. J. du Plessis-Kerksaak, wat deur Sinode in Appélverhoor geneem en na Ring terugverwys word, na aanname van Leerbesluite.
1929. Onskuldigverklaring van Prof. Du Plessis deur Ring van Stellenbosch.
Die Kaapse Kerk (Ring van Queenstown) begin Sendingwerk in die Transkei met Eerw. M. S. F. Grobler as eerste arbeider.

Kaapse Synode saamgekom het. Hierin het hy in historiese volgorde op die ontstaan van die verskillende Hollandse kerke buite die Kaapkolonie gewys. En hierdie historiese volgorde gee hy as volg aan: Op bls. 112 van die Eeuwfeest Album wys hy op die ontstaan van die Ned. Herv. Kerk wat in 1853 sy eerste Algemene Kerkvergadering gehou het; op bls. 113 op die ontstaan van die (enkel) Gereformeerde Kerk in 1859; op bls. 117 op die ontstaan van die Ned. Geref. Kerk van Natal in 1864; op bls. 120 op die ontstaan van die Ned. Geref. Kerk van die Vrystaat in 1864; op bls. 125 op die ontstaan van die Ned. Geref. Kerk van Transvaal in 1866; op bls. 126 op die ontstaan van die Ned. Herv. of Geref. Kerk van Transvaal in 1885.

Nou is die eienaardige van die geval dat die gemeente van Potchefstroom tot op vandag toe 'n Hervormde gemeente is. Maar nou word van sekere kant beweer dat dit vanaf die jare 1842 tot 1853 deel uitgemaak het van die Kaapse Ned. Geref. Kerk, en dat dit vandag die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Potchefstroom uitmaak!! Maar dit is eienaardig dat nadat die Hervormde gemeente van Potchefstroom in 1927 sy vyf-en-tagtigste verjaardag herdenk het, het die kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. Gemeente van Potchefstroom in 1929 sy tagtigste verjaardag wou vier en 'n stuk uitgegee het onder opskrif „Na Tagtig jaar (1849-1929)” en daarin sonder blikke of blose beweer dat die teenswoordige Ned. Herv. of Geref. gemeente van Potchefstroom in 1849 gestig is, toe ds. Andrew Murray daar kerk gehou het. Ek het toe in *Die Weste* van 26 November 1929 op die dwaasheid van so'n bewering gewys. In 1849 het ds. Murray vir die reeds bestaande Ned. Herv. gemeente kerkgehou, terwyl daar egter geen kerkraadsvergadering gehou is nie. Enkel op grond van hierdie feit, dat ds. Murray in 1849 op Potchefstroom kerkgehou het, het die Potchefstroomse kerkraad van die Ned. Herv. of Geref. gemeente beweer dat hulle gemeente toe gestig is! Ek het dan ook in *Die Weste* gesê dat so 'n tagtigjarige fees, 1849-1929, deur die Ned. Hervormde of Ge-

reformeerde gemeente „'n karikatuur en iets bespotliks” is. Nieteenstaande die heer I. H. Vermooten toe in *Die Weste* van 29 Nov. 1929 aan die Redakteur gevra het of hy denk „dat dit kristelik van dr. Engelbrecht is om te probeer om ons feesviering 'n mislukking te maak,” en sy brief geëindig het met die woorde: „Die Here vergeef hom”—(net asof dit sonde is as mens iemand op 'n historiese flater wys!)—het mens nooit weer van die tagtigjarige feesviering in 1929 gehoor nie! En nou dat die Hervormde gemeente sy honderd-jarige bestaan gaan vier, spring die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Potchefstroom skielik van 1849 terug na 1842 en gaan ook sy honderdjarige bestaan vier. 'n Nog groter karikatuur as in 1929 gemaak is! Ek wil hier dan ook uiteensit dat die Ned. Herv. gemeente van Potchefstroom in 1842 gestig is, en die Ned. Herv. of Geref. gemeente in 1866.

In die dae toe die Voortrekkers in 1836 die Kaapkolonie begin verlaat het, was daar 'n baie nou band tussen Kerk en Staat. Geen van beide was egter selfstandig nie. Die Kaap was honderd persent 'n Britse kroonkolonie en die Kerk was ter laaste instansie aan die bestuur van die kroonkolonie onderworpe. Die kerklike wette en besluite was alleen in soverre van krag as wat dit die Engelse Goewerneur behaag het om dit van krag te verklaar en van krag te laat bly. Hy het in die Synode, in die Ringsvergadering en in die kerkraadsvergadering sy persoonlike verteenwoordiger gehad om toesig oor die gang van sake te hou.

Die vraag is nou of die Voortrekkers, toe hulle die Kaapkolonie verlaat het, opgehou het om onderdane van daardie kroonkolonie te wees. As dit die geval was, dan het hulle ook outomaties opgehou om lid van die Kaapse kerk te wees, want dit is tog ondenkbaar dat daar so'n toestand van sake kon wees dat die Voortrekkers hulle eie staatsake gereel het sonder dat die Kaapse Goewerneur hom daarin gemeng het, terwyl laasgenoemde egter eers al hulle kerklike besluite moes goedkeur. So iets het dan ook nie bestaan nie. Die Voortrekkers het nooit ofte nimmer toegelaat dat die Kaapse Goewerneur sy

hand kon steek in die werksaamhede van die Volksraad nie, en nooit ofte nimmer het hulle toegelaat dat genoemde Goewerneur hom met hulle kerklike aangeleenthede bemoei nie. Net so min as wat hulle daaraan gedink het om die Kaapse Goewerneur te vra om die besluite van die Volksraad goed te keur, net so min het hulle daaraan gedink om aan die Goewerneur te vra om hulle kerklike besluite goed te keur en hom in hulle kerklike vergaderinge te laat verteenwoordig. Hulle het hulself nie meer langer as Britse onderdane beskou nie. Op staatkundig gebied sowel as op kerklike gebied het hulle hulself aan die jurisdiksie van die Kaapse Goewerneur onttrek, en hulle kon dit alleen doen deur met die Kaapse staatsverband en met die Kaapse kerkverband te breek. Hulle het dan ook, sodra hulle buitekant die grense van die Kaapkolonie was, hulle staatsake en kerksake self gereel, en hulle het dit op suiwer demokratiese grondslag gedoen, d.w.s. hulle het dit so gedoen dat die volk self sy eie sake gereel en bestuur het. Dit was heeltemaal korrek, want ons volk is demokraties in merg en been.

Die Groot Trek het hom in twee rigtings ontwikkel: Piet Retief (straks opgevolg deur Andries Pretorius) en sy mense het hulle na die oostekant van die Drakensberge, na Natal begeef, terwyl Potgieter en sy mense se koers ten weste van die Drakensberge, na die Noordelike Vrystaat en Transvaal, gegaan het. Hierdie twee groepe het op 16 Oktober 1840 op Potchefstroom 'n ooreenkoms gemaak om voortaan nie meer twee afsonderlike staatsbesture te hê nie, maar een. Die Volksraad van Natal sou die hoogste gesag uitmaak en Potgieter se mense sou hulle afgevaardigdes daarheen kon stuur. So vind ons dan ook dat Hendrik Potgieter en Casper Kruger (die vader van die latere president Kruger) op 2 Februarie 1841 as verteenwoordigers van Potchefstroom in die Natalse Volksraad sitting neem.

Die kerksake was ten Weste van die Drakensberge nog glad nie gereel nie. Op versoek en op voordrag van die Potchefstromers het die Natalse Volksraad egter op 23 Februarie 1842 drie ouderlinge en vier diakens vir

Transvaal aangestel. Daniel Lindley, 'n Amerikaanse Sendeling en lid van die Presbyteriaanse Kerk, het op daardie tydstip die dienste onder die Voortrekkers in Natal waargeneem. Dit was 'n tydelike maatregel, deur dat daar geen predikante was nie. Lindley het lid van die Amerikaanse kerk gebly en was self nie lid van die Hollandse Kerk in Natal nie. Hy is in Maart vandieselfde jaar na Potchefstroom en het daar kerk gehou en toe het die kerkraadslede in diens getree. Maar ons moet nie vergeet dat Lindley self nie lid van die Voortrekker kerk was nie.

Transvaal het dus 'n kerkraad gekry, en die hele land het een gemeente gevorm, nl. die van Potchefstroom. Hierdie gemeente is egter nooit met die gemeente van Pietermaritzburg in organiese verband gebring nie. Alleen die staatkundige verband tussen Wes en Oos Drakensberg is gelê, soos ons gesien het. Die tyd en geleentheid om een groot kerkverband daar te stel, het ontbreek. Die hele toestand was nog in 'n wordingstadium toe Engeland Natal in 1843 geannekseer het, waarop Potgieter en sy mense hulle, om nie onder Engelse mag te geraak nie, in dieselfde jaar aan die Natalse Volksraad onttrek het. Wes Drakensberg het dus nie Engelse gebied geword soos Natal nie, maar het 'n selfstandige Voortrekker gebied gebly. Potchefstroom het die selfstandige Voortrekker gemeente gebly, sonder inmenging van Engelse kant. Die Potchefstroomse gemeente het dus onafhanklik bly voortbestaan en dit was tot in 1850 toe die gemeente van Magaliesberg gestig is, die enigste gemeente in Transvaal. Dit was nie in die minste kerklike verband met die Kaapse Kerk nie. Dit is nog in besit van dieselfde kerkplein wat dit met die stigting van die dorp in 1841 as eiendom ontvang het. Dit is nog in besit van al die doop- en lidmate-registers vanaf 1842 en van die huweliksregisters vanaf 1837. Die kerkraad het vanaf 1842 tot nou toe altyd bestaan en gefungeer.

As die Ned. Herv. of Geref. gemeente van Potchefstroom nou beweer dat dit ook in 1842 gestig is, moet ons vra: Gee ons 'n lys van die kerkraadslede van 1842 af,

bring ons u doopboeke en lidmate-registers. Wie was die predikant voor 1866? Ds. Van der Hoff was dit nie, hy was predikant van die bestaande Ned. Hervormde gemeente. Nou kan as argument aangevoer word, dat die Ned. Hervormde gemeente hom in 1853 van die Kaapse Synode afgeskei het en toe eers in die lewe geroep is en dat die ou gemeente wat van 1842 tot 1853 bestaan het, met die afskeiding van die Kaapse Synode in 1853 dood-geloop het en in 1866 herstig is. Hierop moet geantwoord word dat Potchefstroom hom nie van die Kaapse Synode afgeskei het nie, omdat dit NOOIT onder die Kaapse Synode geressorteer het nie. Dit was onmoontlik om daar onder te ressorteer, want in so'n geval moes, volgens die Kaapse kerklike wet, die Kaapse Goewerneur met die stigting van die gemeente in 1842 in die kerkraadsvergadering persoonlik verteenwoordig gewees het, en moes hy die aanstelling van die kerkraadslede goedgekeur het. Dit het nie gebeur nie. Nooit is enige kerklike handeling van Potchefstroom ter goedkeuring aan enige kerklike of burgerlike outoriteit in die Kaapkolonie ter goedkeuring voorgelê nie, net so min as wat die Voortrekkers ooit wou toelaat dat die Kaapse Goewerneur hulle aanstelling van burgerlike amptenare sou goedkeur, hoewel van die kant van die Goewerneur dit meermale geprobeer is.

Wel is van die kant van die Kaapse Synode in 1852 gepoog om die Transvaalse gemeentes onder die Kaapse kerkverband in te lyf, en sommige mense beweer dat die inlywing ook werklik plaasgevind het, maar dat die Transvaalse kerk sy woord gebreek het en hom in 1853 weer van die Kaapse kerk afgeskei het. As dit waar is dat die inlywing tot stand gekom het, dan was dit in elk geval onwettig, want in 1862 het die Hooggeregshof van Kaapstad verklaar dat dit op gronde van die bande wat die Kaapse kerk met die burgerlike Owerheid van die Kaapkolonie gebind het, onwettig vir die Kaapse Kerk was om gemeentes buitekant die Kaapkolonie te besit. Dus, as die Kaapse Synode die gemeentes in Transvaal in 1852 sou ingelyf het, sou dit 'n *onwettige* daad gewees het.

Maar, die inlywing het *nooit* plaas gevind nie, soos ons hier sal aantoon.

In 1843 was daar een groot Voortrekkerstaat wat Natal, die Noordelike deel van die Vrystaat en Transvaal omvat het. In daardieselfde jaar is die Natalse gedeelte, d.w.s. die stuk ten Ooste van die Drakensberge, deur die Engelse geannekseer, sodat alleen die Vrystaatse en Transvaalse dele oorgebly het, d.w.s. die gebied ten Weste van die Drakensberge. In 1848 het die anneksasie van die Vrystaat gevolg. Natal en die Vrystaat was toe Engelse gebiede en alleen Transvaal was nog Voortrekkergebied. Die Kaapse Kerk het die Voortrekkers tot nou toe vrywel aan hulle lot oorgelaat. In 1843 het die Engelse Goewerneur ds. Abraham Faure na die pas geannekseerde Natal afgevaardig. Maar hierdie afvaardiging was van 'n politieke aard: hy moes die mense met die anneksasie probeer tevrede stel. In 1847 het die Graaff-Reinetse Ring Ds. W. A. Krige na die Suidelike deel van die Vrystaat afgevaardig. Die bewoners van daardie streke was vir 'n groot deel Engelsgesind, en hulle kon nie tot die Voortrekkers gereken word nie, terwyl die streke self buitekant die Voortrekkergebied geval het.

In 1848 het die Kaapse kerklike outoriteite in samenwerking met sir Harry Smith, die Kaapse Goewerneur, twee predikante na die Vrystaat toe gestuur, en hulle het ook Transvaal besoek. Dit is eenaardig, die Engelse vlag moes altyd eers die pad vir die Kaapse predikante gebaan het.

In 1850 het die Kaapse Synodale Kommissie die Ring van Transgariëp opgerig, wat net die Britse gebiede Natal en die Vrystaat omvat het. Die Transvaalse Kerk het daar buite geval, en heeltemaal tereg ook, want die Kaapse Synode het tot op seker hoogte onder Britse gesag gestaan, en die ordonnansie wat die Kaapse Kerk in 1843 van die Kaapse Goewerneur ontvang het en wat tot op vandag toe nog die Grondwet van die Kaapse Kerk uitmaak, het nie toegelaat dat die Synode buitekant die Britse gebied enige jurisdiksie kon uitoefen nie, en die

Transvaalse Regering was dan ook met reg bevrees vir Britse invloede deur middel van die Kaapse Kerk. Toe ds. Andrew Murray en ds. John Murray in April 1851 aan die Kerkraad van Potchefstroom en aan die van Rustenburg voorgestel het om 'n afgevaardigde na die Ring van Transgariëp te stuur, het hulle „om politieke zaken” geweier. Hierdie voorstel het as implikasie ingehou dat die twee Transvaalse gemeentes onder die Kaapse Synode ingelyf sou word, iets wat nie alleen onwettig sou gewees het omdat dit in stryd met die ordonnansie van die Kaapse Kerk was nie, maar wat ook die Engelse Goeverneur van die Kaap 'n sekere mate van seggingskap in die kerk van die Republiek sou gee. En dit wou die mense in Transvaal beslis nie! Met hierdie voorstel het die twee predikante John en Andrew Murray dan ook erken dat die Transvaalse Kerk nie deel van die Kaapse Kerk uitgemaak het nie.

In 1852 het ds. Andrew Murray en ds. J. H. Neethling weer 'n poging aangewend om die Transvaalse Kerk onder die Kaapse Synode in te lyf. Hulle het in Mei van daardie jaar 'n besoek aan Transvaal gebring en op verskeie plekke kerk gehou en die sakramente bedien. Die Transvaalse gemeentes was nog altyd herderloos. Al die beroepe wat hulle op Kaapse predikante uitgebring het, was van die hand gewys. Op 21 Mei 1852 het die Transvaalse gemeentes besluit om weer 'n predikant te beroep. Ds. Neethling het die mense egter voor die keus gestel: of onder die Kaapse Synode met 'n predikant, of buite die Synode sonder predikant. Met ander woorde: die Kaap sou alleen help as die Transvaalse gemeentes hulle onder die Synode laat inlyf. Die prys wat die Transvaalse Kerk aan die Kaapse Synode vir hulp moes betaal, was die opgee van hulle kerklike onafhanklikheid. Op staatkundige gebied sou die land dus onafhanklik wees, maar nie op kerklik gebied nie. Die Volksraad het die saak „in rijpelijk overweging” geneem en eindelijk toegestem in die inlywing. Dit was egter nie van harte nie; hulle het beskou dat dit hulle „afgeperst” was.

Ds. Neethling het egter *geen skriftelike* versoek om inlywing van die Transvaalse kerk saam gekry nie. Alleen 'n mondelinge opdrag.

Die Synode het in Oktober 1852 in Kaapstad vergader. Die twee predikante ds. A. Murray en ds. J. H. Neethling het die volgende beskrywingspunt by die Synode ingedien. „Inlijving der Trans-Vaalsche Gemeente.” Daar moet op gelet word dat nie regstreeks voorgestel is om die Transvaalse gemeentes onder die Kaapse Synode in te lyf nie, maar veel eer om die saak by die Synode ter tafel te bring. Ds. Murray en ds. Neethling het klaarblyklik self in die duister getas. Die Synode het op 15 Oktober hierdie beskrywingspunt in behandeling geneem. Hieruit spreek meer as duidelik dat die Synode erken het dat die Transvaalse gemeentes nie onder sy jurisdiksie geval het en ook nie deel van die Ring van Transgariëp uitgemaak het nie, want dit sou tog dwaasheid gewees het om oor die inlywing van die Transvaalse gemeentes te gaan handel as hierdie gemeentes reeds onder die Synode gersorteer het. En heeltemaal tereg, want die besluit van die Synodale Kommissie wat in September 1850 die Ring van Transgariëp in die lewe geroep het, het as volg gelui: „dat de gemeenten der Gereformeerde Kerk in de Souvereiniteit, in vereeniging met die van Natal den Ring van Transgariëp uitmaken.” Dus heeltemaal duidelik: alleen die gemeentes van die Souvereiniteit (= Vrystaat) en Natal het tot die genoemde Ring behoort, maar nie die van Transvaal nie. Hierdie laaste gemeentes het nie tot die Synode in enige verband gestaan nie. Dit was heeltemaal reg, want deur die Kerkordonnansie van 1843 was die Kaapse Kerk alleen tot binne die grense van die Kaapkolonie beperk en het die Synode daarbuite nie die minste gesag gehad nie. Die feit dat én Natal én die Vrystaat in 1850 Britse kolonies was, het gemaak dat die Synodale Kommissie in 1850 gemeen het dat dit nie in stryd was met die ordonnansie nie, om die gemeentes in daardie gebiede in te lyf en 'n aparte Ring, die van Transgariëp, te laat uitmaak. Maar tog was dit onwettig, want hoewel Natal en die Vrystaat Britse kolo-

nies was, het hulle geen deel of gebied van die Kaapkolonie uitgemaak nie, en kon die kerkordonnansie wat vir die Kerk „binnen” die Kaapkolonie gemaak is, nie in daardie gebiede *buitekant* die Kaapkolonie van krag wees nie.

Die Synode het in 1852 die beskrywingspunt van ds. Andrew Murray en ds. J. H. Neethling oor die inlywing van die Transvaalse gemeentes egter nie behandel nie alvorens die regsgeleerde opinie van die Prokureur-Generaal Wm. Porter ingewin is. Hy het reeds die volgende dag sy opinie gegee. Dit blyk dat hy nie grondig op die saak ingegaan het nie. Hy was te haastig. Een dag was vir die ondersoek te min, en daarom het hy 'n heeltemaal *verkeerde* opinie gegee, waardeur die Synode op 'n dwaalspoor gekom het. Sy opinie het hierop neergekom dat 'n inlywing van die Transvaalse gemeentes nie in stryd sou wees met die kerkordonnansie nie. Dit was verkeerd. In 1862 het die Hooggeregshof van die Kaap uitspraak gedoen dat die Kaapse Synode onwettig saamgestel sou wees as daar afgevaardigdes van enige gebied buitekant die Kaapkolonie sitting in sou neem. Die Hof het duidelik uitspraak gedoen dat die Kaapse Kerk kragtens die ordonnansie tot die grense binne die Kaapkolonie beperk was.

Die Synode van 1852 het hom deur die verkeerde opinie van die Prokureur-Generaal laat lei, en het op 21 Oktober besluit om die Transvaalse gemeentes in te lyf en van hierdie besluit is nie alleen aan die Transvaalse Volksraad nie, maar ook aan die *Britse Regering in Kaapstad* kennis gegee.

Maar die inlywing was hiermee nog nie afgehandel nie. Dit moes nog eers deur die Transvaalse outoriteite finaal goedgekeur word. Soos reeds gesê was die hele inlywing heeltemaal teen hulle sin. Die mes was op hulle keel gesit: sonder inlywing geen predikant! Toe hulle die offisiële brief van die Kaapse Synode kry, het hulle ook tegelyk berig gekry dat daar in Kaapstad as gevolg van hulle vroeëre pogings, 'n predikant uit Holland vir Transvaal aangekom het. Holland, die ou Moederland,

het gehelp, en dit was nie meer nodig om 'n keuse te doen tussen inlywing onder die Kaapse Synode of 'n algehele herderloosheid nie. Holland het gehelp en die afgeperste inlywing was daarmee van die baan! Hulle het egter besluit om die hele saak en daarmee die antwoord aan die Kaapse Synode te laat rus, totdat ds. Van der Hoff op Potchefstroom aangekom het. Toe die mense aan die Kaap geen antwoord uit Transvaal kry nie het hulle begin twyfel of die Transvalers die inlywing wel sou goedkeur, so as uit die volgende blyk: Toe ds. Van der Hoff aan die Kaap kom het hy 'n £200 op sy reiskoste kortgekom. Hy moes nog na Natal om daar deur die Transvalers afgehaal te word, en die reis van die Kaap na Natal was in daardie dae meer as van Holland na die Kaap.¹⁾ Die Transvaalse Volksraad sou hierdie bedrag betaal, maar om na Natal deur te reis was dit nodig om dit in die Kaap aan hom voor te skiet. Dr. Heyns, predikant van Kaapstad, het toe aan ds. A. Faure, die Actuaris, gevra om die geld uit die synodale fonds voor te skiet. Ds. Faure het egter geweier, en sy beswaar was dat hy nog nie geweet het of die mense in Transvaal die inlywing sou goedkeur nie. Op 1 Maart 1853 het hy aan dr. Heyns dan ook o.a. geskryf:

Het is wel zoo dat de Synode tot de inlijving of *adoptatie* heeft besloten maar het is alsnog twijfelachtig of de Transvaalschen de voorwaarden gaaf zullen aannemen daar zij op de officieele mededeeling niet hebben geantwoord.

Mens sien dus: die Synode wou alleen help as die Transvaalse gemeentes as prys daarvoor met hulle kerklike onafhanklikheid wou betaal!

Ds. Faure het op 11 April 1853 weer 'n brief aan die kerkraad van Potchefstroom geskryf en van die besluite oor die inlywing kennis gegee. Die kerkraad het egter in sy vergadering van 6 Junie besluit—

¹⁾ M. de Vooght, Wed. Stuki: Reis en Verblijf aan de Kaap en te Natal (1849) bls. 63 sê dat die reis van die Kaap na Natal dubbel so veel was van Holland na die Kaap.

1885.

LIJST DER GEMEENTEN.

63

Nederduitsche Gereformeerde Kerk, Z. J. Republiek.

De algemeene Kerkvergadering in de Transvaal vergadert te Nazareth om de twee jaren, op den eersten Maandag van Juni en volgende dagen.

1. Lydenburg, 1851.—1650 zielen, 725 leden.

Predikant: H. J. Neethling, M.A.
Ouderlingen: G. S. Maré, G. S. Schoeman, M. A. Coetzer, C. G. Coetzee, J. J. H. Steyn.
Diakenen: L. J. van der Merwe, J. J. Coetzer, G. P. Coetzer, H. S. Coetzee, S. P. Schutte, S. P. Malan, H. J. van der Berg, J. L. Coetzee, W. van Niekerk, H. Vermaak, H. P. Steenkamp.
Onderwijzers: D. Radatz, J. Coetzer, —, van Bouillon.
Koster: L. Viljoen.
Gedoopt, 95; aangenomen, 43.

2. Utrecht, 1853.—1,550 zielen, 560 leden.

Predikant: H. L. Neethling. Consulent: H. J. Neethling, M.A.
Ouderlingen: J. A. Landman, E. J. van Rooijen, P. R. Spies, P. J. Fourie.
Diakenen: G. W. de Jager, J. W. de Jager, M. M. Knight, T. J. de de Jager, C. F. Potgieter, G. I. Ferreira, C. van Rooijen, J. P. Muller.
Orgelist: C. P. Dirks.
Onderwijzeressen: Joagejufvrouwen E. Neethling, H. Neethling.
Koster: K. Bruins.
Gedoopt, 41; aangenomen, 11.

3. Nazareth (Middelburg), 1866.—1,350 zielen, 525 leden.

Predikant: A. P. Burger. Consulent: H. J. Neethling, M.A.
Ouderlingen: C. D. Pretorius, A. H. du Preez, P. J. de Jager, S. C. Vermaak, C.z.
Diakenen: C. J. Prinsloo, J. B. P. Grobler, J. J. Prinsloo, Job. Grobler, J. H. Gouws, P. W. A. Nel, O. Jansz van Vuren.
Onderwijzer: H. Keet. Koster: G. J. Bothma.
Gedoopt, 133; aangenomen, 55.

4. Potchefstroom, 1866.—970 zielen, 440 leden.

Predikant: H. J. L. du Toit, M.A. Consulent: H. J. Neethling, M.A.
Ouderlingen: J. W. Zulch, W. P. Boshoff, B. J. J. Vermaas, P. L. Steyn.
Diakenen: P. J. Bosman, C. L. Olen, J. J. van Zyl, F. J. du Toit, J. A. van Zyl, C. A. J. Burger, J. S. Joubert, T. F. Potgieter.
Orgeliste: D. Taljaard. Koster: —, Smit.
Gedoopt, 67; aangenomen, 45; gehuwd 9 paren.

5. Hartebeestfontein, 1866.—700 zielen, 400 leden. (Vacant).

Predikant Consulent: H. J. L. du Toit.
Ouderlingen: J. A. P. du Toit, W. G. Lubbe, L. B. Lemmer.
Diakenen: F. H. S. Vermaas, G. J. Visser, W. C. Claassen, J. J. Boshof, F. Joubert, J. S. J. Pienaar.
Onderwijzer: D. J. Russouw. Koster: D. J. Russouw.
Gedoopt, 47; aangenomen, 25.

C

geen officieel antwoord te geven voordat alle kerkeraden hieromtrent gehoord zijn.

Daar is toe 'n Algemene Kerkvergadering op 8 Augustus te Rustenburg belê, en met algemene stemme is besluit om die inlywing te verwerp. Die Volksraad het hierdie besluit bekragtig. Die inlywing van die Transvaalse gemeentes onder die Kaapse kerkverband was dan ook nooit van krag nie. Die Potchefstroomse gemeente het dan ook NOOIT onder die Kaapse kerkverband behoort nie.

Die koms van ds. Van der Hoff is bekend. Gedurende die jare 1853 tot 1881 was hy predikant van Potchefstroom. Hy was nie predikant van die Ned. Herv. of Geref. gemeente nie. As sodanig soek mens sy naam daar te vergeefs. Maar wie was dan tog die predikant of die konsulent van die Ned. Herv. of Geref. Gemeente? Wie was die kerkraadslede? Die antwoord is: niemand. Daar was geen ander predikant en geen ander kerkraadslede nie, omdat daar geen ander gemeente bestaan het nie. Wel was op die plaas Hartebeestfontein 'n groepie ontevredenes vir wie ds. Murray in 1862 gepreek het, en daarna jaarliks deur predikante uit die Vrystaat besoek is. Maar 'n kerkraad of gemeente was daar nie. Eers in 1866 het ds. Frans Lion Cachet daar 'n Nederduits Gereformeerde gemeente gestig. Dit was die Ned. Geref. Gemeente van Potchefstroom wat dan vroeër ook nooit op 'n ander stigtingsdatum as die jaar 1866 aanspraak gemaak het nie. As bewys druk ons hier 'n foto af van 'n bladsy van die Almanak van die Ned. Geref. Kerk van die jaar 1885. Trouens die geskiedenis van die Ned. Herv. of Geref. Kerk in Transvaal begin eers met die jaar 1866. In daardie jaar het die Hervormde Kerk sy 16e Algemene Kerkvergadering gehou, en die Ned. Geref. Kerk sy eerste, soos newensgaande portret uit die Jaarboek (= Almanak) van genoemde kerk vir 1841 ook aandui. Die leser moet maar kyk en dan self oordeel!

Ons besluit: Die Ned. Hervormde gemeente van Potchefstroom is in 1842 gestig. Dit het toe die hele

DIE SINODE.

Die Sinode van hierdie Kerk bestaan uit die diensdoende predikante en een afgevaardigde ouderling uit elke gemeente. Hy kom bymekaar op die eerste Woensdag ná Paassondag die jaar soos deur hom van tyd tot tyd sal besluit word op Pretoria tensy die Moderatuur, om gegronde redes, andersins bepaal. Die laaste Sinode het op Pretoria vergader in die jaar 1940. Die volgende vergadering sal in April 1943 gehou word.

DIE MODERATUUR VAN GEHOUE SINODES.

I.—Nederduits-Gereformeerde Kerk in die Suid-Afrikaanse Republiek.

(1)—1863.

Ds. F. Lion Cachet, *Voorsitter*.
Ds. D. P. M. Huet, van Pietermaritzburg, *Scriba* (met adviserende stem).

(3)—1868.

Ds. J. P. Jooste, *Praeses*.
Ds. F. Lion Cachet, *Scriba*.

(5)—1872.

Ds. J. P. Jooste, *Praeses*.
Ds. F. Lion Cachet, *Scriba*.

(7)—1875.

Ds. H. L. Neethling, *Praeses*.
Ds. J. G. Kriel, *Scriba*.

(9)—1879.

Ds. A. Murray, Jr., *Praeses*.
Ds. J. P. Jooste, *Scriba*.

(11)—1883 (Maart).

Ds. H. J. L. du Toit, *Voorsitter*.
Ds. H. L. Neethling, *Scriba*.

(2)—1867.

Ds. F. Lion Cachet, *Voorsitter* en *Scriba*.
Die heer J. Beker, *Amanuensis*.

(4)—1869.

Ds. J. P. Jooste, *Praeses*.
Ds. F. Lion Cachet, *Scriba*.

(6)—1873.

Ds. J. G. Kriel, *Praeses*.
Ds. F. Lion Cachet, *Scriba*.

(8)—1877.

Ds. J. P. Jooste, *Praeses*.
Ds. J. G. Kriel, *Scriba*.

(10)—1881.

Ds. H. J. Neethling, *Praeses*.
Ds. H. L. Neethling, *Scriba*.

(12)—1883 (Junie).

Ds. H. J. Neethling, *Praeses*.
Ds. H. L. Neethling, *Scriba*.

(13)—1885.

Ds. H. J. L. du Toit, *Voorsitter*.

Ds. H. L. Neethling, *Scriba*.

II.—Nederduits-Hervormde of Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika in Transvaal.

(1)—1886.

Ds. H. L. Neethling, *Voorsitter*.
Ds. N. J. van Warmelo, *Scriba*.
Ds. H. S. Bosman, *Asst.-Scriba*.

(3)—1890.

Ds. H. J. L. du Toit, *Voorsitter*.
Ds. N. J. v. Warmelo, *Scriba*.

(5)—1892.

Ds. H. L. Neethling, *Voorsitter*.
Ds. D. P. Ackerman, *Vice-Voorsitter*.
Ds. H. S. Bosman, *Scriba*.

(7)—1894.

Ds. H. J. L. du Toit, *Voorsitter*.
Ds. D. P. Ackerman, *Vice-Voorsitter*.
Ds. H. S. Bosman, *Scriba*.
Ds. A. J. Louw, *Asst.-Scriba*.

(9)—1903.

Ds. H. S. Bosman, *Voorsitter*.
Ds. P. A. Winter, *Vice-Voorsitter*.
Ds. A. J. Louw, *Actuarius*.
Ds. P. G. J. Meiring, *Scriba*.
Ds. Paul Nel, *Asst.-Scriba*.

(11)—1909.

Ds. H. S. Bosman, *Moderator*.
Ds. D. P. Ackerman, *Vice-Voorsitter*.
Ds. A. J. Louw, *Actuarius*.
Ds. Paul Nel, *Scriba*.
Ds. J. M. Louw, *Asst.-Scriba*.

(2)—1888.

Ds. H. L. Neethling, *Voorsitter*.
Ds. N. J. v. Warmelo, *Scriba*.

(4)—1891.

Ds. H. J. L. du Toit, *Voorsitter*.
Ds. H. J. Neethling, *Vice-Voorsitter*.
Ds. N. J. v. Warmelo, *Scriba*.
Ds. H. S. Bosman, *Assistent-Scriba*.

(6)—1893.

Ds. H. J. L. du Toit, *Voorsitter*.
Ds. H. S. Bosman, *Scriba*.
Ds. D. P. Ackerman, *Asst.-Scriba*.

(8)—1897.

Ds. H. J. L. du Toit, *Voorsitter*.
Ds. D. P. Ackerman, *Vice-Voorsitter*.
Ds. A. J. Louw, *Actuarius*.
Ds. H. S. Bosman, *Scriba*.
Ds. P. M. A. Coetzee, Jr., *Asst.-Scriba*.

(10)—1906.

Ds. H. S. Bosman, *Voorsitter*.
Ds. D. P. Ackerman, *Vice-Voorsitter*.
Ds. A. J. Louw, *Actuarius*.
Ds. Paul Nel, *Scriba*.
Ds. J. M. Louw, *Asst.-Scriba*.

(12)—1912.

Ds. Paul Nel, *Moderator*.
Ds. D. P. Ackerman, *Assessor*.
Ds. A. J. Louw, *Actuarius*.
Ds. J. M. Louw, *Scriba*.
Ds. J. F. Botha, *Asst.-Scriba*.

Transvaal omvat. Hierdie gemeente het onafgebroke bestaan tot op die huidige dag. In 1866 het ds. F. Lion Cachet die Ned. Geref. gemeente van Potchefstroom gestig, en van hierdie gemeente is die Ned. Herv. of Geref. gemeente die voortsetting. Wil laasgenoemde gemeente 'n eeufes vier, dan moet sulks in 1966 geskied. As dit nou gedoen word, word dit vier-en-twintig jaar te vroeg gedoen, en word kans geloop dat 'n latere geslag wat hierdie sake rustig kan besien, die skouers daarvoor sal ophaal.

S. P. E.

Wachter, is de dag nog ver?
't Schemert over bosch en velden.
't Vriend'lijk licht der morgenster
Schijnt de komst der zon te melden.
Op, vermoeiden, heft nu 't hoofd:
Jezus houdt, wat hij belooft!

Dag van Christus' heerlijkheid,
Rijs aan 's hemels hoogte tinnen!
Sprei alom uw majesteit,
Kom den doodsnacht overwinnen!
Aardrijks einden, heft nu 't hoofd:
Jezus houdt, wat hij belooft!

F. A. KRUMMACHER.

KERKVERENIGING.

Daar is al donker tye deur ons Kerk belewe. Soms het dit gelyk of die Ned. Herv. Kerk heeltemal sal ondergaan. Openlik en onder 'n dekmantel is en word hierdie Kerk, waarmee ons land aangelê is, aangeval.

In die begin was dit Sir Harry Smith wat die „geestelike swaard” teen die Herv. Kerk gehanteer het. Deur die invoer van Skotse predikante het hy daarin geslaag om eers in die Kaap en later ook in ander provinsies die Kerk van karakter, van inhoud en van naam te laat verander. In 1842 is die band finaal met die ou moederkerk in Holland verbreek — voortaan sou die Kerk, nou die Ned. Gereformeerde Kerk, hom nie langer orienteer na die vasteland van Europa, maar na Skotland en Amerika. Die Hollandse inhoud het plek gemaak vir 'n vreemde geestes-inhoud, al gou sou die karakter van die Kerk onherkenbaar wees. Die tradisies, beginsels en gewoontes van die Herv. Kerk, deur van Riebeeck hier geplant, het egter nie totaal verlore gegaan nie — sy karakter het, nieteenstaande al die aanvegtinge, behoue gebly, die band met die moederkerk in Holland is nie volledig verbreek nie. Hiervoor het die Voortrekkers gesorg. Voordat die „geestelike swaard” van Sir Harry Smith die oorwinning in die Kaap behaal het, het hulle die land verlaat en het gesorg dat die beginsels en tradisies van die Ned. Herv. Kerk suiwer bewaar word — die karakter van die Kerk het deur hulle gesonde konserwatisme ongeskonde gebly, die naam van die Kerk, wat vir hulle soveel beteken het, het hulle aan vasgehou.

Die Voortrekkers het met die Ned. Herv. Kerk die Kolonie verlaat — eers jare nadat hulle weg was het die „geestelike swaard” daarin geslaag om die oorwinning te behaal. Die verowering van die Kerk het egter helaas ook eers in Natal en daarna in die Vrystaat plaasgevind. In

Transvaal egter was dit anders. Hier wou die Voortrekkers nie daarvan hoor om onder die Kaapse Sinode in te gaan, want hulle het geweet dat dit sou beteken dat die „geestelike swaard” ook hulle sou verslaan en dit wou hulle nie.

En omdat die Voortrekkers koers gehou het, die koers wat sy oorsprong in Holland het en in hierdie land by Jan van Riebeeck begin het, daarom het daar dikwels 'n donker wolk bokant hulle gehang en het hulle die toekoms besorgd tegemoet gesien. Tevergeefs het hulle op die Kerk in die ou Kolonie 'n beroep gedoen om gereëelde geestelike bearbeiding. Geen predikant was gewillig om 'n beroep na die Transvaal aan te neem nie.

Maar, toe die nood op sy hoogste was, het daar uitkoms gekom. Die ou moederkerk in Holland het nie op haar laat wag nie. Nie tevergeefs het die Voortrekkers by haar deur aangeklop nie. Ds. Dirk v. d. Hoff het gekom om die Woord en Sakramente aan die Voortrekkers te bedien en die Kerk te organiseer. Kragtig het die Kerk onder sy bekwame leiding gegroei en gebloei. Magtig was die invloed wat daar van die Kerk uitgegaan het, nou ook die Staatskerk.

Die stryd en aanvegting sou egter nie uitbly nie. In 1859 kom die eerste skeuring onder Ds. D. Postma. Alhoewel hierdie afskeiding vreedsaam geskied het, het dit tog wonde geslaan wat pyn veroorsaak het. Die gronde vir hierdie afskeiding aangevoer kan moeilik en beswaarlik geregverdig word. Al gou egter het alles weer gelukkig kalm geword, totdat Ds. Frans Lion Cachet, die bekeerde Jood, die Skotse Sendeling, wat op 'n sonderlinge wyse die status van predikant verwerf het, op die toneel verskyn en oral skeurgemeentetjies uit ontevredenenes stig onder die naam Ned. Gereformeerde. Cachet, wat gestuur is om met die „geestelike swaard” ook die Transvalers te verslaan, het egter maar weinig sukses, al het hy, jammer genoeg, daarin geslaag om sonder die minste oorsaak, 'n derde Kerk hier te stig. 'n Tweede onnodige en ongeregtigde skeuring is deur hom teweeggebring.

Maar, al het Cachet nie baie sukses gehad nie, die poging is nie opgegee nie. Daar is twee Stellenbossche proponente die Ned. Herv. Kerk ingestoot, t.w. Di. D. P. Ackerman en H. S. Bosman. En deur laasgenoemde sou in 1885 weer 'n poging aangewend word om die Kerk van die Voortrekkers te verongeluk. Ter goeder trou word sy voorstel aangeneem om die Ned. Herv. Kerk en die Ned. Geref. Kerk, 'n Kerk wat geen reg van bestaan gehad het, te laat verenig. Maar, gelukkig, voordat dit te laat was, het baie lidmate van die Herv. Kerk, onder leiding van die Kerkeraad van Witfontein ingesien dat dit nooit die bedoeling was om die twee Kerke te laat verenig nie. Dit was alles camouflage. Die bedoeling was dat die Ned. Herv. Kerk volledig moes opgaan in die Ned. Geref. Kerk.

Die Ned. Herv. Kerk moes sy naam, sy tradisies, sy beginsels, sy karakter prys gee en homself oorlewer aan die Ned. Geref. Kerk, m.a.w. hom onderwerp aan die „geestelike swaard” van Sir Harry Smith. En hiervoor het die Voortrekkers en hulle kinders geen kans gesien nie. By die duisende onttrek hulle hulle aan hierdie onheilige poging om hulle te beroof van dinge wat vir hulle heilig en dierbaar was.

Weer is die omstandighede van die Herv. Kerk moeilik en sy toekoms donker. Maar weer is dit die ou moederkerk in Holland wat help. Ds. M. J. Goddefroy gee gehoor aan die pleitende roepstem: — Kom oor en help ons. Weer groei en bloei die Kerk van die Voortrekkers. Tydelik word hierdie vooruitgang gestuit deur die oorlog 1899-1902. Maar langsamerhand word die tye normaal en kan daar weer kalm en rustig gebou word. Eindelik kon die Herv. Kerk self sy predikante oplei — van nou af neem die uitbreiding en groei vinnig toe. Nuwe deure gaan oop. Die Kerk van die Voortrekkers gaan terug op die spore van die Voortrekkers — omdat die Herv. Kerk die sedes en gewoontes, wat vir die Voortrekkers heilig was, handhaaf daarom soek toenemende getalle 'n tuis- te in hierdie Kerk. Die nuwe instellinge, gewoontes en seremonies, wat onder vreemde invloed ingevoer word,

dryf die Afrikaners weer terug na die oorspronklike Kerk van die land, wat nog altyd volhard om te wandel op die „ou paaie.”

Maar soos so dikwels in die verlede word dit die Herv. Kerk nie gegun om te groei en te bloei. In die Vrystaatse Kerk word dit nodig geag om reeds by die kinders te begin om hulle te waarsku teen die Herv. Kerk.

En afgesien van ander beweegredes is die toenemende houvas wat die Herv. Kerk weer op ons volk het en kry een van die grondoorsake wat daar agter die agitatie vir Kerkvereniging skuil. Net soos in die tagtiger jare word daar pogings aangewend om onder die leuse van „Een Volk” en daarom ook „Een Kerk,” nuwe pogings aangewend om, indien moontlik, die bestaan van die Herv. Kerk te beëindig of, tenminste, sy invloed sodanig te verminder dat hy geen seggenskap meer kan hê nie.

Hierdie keer egter is die Herv. Kerk op sy hoede, want hierdie keer is die gevaar baie groter as in 1885-86. Toe het die Hervormers die meeste lede getel — nou sal die kleiner getal Hervormers eenvoudig verdwyn in die veel groter meerderheid. Die Herv. Kerk sal verdwyn met al sy sedes en gewoontes, met alles wat aan die Voortrekkers se Kerk eie was. Selfs die naam van die Herv. Kerk sal verdwyn, die naam wat vir die Voortrekkers so ryk van inhoud en so groot van betekenis was. Dit sal opgeneem word in 'n nuwe Kerk met 'n vreemde geestesband, met sedes, gewoontes en instellinge wat vreemd is aan ons volkskarakter, 'n nuwe Kerk wat niks sal verskil met die Wesleyaanse of Presbiteriaanse Kerk nie. Die enigste verskil sal wees dat in hierdie nuwe Kerk Afrikaans die voertaal sal wees.

Baie dinge wat vir ons heilig is sal ons moet prysgee. Ons sal b.v. nie meer die Nagmaal kan vier volgens die instelling van Christus. Die Nagmaalstafel sal verdwyn en die beker sal vervang word deur die kelkies. Maar waarom het ons dan beswaar teen die kelkies?

1. Dit is in stryd met onse belydenis dat die Kerk daar is waar die Sakramente bedien word volgens die instelling van Christus. Christus het nie aan elkeen van Sy disiepele 'n beker gegee nie, maar het almal laat drink uit dieselfde beker.
2. Die kelkie is lynreg in stryd met die Gees van die Bybel en wat Christus met die instelling van die Nagmaal bedoel het.

Die Nagmaal is 'n liefdesmaaltyd — ons sit aan as broeders en susters van dieselfde huis — ons drink uit dieselfde beker en sit aan by dieselfde tafel as bewys dat ons in liefde en eensgesindheid wil saamwoon.

Die Nagmaal is 'n teken van onderlinge verbindtenis en hierdie verbondenheid wat deur die beker op treffende wyse aangedui word, word deur die gebruik van kelkies nie verkondig nie. Intendeel spreek die kelkie van hoogmoed, van veragting of, tenminste, van minagting waarmee die een Nagmaalganger op die ander neersien.

3. Die kelkies weerspreek die Nagmaalsformulier, waar die beeld van die korrels wat tot een meel gemaal word en die druiwe wat saamgepers word tot een wyn en drank, gebruik word om die eenheid aan te toon wat daar bestaan onder die volgelinge van Christus.
4. Die kelkies maak die tafel oorbodig. Die gevolg is dat die bekende terme soos: Tafel van die Here; Tafel van die N.V.; Dis van die Here; ens., hulle inhoud en betekenis verloor.
5. Dieselfde gedagte van gemeenskaplikheid en onderlinge verbondenheid, wat deur die beker aangedui word, vind ook uitdrukking in die aansit om een tafel. Deur aan te sit rondom dieselfde tafel bely ons dat ons almal lede is van dieselfde liggaam waarvan Christus die geëende Hoof is.

6. Die Nagmaalsviering is 'n geloofsdaad en daarom moet ons opstaan van ons sitplekke en toetree tot die tafel. 'n Besliste keuse moet deur ons gemaak word. Elke keer wat ons opstaan en toetree is dit 'n bewys van die vernuwning van ons Geloofsbelydenis. Ons opstaan en toetree is die bewys dat ons die uitnodiging van Christus aanneem en heiligbegerig is om Sy dood te verkondig. By die Nagmaalsviering is ook die gelowige disgenoot werksaam en al sy handelinge daar het 'n hoë en gewigtige betekenis.

Die vernaamste beswaar teen die beker is gewoonlik dat die beker om gesondheidsredes moet afgeskaf word.

Hierdie argument is, in die eerste plek, 'n teken van hoogmoed en vir die hoogmoedige is daar geen plek aan die Tafel van die Here nie. Wat meer is, mense wat ly aan slegte siektes vier nie Nagmaal nie. Hierdie mense sit saam in die bioskoop, hulle swem saam in dieselfde swembaaie, dans saam in die danssale. Hoekom is hulle nie in hierdie plekke bang vir die oordrag van slegte siektes nie? Dan ook, as ons beswaar het teen die beker, dan moet ons eers begin om die soengewoonte af te skaf, want dit is die maklikste manier om siektes op te doen.

In die nuwe Kerk sal ons moet deelneem aan die Metodistiese bidure, bekering en opwekkingsdienste.

Deur bidure word die gebed deur die gebed vermoor. Dit is individuele gebede wat deur 'n groep persone terselfdertyd gebid word. Aan God word terselfdertyd deur 'n aantal persone dieselfde dinge gevra. Waarom moet dieselfde versoek op 'n bepaalde tyd deur meer dan een persoon herhaal word? Dit is tog in stryd met die hele Bybel, waar die priester die mondstuk is van die volk — Hy offer en bid namens die volk. Ons lees nergens in die Bybel van bidure nie. Christus self het nooit bidure gehou nie. Wat die opwekkings- en bekeringsdienste betref — hierdie dienste is gegrond op die onskriftuurlike opvatting dat die een mens die ander mens kan bekeer.

Al is dit onbewus, tog word die werking van die Gees van God uitgeskakel.

Dit is maklik genoeg om die gevoelens van mense op te sweep, sodat hulle self glo dat hulle bekeerd is. Hierdie bekerings is meestal egter maar kort van duur. Soms is dit slegs 'n bekering van die goddelose wêreld na die vroom wêreld, maar tog bly dit nog altyd wêreld.

Wat die Pinkster-bidure betref, mag ons net vra of ons sekere tye van die jaar meer Godsdienstig moet wees as anders? Waarom moet ons tien dae, tussen Hemelvaart en Pinkster, meer bid as anders? Moet die Christen nie elke dag van die 365 dae van die jaar bid nie? Is die Heilige Gees hierdie tien dae meer of minder werksaam?

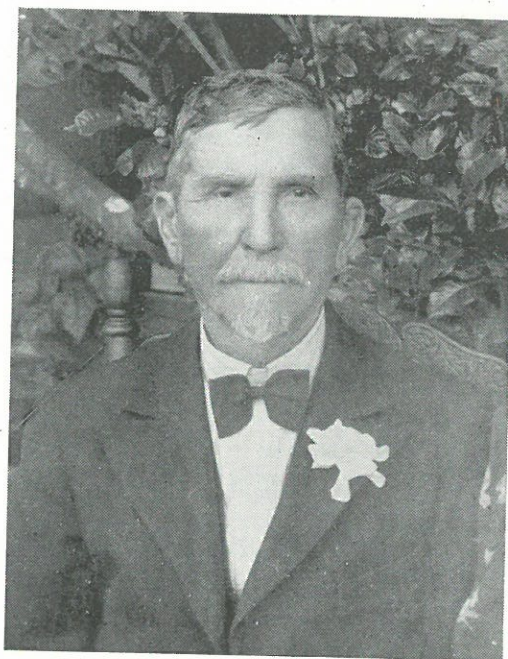
So sou ons kan voortgaan om besware op te som teen die nuwe Kerk, maar genoeg. Ons noem slegs dat ons gedurig geld sal moet gee vir die sending, 'n manier van sending-dryf waarmee ons ons nie kan vereenselwig omdat ons die kaffer wil Evangeliseer en niks meer nie; ons geliefde Psalm-Gesangboek sal op die agtergrond raak en plek maak vir allerlei „Sankey”-liedjies; van die preekstoel sal ons na allerlei goedkoop stories moet luister i.p.v. na die suiwer verkondiging van die Evangelie; die gemeente sal die reg verloor om Kerkeraad te kies, want die Kerkeraad sal homself aanvul; die kollekte sal nie by die deure maar gedurende die diens met bordjies opgehaal word: : kore sal in die dienste sing — die sang van die gemeente van Christus wat saamgekom het sal verdring word; dikwels sal die erediens die vorm van 'n konsert aanneem.

Sien ons kans vir hierdie dinge en nog baie meer?

J. J. PRINSLOO.

Johannesburg.

FREDERIK WILHELM ERNST.

Hierdie broeder is op 21 Februarie 1941 oorlede in die ouderdom van tagtig jaar en twee maande. Een van die ou garde wat in moeilike tye die kerk gedien het, altyd trou op sy pos. Op 1 Julie 1888 het ds. M. J. Goddefroy die gemeente Klerksdorp vir die eerste keer besoek en die lede wat nie aan die kerkvereniging wou deel neem nie, gereorganiseer. Broeder Ernst is toe as diaken gekies. Later as ouderling, en hy het trou gedien tot 1915. Van verskillende Algemene Kerkvergaderings was hy lid, die eerste keer in 1890. Ook was hy jare lank lid van die Kommissie van die Alg. Kerkvergadering. In vroeëre jare was hier groot opofferings aan verbonde. Hy mag nie vergeet word nie. Ook sy nagedagtenis strek tot seën.

S.P.E.

DIE AANDEEL VAN Ds. D. VAN DER HOFF IN DIE TRANSVAALSE STAATSONTWIKKELING.

Daar is seker nie nog 'n ander persoon, wat so baie beteken het vir die staatsontwikkeling van die Suid-Afrikaanse Republiek as Ds. Dirk van der Hoff nie. In hierdie kort verhandeling wil ons enige staatsbeginsels en Christelike ideale vorentoe bring wat deur die invloed van Ds. v. d. Hoff in die Transvaalse wetgewing opgeneem was.

Ons weet uit die kerkgeskiedenis dat dit die wens was van die Nederduits-Hervormde kerk in die S.-A. Republiek om 'n eie kerkwet te hê. Reeds in 1857 was daar die eerste kerkwetsontwerp deur ds. v. d. Hoff saamgestel. Op die vergadering van die verenigde Kerkraad was hierdie ontwerp aangeneem, maar ongelukkig was dit nie deur die Volksraad bekragtig nie. Een van die belangrikste grondbeginsels, waarin ds. v. d. Hoff sy hand gehad het, was die voorsiening waarby die wedersydse betrekking tussen kerk en staat nader bepaal was. Reeds twee jaar van tevore had hy gewys op die feit dat volgens Calvyn die politieke mag heeltemal niks in kerklike aangeleenthede te sê het nie, maar dat dit net sy beskerming aan die kerk moet verleen. Dit was Calvyn se weergalose grootheid dat hy die selfstandigheid van die kerk binnekant sy gebied met alle krag en heel sy lewe deur in teorie en in praktyk beveg het, en hier toon Ds. v. d. Hoff hom 'n waardige dissipel van die groot hervormer, waaraan Suid-Afrika so baie te danke het. Die feit, dat die eerste predikant van Transvaal goed op hoogte was met die Calvinistiese ideale en hulle soveel moontlik bewus of onbewus in sy lewenswerk toegepas het, sal duidelik blyk uit hierdie betoog.

Om aan sy pleidooi krag by te sit stel Ds. v. d. Hoff die Calvinistiese sienswyse teenoor die Lutherse kerk,

wat hom wel onderwerp aan die staat en sy bevel ontvang van die vors en sy groothede. Daarenteë onderskei die kerklike ontwikkeling op Calvinistiese basis hom van die Lutherse kerkbestuur deur 'n feitlike christokratiese bestuursvorm. Die gemeente, wat sy kerkraad kies, word daarby veronderstel om te staan onder die leiding van Christus wat deur die Heilige Gees sy gemeente regeer in onderworpenheid aan Gods Woord. In hierdie lig is daar dus *mutatis mutandis* in die kerk sprake van 'n „vox populi” wat ook is „vox Dei,” m.a.w. van 'n kerklike demokrasie. Dit is 'n tweede belangrike grondbeginsel wat Ds. v. d. Hoff van Calvyn oorgeneem het.

Die gevolg van hierdie aksie was dat in genoemde wetsontwerp 'n bepaling oor die wedersydse verhouding tussen kerk en staat opgeneem was in die gees van Calvyn en geformuleer volgens die woorde van die ou Hollandse kerklike handboek van Brakel. In die kerkwet van 1863 was dieselfde verhouding tussen kerk en staat gehandhaaf, maar net 'n bietjie anders geformuleer, nl. volgens die voorbeeld van die Nederlandse algemene reglement van 1816.

Soos ds. v. d. Hoff 'n besliste voorstander was van Calvyn se teokratiese standpunt om die staatsgesag onder soewereiniteit van God te stel, het hy ook weer aan die hand van sy groot leermeester gewaak teen die gevaar om net ou-testamenties georiënteer te wees. In sy briewe, wat Calvyn geskryf het in aansluiting met sy: „*Institutio religionis christianae*” en wat gepubliseer is deur Dr. Otto Rodewald, waarsku hy herhaaldelik teen die ou-testamentiese inslag van party Protestantse gemeentes. Christus is die hoof van sy kerk op aarde en nie sy skaduwee nie. En dis deur Christus se voorbeeld dat die twee grondsuile van die liefde tot God en tot die naaste — hoe verskillend ook bewerk of versier — weer die enigste hegte onderbou van alle nasionale volksbestaan geword het. Dieselfde het Ds. v. d. Hoff gedoen. Ook hy het baie gestry teen die ou-testamentiese inslag van sy gemeentelêde. Aan President M. W. Pretorius skryf hy, dat die vrees, vir alles wat nuut was, wel eens so

ver kon gedryf word om ook die nuwe Testament te verbied, en hy vra die president of hy nie weet dat „Moses' deksel” helaas nog op die oë van baie mense lê nie. As daar een was, wat met die gemoedstoestand van die Boere op die hoogte was, dan was dit seker wel hul eerste kerklike voorganger. En dit was volgens dieselfde Calvinistiese ideaal dat hy 'n pleidooi gehou het vir die gesange as die beste vertolkers van die blyde boodskap.

Ds. v. d. Hoff se aandeel in die onderwyswetgewing was ook weer gegrond op die sienswyse van Calvyn. Daar is seker nie nog 'n persoon, wat so die volksonderwys beklemtoon het vir die welsyn van kerk en staat, as die hervormer van Genève nie. Volgens hom was dit die heilige plig van die staat om hiervoor te sorg en as die staat in gebreke sou bly om dit te doen dan was die kerk tenvolle geregtig om aanvullende werk in hierdie rigting te doen. Bewus of onbewus het Ds. v. d. Hoff die voetstappe van sy leermeester gevolg toe hy en sy kerkraad daartoe oorgegaan het om enige aanvullende onderwyswetgewing aan die jonge Republiek te gee, waarby die onderwys van die jeug, as 'n tydelike maatregel onder toesig van die kerk te staan gekom het. Hierdeur sou dan ook verhinder kon word dat daar leerkragte sou binnesluip, wat onbekwaam was, of wat die jeug verkeerde beginsels kon inprent strydig met die Calvinistiese godsdienstleer. Ds. v. d. Hoff was tenvolle geregtig om dit te doen en dit was ook die enigste manier om die onderwys in die benarde landsomstandighede te bevorder, want die staat het die onderwys heeltemal verwaarloos en staatsbemoeiing en staatskontrole was feitlik net dooieletters van die wet gewees. Ons kan dus goed verstaan waarom Ds. v. d. Hoff die hande aan die ploeg geslaan het.

Nie minder belangrik was sy werk in verband met die eiendomsregte. By die eerste wetgewing op grondbesit in Transvaal in 1857 was daar 'n verskil gemaak in die vorm van grondbesit, sodat party Boere eiendomsplase en ander net leningsplase mog besit, soos dit in die verlede ook die gewoonte was gewees. Die hele gemoed van Ds. v. d. Hoff het hierteen in opstand gekom omdat dit teen alle

beginsels van reg en billikheid gegaan het. Dit het daartoe gelei dat hy vir die belang van 'n hele groep Boere 'n merkwaardige memorie opgestel het, wat as volg lui: „In 'n vrye Republiek kan en mag daar g'n leningsplase bestaan nie. Deur sulk 'n onderskeid te maak, word daar gehandel in stryd met die christelike grondbeginsels van die ware burgerlike vryheid, gelykheid en broederskap.” In die eerste oomblik voel 'n mens wat teleurgestel, dat Ds. van der Hoff 'n rewolusionêre leuse gaan verchristelik. Maar by nader ondersoek blyk dat hy hier heeltemal op suiwer calvinistiese standpunt staan. Dit was seker vir die eerste keer in die geskiedenis dat in Calvyn se *Institutio* hierdie natuurregtelike beginsels as Christelike ideale word gehuldig. Later het die vrymesselaars hierdie leuse vir hulle orde aangeneem en pas in die Franse rewolusie is dit tot 'n volksleuse gemaak, maar dan sonder Christelike agtergrond. Hieruit kan ons verstaan hoe Ds. v. d. Hoff daartoe gekom het om in daardie geval te praat van christelike grondbeginsels. Die gevolg van hierdie aksie was bevredigend, want die volgende jaar was die artikels 194 en 195 van die Transvaalse konstitusie sodanig verander dat aan elke burger van die Republiek 'n plaas as eiendom sou toegeken word op grond van bogenoemde beginsels.

Dit bring ons tot die bespreking van die vraag in hoever Ds. v. d. Hoff verantwoordelik mag gestel word vir ander grondbeginsels in die nuwe grondwet. Dit is seker dat ds. v. d. Hoff 'n groot belang by die grondwetsontwerp gehad het. Eerstens was hy daarby teenwoordig toe die grondwets-kommissie in 1855 te Pienaarsrivier vergader het. Vervolgens was dit Ds. v. d. Hoff wat al die grondwetsontwerpe van 1855, 1856 en 1857 en teweens dié huwelikswet en strafwet van 1857 self geskryf het as bewys dat hy agter die skerme gesit het. Uiteindelik blyk sy groot belangstelling en ingenomenheid met die grondwetsontwerp uit die feit dat hy sy ontslag ingedien het toe die volksraad in gebreke gebly het om die nuwe ontwerp te aksepteer. Natuurlik het hy dadelik sy ontslag

weer teruggetrek toe die Volksraad hom tevrede gestel het.

Uit die voorafgaande betoog kan nou maklik afgelei word waarvoor Ds. v. d. Hoff aanspreeklik mag geag word by die saamstelling van die nuwe grondwet. As ons nou aanneem dat Ds. v. d. Hoff die vernaamste stukrag was om die artikels 194 en 195 in die konstitusie opgeneem te kry op grond van die goddelike basis wat hy aan die burgerlike vryheids- en gelykheids-beginsels gegee het, dan kan en mag ons hom ook aanspreeklik stel vir artikel 8 van die grondwet. In hierdie wetsartikel vermag die volk volgens streng Calvinistiese opvatting die maatskaplike vryheid van die behoud van die godsdienstige geloof. In die staatkundige toepassing van die vryheidsbeginsels was ds. v. d. Hoff — en hierin was hy die spreekbuis van die volk — heeltemal Patriotties georiënteer, maar volgens calvinistiese standpunt het hy hierdie beginsels gegrond op die goddelike reg soos dit steeds deur die Ned. Hervormde kerk beklemtoon was.

Op grond van Ds. v. d. Hoff se aandeel in die verhouding tussen Kerk en Staat, soos dit in die Kerkwet neergelê was, mag ons ook aanneem dat hy die volle aandag gegee het aan die voorsiening daaromtrent in die grondwet. Die grondwetlike betekenis van staatskerk was dan ook nie 'n staatskerk in die volle sin van die woord nie, maar meer 'n bevoorregte kerk wat net deur die Regering beskerm moes word. As sulks was dit heeltemal in die gees van Calvyn, wat nooit die heerskappy van die staat oor die kerk erken het nie.

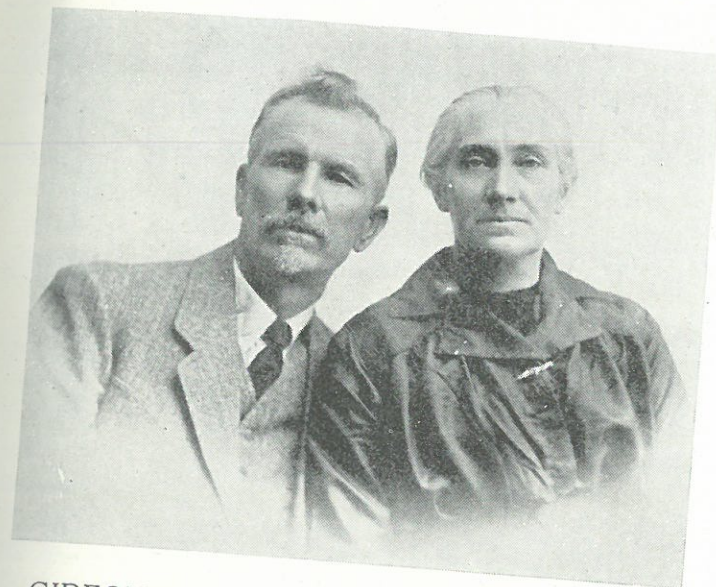
Eindelik was ds. v. d. Hoff 'n waardige navolger van Calvyn insover hy hom steeds beywer het vir 'n sterk sentrale regering op kerklike sowel as op staatkundige gebied. Op kerklike terrein het hy sy doel bereik deur die instelling van 'n Algemene Kerkvergadering, as die hoogste wetgewende, regsprekende en besturende mag en dié sou weer in onmiddellike verband met die volksraad staan. Soiets as die outonomie van die plaaslike gemeente was net 'n uitvinding van die s.g. neo-Calvinisme en was nooit in Calvyn se „*Institutio*” nòg in sy briewe ge-

noem nie. En g'n wonder nie. Net soos die staat is ook die kerk 'n ondeelbare eenheid. Assodanig is mens in die eerste plek lid van die kerk en pas uit krag daarvan lid van 'n besondere kerklike gemeente. Hierdie beginsel is een van die grondkenmerke van die suiwer Calvinistiese kerkorganisasie, en daaruit volg logies dat 'n sentrale kerkbestuur die enigste goeie reëling kon wees in die hervormde kerkverband van die S.-A. Republiek.

In die staat was dit nie anders gestel nie. As 'n ondeelbare eenheid het dit 'n sentrale regering nodig gehad. In die „Drie en Dertig Artikelen” was daar g'n voorsiening vir 'n sentrale bestuur gemaak nie. Die volksraad het die wette gemaak, maar as hierdie liggaam uitmekaar was, dan was daar nie 'n sentrale bestuur om die besluite en wette uit te voer nie. Hierdie periodes van regeringloosheid was 'n doring in die oog van Ds. v. d. Hoff en hy het sy griewe hieromtrent nie weggesteek nie. Ons mag op hierdie gronde aanneem dat toe daar 'n konstitusie opgestel sou word, hy seker daarvoor sal gesorg het dat 'n behoorlike sentrale regeringstelsel met verdeling van staatsfunksies in die grondwet vasgelê was. En ons mag hierdie waardige en aktiewe predikant dank sê en krediet daarvoor gee dat dit hom geluk het om die staatsmagte te laat rus op die hegte fondament van die vrye volkswil, net soos Calvyn dit ook in die kerk in die vorm van 'n vry gekose kerkraad totstand gebring het. Die stem van die volk was die koningstem alleen in sover dat dit hom altyd moes onderwerp aan die wil van God soos dit deur die Woord van God vasgestel was. Met hierdie allervernaamste Calvinistiese grondstelling voor oë het Ds. v. d. Hoff steeds sy nuwe Vaderland trag te dien in alle eer en deug. Sy lewenswerk vir kerk en staat sal vir hom 'n monument wees, gebou op Calvinistiese fondament, en tot eer en verheerliking van sy Hemelse Vader.

DR. A. WYPKEMA.

GIDEON PETRUS BRITS EN EGGENOTE.

Jare lank het hierdie broeder die gemeente Krugersdorp as ouderling gedien, waar hy 'n steunpilaar was. Hy is op 14 Januarie 1861 te Fauresmith in die Vrystaat gebore. Reeds vroeg het hy na Transvaal gekom en het op die plaas Jachtfontein, distrik Potchefstroom, gewoon. Op 21 Mei 1881 is hy met Mej. M. van Wyk in die huwelik bevestig. Hy was 'n gelowige christen met 'n troue karakter. In Junie 1928 is hy oorlede. Dit is die plig van die gemeente van die Heer om die nagedagtenis van sulke persone in ere te hou. Hulle was werktuie waarmee Christus sy gemeente op aarde gebou het, en hulle spreek nog nadat hulle gestorwe is.

S.P.E.

DIE NED. HERV. KERK EN DIE ONDERWYS EN OPVOEDING.

Jan van Riebeeck het in die jaar 1652 aan die Kaap die grondslae gelê vir die toekomstige Afrikaanse volk; die jongste loot van die Nederlandse stam. As 'n onverbreeklike deel van die 17e eeuse Nederlandse kultuur wat wortel geskiet het aan die Kaap, was een van die kosbaarste kultuurskatte die Nederlandse Hervormde Kerk. Hierdie kerk en die besieling wat van hom uitgegaan het, het die Nederlanders laat seëvier in die tagtigjarige worstelstryd vir geloofsvryheid en dit was vanselfsprekend dat dieselfde kerk ook 'n belangrike rol sou speel in die volksplanting aan die Kaap. Namate die jong volksplanting ontwikkel het sien ons dan ook dat die Ned. Herv. Kerk ook hier dieselfde vooraanstaande plek inneem as in die ou Moederland. In die besonder wil ons let op die groot aandeel van ons Moederkerk in verband met onderwys en opvoeding van die jeug. In Nederland het die Ned. Herv. Kerk en die Staat eendragtig saamgewerk wat betref hierdie belangrike taak. Die Staat het die opperste gesag uitgeoefen insake onderwys en opvoeding; aan die Ned. Herv. Kerk is die uitvoering van hierdie taak oorgeleë. Ons sien dan ook in die praktyk 'n sterk vermenging van die invloede wat van Kerk en Staat uitgegaan het nl.: die godsdienstige vorming van die jeug as 'n voorbereiding vir die lidmaatskap en die opvoeding tot bekwame staatsburgers; hoofsaaklik deur onderrig te gee in lees, skryf en rekene.

Dieselfde toestand tref ons ook aan in die Kaapse samelewing in die 17e en die 18e eeu. Wat onderwysbeheer betref sien ons 'n noue samewerking tussen Kerk en Staat; die kerk en die Kaapse skoolraad is belas met die uitvoering van die onderwys, soos dit omskrywe is deur die hoogste gesaghebbende liggaam aan die Kaap nl. die

Politieke Raad. Met die voorlopige verdwyning van die Nederlandse gesag aan die Kaap (1795-1803) vind, onder Engelse bestuur, geen ingrypende veranderings plaas nie. Die nuwe bestuurders het die besit van die Kaap slegs as tydelik beskou en ou toestande en verhoudings op onderwysgebied laat voortbestaan. In 1803 het die Kaap weer in besit gekom van Nederland en die nuwe bestuurder kommissaris J. A. de Mist het in 1804 'n nuwe onderwyswet vir die Kaap ontwerp en ingevoer. Ofskoon hierdie wet slegs twee jaar in werking was deurdat in 1806 die Kaap weer onder Engelse vlag gekom het, is dit belangrik om 'n paar gesigspunte van die wet nader in oënskou te neem. De Mist het aansluiting gesoek by die verlede, maar — as 'n kind van sy tyd — veral nadruk gelê op die skool as 'n middel om goeie staatsburgers te vorm en by hierdie onderwys sou gevolglik die nasionale vorming van die jeug die voorrang geniet. Die invloed van die Kerk het bly bestaan deurdat in die algemene skoolkommissie drie predikante sitting gehad het en wat die toesig op die distrikskole betref sou naas landdroste ook predikante 'n rol speel. Deur aansluiting by die historiese gewordene het De Mist die godsdienstige grondslag van die onderwys laat voortbestaan. De Mist se wet het voorsiening gemaak vir twee soorte skole; die eerste waarin godsdiensonderwys kon gegee word in ooreenstemming met die opvattinge van die ouers; die tweede met ondogmatiese godsdiensonderwys. Die laaste skool was bedoel vir kinders van ouers wat nie lidmate van die Ned. Herv. Kerk was nie. Na 1806 het die gees van De Mist se onderwyswet nog deurgewerk aan die Kaap, maar deur verskillende omstandighede kon hierdie gesonde gees nie tot uiting kom nie. Die vernaamste oorsake het gelê in die onderwysbeleid van die Engelse regeerders na die oorgawe van die Kaap deur Nederland in 1806. Doelbewus het die nuwe regering die beleid van verengelsing van die jeug gevolg en, aangesien die Kerk nog steeds 'n vooraanstaande rol in die Kaapse samelewing gespeel het, is allereers probeer om die Kerk te verengels. Die invoer van Skotse predikante en onderwysers, asook die verbre-

king van die bande tussen die Kaapse Kerk en die ou Moederkerk in Nederland was vername punte op die Engelse program van aksie. Die Afrikaner moes losgeskeur word van sy geestelike verlede! Die Voortrekkers het hierdie druk op 'n treffende wyse weerstaan; hulle het in 1837 besluit om hierdie geestelike bedreiging te ontvlug en lig te soek, ook in die betekenis van geestelike vryheid, in die onherbergsame binneland. Duidelik kom die houding van die verengelste Kaapse en ingevoerde Skotse predikante uit in hierdie tydvak van geestelike benouenis. Ds. William Robertson het die Groot Trek beskrywe as 'n „foolish idea” en aangesien hy die skriba van die Kaapse Synode was in 1837, word die algemene gevoel onder sy Kaapse ampsbroeders hier baie duidelik gestel. In 'n herderlike brief het die Synode teen die Trek gewaarsku en die Trekkers is aangespoor om hulle te onderwerp aan die wil van die wêreldlike owerhede. Aangesien die Kaapse predikante deur die Kaapse regering betaal is en die meeste predikante in die grensdistrikte Skotte was word dit duidelik dat hulle deur die regering gedwing is om 'n anti-Afrikaanse houding in te neem. Tog verklaar bostaande verhoudings baie in verband met die latere gang van sake in Transvaal en dien ons die anti-Afrikaanse houding van verskillende Kaapse predikante, ook in verband met onderwys en opvoeding van die jeug, op verskillende tydstippe nadruklik te beklemtoon. Hulle was die uitvloeisels van die gevoelens van hul here en meesters aan die Kaap en het bewus of onbewus aan die innigste wense van die Kaapse owerhede voldoen.

Op 'n treffende wyse sien ons die ou tradisies insake onderwys weer tot nuwe lewe kom gedurende die Groot Trek. Godsdienstige onderwys as 'n voorbereiding vir die lidmaatskap van die Gemeente van Christus en as eerste noodsaaklikheid om die kennis van Gods Woord te verkry die beginsels van lees en skrywe. In hierdie vlotende samelewing rys die pragtige gestalte van die Nedsending Erasmus Smit vir ons op. Sendeling en onderwyser! Dit is bekend hoe die Voortrekkers steeds agter-

volg is deur die Kaapse owerhede en dat aan goedgesinde Kaapse predikante verbied is om geestelike voorligting te gee aan die klompie dapper helde. Hulle moes sonder enige hulp en ondersteuning vanuit die ou Kolonie klaarkom! Waar was daar redding vir hierdie verlatenes? Hulle het begin terugdink aan die verlede en die gedagte aan Nederland en moontlike Nederlandse hulp het hul harte vinniger laat klop!

Die vurig gewenste verbinding met Nederland het in 1840 tot stand gekom deur die aankoms van 'n Nederlandse handelskip in Port Natal. Die opperkoopman van hierdie skip het verseker dat die Voortrekkers binnekort predikante en onderwysers uit Nederland kan verwag en dit het hulle baie gelukkig laat voel. In 1843 het dieselfde skip weer in Port Natal aangekom. 'n Onderwyser — Martineau was aan boord, maar die Engelse owerhede (Natal was juis geannekseer deur Engeland) het geweier om hom te laat land. Die skip is toe na Delagoabaai maar meester Martineau is oppad soontoe oorlede. Hy het die Voortrekkers nooit bereik nie! Die Voortrekkers het ewwel nie moed verloor nie en weer probeer om met die Nederlandse vriende in aanraking te kom. Nadat op die 23e Febr. 1842 deur die Volksraad die eerste kerklike gemeente op Potchefstroom gestig is het die Volksraad in 1844 weer 'n brief na Nederland gestuur en 'n predikant gevra. In Nederland het die Voortrekkers onverwags 'n warm ondersteuner gevind in Prof. Ulrich Gerhard Lauts. Dit is uiteindelik aan sy liefde vir die stamverwante Voortrekkers te danke dat daar weer 'n verbinding met die Voortrekkers tot stand gekom het. 'n Predikant kon hierdie Boerevriend in Nederland nie onmiddellik stuur nie; maar in 1850 het deur sy bemiddeling twee onderwysers, J. W. Spruyt en H. van der Linden Nederland verlaat om in 'n dringende behoefte te voorsien in Transvaal. In 1853 het dieselfde weldoener gesorg dat die oudste van ons Transvaalse predikante sy intrede kon doen in die oudste gemeente nl. Potchefstroom. Prof. Lauts se gedagtenis behoort ons in ere te hou; hy was die redder in die nood en het gesorg dat die Voortrekkers in

Transvaal nie verlore gegaan het in die maalstroom nie; maar getrou gebly het aan hul tradisies. Ons sal die verdienstes van Ds. Dirk van der Hoff skets vir sover dit die Onderwys en opvoeding van die jeug in 'n christelik-nasionale sin betref. Hy was die grondleër van die onderwysstelsel van die Zuid-Afrikaansche Republiek, waarin die samewerking tussen Kerk en Staat duidelik te voorskyn tree. Deur sy doelbewuste optrede en die vasberadenheid van die Potchefstroomse gemeentede was dit sy eerste taak om die Ned. Herv. Kerk los te laat bly van die Kaapse Kerk om gevolglik die ou Afrikaanse paaie, soos geskep deur die tradisie, te kan bewandel. Ook die onderwys en opvoeding van die Voortrekkerjeug was vir hom baie belangrik. Ofskoon daar reeds deur Van der Linden in 1852 'n skoolreglement voorgelê is aan die Transvaalse Volksraad en die Raad dit aangeneem het, het hierdie reglement geen goeie vrugte afgewerp nie, aangesien die geldelike belonnig van die onderwysers sleg gereël was. Ds. van der Hoff het die Volksraad daarop gewys dat dit die Raad se plig was om te sorg vir die finansiële deel van die onderwys, aangesien dit in die Van der Linden reglement vasgelê was dat, netsoos in die verlede, die Staat die hoogste gesag insake onderwys in hande gehad het. Die Potchefstroomse Kerkraad het aangedring op deegliker wetgewing en Ds. van der Hoff het 'n nuwe ontwerp voorgelê aan die Raad. Hierdie ontwerp was 'n groot verbetering en toon oortuigend aan dat Ds. van der Hoff 'n gesonde insig besit het in onderwyssake. Die eerste artikel stel die eis dat 'n onderwyser voldoende bekwaamhede moet besit i.v.m. sy werksaamhede en dat die kerkraad sy bekwaamhede kan toets alvorens die Volksraad die applikant benoem. Hierdie bepaling het verhoed dat onbekwame leerkragte afbrekende werk sou doen en duidelik blyk die samewerking tussen die Volksraad en die Ned. Herv. Kerk. Die Volksraad betaal die onderwysers en stel hulle aan terwyl die Kerkraad toesig hou op die keuse van die onderwysers en hulle werksaamhede. Die „Van der Hoff-reglement” het viereers voldoen aan die eenvoudige eise van die jong Trans-

vaalse samelewing en binnelandse wrywinge het die gestadige uitbreiding van die onderwys belemmer. Veral in Lydenburg het baie moeilikhede op kerklike gebied plaasgevind; deurdadig onderhandelinge aangeknoop is met die Kaapse sinode, terwyl Ds. van der Hoff ook moeilike tye moes deurmaak, terwyl die twee ingevoerde onderwysers met die Lydenburgse groep saamgewerk het. Tog het Ds. van der Hoff die onderwys nie uit die oog verloor nie. In 1854 het hy in Lydenburg en kort daarna in Soutpansberg die onderwys in beter bane gelei. In 1859 is die eerste skoolraad in die Z.A.R. op Potchefstroom gevorm. Ds. van der Hoff, President M. W. Pretorius en die bekende Dr. Poortman was lede van hierdie raad, terwyl die landdros van Potchefstroom, Goetz, voorsitter was.

Die Volksraad het die opdrag aan die skoolkommissie verstrek om 'n nuwe skoolreglement te vervaardig. Hierdie reglement is nog in dieselfde jaar deur die Volksraad goedgekeur. Belangrike verbeterings in hierdie wet was dat die artikels duideliker omskrywe het wat die doel van die onderwys is nl. die vakke, waaronder bybelse geskiedenis, die sing van psalms en gesange soos in gebruik by die Ned. Herv. Kerk en die gewone elementêre vakke. Belangrik is teweens dat vir die eerste keer jaarlikse eksamens voorgeskryf is. As 'n uitvloeisel van die wet is in dieselfde jaar nog deur die Volksraad 'n kommissie aangestel vir die oppertoetsing oor die skole in die Republiek. Ds. van der Hoff was die voorsitter van hierdie kommissie en onder sy leiding het die eerste Transvaalse onderwyser — die 16-jarige Cornelis Botha — op die 2e Maart 1860 sy onderwyserssertifikaat (vierde klas) ontvang. Die Algemene Kommissie het hom die reg gegee om aansoek te doen vir 'n pos aan 'n skool van die 4e rang. Ds. van der Hoff het, saam met Botha se leermeester, hierdie oudste Transvaalse onderwyssertifikaat onderteken en in sy nuwe werkkring het Botha goeie werk gedoen en was alom beminde.

Twis en tweedrag het 'n gesonde vordering ewewel nog baie benadeel en ons wil hulde bring aan Ds. N. J.

van Warmelo, wat baanbrekerswerk verrig het te midde van al die verdeeldheid en partytwiste. Schoemansdal is deur hom bearbei in hierdie moeilike jare, 'n onderwyser was nêrens te kry nie en sowel Ds. as Mevr. Van Warmelo het self eers hard gewerk om die gemeentelede te onderrig. Die kerkgebou is gebruik as skool en Mevr. Van Warmelo het onderwys gegee in naaldwerk. Die dood het mevr. Van Warmelo weggeneem en haar man moes sonder haar troue liefde en steun sy moeilike werk voortsit. Eindelik het hy daarin geslaag om 'n onderwyser te kry. In 1867 moes Schoemansdal verlaat word; die Kaffers het 'n onhoudbare toestand geskep deur hul voortdurende bedreiging en die kerk is afgebreek. Die dorpie is verlaat en 'n middelpunt van intellektuele ontwikkeling is prysgegee.

Om terug te keer tot ons algemene bespreking: Na die einde van die burgertwiste is in 1866 'n nuwe onderwyswet deur die Volksraad goedgekeur, wat kan beskou word as 'n nuwe breër omskrywing van Ds. van der Hoff se wet. Ongelukkig het die Volksraad besluit om die Algemene Skoolkommissie af te skaf, nadat Ds. van der Hoff sy bedanking ingedien het. Die sorg vir opvoeding en onderwys is opgedra aan die Uitvoerende Raad en aangesien hierdie liggaam reeds meer as voldoende ander werksaamhede op sy program gehad het, sou hierdie besluit 'n baie noodlottige uitwerking hê. Tewens het die lede van die Raad nie die nodige bekwaamheid besit nie. Eers onder die bekwame leiding van President Thomas François Burgers sou nuwe hervormings, met verstrekkende gevolg, in die onderwys plaasvind. In Julie 1872 het President Burgers die leiding van die Zuid-Afrikaanse Republiek op hom geneem. Dit was 'n buitengewoon swaar las wat hy op sy skouers geneem het, maar die nuwe president het getoon dat hy 'n man van pligsbesef was en dat dit erns was by hom, om die belange van die republiek te behartig en 'n eind te maak aan die naweë van die onrustige tydvak wat die jong republiek agter die rug gehad het. Hy het nie net sy aandag aan die verlede en die hede gewy nie; maar 'n skerp blik gewerp op die

agterlike toestand waarin die toekoms van die Z.A.R., nl. die Transvaalse jeug, verkeer het. „Beskawing en verligting” sou die nuwe wagwoord wees en reeds voor sy benoeming as president plaasgevind het, het president Burgers reeds 'n diepgaande studie gemaak van die Transvaalse onderwystoestande en het planne vir 'n nuwe, verbeterde onderwyswet, vaste vorm in sy brein aangeneem. Hy het 'n Nederlandse vriend versoek om hom Nederlandse onderwyswette te stuur asook boeke i.v.m. met die Nederlandse onderwysstelsel. In sy onderwyswet van 1874 kom die Nederlandse agtergrond duidelik uit. Hierdie agtergrond was 'n voortsetting van die ou Nederlandse onderwystradisie wat bestaan het tydens die Nederlandse bestuur aan die Kaap en wat deur die Voortrekkers oorgedra is na Transvaal. Dit is een van die duidelikste bewyse vir die kennis en liefde wat President Burgers besit het vir die historiese agtergrond van sy volk. Hy kon ook die Kaapse onderwyswet van 1865 geraadpleeg het, maar hierdie wet het regstreeks gebots met alles wat tradisie beteken het! Dit word President Burgers soms verwyt dat sy onderwyswet geen rekenskap gehou het nie met die heersende toestand i.v.m. die volksontwikkeling en godsdienstige gevoelens van die Transvaalse bevolking. Dit is ten enemale onwaar en ons sal later sien deur wie en met watter bedoeling dergelike praatjies rondgestrooi is en . . . . vandag in sommige kringe nog as geloofwaardig beskou word! Van die begin van sy presidentskap af het Pres. Burgers te kampe gehad met 'n lasterveldtog wat deur sy Kaapse „vriende” teen hom op tou gesit is. In plaas van met die oop visier te veg, het hierdie lasteraars gebruik gemaak van veragtelike metodes, aangesien daar geen gegronde redes was vir hierdie laster. Voor sy benoeming as president was President Burgers leraar van die kerklike gemeente te Hanover (K.P.). In sy preke het hy veral nadruk gelê op die redelikheid van die geloof en dit het baie ontevredenheid en agterdog by sommige van sy kollegas laat ontstaan. Hierdie ampsbroeders was heeltemal beïnvloed deur die opwekkingsbeweging. Ds. Burgers het hierdie uitheemse

uitwas van die Christelike geloof verafsku en herhaaldelik in die openbaar sy afkeuring uitgespreek. Die Sinodale Kommissie van die Kaapse Kerk het van die predikant geëis om sy „dwalinge” terug te trek, maar Ds. Burgers, wat oortuig was van sy goeie reg, het hom beroep op die Hof; nadat hy as predikant tydelik geskors is deur die Kaapse Sinodale Kommissie. In 1876 het die hoogste geregshof in Engeland, die Privy Council, Ds. Burgers in die gelyk gestel en na drie jaar het die Kaapse Sinodale Kommissie hom eindelik, na 'n reeks warm debatte, verenig met hierdie uitspraak en ds. Burgers is weer as lid erken van die Kerk. Hierdie oorwinning van die toekomstige president het sy vyande ewewel laat besluit om alle middels te gebruik om hom die lewe onaangenaam te maak en valse gerugte omtrent hom te versprei. Tydens sy presidentskap sou dit tot uiting kom! Die onderwyswet van President Burgers was een van die aanvalsobjekte. 'n Paar belangrike punte uit die onderwyswet word hier kortliks bespreek. Pres. Burgers het in Febr. 1874 die ontwerp van sy onderwyswet gereed gehad en by die opening van die Volksraad het hy in sy aanspraak die belangrikheid van onderwys en opvoeding sterk beklemtoon. Hy het die nadruk gelê op die belangrikheid van onderwys en opvoeding vir die jeug as die vernaamste middel om die toekomstige burgers van die Republiek te vorm as bewuste kultuurdraers wat vry sou wees van vreemde smette. Die bestaande wet was ontoereikend en die President het in sy nuwe wet voorsiening gemaak vir 'n moderne onderwysstelsel waarvan die vertakkings uitgestrek het tot die verste uithoeke van die Republiek. 'n Stygende lyn is duidelik sigbaar: Plaasskole, dorpskole en middelbare skole vir die opleiding van burgerlike amptenare en onderwysers as die sluitsteen. Veral die inrigtings vir middelbare onderwys sou die jong Republiek in die toekoms in staat stel om selfvoorsienend te wees wat amptenare en opvoeders betref. Die seggingskap van die ouers by die aanstelling van die onderwysers is gereël deur middel van skoolkommissies wat deur die ouers self gekies is. Die

regte van die ouers is deur hierdie bepaling nie aangetas nie. Wanneer die onderwysers aan die vasgestelde eise insake hul bekwaamhede voldoen het, kan die skoolkommissies (d.i. die ouers) die uiteindelijke beslissing neem wie die opvoeder van hul kinders sou wees! Artikel 26 van die nuwe wet het die godsdiensonderwys vasgelê. Ofskoon die Ned. Herv. Kerk die staatskerk van die Republiek was en die groot massa van die volk aan hierdie kerk behoort het, het President Burgers baie liberaal teenoor die twee ander kerkgenootskappe nl. die Gereformeerde en die Kaapse kerk opgetree. Volgens artikel 24 van die Transvaalse grondwet het die President die volste reg gehad om Hervormde godsdiensonderwys voor te skrywe in die skool. Die President het duidelik besef dat godsdiensonderwys in die skool geen kerklike dogmatiese onderwys kon wees nie. Dit sou wrywing veroorsaak onder die lidmate van die Geref. en die Kaapse Kerke. Gevolglik het hy Bybelgeskiedenis laat onderwys, die Heilige Skrif laat lees en aan die skoolkommissies die reg gegee om na die skoolure predikante van een van die drie kerkgenootskappe toe te laat om kinders van lidmate van een van die genoemde kerkgenootskappe kerklike dogmatiese onderwys te gee. Tog het die Kaapse kerk 'n veldtog teen hierdie artikel georganiseer. Daar was geen wesenlike besware teen hierdie artikel nie, want na die ampstyd van President Burgers is daar nooit weer beswaar teen die artikel uitgespreek nie en in 1882 en 1892 is onderwyswette aangeneem met, wat godsdiensonderwys betref, dieselfde strekking. Veral Ds. J. P. Jooste het hom hier baie laat geld en memories laat onderteken. Ds. Frans Lion Cachet het hierdie ondermynende werksaamhede ondersteun. Selfs die latere President Kruger kon deur Ds. J. P. Jooste op 'n dwaalspoor gebring word. Hy en baie ander het tot die verkeerde gevolgtrekking gekom dat Pres. Burgers met sy onderwyswet probeer het om die godsdiensvryheid van die bevolking weg te neem, terwyl juis die teenoorgestelde die geval was. Die persoonlike vyande van Pres. Burgers het alles aangegryp om hom te laat val en Ds. J. P. Jooste en Ds. H. S. Bosman het selfs

privaatskole opgerig om die staatskole te beveg. Ons wil in hierdie verband die nadruk lê op die taalonderwys in die skole. In 1866 is bepaal dat op die staatskole behalwe Hollands ook Engels sou onderwys word. Dit het ewewel nie beteken dat Engels verhef is tot 'n tweede landstaal nie. Hollands was, vanaf die stigting van die Republiek, die offisiële taal. Op die dorpe, waar die Engelse gewoonlik in die meerderheid was, is meermale private-Engels-mediumskole opgerig. Dit, ofskoon in die meeste dorpe regeringskole bestaan het. Hierdie skole het 'n opposisiekarakter gedra en is deur rasegte Engelse gestig. Dat Hollandssprekendes soos Ds. H. S. Bosman en Ds. J. P. Jooste dergelike skole kon oprig, bewys slegs hoever hulle deur hul persoonlike griewe teen Pres. Burgers afgedwaal het van die Afrikaanse tradisie. Ds. H. S. Bosman het in 1876 die „Prospect Seminary” op Pretoria in die lewe geroep. Twee onderwyseresse uit Amerika wat natuurlik geen stom woord Hollands verstaan het nie, moes die jong dogters opvoed tot ware landsburgeresse en Afrikaanse moeders. Selfs na die Eerste Vryheidsoorlog het Ds. Bosman vir sy skool Engels as voertaal inpleks van Hollands verkies. Om die bepaling van die nuwe onderwyswet te kan verwesenlik moes President Burgers sorg vir die nodige bekwame en vertroubare vakmanne. Aangesien hierdie manne in Transvaal nie voorhande was nie en die President bewus was van die nadelige invloed wat 'n verengelse Kaapse onderwyser op die nasionale vorming van die Transvaalse jeug sou hê, het hy tydens sy verblyf in Nederland 'n groepie bekwame onderwysmanne versoek om te help met die opbou van die Transvaalse onderwys. Ds. H. S. Bosman en sy mense het dit vanselfsprekend veroordeel; maar was hulle Opposisie-Engels-mediumskole nie die beste bewys vir Pres. Burgers om vertroubare onderwysmanne te kry nie? Ondanks sy onvermoeide pogings, kon President Burgers nie daarin slaag om in Holland 'n voldoende aantal geskoolde onderwysers te verkry nie. Eers in 1876 kon die nuwe Superintendent van Onderwys, die heer W. J. van Gorkom, sy werksaamhede begin in die Z.A.R.

Die gimnasium is in dieselfde jaar geopen en daar is tege-lykertyd 'n begin gemaak met die aanlê van 'n museum en 'n biblioteek; die begin van die teenswoordige Staatsbiblioteek en die Staatsmuseum. President Burgers se dae was ewewel getel! Shepstone het op 27 Desember 1876 van Pietermaritzburg vertrek en deur lis, bedrog en bedreiging hom meester gemaak van die Z.A.R. Na 'n wanhopige stryd teen Shepstone moes Pres. Burgers die onderspit delf. Op 12 April 1877 het die Vierkleur plek gemaak vir die Union Jack. Pres. Burgers se vyande was tevrede. Ds. Frans Lion Cachet het kort na die anneksasie uit Kaapstad aan Shepstone 'n brief geskrywe („private and confidential!!”) waarin hy o.a. sê: „I would be the first to declare openly for the Queen's Government . . . I do now wish that our people may quietly settle under Her Majesty's Government and I wish to do what lies under my power to assist therein.” Sy vriend en geesverwant, Ds. J. P. Jooste het ook 'n brief van die nuwe heerser ontvang toe hy nog op pad was na Pretoria. In hierdie skrywe het Shepstone gevra om betroubare inligtings en voorligting om sy opdrag te laat slaag nl. anneksasie van die Z.A.R. Ds. H. S. Bosman die enigste Engelsgesinde predikant van die Ned. Herv. Kerk het in 1878 Sir Theophile Shepstone uitgenooi om die hoeksteen te lê vir 'n nuwe onderwysinrigting vir meisies wat op sy inisiatief opgerig is en Sy Eerw. het 'n toespraak in Engels gehou, waarvan een van die punte was: „Educate the girls, and then the boys will be bound to educate themselves.” Met die aftrede van Pres. Burgers is sy onderwyswet vanselfsprekend nie uitgevoer nie. Dat hierdie onderwyswet rigtinggewend was bewys die latere onderwyswette van 1882 en 1892 wat op die „Burgers-wet” gebaseer is. Die hedendaagse moderne onderwysstelsel van Transvaal gaan terug op die wet van 1874 en aan President Burgers kom die eer toe om die grondlêer daarvan te wees. Die Eerste Anneksasie-tydperk het o.a. die ontslag van Van Gorkom en die sluiting van die gimnasium gesien, terwyl 'n katolieke skool, die Engelse „akademie” van Lawrie en verengelse inrigtings soos dié van

Ds. H. S. Bosman die vorming van die jeug behartig het. Die eerste superintendent tydens die eerste anneksasie was die lyfarts van Sir Theophile Shepstone, dr. Lyle en na sy dood in 1879 het die koloniale Sekretaris vir Ds. H. S. Bosman tydelik aangestel as waarnemende superintendent. In 1880 het die waarnemende superintendent sy eerste onderwysverslag uitgebring. Hy het in hierdie verslag die wens uitgespreek om die bestaande skoolkommissies af te skaf. Selfs dr. Lyle het hom ten gunste uitgespreek van die plaaslike kommissies en die reg van die ouers erken in verband met die opvoeding van hul kinders. Nou moes hierdie kosbare regte-vasgelê deur Pres. Burger se onderwyswet verdwyn. Tewens maak die verslag melding van die wenslikheid om die tekort aan bekwame onderwyskragte aan te vul uit die gelede van die Kaapse onderwysers. In dieselfde jaar is ook 'n inspekteur van onderwys aangestel nl. Ds. J. P. Jooste. Die nuwe inspekteur is nie orals ewe welwillend ontvang nie en die ouers van Zeerust het selfs versoekskrifte by die regering ingedien om die inspekteur liewers nie weer te stuur nie.

In 1880 het die Wetgewende Raad die voorafgegane onderwyswette herroep en is daar bewus gebreek met alles van voor die anneksasie. Uit die onderwysverslag van superintendent Ds. H. S. Bosman is feitlik niks oorgeneem nie. Ons wil slegs vermeld dat, inteenstelling met aanbevelings van dr. Lyle en Ds. Bosman, besluit is om die rondgaande skoolmeesters uit te sluit. Die nuwe onderwyswet het skaars in werking getree of die Transvalers het die stryd teen die vreemde oorheersers aangebind en op die 13e Desember 1880 is die Republiek uitgeroep op die byeenkoms te Paardekraal. Op die 3e Augustus 1881 is die Verdrag van Pretoria finaal geteken en vyf dae later is die land weer aan sy oorspronklike besitters teruggegee. Na die vrywording van Transvaal het die wette van voor die anneksasie weer in werking getree; dus ook President Burgers se onderwyswet. Ds. H. S. Bosman het verdwyn en aangesien die voormalige superintendent Van Gorkom reeds vroeër teruggegaan het na Nederland, moes daar 'n nuwe ampsdraer gesoek word. Ds. S. J. du

Toit van Paarl is aangestel. Hy sou predikant bly en tewens optree as Superintendent van Onderwys en hy het sy nuwe amp aangeneem op die volgende voorwaardes: 1. Die onderwys sal uitgaan van private inisiatief. 2. Godsdienstige onderwys sal aan die kerkgenootskappe oorgelaat word. 3. Die medium van onderwys sal Hollands wees. Ons sien in hierdie beginsels, soos later neergelê in die onderwyswet van 1882, baie ooreenkoms met President Burgers se wet en selfs nog met die reglement van Ds. van der Hoff. Verder kan ons nog daarby voeg dat nou teen die bepaling aangaande godsdienstonderwys geen beswaar gemaak is nie, ofskoon die inhoud van die artikel van die Du Toit-wet feitlik dieselfde was as van die Burgers-wet. Dit was slegs in 'n meer piëtistiese vorm gegiet.

'n Gesonde nasionale gees het na die Eerste Anneksasie in die Z.A.R. ontstaan en dit het as 'n gevolg gehad dat Ds. Bosman se „Prospect Seminary” lelik in die gedrang gekom het. Op 'n buitengewone sitting van die Herv. Kerk te Heidelberg is 'n skerp veroordeling uitgespreek i.v.m. hierdie skool wat beskou is as 'n skande en aangesien elke 100 lidmate £5 moes betaal om die inrigting te ondersteun, het voor die vergadering (Nov. 1881) reeds baie gemeentes geweier om hul bydraes te betaal. Ds. Bosman het daarop gewys dat die invoer van Hollands as die enigste voertaal, sy Engelse skool sal laat leegloop. Hy het die vergadering versoek om hom nog 'n paar jaar geleentheid te gee om die skool op dieselfde voet voort te sit. Hy het selfs beweer dat die taal slegs 'n onbelangrike bestanddeel was van die kerk en goddiens. Die gekose kommissie, wat noukeurig op die kwesie moes ingaan het tot die gevolgtrekking gekom dat die Hollandse taal op die voorgrond moes kom in die skool en „dat de naam der school (erop lettende hoe de Heer het volk der Zuid-Afrikaansche Republiek tot hiertoe heeft geleid) voortaan zijn zal Ebenhaezer.” 'n Kerklike skoolkommissie is aangestel oor die inrigting en die Kerk het die groot skuld wat op die gebou was oorgeneem. Hierdie geestelike oorwinning van die Kerkvergadering

bewys die gesonde nasionale gees wat in die geledere van die Ned. Herv. Kerk geheers het. Hulle kon nou eindelik op 'n drastiese wyse afreken met hul verengelse leraar!

Onder die leiding van Ds. du Toit het die onderwys voorlopig goeie vordering gemaak. Die toename van die aantal skole en leerlinge was groot. Daar is heelwat nuwe skole op- of ingerig en uit Nederland is 'n hoeveelheid Nederlandse skoolboekies verkry. Later is prysvrae uitgelooft vir Transvaalse skoolboekies. Dit was jammer dat die Superintendent nie op hierdie goeie pad voortgegaan het nie. Hy het hom begin bemoei met die politiek. In die begin van '83 het die staatsprokureur Dr. Jorissen ses maande verlof gekry om 'n politieke reis na Engeland te onderneem, teneinde die Britse Minister van Kolonies te pols omtrent sekere wysiginge in die Verdrag van Pretoria. Gedurende Dr. Jorissen se afwesigheid het die Superintendent bewerkstellig dat die staatsprokureur sy ontslag gekry het en hy toe self die geleentheid gekry het om as 'n lid van die Boeredeputasie Europa te besoek. Die algemene gevoel omtrent hierdie handelwyse van Ds. du Toit was afkeurend, maar die Superintendent het in Augustus 1883 saam met President Kruger en Generaal Nicolaas Smit na Europa vertrek. In Nederland is die Boere-afvaardiging besonder hartlik ontvang en die „Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Vereeniging" het besluit om studiebeurse beskikbaar te stel vir jong Transvalers wat van plan was om hulle studies in Nederland voort te sit. Omdat Ds. du Toit 'n jaar afwesig was, het die voortgang van die onderwys vanselfsprekend skade gely. Sy onderwysverslag weerspieël hierdie nadelige gevolge. In plaas van te probeer om met verdubbelde ywer te werk aan sy taak het die Superintendent hom nou op 'n intensiewe wyse begin bemoei met Transvaalse inwendige politieke sake. Die sgn. Westergrenskwessie het al sy aandag in beslag geneem en hy het deur sy bemoeisug die Z.A.R. amper in 'n oorlog gedompel. Hierdie werksaamhede het die Transvaalse burgers teen hom in die harnas gedrywe.

Nie alleen het die onderwys daardeur baie skade gely, maar die Superintendent het hom bowendien nie aan die Uitvoerende Raad se instruksies gehou nie. Hy het op eie houtjie geldelike ondersteuning gegee aan 'n Engelse kerkskool met Engels as voertaal; nieteenstaande sy eie onderwyswet dit verbied het. Die Superintendent was vergoed op die afdraande. Slordige administrasie, oorhaastige inspeksies; klagtes in die pers en verwyte van die Algemene Vergadering van sy eie Kerk — die Gerf. Kerk — het dit duidelik bewys dat sy tyd verby was. Die Algemene Vergadering van die Gereformeerde Kerk het hom beskuldig van knoeiery in Kerksake. Die goudkoors het ook die Superintendent baie sterk aangetas. Hy en sy broer het in 1886 opgetree as direkteure en aandeelhouders van die Pretoria-Paarl-Goudmyn-Maatskappy. Die onderwys was vir hom slegs 'n bysaak; die salaris die hoofsaak. In 1888 is hy deur die Volksraad gedwing om sy ontslag te neem. Na die ontslag van Ds. du Toit het die sekretaris van die Departement van Onderwys, die heer Hendrik Stiemens, opgetree as waarnemende Superintendent. Tydens Stiemens se bestuur is daar geen verbetering ingetree nie. Stiemens was oud en deur Ds. du Toit se gedrag moes hy feitlik alleen veg. Met President Kruger kon hy nie te goed stryk nie en die President het in 1889 Ds. du Toit weer genader om die onderwyssake weer te behartig. In sy „Algemene Opmerkingen over het Onderwys" het die eerste Transvaalse inspekteur van Skole, die heer C. de Jonge, in 1890 o.a. geskrywe: „De inspekties leeren dat er vooruitgang is, maar nauwelijks merkbaar! Het onderwijs is nog gebrekkig." — Die inspekteur lê die nadruk op die vermeerderde belangstelling van die Regering i/s. onderwys en opvoeding. Die Regering het — deur Ds. du Toit se optrede — besef dat 'n kragtige, bekwame Superintendent moes gesoek word om leiding te gee en 'n volledige hervorming en verbetering op onderwysgebied te weeg te bring. In Oktober 1891 is hierdie nuwe, bekwame Superintendent aangestel nl. Dr. Nicolaas Mansvelt.

Nog 'n paar opmerkings i.v.m. die groei van die middelbare en hoër onderwys in die Du Toit-periode. Ons moet daarop wys dat „Hooger Onderwys” in hierdie periode dieselfde betekenis het as vandag Middelbare Onderwys. Reeds tydens President Burgers se bestuur is 'n gimnasium gestig, maar die anneksasie-tydvak het hierdie inrigting weer laat verdwyn. In sy onderwyswet het Ds. du Toit voorsiening gemaak vir „Een inrigting van Hooger Onderwys, of Normaalschool.” Die beheer van hierdie inrigting was in hande van 'n kommissie, aangestel deur die Regering. Die ouers het geen invloed op die gang van sake in hierdie onderwysinrigting gehad nie; onder die Burgerswet was dit wel die geval. Die aantal departemente van die nuwe skool sou twee wees nl. een departement veral vir die studie van klassieke tale, 'n suiwer teoretiese afdeling en 'n meer praktiese opleidingskool vir onderwysers, regsgeleerdes, landboukundiges ens. In die praktyk het dit geblyk dat dit slegs moontlik was om 'n klein deeltjie van hierdie veelomvattende program te kan uitvoer. Die getal leerlinge was klein; bekwame personeel het ontbreek en die finansiële middels was slegs beperk. Slegs die eerste departement (klassieke tale ens.) het in 1883, onder die bekwame leiding van die heer W. Louis, 'n lidmaat van die Ned. Herv. Kerk, met 15 leerlinge begin. Die vereistes vir toelating van hierdie leerlinge was die Std. VI sertifikaat. In die praktyk het dit gou-gou duidelik geword dat met hierdie beperkte kennis dit bv. onmoontlik was om 'n regsgeleerde kursus te volg.

Die Superintendent wat persoonlik hoof van die regeringskommissie was, wat toesig moes hou oor die inrigting, het gesien dat dit onmoontlik was om aan die eise—soos deur homself in die wet omskryf—te voldoen. Sonder om die Raad te vra het hy van die program afgewyk. In die Raadsitting van 1884 is verskillende vrae aan die Superintendent gestel. Hy het daarop gewys dat volgens sy opinie die doel van die inrigting was om staatsampnare op te lei. In werklikheid was die leerlinge besig om hulself in Grieks, Latyn, Wiskunde en Natuurwetenskap

pe te bekwaam! Dit as voorbereiding vir verdere studie aan 'n Universiteit! Die hele onderneming was 'n mislukking en die „Opleidingskool” soos die inrigting gewoonlik genoem is, was nou in 'n toestand van verval, aangesien dit nie aan die beoogde doel beantwoord het nie en die noodsaaklike ontwikkeling van die leerlinge, om met vrug van die inrigting gebruik te maak, die leerlinge ontbreek het. Die Regering het hierdie foute besef en besluit om 'n voorbereidingskool op te rig. Die finansiële middele is verkry uit 'n Nederlandse fonds. Gedurende die Eerste Vryheidsoorlog het Boerevriende in Nederland, onder leiding van Prof. Harting in 1882 aan die Transvaalse Regering 45,000 guldens aangebied wat sou gebruik word vir die leniging van die oorlogsellende. Aangesien die Transvaalse regering oor voldoende fondse beskik het vir hierdie mensliewende doel, is daar besluit dat die geld gebruik sal word vir die oprigting van skole. Soos reeds vroeër vermeld is, het die „Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging” omstreeks dieselfde tyd 'n studiefonds gestig. Studiebeurse is beskikbaar gestel, maar nadat 'n paar Transvaalse beurshouers in Nederland getoets is, het dit geblyk dat die oud-leerlinge van die „Opleidingskool” nog ongeveer vier jaar aan 'n Hollandse skool moes studeer, alvorens toelating tot 'n Nederlandse gimnasium moontlik sou wees. In 1886 het die Transvaalse regering besluit dat ses Transvaalse leerlinge beurse sou gegee word uit die reeds genoemde fondse, om in Nederland hul studies voort te sit. Teneinde 'n herhaling te voorkom dat die beurshouers nie in staat sou wees om die gelde met vrug te kan gebruik, het die „Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging” belowe dat hulle, op eie koste, 'n onderwyser sou stuur om toekomstige beurshouers 'n deeglike opleiding te gee. Met dankbaarheid het die Transvaalse regering hierdie aanbod aanvaar. Mnr. J. K. M. te Boekhorst, die uit Nederland gestuurde en gesalarieerde onderwyser, het op die 1e Oktober 1886, sy werksaamhede aanvaar. Die „Voorbereidingsschool” het sy eerste kursus begin met 51 leerlinge. Reeds die volgende jaar is besluit deur die Volks-

raad om die Voorbereidingskool en die Opleidingskool te verenig. 'n Nuwe eenheid is dus geskep en die Voorbereidingskool het begin by Std. III en die Opleidingskool by Std. VI. In verband met godsdiensonderwys aan hierdie twee inrigtings wil ons net vermeld dat bybelonderwys gegee is, sonder leerstellinge te beklemtoon; 'n letterlike terugkeer na die Burgerswet. Mnr. Te Boekhorst het oorgedaan in Goewermentsdiens en die N.Z.A.V. het die gelde wat hierdeur vryekom het gebruik om nog twee onderwysers uit te stuur nl. H. Visscher en C. de Jonge, die latere inspekteur van skole.

Beurse is deur die Vereniging reëlmagig verstrek en die Transvaalse regering het nog 4 studiebeurse van £60 daarby gevoeg. Aan die einde van 1888 het die aantal leerlinge van die inrigting 86 bedra, 'n pragtige vooruitgang dus. In 1891 het die drie eerste beurshouers uit Nederland teruggekeer. Aangesien die Opleidingskool hoofsaaklik vir Seuns bestem was is in 1884, onder leiding van Mej. van Pommeren, 'n meisieskool opgerig in Pretoria. Die skool het met drie onderwyseresse en 32 leerlinge, verdeel oor vyf klasse, begin. Deur Mej. van Pommeren is nog in 1885 aangevra om 'n paar toekomstige onderwyseresse te kan oplei. Aan die eind van 1888 was die aantal leerlinge van hierdie skool en die opleidingskool ongeveer dieselfde, maar daarna het die getalle stadigaan verminder, ten gunste van die eerste inrigting. Deur die vinnige vooruitgang op die gebied van onderwys en opvoeding het die Volksraad in 1890 selfs besluit om stappe te neem om 'n eie Universiteit op te rig. Ds. du Toit het in Europa inligtings gaan inwin, maar na sy afrede het Dr. Mansvelt hierdie gedagte voorlopig van die baan geskuiwe. „Eers 'n stewige ondergrond, daarna die sluitsteen,” was sy gesonde oordeel. Oorhaastige werk sou, volkome tereg, 'n gesonde ontwikkeling teenwerk. Aangesien die Ned. Herv. Kerk vanaf die vroegste tye reeds gesukkel het met 'n tekort aan predikante sien ons gelyktydig met die pogings van die Regering om 'n eie Universiteit te kry, 'n koerantartikel verskyn (1890) waarin deur diaken M. J. Willemse van die N. Herv. Gemeen-

te van Roos-Senekal die gedagte uitgespreek is om 'n Teologiese Skool op te rig en op die 25ste Algemene Kerkvergadering van dieselfde jaar is deur dieselfde diaken 'n soortgelyke beskrywingspunt ingedien. Dit is opmerklik dat Kerk en Staat tot dieselfde gevolgtrekking kom, nl., dat die oprigting van 'n Teologiese skool voorlopig moet uitgestel word en dat albei hulle bepaal by die Nederlandse studiebeurse. Die Ned. Herv. Kerk het opnuut getoon by hierdie geleentheid dat Kerk en Staat saamwerk.

Die laaste periode in die ontwikkeling en groei van die onderwys en opvoeding in die Z.A.R. is onverbreeklik verbind met Dr. Nicolaas Mansvelt, 'n man wat bewys het, netsoos President Burgers in 'n vroeër periode, dat hy alles wou opoffer in diens van land en volk en wat getrou gebly het aan sy opdraggewers tot die bitter einde. Dr. Mansvelt se werk is skynbaar vergeet deur die volksmassa en daar bestaan vandag nie eers 'n „Dr. Mansveltskool” nóg 'n „President Burgersskool” om die nagedagtenis van twee groot onderwysmanne te eer!

Dr. Nicolaas Mansvelt is gebore te Wassenaar (Nederland) in 1852. Hy het professor in Nederlands geword aan die Viktoria Kollege te Stellenbosch en in 1891 het hy die stoot gegee aan die oprigting van die „Zuid-Afrikaanse Taalbond.” Van 1892-1900 was hy Superintendent van Onderwys in die Z.A.R. In laasgenoemde jaar het Lord Roberts dit wenslik geag om hom te verban. Terug in Nederland het hy hom tot sy dood toe beywer om die Nederlands-Suid-Afrikaanse betrekkinge te versterk, deur die kulturele bande nouer aan te haal. In 1933 is hierdie kampvegter, na 'n lewe van stryd vir sy ideale, in die Nederlandse stad Haarlem, die eeuwig rus ingegaan.

Die Transvaalse Regering het duidelik gesien dat 'n sterk persoonlikheid noodsaaklik sou wees om Ds. du Toit se wanbeheer om te skep in 'n toestand van orde en reëlmaat. Dit was oorduidelik dat die „Kaapse eksperiment” misluk het. Veral vir President Kruger moes dit 'n treurige ontdekking gewees het om te sien dat een van sy eie kerkmanne sy pligte op so'n skandelige wyse ver-

Tekening van dr. N. Mansvelt waarmee die tekenaar, Schroëder, wil uitdruk in watter warboel ds. S. J. du Toit die onderwysaangeleenthede agtergelaat het. 'n Groot opruiming was nodig.

waarloos het. Dit het hom waarskynlik ook oortuig dat hy uit die Kaapkolonie geen redding vir sy volk meer kon verwag nie. Hy het alhoemeer begin glo aan die beleid wat President Burgers in die verlede gevolg het nl.: die verkry van betroubare helpers. Dit word vandag nog beweer dat President Kruger sy eie landskinders verstoot het, tengunste van Nederlanders. Hierdie bewering vind sy oorsprong in Kaapland en nie in Transvaal nie en is op 'n oortuigende wyse deur die Transvaalse regering weerlê. Sowel in die administratiewe poste as in die onderwys is voorrang gegee aan eie kragte, slegs in twee departemente was Nederlanders aan die hoof nl. Dr. Willem Johannes Leyds en Dr. Nicolaas Mansvelt. Hier-

die hoofamptenare is deur lasteraars nooit met rus gelaat nie; maar in die uur van gevaar het hulle getoon dat hulle hul man gestaan het! En dit is die hoogste lof vir die juisheid van President Kruger se beleid. Nederlandse amptenare was in al die staatsdepartemente in die minderheid wat getalle betref. Wat bevoegdhede betref was die verhouding juis omgekeerd. Dit was vanselfsprekend aangesien die onderwysstelsel in Transvaal nog in sy kinderskoene gestaan het; veral wat betref die inrigtings vir middelbare onderwys. Tydens die Mansvelt-periode het hierdie toestand verander. Steeds meer Transvalers is vir goedgebetaalde poste in aanmerking geneem. Ook Vrystaters en Kapenaars is toegelaat, indien hulle aan die vereiste kwalifikasies voldoen het. Kaapse toestande in die tagtiger en negentiger jare gee ons 'n bedroewende oorsig wanneer ons let op die voortlewing van gesonde tradisies op gebied van onderwys en opvoeding. Een van die oorsake van die Groot Trek was die stelselmatige verengelsing van die onderwys. Verskeie geslagte het in die loop van die 19e eeu hul onderwys en opvoeding ontvang aan hierdie inrigtings. Die appel het in heelwat gevalle nie ver van die stam geval nie! Die voertaal in hierdie onderwysinrigtings was nog steeds Engels, ondanks die feit dat van tyd tot tyd pogings aangewend is deur Afrikaners om verandering in hierdie ongesonde toestand te verkry. In die Z.A.R. was — as 'n voorsetting van die Afrikanertradisie juis die teenoorgestelde rigting gevolg. 'n Gesonde nasionale onderwysstelsel het in die Noorde ontstaan en die owerhede het duidelik ingesien dat — as 'n waarborg vir die toekoms — die Transvaalse jeug nie slagoffers kon word van verengselste Kaapse onderwysers nie wat in heelwat gevalle skaars Hollands kon lees, skryf of praat.

Daarby het nog gekom dat aan die diplomatieke hemel alhoemeer dreigende onweerswolke aan die opkom was. Die Engelse insluitingspolitiek het begin druk op die grense van die Z.A.R. Inwendige eenheid teen hierdie toenemende bedreiging was 'n eerste vereiste en deur nasionale onderwys moes die toekoms van die Republiek vei-

lig gestel word. Dit was betreurenswaardig dat onder die burgers van die Z.A.R. in die uur van gevaar hierdie eenheid nie bestaan het nie. 'n Deel van die burgers is deur verlokkeende Kaapse klanke verwyder van President Kruger en die Nederlandse amptenare is as 'n stok gebruik deur dieselfde elemente om die onafhanklikheid te ondermyn. Die derde groep — die Engelse op die Rand sowel as in die regeringskantore aan die Kaap en oorsee, het vergenoegd hul hande gevrywe! Hierdie gevolgtrekking sal in die loop van die gebeurtenisse telkens weer tot uiting kom, waarby die leser moet onthou dat hier geen propaganda vir die Nederlandse amptenaar of 'n verguising van sy Kaapse Kollega beoog word nie; maar die weergawe van feite.

Toe Dr. Mansvelt sake oorgeneem het uit die hande van Ds. du Toit kon 'n mens dadelik sien dat daar 'n hardwerkende Superintendent begin werk het. Dadelik het die Regering hom opgedra om 'n nuwe onderwyswet op te trek. In 1892 het hierdie wet in werking getree. Die Mansvelt-wet is baie vollediger as sy voorganger van 1882; ofskoon die grondbeginsels dieselfde is. Hier sien ons weer die verstrekkende invloed van President Burgers se wet van 1874. Die doelstelling van die onderwys is nog dieselfde en in afdeling C van die eerste artikel word duidelik aangegee dat 'n inrigting vir middelbare onderwys, veral vir die opleiding van amptenare en onderwysers, gestig moet word.

Die Republiek sou nou eindelijk selfonderhoudend gemaak word op hierdie gebied. Die godsdiensklousule is dieselfde as in die Burgers-wet. Artikels wat feitlik letterlik oorgeneem is uit die Burgers-wet is die bepalings aangaande die prosedure wat moet gevolg word by die oprigting van skole; die skool-kommissie moes sorg vir die skoolgebou, en meubels. Die regte van die ouers het bewaar gebly. Hulle kon op eie voorwaardes 'n onderwyser aanstel. Hierdie aanstelling moes dan goedgekeur word deur die Superintendent. Terwyl Ds. du Toit Engelse boeke nog onder seker omstandighede toegelaat het, het Dr. Mansvelt uitsluitend boeke in Nederlands geskrywe,

geduld. 'n Uitsondering is gemaak met betrekking tot boeke wat gebruik is by die onderwys in 'n vreemde taal (bv. Engels, Duits of Frans).

Ondersteunde skole, wat veral onder die slap beleid van Stiemens, asook onder Du Toit sterk vermeerder het, kon onder streng bepalings bly bestaan; maar strenge toesig is uitgeoefen waar dit swak skole betref het en on- of slegt-gekwalfiseerde onderwysers moes padgee. Strenger staatstoesig, sentralisasie en 'n kragtige, gesonde beheer, die skep van 'n uitgebreider en deeglike onderwysstelsel; dit alles het in die brein van die nuwe Superintendent deur middel van die wet van 1892 vaste vorm aangeneem.

Die middelbare onderwys is reeds vermeld nl. die verbeterde voortsetting van Du Toit se Opleidingskool, nou gewoonlik Gimnasium genoem, vir die vorming van amptenare en onderwysers, as 'n voorbereidende inrigting vir akademiese onderwys, ens. Die voormalige Voorbereidingskool, die stigting van die N.Z.A.V. het deur hierdie wet weer herlewe in die vorm van die Staatsmodel-skool. Voorsiening is ook gemaak vir 'n blinde- en doofstomme-Instituut, inrigtings wat ewewel nooit opgerig is nie, en doeltreffende ambagsonderwys. In teenstelling met die wet van 1882 is aan die eind van 1892 voorsiening gemaak vir middelbare onderwys vir meisies. Art. 61 van die wet van 1892 het 'n Spesiale subsidie aan hierdie skool toegestaan. Die nuwe skool was 'n voortsetting van die meisiesskool van Mej. van Pommeren. 'n Uitgebreider leerplan en die nuwe status van die skool nl. Staatsmeiessiesskool, nadat die regering in 1894 die inrigting oorgeneem het, het van hierdie inrigting die eerste opleidingskool vir toekomstige onderwyseresse gemaak. Die skool het begin met 78 leerlinge, in 1895 was dit 128 en in 1896 reeds 222. Ons het die gebeurtenisse iets vooruitgeloop. 'n Paar aspekte van die Mansvelt-wet verdien nog ons aandag. Dit in verband met die behoeftes van die nie-Hollands-sprekende bevolking. Reeds tydens Pres. Burgers se presidentskap het die onderwysers die vryheid geniet om Engels te gebruik as voertaal, waar dit strik

nodig was. Deur die Volksraad is in 1892 geldelike ondersteuning verleen aan kinders van nie-Hollandssprekende ouers. Daar is vasgestel dat hierdie kinders hul onderwys in die Hollandse taal sou ontvang van 'n onderwyser wat goedgekeur moes wees deur die Superintendent en dat die inspekteurs van skole die leerlinge moes toets i.v.m. hul kennis van Hollands, teoreties sowel as prakties. Hierdie bepaling vir die sgn. „Besluitskole” was bedoel as 'n oorgangsmatreël vir die eersvolgende drie jaar. Nadat die Volksraad die onderwyswet en die besluit (Art. 344 E.V.R., 1 Junie 1892) aangeneem het, het Dr. Mansvelt — netsoos President Burgers in die verlede — na Nederland gegaan om — na magtiging van die Raad — die rektor en die dosente vir die Gimnasium te verkry en om verskillende onderwysinrigtings daar te besoek. In Engeland en Skotland het hy onderwysinrigtings besoek waar onderrig in hande arbeid en huisvlyt gegee is. Na sy terugkeer in Pretoria het die Superintendent sy eerste onderwysverslag gereed gemaak. In hierdie verslag het hy melding gemaak van die wens, deur sommige persone uitgespreek, om meer Engels in die skole in te voer. Hy het — volkome tereg — hierdie neiging beskou as 'n hoogs gevaarlike stroming en by alle belanghebbende persone daarop aangedring „om ons volk van dezen dwaalweg af te brengen.” Die statistieke vir 1892 het 'n vermindering aangetoon wat die aantal leerlinge betref. In 1891 het 8,300 kinders die verskillende skole besoek, en 'n jaar later was daar 7,035. Hierdie daling is in verband met die weiering van subsidies aan skole wat nie aan die bepalings van die wet voldoen het nie. bv. deur onvoldoende gekwalifiseerde onderwysers of deur die voorskrifte i.v.m. die voertaal. Engelse en verdwaalde of misleide Afrikaners het hulle beledig gevoel deur die streng toepassing van die wet en hul kinders of tuisgehou of Kaaptoe gestuur. Ook Natal het in aanmerking gekom vir „'n gesonder” opvoeding.

Om die onderwyskragte beter te organiseer en om hulle op verskillende tye op hoogte te kan hou met die onderwyssake, het Dr. Mansvelt bewerkstellig dat die

eerste onderwys konferensie in April 1893 op Pretoria gehou is. Dit was 'n byeenkoms van buitegewone belang. Die verskillende strominge was verteenwoordig, aangesien al die Transvaalse onderwyskragte uitgenooi is om die konferensie by te woon. Die heer Geo. M. Hofmeyr, oud-Kapenaar en hoof van 'n Johannesburgse skool het 'n bespreking gehou oor die strydvraag van daardie dae: „Is Engelsch noodig voor onze kinderen?” Hy het aangedring op meer Engels in die skole en was oortuig daarvan dat dit die nasionaliteitsgevoel nie sou benadeel nie. Die Regering en die Superintendent het hulle ewewel nie op 'n dwaalspoor laat bring nie en uit die lewendige debatte wat gevolg het is dit duidelik dat Hofmeyr se aanhangers die pleidooi verloor het. Een van die kongresgangers teken o.a. aan in sy herinneringe:

„Had men niet, onder de leus van liefde tot en eerbied voor de taal der oude trekkers, lange jaren, in strijd met letter en geest der wet, met gretige handen de Staats-subsidie aangenomen voor een onderwijs, dat in merg en nieren Engels was, met hoogstens een klein toevoegsel Hollands, om de schijn te bewaren.’ . . . Waarom, zo vroeg men verder, is daar juist bij de nieuw-ingekeken bevolking uit Engeland en *zijn bezittingen* (ons kursiveer) altijd dat gemak tegen de landstaal der Republiek? . . . Is juist om die stugge minachting van de samenleving, waar hij zijn levensbestaan zoekt het niet gewenst streng op het standpunt der eigen taal te blijven staan?” . . .

Op die laaste dag van die samekoms is besluit om 'n onderwysersvereniging te stig by die volgende konferensie. In Maart 1894 het hierdie vergadering plaasgevind. President Kruger het, voor die behandeling van die konseps-statute, die vergadering toegesprek. S.H.E. het die nadruk gelê op die eis van Gods Woord, die liefde vir die landstaal en die waardering van die verlede van die volk as steunpilare vir die opvoeding. Daarna is die Statute bespreek en as grondbeginsels aangeneem dat die opvoeding Christelik en Nasionaal moet wees en dat die doel van onderwys en opvoeding die bevordering van 'n Christelike en Nasionale opvoeding in

en deur die skool moet wees. Onder „Christelik” is verstaan 'n algemeen Christelike grondslag, teenoor suiwere intellektualisme en materialisme of neutraliteit; onder „Nasionaal”-onderwys en opvoeding in verband met die wordingsgeskiedenis en die eenheid van die volk in taal en afstamming. Ons gee hierdie omskrywing, aangesien daar vandag, baie verwarring heers in verband met die begripsinhoud van hierdie twee woorde en ons wil die nadruk daarop lê dat „Christelik-Nasionale Onderwys” vir die stigters van die Onderwysersvereniging beteken het die voortsetting van 'n ou tradisie wat deur die eeue gegroei het onder die Afrikaanse volk. Die Ned. Herv. Kerk kon hierdie omskrywing verwelkom aangesien dit letterlik ooreengekom het met die standpunt van hierdie Kerk. Ons wil ook op 'n verkeerde interpretasie wys nl. dat Christelik-Nasionale Onderwys sou beteken die stigting van kerk- of sekte-skole. Hiermee stem die Ned. Herv. Kerk nie saam nie. President Burgers het reeds in 1874 'n dergelike interpretasie as foutief bestempel, ofskoon hy die volste reg gehad het om kerkskole te stig. As 'n kenner van die verlede van sy volk het hy gesien dat kerkskole teen alle tradisie is en in die Statute van die Onderwysersvereniging het twintig jaar later dieselfde standpunt tot uiting gekom. Die Onderwysersvereniging het, na sy stigting in 1894, pragtige werk gedoen en getoon dat dit die ware onderwysbelange voorgestaan het. En dat so'n organisasie noodsaaklik was sou die toekoms bewys! In Johannesburg het die oproerige elemente begin organiseer en teen die regering begin agitêr. Die onderwysdepartement het nie vrygespring in hierdie lasterveldtog nie. Nog steeds het die sgn. „Besluitskole” bestaan, maar die drie jaar was byna verstreke. Die uitlanderbevolking het vin-nig toegeneem maar slegs vyf „Besluitskole” met ongeveer 'n honderd en vyftig leerlinge het bestaan. Die Superintendent het hierdie toestand gewyt aan kwaadstokery en onwil van die uitlanderbevolking. Later het die opposisie op die Rand selfstandige opposisieskole begin stig. Die Jameson-inval het die Regering laat besluit om nuwe wetgewing in te voer. Wet no. 15 van 1896, kortliks genoem

die „Wet vir die Goudvelde” het gevolg. Die Uitvoerende Raad is gemagtig om skoolgeboue op die Goudvelde op te rig, kommissies van toesig en beheer te benoem ens. Vir Hollandssprekende kinders sou die onderwys gereël word volgens die wet van 1892. Vir Engelssprekendes sou die leerplan, onder goedkeuring van die regering, deur die Superintendent vasgestel word. Die kommissielede sou die belange van die ouers behartig, maar deur hul onwilligheid was die Staat genoodsaak om die taak van die kommissie oor te neem. Die suiwere Staatskool het sy intrede gedoen! Die Regering het die regte beleid in hierdie kwessie gevolg aangesien landsbelange op die spel gestaan het. Die middelpunt van die verset teen hierdie nuwe skole was op die Rand; in Barberton was die Engelssprekende ouers tevrede. Die Kaapse kerk het ook nog 'n handjie bygesit. Di. Kriel, Bosman en Neethling het hul aanhangers sowel teen die wet van 1892, as teen die wet van 1896 laat agitêr; 'n afdoende bewys vir hul blindheid.

Die Superintendent het dit nie gemaklik gehad nie. Daar is reeds melding gemaak van die pogings van die Superintendent om betroubare onderwysers te verkry. Deur die groei van die onderwys het die behoefte aan bek-wame, betroubare onderwysers steeds groter geword. Dr. Mansvelt het veral Nederlandse onderwysers uitgenooi om na Transvaal te kom. Hulle was deeglik opgeleide vakmanne en daarby betroubaar. Ook Kaapse onderwysers is toegelaat. Ewewel is Hollandse en Kaapse onderwysers eers aan aanvullings- en vergelykende eksamens onderwerp. Die aantal Kaapse onderwysers was betreklik gering deurdat hulle baie gesukkel het met die taaltoets, sulks as 'n gevolg van die gebrekkige opleiding wat hulle geniet het in Hollands. Aangesien daar nog te weinig onderwysers in Transvaal ingekom het, het die Regering Dr. Mansvelt gemagtig om na 'n grondige ondersoek, onderwysers in die buiteland te werf en hulle die reiskoste te betaal. Die onderwysers moes hulle dan verbind om gedurende drie jaar werksaam te wees. Die skoolkommissies het die reg gekry om by hul aanvrae vir

'n onderwyser by te voeg van watter nasionaliteit die opvoeder moes wees. Aangesien die Kapenaars maar swaar gekry het om die aanvullingseksamens altyd met sukses deur te kom en daar slegs weinig goed gekwalifiseerde Transvalers of Vrystaters was, kon die Superintendent nie altyd aan die eise van die kommissies voldoen nie. Heelwat kere is 'n Hollandse onderwyser gestuur ofskoon daar nie vir gevra is nie. Hier het die ontevrede Kaapse elemente in troebel water begin vis, ofskoon daar heelwat van hulle — ondanks onbevredigende kwalifikasies toegelaat is om voorlopig hul werksaamhede te aanvaar. Was hulle dan nie Afrikaners nie?

Hierdie goedkoop sentiment het ingang gevind by verskillende seksies van die bevolking; nl. die groepe wat gevra het vir meer Engels. In 1898 het die Kaapse Kerk ook wapens opgeneem om die „verdrukte” Kaapse onderwysers te help. Op die Algemene Vergadering is te kenne gegee dat deur die aanvullingseksamens die Kapenaars buite die Republiek gehou is. Die „Burgermacht Kongres” het op Heidelberg, op aansporing van predikante van dieselfde kerk 'n memorie rondgestuur waarin o.a. gevra is om Afrikaners as inspekteurs aan te stel en meer Engels in te voer. Ook het die memorie gepraat van die Staatskole op die goudvelde. Die klagtes teen die wet van 1896 was dat die inisiatief en die beheer van die skole uit die hande van die ouers en die kerk geneem is. Die Superintendent het 'n teënmemorie laat sirkuleer, kort na hierdie Kaapse protes en die oorwinning behaal. Die Kaapse Kerk was ewewel nog nie tevrede nie. In „De Vereniging” is deur Ds. H. S. Bosman baie ruimte afgestaan om die stryd aan die gang te hou en 'n kongres van onderwysers is samegeroep op Germiston. Nie soos by die kongresse van die bestaande onderwysersvereniging is al die Transvaalse onderwysers uitgenooi nie. In hoofsaak is slegs „vriende” opgeroep. Die Heidelbergse memorie is bespreek en twee kongreslede het 'n voorstel ingedien waarin die ontslag van Dr. Mansvelt, die wortel van alle kwaad, aanbeveel is. Verder is 'n groot aantal bewerings en beskuldigings gemaak, waarvan die meeste

op gerugte berus het. Die offisiële onderwysersvereniging het nie lank op die antwoord laat wag nie. Drie maande later is 'n kongres op Pretoria gehou. Alle onderwysers dwarsdeur Transvaal is opgeroep. Mnr. Geo. M. Hofmeyer was die leier van die oproerlinge, maar hy moes getuie wees van 'n vernietigende neerlaag. Die mosie van volle vertroue in die Superintendent en die Sekretaris van Onderwys is met 300-30 stemme, temidde van wanorde, aangeneem. Daarna het die Sekretaris, die vroeëre inspekteur C. de Jonge, sy pen begin gebruik in die pers. Heidelberg het geantwoord met 'n memorie aan die Volksraad, waarin die ontslag van De Jonge geëis is. De Jonge se saak is ondersoek deur 'n spesiale kommissie en met een stem meerderheid, het die kommissie hom veroordeel. Sy ontslag het gevolg. Die oorlog het verdere agitatie van die ontevrede elemente onmoontlik gemaak.

Hulle het nietemin die Engelse elemente bespreek en selfs die laaste Britse agent in Pretoria vermeld in sy rapporte die dade van Geo. Hofmeyer. Reeds voor die Jameson-inval het die Randse Engelse begin organiseer i.v.m. opposisie skole. Mnr. H. S. Caldeedt het in April 1895 in 'n toespraak die oprigting van opposisieskole bepleit. 'n Voorlopige fonds van £10,000 is nog dieselfde dag in die lewe geroep en 'n Raad van Onderwys is gestig. ("The Council of Education.")

Spoedig is 'n direkteur van Onderwys benoem, meer geld ingesamel ens. maar die Jameson-inval het voorlopig die voortgang van werksaamhede onderbreek. Slegs twee maande na die inval is die konstitusie van die Raad geregistreer en daarna is begin met die bou of koop van skoolgeboue en die invoer van leerkragte uit Engeland en Kaapland. In die loop van die volgende jare het die fondse uitgeput geraak en die skool in Jeppe moes selfs verkoop word. In die eerste maande van 1899 het ewewel verandering ingetree, deurdat in Engeland £60,000 verkry is en beloftes vir nog meer geld gevolg het. Die myne het ook geldelike ondersteuning toegesê en 'n groot onderwysskema is ontwerp. Daar sou o.a. 20 groot skole gebou

word. Die uitbreek van die oorlog het die uitvoering van die planne verhinder.

Ondanks al die teenstand het die onderwys tydens Dr. Mansvelt 'n groot bloeitydperk belewe. Die amptelike verslag van 1899 gee o.a. die volgende: Totaal aantal skole 509 (1892:484); gemiddelde aantal leerlinge 13561 (1892:7932); Die aantal diensdoende onderwysers in 1898 was 836 (1897:687) Dat die onderwys op 'n hoë peil gestaan het as 'n gevolg van 'n deeglike eksamenstelsel wat bekwame onderwysers opgelewer het bewys die onderskeiding wat die Transvaalse onderwys te beurt geval het op die wêreldtentoonstelling, wat in 1900 in Parys gehou is. Die Z.A.R. het 'n insending gestuur, saam met 'n uitgebreide verslag oor die Transvaalse onderwys. Deskundiges het Transvaal bekroon met die „Groot Prys”; sowel vir laer- as vir middelbare onderwys.

Die middelbare onderwys, waaronder allereers die Gimnasium kan gereken word, verdien nog ons aandag. In 1893 het Dr. H. Reinink, die nuwe rektor in Pretoria aangekom en in Augustus is die eerste toelatingseksamens gehou vir die nuwe inrigting; die verbeterde voortsetting van die voormalige opleidingskool.

Met 19 geslaagde kandidate, mees leerlinge van die ou opleidingskool is begin. Die aangestelde personeel het 'n goeie belofte vir die bloei van die inrigting voorspel. Die rektor, Dr. H. Reinink, het onderwys gegee in Latyn, Vaderlandse en Algemene Geskiedenis; Dr. H. G. Breyer het Aardryks-, Natuur-, Dier- en Delfstofkunde doseer; Mnr. W. Louis, die vroeëre hoof van die Opleidingskool was belas met die volgende vakke: Reken-, Meet, en Stelkunde. Mnr. J. Bergmans L.H.C., het Nederlandse taal onderwys en mnr. A. W. Macfadyen, B.A., L.L.B., Engels.

Die 19 leerlinge is verdeel in twee groepe. Die eerste groep wat na voltooiing van die gimnasium verder wou studeer in regte, teologie ens., die tweede groep wat verder wou studeer vir ingenieur, landmeter, amptenaar ens. Elke dosent het gemiddeld twintig uur per week doseer.

In 1895 was die aantal leerlinge 50, in 1896 reeds 62. Sewe oud-leerlinge het reeds vertrek na die buiteland om verder te studeer. Aan die begin van 1879 is 'n nuwe skoolgebou plegtig ingewy. Die aantal leerlinge was 92 en die aantal dosente 12. In die volgende jaar is selfs snelskrif onderwys, 'n bewys dat die inrigting nie blind vir die praktyk van die lewe was nie. In die volgende jaar het vyf oud-leerlinge na Nederland vertrek om sonder 'n toelatingseksamen te studeer aan 'n Hollandse Universiteit.

In 1899 was die aantal leerlinge al tot 116 geklim; terwyl 92 oud-leerlinge reeds die gimnasium verlaat het gedurende sy bestaan en land en volk gedien het. Die oorlog het ook hier weer 'n eind gemaak aan hierdie voortrefflike onderwysinrigting.

Die Staatsmeisieskool is ook reeds deur ons genoem. By die opening van hierdie inrigting in 1894 onder leiding van mej. C. S. Roodhuyzen was daar 78 leerlinge en 'n jaar later reeds 128. In 1896 het mej. A. E. Adriani die vorige direktrise opgevolg en op daardie tydstip het die skool 222 leerlinge getel en in 1897 moes baie applikante afgewys word weens gebrek aan ruimte. 'n Verlengstuk van die skool is gestig onder die naam „Hoogere en Modelschool”. Die grens tussen die ou en die nuwe inrigting was Std. VI. Kort voor die uitbreek van die oorlog het die twee gekombineerde skole 300 leerlinge besit.

Die Staatsmodelskool. Hierdie onderwysinrigting is gevorm uit die vroeëre voorbereidingskool; nadat die gimnasium die leerlinge van die voormalige opleidingskool oorgeneem het. Die heer F. W. Wagner het in 1893 sy werksaamhede as hoof van die nuwe inrigting aanvaar. Die Raad het in 1894 besluit om 'n losieshuis op te rig; aangesien dit aan voldoende huisvesting ontbreek het vir die leerlinge. Terwyl in 1892 die aantal leerlinge 122 was, het die getalle vermeerder tot 156 in 1894, 374 in 1896. Hierdie toename het die bou van 'n nuwe, groter skoolgebou noodsaaklik gemaak. Die Staatsmodelskool het uitstekende werk gedoen en tot 1899 het daar 1125 leer-

linge vir die toelatingseksamen tot die gymnasium geslaag, terwyl verskillende derde en tweedeklas onderwysers die skool verlaat het. Die opleiding van onderwysers aan die Modelskool was toevertrou aan twee onderwysers en ook is daar onderwyseresse opgelei aan die Staatsmeisieskool. In 1899 is daar voorgestel om 'n Normaalskool op te rig, maar weer was die oorlog die spelbreker.

'n Ander onderwysinrigting was die Staatsmynskool wat in Febr. 1897 geopen is. Omrede daar op daardie tyd-stip nie voldoende bekwame leerkragte gewerf kon word nie, en die wetgewers eers in 1899 sover gevorder was met die noodsaaklike wetgewing, is die leerlinge voorlopig na die myne gestuur om hulle prakties te bekwaam. By die uitbreek van die oorlog het die mynskool deur bogenoemde oorsake nog nie volledig bestaan nie. Dr. H. G. Breyer was die waarnemende direkteur, terwyl 'n paar dosente van die gymnasium hom behulpsaam was.

Ofskoon reeds in 1895 deur die Superintendent 'n modelboerdery, 'n handelskool en 'n ambagskool aangevra is by die regering is hierdie skole nie opgerig nie. Ook hier het die wetgewers te lank gewag.

In 1895 het die Volksraad 'n kommissie benoem om nader ondersoek in te stel in verband met die stigting van 'n Universiteit, maar hierdie gedagte is deur verskillende oorsake nie verwesenlik voor die uitbreek van die oorlog nie. Oud-leerlinge van die gymnasium wat verder wou studeer het ewewel altyd beurse ontvang vir studie in die buiteland.

Die Ned. Herv. Kerk, en met name ds. Jac. van Belkum het steeds die hoop gekoester dat die Universiteit nog eendag werklikheid sou word en ouderling A. D. W. Wolmarans het op die Algemene Kerkvergadering van 1897 die volgende beskrywingspunt ingedien: „In hoeverre kan die Ned. Hervormde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek met het oog op de opleiding van hare aanstaande Evangeliedienaren, nu reeds profiteren van de bestaande inrichting voor Hooger Onderwys nl. het Gymnasium te Pretoria?” Die vergadering het besluit dat toekomstige leraars van die gymnasium kon gebruik maak

vir hulle voorbereidende akademiese studie. Die Staatsuniversiteit het ewewel op hom laat wag en in 1899 het ouderling A. D. W. Wolmarans weer die aandag gevestig op die brandende kwessie. In sy beskrywingspunt het hy die oprigting van 'n skool vir die opleiding van predikante as 'n lewenskwessie vir die Ned. Herv. Kerk beskryf. Elke gemeente is versoek om die lidmate die stand van sake mee te deel en om van elkeen van hulle 'n jaarlikse bydrae van vyf sjielings te vra om die nodige fondse te verkry. Die regering sou verder gevra word om 'n geskikte gebou of grond te verskaf vir 'n gebou. Deur die Tweede Vryheidsoorlog is hierdie lewenskwessie van die Kerk op die lang baan geskuif. Eers in 1916 is aan die teenwoordige Universiteit van Pretoria deur die optrede van die Ned. Hervormde Kerk 'n teologiese fakulteit gestig, wat uit twee professore en twee lektore sou bestaan. Die predikante wat na die stigting van die fakulteit in Pretoria opgelei is, is draers van die ou tradisie van ons kerk. Twee ideale uit die laaste jare van die Z.A.R. is deur die nageslag verwesenlik op hierdie wyse nl. 'n Transvaalse Universiteit en 'n teologiese fakulteit van die Moederkerk van Suid-Afrika.

Dr. Mansvelt het, soos in bostaande oorsig verduidelik is — die grondslag gelê vir die hedendaagse moderne onderwysstelsel. Wat Pres. Burgers deur verskillende omstandighede nie geluk is nie, het Dr. Mansvelt verwesenlik.

Wat betref die bevordering van onderwys en opvoeding in die Z.A.R. sowel as in die grys verlede van ons vaderland het die Ned. Herv. Kerk getrou sy pligte vervul, volgens 'n vasgestelde gedragslyn, nl. 'n gesonde samelewing tussen kerk en staat. Steeds het die Ned. Herv. Kerk getrou gebly aan hierdie ideaal en die geestelike leiers van ons kerk het verskillende kere die voortou geneem om die onderwys te verbeter.

Ds. van der Hoff en President Burgers is voorbeelde waarop ons kerk trots kan wees. Waar swak persoonlikhede soos Ds. H. S. Bosman — hierdie nasionale strewe in gevaar gebring het, daar het die lidmate hul stem ver-

hef. Ook in die dae van President Kruger was die Ned. Herv. Kerk 'n troue wagter vir die vaderlandse belange van die onderwys en opvoeding. Waar die Kaapse Kerk in hierdie kritieke tyd gefaal het, het die lede van ons Kerk hul koers nie verloor nie. Hierdie getrouheid aan die erfenis van die vadere is vandag nog van toepassing op ons kerk.

„Dat ieder kijker van verstand
„Zijn voordeel daarmee doe.
„Neemt zelf den spiegel in de hand;
„En ziet oplettend toe!”

So het die Nederlandse digter Willem Bilderdyk in 1798 hierdie gedagte uitgedruk.

Hierdie oorsig wil geen aanspraak maak op volledigheid nie. Dit is geskryf met die doel om die lesers 'n indruk te gee van een rigting van die werksaamhede en toewyding, waarmee ons kerk die belange van die opgroeiende jeug behartig het in die verlede. Veral aan ons ou getroue lesers bied ons die laaste deel van hierdie brokstuk van die verlede aan. Mag hulle met dankbaarheid terugdink aan 'n tyd wat ons jongeres nie meer geken het nie en waarin ons Kerk baanbrekerswerk verrig het.

N.

Vergrotings in Lewenskleur

PRAGTIG GEDOEN. — BILLIKE PRYSE.

POSBESTELLINGS GOED OPGEPAAS.

Stuur u Negatief.

W: E. CAREY

Apteker — Oëtoetser — Afnemer

Monumentstraat 22, KRUGERSDORP, Transvaal.

Die Nederduits Hervormde Kerk van Afrika.

Die Algemene Kerkvergadering.

Die Algemene Vergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika kom minstens een keer in die drie jaar byeen (art. 14 van die Kerkwet), en is saamgestel uit alle diensdoende predikante, en hoogstens twee ouderlinge en een diaken uit elke gemeente, asook die professore in die teologie van weë die Ned. Hervormde Kerk, en die emeriti-predikante, beide met adviserende stem. Die laaste Algemene Kerkvergadering het in Mei 1940 saamgekom.

Die Kommissie van die Alg. Kerkvergadering:

Voorsitter: ds. J. J. Prinsloo (Rustenburg); sek. ds. S. Vermooten.

Vise-voorsitter: ds. A. J. G. Oosthuizen; sek. ds. D. F. Erasmus.

Skriba: ds. T. F. J. Dreyer; sek. ds. E. S. Mulder.

Vise-skriba: ds. J. G. M. Dreyer; sek. ds. P. W. Venter.

Ouderlinge: N. Prak; sek. F. R. P. Schutte.

B. Fouche; sek. T. G. J. Pistorius.

J. P. Prinsloo; sek. P. A. Ras.

J. C. Zwagemaker; sek. J. J. Prinsloo.

C. P. Engelbrecht; sek. T. F. Dreyer.

B. A. Naudé; sek. J. H. Snyman.

Die Finansiële Kommissie:

Prof. dr. B. de Loor (Voorsitter); prof. dr. C. H. Rautenbach; di. A. J. G. Oosthuizen; A. Ras; P. S. Grobler. (Skriba: J. H. Janson, Bus 19, Dullstroom).

Die Kuratorium:

Di. A. J. G. Oosthuizen (Voorsitter); J. G. M. Dreyer; J. J. Prinsloo (Rbg.); P. J. Smit; S. Vermooten; E. S. Mulder; Prof. B. de Loor (Skriba).

Die Kommissie vir Jeugwerk:

Di. P. W. Venter; D. F. Erasmus; J. D. Storm; L. M. le Roux; F. J. van Zyl; ouderlinge S. J. Botha en B. Fouché.

Die Kommissie vir Hervormer en Almanak:

Di. J. G. M. Dreyer en T. F. J. Dreyer; Professore dr. S. P. Engelbrecht; dr. B. Gemser; dr. H. P. Wolmarans; dr. H. M. v. d. Westhuizen, en mnr. J. H. Janson.

Die Regskommissie:

Professore dr. J. H. Greyvenstein; dr. D. Pont; dr. S. P. Engelbrecht; en ds. J. J. Prinsloo (Rbg.)

Die Armesorgkommissie:

Dr. Abel Coetzee; di. S. Vermooten; J. J. Prinsloo (Rbg.); P. W. Venter; W. H. Grey; J. C. du Plessis; C. S. v. H. Steenekamp; A. Ras; D. J. van Staden; en mnr. H. F. Lankester.

Die Gesangebewerkingskommissie:

Prof. dr. B. Gemser; ds. J. G. M. Dreyer; ds. T. F. J. Dreyer; dr. A. van Selms; dr. Abel Coetzee; dr. T. J. Buning en mnr. H. C. de Kock.

Die Komm. vir die Formuliëre en Liturgiese geskrifte:

Prof. dr. B. Gemser; prof. dr. S. P. Engelbrecht; dr. A. van Selms; di. E. S. Mulder; J. G. M. Dreyer; D. F. Erasmus; en M. M. Grobler.

Die Kommissie vir die Ned. Herv. Kerkmaal:

Di. F. J. Z. Booysen; S. P. J. J. van Rensburg; W. M. Wolmarans; en J. C. du Plessis.

Die Kommissie i.v.m. die Sektewese:

Prof. dr. H. P. Wolmarans; di. P. J. J. Venter; J. P. v. d. Berg; A. J. Nolte; W. F. H. Huyzers, en P. W. A. Bierman.

Die Kommissie vir Opvoeding en Onderwys:

Prof. dr. C. H. Rautenbach; prof. dr. S. P. Engelbrecht; prof. dr. H. P. Wolmarans; dr. C. Oberholzer en ds. G. P. J. Grobler.

Die Kommissie vir Hulpaksie vir Protestantse Kerke en Evangeliese instellings in Europa:

Prof. dr. B. Gemser; di. W. van Bergen; A. Brandt en S. P. Viljoen; ouderlinge B. J. Dykman en J. C. Zwagemaker.

Raad van Kuratore van die Predikante Pensioen Weduwee en Wese Fonds:

Dr. B. de Loor (Voorsitter); ds. J. J. Prinsloo, J'sn.; ds. A. Oosthuizen; dr. C. H. Rautenbach; mnre. B. Lingbeek en J. H. H. Janson (Sekretaris).

Die Boekverspreidingskommissie:

Di. G. C. Coetzee; P. J. L. Bierman; C. H. Muller; J. J. Engelbrecht; P. J. Booysen en W. J. Kemp.

Die Argivarius:

Prof. dr. S. P. Engelbrecht, 164 Lisdoganlaan, Pretoria.

Die Administrateur:

Mnr. J. H. H. Janson, posbus 19, Dullstroom, Kantoor: Oranje Nassaustraat, Dullstroom.

Kerklike Publikasies:

Die Almanak. Verskyn jaarliks. Prys 1/3.

Die Hervormer. Verskyn maandeliks. Prys 2/6 per jaar.

Ons Jeugblad. Verskyn maandeliks. Prys 2/6 per jaar.

 KAAPSE PREDIKANTE VOOR 1814.

1665 Johan van Arckel, Kaapstad 1665, oorlede 12 Jan. 1666.

1666 Johannes de Vooght, Kaapstad 1666, na Batavia 1666.

1666 Petrus Wagtendorp, Kaapstad 1666, oorlede 15 Feb. 1667.

1667 Adrianus de Vooght, Kaapstad 1667, na Batavia 1674, oorlede 1674.

1674 Rudolphus Megrlandt, Kaapstad 1674, na Batavia 1676, oorlede 1699.

1676 Petrus Hulsenaar, Kaapstad 1676, oorlede 16 Des. 1677.

1678 Johannes Overnei, Kaapstad 1678, oorlede 4 Mei 1687.

1687 Johannes van Andel, Kaapstad 1687, na Batavia 1689 oorlede 1690.

1688 Piere Simond, Drakenstein 1688, na Holland 1702.

1689 Leonardus Terwoldt, Kaapstad 1689, na Batavia 1693.

1694 Hercules van Loon, Kaapstad 1694, na Batavia 1695, Stellenbosch 1700, oorlede 26 Junie 1704.

1695 Petrus Kalden, Kaapstad 1695, na Holland 1708, Ceylon 1722—1737.

1702 Henricus Beck, Drakenstein 1702, Stellenbosch 1707, Kaapstad 1726, emeritus 1731, oorlede 1757.

1707 Engelbertus Franciscus le Boucq, Drakenstein 1707, na Batavia 1708, oorlede 1748.

1708 Johannes Godefridus d'Ailly, Kaapstad 1708, oorlede 1726.

1714 Petrus van Aken, Drakenstein 1714, oorlede 1724.

1723 Lambertus Slicher, Kaapstad 1723, Drakenstein 1725, oorlede 1730.

1729 Franciscus le Sueur, Kaapstad 1729, emeritus 1746, oorlede 1757.

1731 Johannes Wilhelmus Hersogenraad, Drakenstein 1731, oorlede 27 April 1736.

1732 Henricus Cock, Kaapstad 1732, na Holland 1742, oorlede 1777.

1732 Salomon van Echten, Stellenbosch 1732, Drakenstein 1738, na Holland 1753, oorlede 1771.

1738 Wilhelm van Gendt, Stellenbosch 1738, oorlede 14 Oktober 1744.

- 1743 Arnoldus Mauritius Meyring, Tulbagh 1743, oorlede 1757.
 1745 Rutger Andreas Weerman, Swartland 1745, na Batavia 1748.
 1746 Ruardus Cloppenburg, Kaapstad 1746, na Holland 1748, oorlede 1751.
 1746 Petrus van der Spuy, Kaapstad 1746, Drakenstein 1753, emeritus 1781, oorlede 1809.
 1747 Eduard Arentz, Stellenbosch 1747, oorlede 1749.
 1750 Christiaan Benjamin Voltelen, Swartland 1750, Kaapstad 1755, oorlede 25 Maart 1758.
 1752 Henricus Kroonenburg, Kaapstad 1752, emeritus 1778, oorlede 24 April 1779.
 1753 Johannes Appeldoorn, Stellenbosch 1753, oorlede 29 September 1772.
 1754 Gerhardus Croeser, Kaapstad 1754, Swartland 1755, oorlede 26 Mei 1770.
 1752 Remmerus Harders, Tulbagh 1757, emeritus 1775, oorlede 1807.
 1758 Johannes Fredericus Bode, Kaapstad 1758, oorlede 29 Julie 1784.
 1760 Johannes Petrus Serrurier, Kaapstad 1760, emeritus 1804, oorlede 3 Feb. 1819.
 1774 Daniel Goldbach, Swartland 1774, oorlede 19 Maart 1783.
 1777 Philippus Kuys, Stellenbosch 1777, oorlede 29 Jan. 1785.
 1777 Johannes Abraham Kuys, Tulbagh 1777, Kaapstad 1794, oorlede Jan. 1799.
 1781 Christiaan Fleck, Kaapstad, 1781, oorlede 25 Oktober 1820.
 1784 Robert Nicolaas Aling, Drakenstein 1784, oorlede 24 April 1800.
 1785 Meent Borchers, Kaapstad 1785, Stellenbosch 1786, emeritus 1830, oorlede 28 Feb. 1832.
 1786 Petrus Johannes van der Spuy, Swartland 1786, Drakenstein 1806, oorlede 2 April 1807.
 1786 Helperus Ritzema van Lier, Kaapstad 1786, emeritus 1793, oorlede 21 Maart 1793.
 1792 Johann Heinrich von Manger, Graaff-Reinet 1792, Swellendam 1798, Kaapstad 1802, emeritus 1839, oorlede 2 Mei 1842.
 1794 Michiel Christiaan Vos, Tulbagh 1794 tot 1802, Swartland 1810, Caledon 1811, emeritus 1818, oorlede 26 Feb. 1825.
 1798 Hendrik Willem Ballot, Graaff-Reinet 1798, Swellendam 1802, Tulbagh 1803, oorlede 1814.
 1803 Johannes Schütz, Swellendam 1803—1813, Graaff-Reinet 1815—1818.
 1806 Johannes Jacobus Kicherer, Graaff-Reinet 1806, Tulbagh 1815, oorlede 1825.
 1810 Johann Wilhelm Ludwig Gebhardt, Drakenstein 1810, emeritus 1823, oorlede 12 Oktober 1825.
 1811 Jacobus Scholtz, Swartland 1811, oorlede 9 Nov. 1827.
 1813 Tobias Herhold, George 1813, Drakenstein 1823, Stellenbosch 1813, oorlede 10 Des. 1857.

VROEERE PREDIKANTE SEDERT 1853.

(Die eerste predikante onder die Voortrekkers was die Sendelinge Erasmus Smit en Daniël Lindley.)

- 1853 D. van der Hoff, Potchefstroom 1853, oorlede 1881.
 1861 A. J. Begemann, Pretoria 1861, emeritus 1872, oorlede 1925.
 1861 G. W. Smits, Rustenburg 1861, emeritus 1886, oorlede 1894.
 1864 N. J. van Warmelo, Zoutpansberg 1864, Heidelberg 1868 (verenig 1885, oorlede 1892).
 1864 P. A. C. van Heyningen (Lydenburg 1859) onder die Kerkverband van die Ned. Herv. Kerk 1864, (Kroonstad 1866, emeritus 1894, oorlede 1904).
 1875 D. P. Ackerman, Wakkerstroom 1875 verenig 1885, oorlede 1916).
 1875 L. G. F. Biccard (Greytown 1861), Zoutpansberg 1875 (verenig 1885, oorlede 1900).
 1876 J. C. de Vries (Hulpprediker, Sutherland 1870, Du Toitspan 1873), Zeerust 1876 (Laingsburg 1884, emeritus 1894, oorlede 1906).
 1876 H. S. Bosman, Pretoria 1876 verenig 1885, emeritus 1926, oorlede 1933).
 1883 C. W. du Toit (Hanover 1869, Pearston 1875, Kruisvallei 1876), Potchefstroom 1883, emeritus 1918, oorlede 1932.
 1887 M. J. Goddefroy (Lagezwaluwe 1887, IJselmonde 1880, Achlum 1882), Pretoria c.a. 1887, Middelburg 1905, emeritus 1917, oorlede 1920.
 1891 Jac. van Belkum (Varik 1877, Steenwijk 1882, Zierikzee 1889), Rustenburg 1891, Heidelberg 1903, emeritus 1927, oorlede 1933.
 1895 A. Lagerwey (Ankeveen 1881, Helenaveen 1884, Hoogeloon 1886, Maassluis 1889), Heidelberg c.a. 1895, oorlede 1898.
 1896 C. Spoelstra (Zoeterwoude 1894), Pretoria c.a. 1896 (Ned. Herv. Kerk verlaat 1897, Heinoo 1899, eervol ontslaan 1904, oorlede 1918).
 1898 J. Beyer (Lemele 1881, Yselmuiden 1883, Hierden 1886, Harderwyk 1888, Eemnes Binnen 1890), Zeerust 1898, Standerton 1899 (na Holland terug 1900, Beek 1902, Nuenen 1905, emeritus 1907, oorlede 1929).
 1899 A. Murray (Standerton 1876, Jacobsdal O.V.S. 1880), Ventersdorp 1899, Rustenburg 1904, emeritus 1921, oorlede 1930.
 1904 L. E. Brandt (Niezijl 1901), Zoutpansberg c.a. 1904, Johannesburg 1908, Vereeniging c.a. 1923, Kensington-Turffontein 1930, oorlede 1939.
 1904 Prof. dr. P. J. Muller (Steenwijkerwold 1879, Wolsum 1882, Nijmegen 1884, Rotterdam 1888, Hoogleraar te Amsterdam 1890, Haarlem 1896), Pretoria 1904, emeritus 1909, oorlede 1922.

- 1905 F. S. du Toit (Nu-Bethesda 1886, Hugenote-Gedenkskool 1889), Ventersdorp c.a. 1905, oorlede 1914.
 1905 P. W. Ennis (Ermelo 1886), Klerksdorp 1905, emeritus 1928, oorlede 1932.
 1907 P. W. van Drimmelen, Zeerust 1907, Pietersburg 1915, oorlede 1919.
 1907 C. J. L. Ruysch van Dugteren (Oosterland 1904), Pretoria 1908, bediening neergelê 1911, oorlede 1918.
 1908 K. T. van den Heever (Christiana 1899), Makwassie 1908, Ventersdorp 1915, (N.H. of G. K. 1915).
 1909 J. J. Kuhn, Krugersdorp 1909, Lichtenburg 1913, Zwartuggens 1916, Germiston 1929, oorlede 1937.
 1911 H. C. M. Fourie, Teol. Doct. Erasmus 1911, Johannesburg 1924, Groot Marico 1930, oorlede 1939.
 1917 H. D. van Broekhuizen, Teol. Dr. (Pretoria 1898, Kuilsrivier 1902, Pretoria 1906), Pretoria 1917, eervol ontslaan 1925.
 1918 A. J. Barger, Bovensmilde 1914, Johannesburg 1918, Middelburg 1919, Oos-Londen 1938, oorl. 1940.
 1918 P. J. Ebersohn (Wolmaransstad 1916), Lichtenburg 1918, Germiston 1920 (Roodepoort by N.H. of G. K. 1920).
 1921 G. E. Alers (Haulerwijk 1914, Monnikendam 1917), Germiston 1921, Lichtenburg 1923, Gwelo 1930, terug na Holland 1932.
 1922 W. P. J. Poën (Hulpprediker Durban 1920), Pietersburg 1922, Potchefstroom 1926, oorlede 1937.
 1925 A. R. Smit, Pietermaritzburg 1925, eervol ontslaan 1928, Ned. Herv. Kerk verlaat 1932.
 1932 J. J. Strydom, Teol. Dr., Zwartuggens 1932, eervol ontslaan 1934.

DIENSDOENDE PREDIKANTE OP 31 OKTOBER
1941.

- 1909 J. J. Prinsloo, Trichardsfontein 1909, Bethal 1915, Standerton 1919, Krugersdorp 1920, Rustenburg 1922.
 1914 S. J. Strydom, Krugersdorp 1914, Makwassie 1919, Eervol ontslaan 1928, Gwelo c.s. 1940.
 1915 S. Vermooten, Zeerust 1915, Potchefstroom 1919, Pretoria 1926.
 1920 D. F. Erasmus (Pietermaritzburg 1918), Ventersdorp 1920.
 1921 P. J. J. Venter, Lichtenburg 1921, Delarey 1923, Zeerust 1927, Johannesburg 1929, Klerksdorp 1930.
 1922 P. S. Grobler, B.A., B.D., Krugersdorp 1922.
 1924 A. J. G. Oosthuizen, B.A., B.D., Germiston 1924, Heidelberg 1926, Noordelike Pretoria 1941.
 1924 T. F. J. Dreyer, B.A., B.D., Standerton 1924, Heidelberg 1941.

- 1924 J. G. M. Dreyer, B.A., B.D., Lydenburg c.a. 1924, Ermelo c.a. 1928, Potchefstroom 1938.
 1928 M. M. Grobler, B.A., B.D., Brakpan 1928.
 1929 P. W. Venter, B.A., B.D., Volksrust 1929, Durban 1935, Brits 1937.
 1930 J. P. van der Berg, B.A., B.D., Waterberg 1930, Makwassie 1934, Bloemfontein 1937.
 1930 P. J. Smit, B.A., B.D., Losberg 1930, Boksburg-Springs 1939.
 1930 J. J. Prinsloo, B.A., B.D., Johannesburg 1930.
 1929 E. S. Mulder, B.A., B.D., Zwartuggens 1930, Bronkhorstspuit 1931.
 1931 W. F. H. Huyzers, B.A., B.D., Vereeniging 1931, eervol ontslaan 1938, Durban 1939.
 1932 W. J. Kemp, B.A., B.D., Louis Trichardt 1932, Waterberg 1935.
 1932 F. J. Z. Booysen, B.A., B.D., Trichardsfontein 1932, Wolmaransstad 1935, Witbank 1937.
 1932 A. Ras, B.A., B.D., Dullstroom c.a. 1932, Volksrust, 1936, Vereeniging 1938.
 1933 S. P. J. J. van Rensburg, B.A., B.D., Eendracht 1933.
 1934 J. D. Storm, B.A., B.D., Zwartuggens 1934, Wolmaransstad 1938.
 1934 C. S. v. H. Steenekamp, B.A., B.D., Lichtenburg 1934, Zeerust 1936, Johannesburg Noord 1938, Windhoek 1938, N.W. Pretoria 1939.
 1934 G. S. Coetzee, B.A., B.D., Delarey c.a. 1934, Lichtenburg 1936.
 1935 L. M. le Roux, B.A., B.D., Trichardsfontein 1935, Ermelo 1938.
 1936 D. J. van Staden, B.A., B.D., Newlands c.a. 1936, eervol ontslaan 1936, Delarey 1938, Randpoort 1940.
 1936 G. P. J. Grobler, B.A., B.D., Potgietersrust c.a. 1936.
 1936 A. Brandt, B.A., B.D., vir Oos-Afrika 1936, Memel en Glencoe 1940, Bethal 1941.
 1937 S. P. Viljoen, B.A., B.D., Durban c.a. 1937, Zeerust 1939.
 1937 J. J. Engelbrecht, B.A., B.D., Louis Trichardt 1937, Zwartuggens 1941.
 1937 P. J. L. Bierman, B.A., B.D., Gwelo c.a. 1937, Dullstroom c.a., 1939, Oos-Londen 1940.
 1937 W. M. Wolmarans, B.A., B.D., Dullstroom 1937, Trichardsfontein 1939.
 1937 J. C. du Plessis, B.A., B.D., Germiston 1937.
 1938 P. W. A. Bierman, B.A., B.D., Makwassie 1938, Losberg 1940.
 1938 C. H. Muller, B.A., B.D., Pietersburg 1938, Groot Marico 1941.
 1938 A. J. Nolte, B.A., B.D., Middelburg 1938.
 1938 P. J. Booysen, B.A., B.D., Zwartuggens 1938, Turffontein 1940.
 1939 W. van Bergen, Volksrust 1939.

1939 F. J. van Zyl, Johannesburg 1939.
 1939 W. H. Grey, Newlands 1939.
 1941 J. P. Labuschagne, Makwassie 1941.
 1941 H. J. Geyser, Roodepoort 1941.
 1941 A. S. Geyser, Heilbron, Parys 1941.

DIE TEOLOGIESE FAKULTEIT AAN DIE UNIVERSITEIT PRETORIA—AFDELING A. (Ned. Herv. Kerk).

Professore en Lektore:

Prof. dr. J. H. Greyvenstein, B.A. (Sutherland 1911), Pretoria 1914.
 Hoogleraar 1917.
 Prof. dr. S. P. Engelbrecht, Hoogleraar 1921.
 Prof. dr. B. Gemser (Lutjegast 1917), Hoogleraar 1926.
 Prof. dr. H. P. Wolmarans, M.A., Zeerust 1922, Pietersburg 1927,
 Boksburg 1937, Lektor 1935, Hoogleraar 1938.
 Dr A. van Selms (Hansweert 1930, Culemborg 1935), Lektor 1938.
 Prof. dr. C. H. Rautenbach, M.A., Erasmus 1927, Pretoria 1930,
 Noordelike Pretoria 1934, Lektor 1939.

Studente:

6de Jaar:

G. J. J. Roos, B.A., Rustenburg.

5de Jaar:

W. J. Roos, B.A., Rustenburg.

4de Jaar:

P. S. Dreyer, Williston.
 T. N. H. Janson, Dullstroom.
 J. A. Smit, Heidelberg.
 P. M. Smith, Makwassie.
 A. J. van Staden, Brits.
 S. E. Young, Zwartruggens.

RING VAN POTCHEFSTROOM.

Gemeentes: Potchefstroom, Klerksdorp, Venterskroon, Makwas-
 sie, Wolmaransstad, Heilbron, Vereeniging, Bloemhof, Losberg,
 Parys, Bothaville, Christiana, Bloemfontein, Ottosdal, Petrusburg,
 Vaalharts.

Ringskommissie:

Voorsitter: Ds. Jac. P. v. d. Berg.
Vise-Voorsitter: Ds. P. J. J. Venter.
Skriba: Ds. J. D. Storm.
Vise-Skriba: Ds. P. W. A. Bierman.
Ouderlinge: J. A. du Toit, Nico. Campher, J. Opperman.
Sekundi: G. S. Rossouw, B. G. Kruger, N. Prak.
Superintendent van Sondagskole: Ds. J. D. Storm, Wolmarans-
 stad.

POTCHEFSTROOM.

Gestig 1842.

Sieletal: 2,723. Ledetal: 1,575. Aangeneem: 147. Gedoop: 120.
 Getroud: 37 pare. Oorgekom met Attestasies: 38. Vertrek met At-
 testasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 14. Vertrek met Bewys
 van Lidmaatskap: 22.

Predikant: Ds. Joh. Dreyer, B.A., B.D.
Konsulent: Ds. P. J. J. Venter.
Skriba: G. Fleischack, Kerkstraat, Potchefstroom.
Skriba vir Registrasie: F. Kan, Potgieterstraat, Potchefstroom.
Kassier: P. E. Malherbe, Krugerstraat 61, Potchefstroom.
Superintendent van Sondagskole: A. J. P. Burger, Kampstraat
 77, Potchefstroom.
Orrelis: Mej. S. Kriegler.
Koster: J. Watt.
Voorleser: A. J. P. Burger.
Ouderlinge: M. J. Wolmarans, H. J. van Heerden, P. L. B.
 Bouwer, P. W. du Preez, P. E. Malherbe, Jan Pienaar, B. C. Kruger,
 J. P. Huyzers, J. J. Steyn, C. J. Broodryk, J. P. L. Grimbeek, H. P.
 Geldenhuys, F. Malan, J. J. Heyneke, W. J. Engelbrecht, H. J. Viljoen,
 H. G. Raubenheimer, P. J. Raubenheimer, K. N. van Eeden, A.
 Zerwick, K. F. Labuschagne, I. B. v. d. Vyver, W. W. Dreyer,
 J. N. Grey, A. J. P. le Roux, J. P. Briers.

Ring van Potchefstroom.

Diakens: J. L. Botha, B. H. Koster, J. N. Redelinghuys, J. E. Briedenhann, H. M. van Vuuren, H. J. Klopper, S. P. Bezuidenhout, G. P. J. Labuschagne, C. P. Fick, T. J. van Vuuren, P. J. Fouche, W. du Toit, M. J. Wolmarans, (D. seun), R. du Preez, J. A. Minnaar, A. M. J. Nel, B. P. Bezuidenhout, P. J. Fourie, M. Louw, M. Visser, M. G. Smit, E. van Baalen, B. Pienaar, P. Venter, A. E. Giessing.

KLERKSDORP.

Gestig 1866.

Sieletal: 1,552. Ledetal: 824. Aangeneem: 83. Gedoop: 109. Getroud: 31 pare. Oorgekom met Attestasies: 16. Vertrek met Attestasies: 18. Oorgekom van ander Kerke: 27. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 16. Oorlede 20.

Predikant: Ds. P. J. J. Venter, 9, Ennisstr., Klerksdorp.

Konsulent: 1ste, Ds. J. D. Storm, Wolmaransstad; 2de Ds. Joh.

Dreyer, Potchefstroom.

Skriba-Kassier: Nico J. Campher, Palmietfontein, P. K. Ryk-aartspos.

Superintendent van Sondagskole: J. P. Jonker, Hoër Skool, Klerksdorp.

Orrelis: Mevr. (Ds.) P. J. J. Venter.

Koster: W. P. J. van Tonder.

Voorleser: Ouderling Nico. J. Campher.

Ouderlinge: P. F. Visser, A. A. Pienaar, A. J. van Zyl, R. M. Esterhuizen, G. N. Pieterse, S. I. van Vuuren, D. J. Terblanche, Nico J. Campher, P. F. Koekemoer, M. P. A. Coetzee, J. P. van der Merwe, D. J. Barnard, J. D. Nell, B. H. van Rensburg, S. F. Marais, S. J. van Rensburg, C. P. Kruger, J. P. van Wyk.

Diakens: D. J. Coetzee, J. J. Pienaar, K. V. de Kock, H. C. Esterhuizen, F. H. Jonker, S. H. du Toit, D. J. Pienaar, J. J. C. Stols, P. P. de Bruyn, W. J. P. van Tonder, J. J. Hamman, C. J. v. d. Berg, J. A. van Vuuren, C. F. Swart, Isak J. van Vuuren, Jan Rykaardt, S. I. Visser, J. J. Smith, H. N. Jonker (H. Seun).

VENTERSKROON.

Gestig 1888.

Sieletal: 363. Ledetal: 182. Aangeneem: 6. Gedoop: 11. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 9. Oorlede: 4.

Konsulent: 1ste, Ds. P. W. A. Bierman; 2de Ds. Abr. Ras.

Ring van Potchefstroom.

Skriba: W. H. Barnard, Eigenaarsfontein, P. K. Losberg.

Kassier: P. L. J. van Vuuren, Koedoeslaagte, P.K. Venterskroon.

Superintendent van Sondagskole: W. H. Barnard, Eigenaarsfontein, P. K. Losberg.

Orrelis: Baba Hatthingh.

Koster: P. A. Hatthingh.

Voorleser: Oudl. G. C. J. van Vuuren en P. L. J. van Vuuren.

Ouderlinge: P. L. J. van Vuuren, G. C. J. van Vuuren, P. A. Lourens, G. H. Grobler, D. H. van Biljon, J. J. Kruger.

Diakens: P. A. Hatthingh, L. M. Pretorius, W. H. Barnard, W. S. Coetzer, N. M. Fourie, J. Roux.

MAKWASSIE.

Gestig 1888.

Sieletal: 1,718. Ledetal: 842. Aangeneem: 18. Gedoop: 40. Getroud: 8 pare. Vertrek met Attestasies: 23. Oorgekom van ander Kerke: 9. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 16. Oorlede: 5.

Predikant: J. P. Labuschagne, P.K. Bosmansrust, oor Leeuwdoornstad.

Konsulent: 1ste, Ds. J. D. Storm; 2de Ds. P. J. J. Venter.

Skriba-Kassier: A. V. Bergh, P.K. Bosmansrust, oor Leeuwdoornstad.

Superintendent van Sondagskole: J. A. du Toit, Leeuwkop, P.K. Klipspruit.

Koster: C. Lindenberg.

Voorleser: Oud. D. J. Fouche.

Ouderlinge: J. A. du Toit, W. J. v. Rensburg, D. J. Fouche, J. C. Rossouw, P. A. Fouche, D. J. Smith, J. A. Jonker, W. Oldewage, M. J. Smit (W. seun), J. F. van Rensburg, J. F. J. van Rensburg (C. seun).

Diakens: C. Lindenberg, C. J. Oldewage, C. Benadie, Z. P. van Rensburg, T. Victor, H. J. Greyling, P. Meyer, J. J. Fouche, J. Pretorius, F. Jonker, J. M. Louw.

WOLMARANSSTAD.

Gestig 1892.

Sieletal: 1,245. Ledetal: 670. Aangeneem: 51. Gedoop: 75. Getroud: 15 pare. Oorgekom met Attestasies: 12. Vertrek met Attestasies: 39. Oorgekom van ander Kerke: 18. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 16. Oorlede: 5.

*Ring van Potchefstroom.**Predikant:* Ds. J. D. Storm, Wolmaransstad.*Skriba:* L. J. Fouche, Rooibult, P.K. Wolmaransstad.*Kassier:* J. P. Koekemoer, Kameelboom, P. K. Wolmaransstad.*Superintendent van Sondagskole:* G. S. Rossouw, Klippan.*Orrelis:* Mevr. Storm.*Koster:* T. Nel.*Voorleser:* L. J. Fouche.*Ouderlinge:* G. S. Rossouw, C. M. Zastron, J. H. Knoetze,

T. J. Kotze, C. C. Koekemoer, J. P. Koekemoer, J. H. Steyn,

H. J. Kriel, D. A. Renke, G. P. Rossouw, J. J. Peens, J. A.

Geldenhuis, S. J. Fouche.

Diakens: E. C. Bothma, F. J. Joubert, F. J. Basson, P. J. A. van Eeden, N. J. Jooste, M. J. van Vuuren, I. J. Minie, J. J. van der Westhuizen, G. A. Nel, G. Oberholzer, A. J. Venter, I. M. V. Jacobson.

HEILBRON.

Gestig 1911.

Sieleetal: 384. Ledetal: 215. Aangeneem: 17. Gedoop: 18. Getroude: 1 paar. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 4. Oorlede: 4.

Predikant: Ds. A. S. Geyser, Bus 86, Heilbron.*Konsulent:* 1ste, Ds. J. G. M. Dreyer; 2de, Ds. A. Ras.*Skriba-Kassier:* M. J. Herbst, Bus 86, Heilbron.*Superintendent van Sondagskole:* Mevr. M. Germishuizen, P.K. Heilbron.*Orrelis:* Mevr. P. F. Smit.*Koster:* J. B. Habig.*Voorleser:* M. C. Strydom.*Ouderlinge:* M. C. Strydom, J. J. Opperman, J. H. Roets, M. J. Herbst, T. I. Volschenk, F. J. Labuschagne.*Diakens:* J. D. Weilbach, B. D. van Deventer, J. F. Mouton, J. B. Habig, P. F. Smit, B. Labuschagne.

VEREENIGING.

Gestig 1913.

Sieleetal: 2,010. Ledetal: 1,073. Aangeneem: 41. Gedoop: 92. Getroude: 13 pare. Oorgekom met Attestasies: 18. Vertrek met Attestasies: 8. Oorgekom van ander Kerke: 11. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8. Oorlede: 16.

*Ring van Potchefstroom.**Predikant:* Ds. Abr. Ras, B.A., B.D., Posbus 210, Vereeniging.*Konsulent:* 1ste, Ds. Joh. Dreyer; 2de Ds. P. W. A. Bierman.*Skriba-Kassier:* M. C. Strydom, Posbus 68, Vereeniging.*Superintendent van Sondagskole:* J. P. van Heerden, Joubertstraat 12a, Vereeniging.*Orrelis:* Mevr. S. J. Viljoen.*Koster:* G. J. Lindeque.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Ouderlinge:* J. P. Badenhorst, M. J. Barnard, S. J. Blignaut, F. J. Cronjé, T. E. Fourie, J. F. Greyling, J. P. van Heerden, P. D. Jacobs, P. Lindeque, L. R. G. Marx, S. I. W. Marx, P. Marx, J. H. Muller, P. D. Pretorius, C. A. Smith, P. F. van Staden, H. P. Willemse.*Diakens:* F. J. Basson, P. H. Botha, C. W. Burger, G. S. Greyling, M. G. Joubert, J. C. Liebenberg, G. J. Lindeque, J. J. Lindeque, C. J. Lubbe, S. I. W. Marx, C. J. Muller, D. R. Opperman, J. P. Pretorius, W. P. J. Steyn, M. C. Strydom, J. H. Venter, P. H. Viljoen, W. J. Viljoen, L. G. J. van Vuuren, H. V. van Wyk.

BLOEMHOF.

Gestig 1916.

Sieleetal: 230. Ledetal: 157. Aangeneem: 3. Gedoop: 4. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 15. Oorgekom van ander Kerke: 2. Oorlede: 3.

Predikant: Vakant.*Konsulent:* 1ste, Ds. P. J. J. Venter; 2de, Ds. Jac. P. v. d. Berg.*Skriba-Kassier:* W. J. Z. Opperman, Palmietfontein, P.S. Fendale, oor Bloemhof.*Koster:* H. Matthews.*Voorleser:* Oud. G. P. van der Merwe.*Ouderlinge:* G. P. van der Merwe, G. van Niekerk, J. Botes, H. Matthews, P. Opperman, W. J. Opperman.*Diakens:* N. Wiese, S. P. Erasmus, J. Bezuidenhout, I. G. van Aswegen, G. Meyer, W. Venter.

LOSBERG.

Gestig 1925.

Sieleetal: 1,099. Ledetal: 587. Aangeneem: 7. Gedoop: 29. Getroude: 11 pare. Oorgekom met Attestasies: 3. Vertrek met Attestasies: 8. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 7.

*Ring van Potchefstroom.**Predikant*: Ds. P. W. A. Bierman, P. K. Fochville.*Konsulent*: 1ste, Ds. J. G. M. Dreyer, Potchefstroom; 2de, Ds.

Abr. Ras, Vereeniging.

Skriba: D. J. Bloem, Rietfontein, P.K. Fochville.*Kassier*: P. G. Benade, P.K. Fochville.*Superintendent van Sondagskole*: P. G. Benade, P.K. Fochville.*Orrelis*: Mevr. S. E. Steyn.*Koster*: P. Wolvaardt.*voorleser*: Ouderlinge om die beurt.*Ouderlinge*: F. R. P. Schutte, H. J. Dreyer, T. F. J. Steyn, A. L. Oosthuizen, G. F. Prinsloo, W. J. van der Merwe, P. G. Benadie, A. J. G. Dreyer, W. J. Pretorius, J. H. C. Pretorius, J. G. van der Merwe.*Diakens*: A. J. C. Swamers, L. J. de Villiers, J. H. Woller, T. F. J. Oosthuizen, I. J. Pretorius, C. L. Steyn, J. F. v. Rensburg, H. J. Bloem, D. J. Bloem, G. C. Lindeque, S. D. Oosthuizen, S. I. W. van der Merwe.

PARYS.

Gestig 1925.

Sieleetal: 463. Ledetal: 277. Aangeneem: 11. Gedoop: 13. Getroude: 1 paar. Oorgekom met Attestasies: 2. Oorgekom van ander Kerke: 1.

Predikant: Ds. A. S. Geyser, P.K. Heilbron.*Konsulent*: Ds. Abr. Ras.*Skriba-Kassier*: N. Prak, P.K. Koedoesfontein, oor Parys.*Superintendent van Sondagskole*: Ouderling H. S. Fourie, Lusthof, P.K. Parys.*Orrelis*: Mej. Johanna Bezuidenhout.*Koster*: W. J. Serfontein.*Voorleser*: Ouderl. Daniel van Vuuren.*Ouderlinge*: D. J. P. Srydom, H. S. Fourie, D. C. L. J. van Vuuren, Dirk Scholtz, F. J. Visser, D. C. Grobler, N. Prak.*Diakens*: Jacobus van Deventer, Lukas Becker, J. C. L. Keyser, J. J. Scheepers, L. J. van Vuuren.

BOTHAVILLE.

Gestig 1937.

Sieleetal: 350. Ledetal: 180. Aangeneem: 6. Gedoop: 6. Getroude: 1 paar. Oorgekom met Attestasies: 50. Vertrek met Attestasies: 12. Oorgekom van ander Kerke: 25. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2.

Ring van Potchefstroom.

Sieleetal: 12. Oorgekom van ander Kerke: 25. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2.

Predikant: Vakant.*Konsulent*: 1ste, P. J. J. Venter; 2de, Ds. J. D. Storm.*Skriba-Kassier*: T. J. Conradie, Hart van Boomtuin, P.K. Regina en B. Viljoen, P.K. Bothaville.*Superintendent van Sondagskole*: J. J. van Rensburg, Vascodagama, P.K. Harrisburg.*Koster*: J. P. van den Berg, Bambata, P.K. Regina.*Voorleser*: J. J. van Rensburg.*Ouderlinge*: J. J. van Rensburg, J. J. Swanepoel, L. van Rensburg, Vermaak.*Diakens*: Japie van Rensburg, R. Prinsloo, J. Groenewald, D. Harmzen, J. P. Watson.

CHRISTIANA.

Gestig 1936.

Sieleetal: 260. Ledetal: 125. Aangeneem: 4. Gedoop: 9. Getroude: 1 paar. Oorgekom met Attestasies: 8. Vertrek met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 16.

Predikant: Vakant.*Konsulent*: 1ste, Ds. Jac. v. d. Berg; 2de, Ds. J. P. Labuschagne.*Skriba*: J. Rosenblatt, Bus 49, Christiana.*Kassier*: A. Joubert, Riverstr., Christiana.*Orrelis*: Mevr. Jac. v. d. Berg.*Koster*: H. Croucamp.*Ouderlinge*: P. de la Rey, B. Lubbe, H. Croucamp, W. Breedt.*Diakens*: P. Sauer, J. de la Rey.

BLOEMFONTEIN.

Gestig 1937.

Sieleetal: 600. Ledetal: 300. Aangeneem: 13. Gedoop: 15. Getroude: 10 paar. Oorgekom met Attestasies: 1. Oorgekom van ander Kerke: 19. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 15.

Predikant: Ds. Jac. P. v. d. Berg, B.A., B.D., Bus 720, Bloemfontein.*Konsulent*: 1ste, Ds. J. D. Storm; 2de Ds. P. W. A. Bierman.*Skriba-Kassier*: J. J. Wassermann, Stadsaal, Bloemfontein.

*Ring van Potchefstroom.**Orrelis:* Mevr. Ds. J. P. v. d. Berg.*Koster:* D. Moolman.*Ouderlinge:* P. van Niekerk, B. van Rensburg, C. Theron, J. Smit, J. Wassermann, J. Muller, J. Hugo, A. van Wyk, S. du Plessis, A. Mohr, F. Fourie, G. Myburgh.*Diakens:* I. Saaiman, H. v. d. Walt, J. Celliers, A. Pienaar, G. Pienaar, D. Moolman, W. v. d. Sandt, I. van Heerden, J. Saaiman, C. Rheeder, J. Kasselmann.

OTTOSDAL.

Gestig 1938.

Sioletal: 436. Ledetal: 230. Aangeneem: 9. Gedoop: 10. Getrouwd: 4 pare. Oorgekom met Attestasies: 8. Vertrek met Attestasies: 4. Oorlede: 2.*Predikant:* Vakant.*Konsulent:* 1ste, J. D. Storm, Wolmaransstad; 2de, Ds. P. J. J. Venter, Klerksdorp.*Skriba:* Mnr. J. F. van der Merwe, Ottosdal.*Kassier:* Mnr. N. J. van Rensburg, Rietkuil, P.K. Witfontein.*Superintendent van Sondagskole:* Ouderling A. B. Terblanche, Rietkuil, P.K. Ottosdal.*Orrelis:* Mevr. Cora Crots.*Koster:* Diaken J. J. Steyn, Driekuul, P. K. Ottosdal.*Voorleser:* Ouderling A. B. Terblanche.*Ouderlinge:* A. B. Terblanche, R. J. Coertze, C. J. Smit, C. L. van der Berg, J. M. Joubert, C. J. Terblanche.*Diakens:* J. J. Steyn, J. C. Coetzee, D. P. Grobler, H. C. Erasmus, J. P. Mans, N. J. van Rensburg.

PETRUSBURG.

Gestig 1939.

Sioletal: 60. Ledetal: 40. Aangeneem: 2. Gedoop: 1. Oorgekom van ander Kerke: 3. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3.*Predikant:* Ds. Jac. van den Berg.*Skriba-Kassier:* B. N. Lubbe, P.K. Petrusburg.*Ouderlinge:* J. J. Britz, S. W. Erasmus, J. van Loggerenberg.*Diakens:* W. A. Fourie, F. Mans.*Ring van Potchefstroom.*

VAALHARTS.

Gestig 1940.

Sioletal: 155. Ledetal: 59. Aangeneem: 6. Gedoop: 5. Oorgekom met Attestasies: 53.*Konsulent:* Ds. J. D. Storm.*Skriba-Kassier:* P. J. Basson, P.K. Andalusia.*Superintendent van Sondagskole:* Oudl. R. J. Coertze, P.K. Tadcaster.*Voorleser:* Oudl. G. S. Bezuidenhout.*Ouderlinge:* R. J. Coertze, G. S. Bezuidenhout, P. J. Basson.*Diakens:* P. J. Raath, H. W. Huyser, P. S. Rossouw, D. v. d. Watt.

RING VAN RUSTENBURG.

Gemeentes: Rustenburg, Pietersburg, Waterberg, Louis Trichardt, Messina, Laeveld, Potgietersrust, Koedoesrand, Brits, Soekmekaar, Vliegepoort, Noordelike Pretoria, Eben Haezer, Van Warmelo, Rust-der-Winter, Noord-Westelike-Pretoria, Pretoria Noord.

Ringskommissie:

Voorsitter: Ds. J. J. Prinsloo.

Vise-Voorsitter: Ds. P. W. Venter.

Skriba: Ds. W. J. Kemp.

Vise-Skriba: Ds. G. P. J. Grobler.

Ouderlinge: B. Fouche, J. J. Willemsse, C. G. Coetzee.

Sekundi: J. M. van Schalkwyk, G. F. T. Pistorius, J. G.

Steenekamp.

Superintendent van Sondagskole: B. Fouche, Gerrit Maritzweg 68, Pretoria Noord.

RUSTENBURG.

Gestig 1850.

Sieletal: 3,068. Ledetal: 1,618. Aangeneem: 100. Gedoop: 117. Oorgekom met Attestasies: 16. Oorgekom van ander kerke: 12. Vertrek met bewys van lidmaatskap: 12. Getroud: 42 pare.

Predikant: Ds. J. J. Prinsloo, Posbus 163, Rustenburg.

Konsulent: 1ste, Ds. W. J. Kemp, Nylstroom; 2de, Ds. P. W. Venter, Brits.

Skriba: Mevr. A. Downing, Bus 225.

Kassier: P. A. Bentum, Bus 225, Rustenburg.

Superintendent van Sondagskole: J. W. Mienie, P. K. Olifantshoek.

Orrelis: Mevr. A. Downing.

Koster: C. J. Joubert.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: A. W. J. van Rensburg, J. B. de Beer, P. J. v. d. Westhuizen, A. van Staden, J. Lewis, C. J. Esterhuizen, P. Burger, J. C. Steenekamp, W. J. Roos, J. L. Pieterse, S. W. J. Pistorius, J. P. Verster, J. W. Minie, W. C. van Wyk, D. S. Fourie, S. F. Malan, S. J. Esterhuizen, A. G. Pieterse, H. P. J. Botha, J. L. Eesterhuizen, Z. Young, J. H. Groenewald.

Diakens: W. C. Robbertze, J. Peacock, J. F. van Staden, P. P. Robbertze, J. E. Pieterse, D. J. Mostert, D. J. Pieterse, J. J. Combrink, L. J. Ehlers, P. J. Breet, W. H. Steenekamp, Z. L. Pretorius, J. S. de Beer, H. J. Nortje, P. A. Bentum, W. Esterhuizen, L. W. Botha, J. J. du Plessis, D. S. du Plessis, P. M. Combrink, J. E. Meyer, E. A. Malan, P. J. Botha.

PIETERSBURG.

Gestig 1852.

Sieletal: 1,525. Ledetal: 802. Aangeneem: 29. Gedoop: 84. Getroud: 17 pare. Oorgekom met Attestasies: 21. Vertrek met Attestasies: 16. Oorgekom van ander Kerke: 19. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 11.

Predikant: Vakant.

Konsulent: 1ste, Ds. G. P. J. Grobler; 2de, Ds. C. S. v. H. Steenekamp.

Skriba: K. Berkenbosch, Bus 194, Pietersburg.

Kassier: J. H. van Staden, Oosstraat, Pietersburg.

Superintendent van Sondagskole: J. A. Jonker, Devenishstr. 51, Pietersburg.

Orrelis: Mevr. G. van Wyk.

Koster: A. F. Duvenhage.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: C. P. J. Pienaar, J. H. Bronkhorst, J. C. Nel, N. M. J. van der Merwe, T. C. Nel, G. van Wyk, J. M. van Schalkwyk, P. J. Britz, H. J. Venter, P. van Staden, D. S. Marais, C. J. Botha, H. L. Venter, P. J. Dreyer.

Diakens: Jan Viljoen, A. P. Grobler, B. W. Venter, B. J. Fourie, W. S. J. Jansen, J. A. Jonker, R. van Wyk, G. Wolmarans, J. F. van Staden, J. H. van Staden, J. H. J. van Rensburg, G. Heinlein, F. van Deventer, J. C. J. van Schalkwyk, J. J. Enslin.

WATERBERG.

Gestig 1864.

Sieletal: 2,135. Ledetal: 950. Aangeneem: 65. Gedoop: 72. Getroud: 13 pare. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 16. Oorgekom van ander Kerke: 19. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 14. Oorlede: 2.

Predikant: Ds. W. J. Kemp, Bus 53, Nylstroom.

Konsulent: 1ste, Ds. G. P. J. Grobler; 2de, Ds. P. W. Venter.

Skriba: J. J. Willemsse, Zanddrift, P.K. Dryfsand.

*Ring van Rustenburg.**Kassier*: H. G. Joubert, Bus 62, Nylstroom.*Superintendent van Sondagskole*: H. L. Venter, p/a. Nylstroom Skool, Nylstroom.*Orrelis*: G. Engelbrecht.*Koster*: D. J. Booysen.*Voorleser*: Ouderlinge om die beurt.*Ouderlinge*: H. J. Geyser, J. J. H. Engelbrecht, W. S. J. van Heerden, P. S. van Rooyen, N. J. Bronkhorst, L. P. v. d. Merwe, G. C. Booysen, P. W. Botes, A. J. J. Botes, M. H. J. van Staden, J. T. Viljoen, W. H. Duvenage, J. J. Willemse, J. C. v. d. Merwe, A. H. Botha, J. B. Lindeque, H. L. Venter, N. J. Grobler, M. J. van Schalkwyk, P. T. van Staden, G. H. J. Venter, C. Meyer, J. L. Bronkhorst, Potgieter.*Diakens*: A. A. v. d. Merwe, P. Koekemoer, M. J. du Plessis, G. P. J. Badenhorst, D. P. Boshoff, C. W. H. Boshoff jr., L. C. van der Merwe, D. de Wilde, H. J. C. Henderson, C. v. d. Westhuizen; D. J. Booysen, J. J. Nel, J. J. van Staden, P. J. J. Marx; J. G. W. Basson, C. S. van Heerden, J. G. Benade, J. J. Snyders, B. v. d. Westhuizen.

LOUIS TRICHARDT.

Gestig 1916.

Sioletal: 620. Ledetal: 338. Aangeneem: 9. Gedoop: 20. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8. Oorlede: 2.

Predikant: Vakant.*Konsulent*: Ds. W. J. Kemp.*Skriba-Kassier*: H. du Toit, Bus 93, Louis Trichardt.*Superintendent van Sondagskole*: Oudl. J. J. v. d. Merwe, Bus 162, Louis Trichardt.*Orrelis*: Mevr. J. J. Robbertze.*Koster*: D. Britz.*Voorleser*: F. H. Geyser.*Ouderlinge*: C. C. Erasmus, F. H. Geyser, W. A. Nel, P. J. Schoeman, P. J. Potgieter, H. Kuipers, J. J. v. d. Merwe, P. S. Grobler, F. A. Engelbrecht.*Diakens*: F. A. Engelbrecht, jr., W. A. Grobler, H. du Toit, S. Otto, H. J. Botha, P. Jacobs.*Ring van Rustenburg.*

MESSINA.

Gestig 1920.

Sioletal: 224. Ledetal: 127. Aangeneem: 5. Gedoop: 9. Getroude: 1. Oorgekom met Attestasies: 1. Vertrek met Attestasies: 1. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2. Oorlede: 2.

Konsulent: 1ste, Ds. J. J. Prinsloo, Rustenburg; 2de, Ds. A. Oosthuizen, Noordelike Pretoria.*Skriba*: A. S. Pretoria, Bus 69, Messina.*Kassier*: J. F. Roos, P.K. Overwinning.*Superintendent van Sondagskole*: J. J. Jacobs, Messina.*Orrelis*: Mevr. Annie Roets.*Koster*: A. Reynecke.*Voorleser*: Oud. J. F. Roos.*Ouderlinge*: J. F. Roos, J. P. Engelbrecht, P. C. Potgieter, J. J. Jacobs.*Diakens*: C. J. van der Merwe, Hans Roos, J. H. Snyder.

LAEVELD.

Sioletal: 802. Ledetal: 283. Aangeneem: 15. Gedoop: 19. Oorgekom met Attestasies: 2. Oorgekom van ander Kerke: 1.

Predikant: Vakant.*Konsulent*: Ds. P. W. Venter.*Skriba*: H. C. de Beer, Gembokspruit, P.K. Mokeetsi.*Kassier*: W. H. Lombard, P.K. Letsitele.*Superintendent van Sondagskole*: Hans de Beer, P.K. Mokeetsi.*Orrelis*: A. H. Helberg.*Koster*: P. J. Viljoen.*Voorleser*: 'n Ouderling.*Ouderlinge*: H. C. de Beer, W. H. Lombard, Dewald Buitendag, D. J. Venter, M. C. J. van Schalkwyk, N. J. van Schalkwyk, J. J. de Beer.*Diakens*: G. v. d. Gryp, J. J. Pienaar, Hendrik Botha, Cornelius van Schalkwyk, A. H. Helberg, H. S. Venter, Heyneke.

POTGIETERSRUST.

Gestig 1921.

Sioletal: 1.300. Ledetal: 750. Aangeneem: 48. Gedoop: 61. Getroude: 6 pare. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attes-

Ring van Rustenburg.

tasies: 12. Oorgekom van ander Kerke: 6. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3.

Predikant: Ds. G. P. J. Grobler, B.A., B.D., Pastorie.

Konsulent: Ds. W. J. Kemp.

Skriba-Kassier: Ouderling J. H. Labuschagne, Bus 2, Potgietersrust.

Superintendent van Sondagskole: Oudl. H. Snyman, Voortrekkerweg, Potgietersrust.

Orrelis: Mevr. A. Wentzel.

Koster: J. Pieterse.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: C. N. McDonald, F. A. Venter, N. S. Wolmarans, C. A. Storm, C. Diederiks, H. Snyman, G. P. R. Strydom, J. Muller, D. R. Malan, G. Smit, F. J. Botha, C. Pieterse, F. J. Prinsloo, P. Kern, J. F. Klopper, J. H. Labuschagne.

Diakens: J. Joubert, P. D. Kotze, J. F. Steyn, J. Meintjes, Pistorius, J. Pieterse, T. Wentzel, E. de Beer, J. J. Wessels, B. Nortje, R. Botha, D. Strydom, D. Luus, P. J. van Nieuwenhuizen.

KOEDOESRAND.

Gestig 1924.

Sieletal: 668. Ledetal: 368. Aangeneem: 15. Gedoop: 25. Getroude: 1 paar. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 2. Oorgekom van ander Kerke: 6. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 4. Oorlede: 1.

Predikant: Ds. G. P. J. Grobler, Potgietersrust.

Skriba: G. J. Smith, Tygerfontein, P.K. Maasstroom.

Kassier: A. L. v. d. Heever, Kenadiesfontein, P.K. Zwartwater.

Orrelis: A. Botha.

Koster: H. L. Joubert.

Voorleser: Oudl. F. J. Grobler.

Ouderlinge: F. J. Grobler, L. van Niekerk, J. S. Viljoen, P. S. Nortje, P. Snyman, J. H. Henrico, D. G. v. d. Heever.

Diakens: H. L. Joubert, H. P. du Toit, L. J. Smith, A. van Aarde, S. Coetzee, W. Barwise, F. J. J. Henrico.

BRITS.

Gestig 1927.

Sieletal: 1,142. Ledetal: 568. Aangeneem: 32. Gedoop: 44. Getroude: 8 pare. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 10. Oorgekom van ander Kerke: 9. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8.

Ring van Rustenburg.

Predikant: Ds. P. W. Venter, M.A., B.D., 8 Pienaarstraat, Brits.

Konsulent: 1ste, Ds. J. J. Prinsloo; 2de, Ds. C. S. v. H. Steenekamp.

Skriba vir Registrasie en korrespondensie: Mevr. E. A. Venter, Pienaarstraat 8, Brits.

Skriba vir kerkraadsvergadering: Mnr. D. J. de Villiers, Bus 99, Brits.

Kassier: B. N. Lizamore, Bus 10, Brits.

Superintendent van Sondagskole: J. F. Michau, P.K. Pansdrift.

Orrelis: F. J. C. Martins.

Koster: G. Ras.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. J. Pheiffer, J. D. Bothma, T. G. J. Pistorius, J. F. Michau, H. L. J. van Staden, G. F. Oosthuizen, P. A. van Jaarsveld, P. L. v. d. Sandt, W. v. Zyl, D. J. de Villiers, G. C. Lindeque, J. C. J. v. Schalkwyk, J. F. Snyman, P. C. Knoetze.

Diakens: W. A. Heyneke, J. J. Heyneke, W. A. Pretorius, S. J. van Staden, J. J. Brits, W. H. van Staden, B. J. van Staden, G. van Staden, G. seun, A. P. S. Olivier, C. P. Moll, L. J. B. Schoeman, D. J. de Jager, F. P. Taljaard, G. Brits, G. seun, G. J. R. le Roux, J. W. P. Meintjes, H. C. du Preez, A. A. de Beer, J. J. Kotze.

SOEKMEKAAR.

Gestig 1931.

Sieletal: 209. Ledetal: 106. Aangeneem: 4. Gedoop: 4. Oorgekom van ander Kerke: 3.

Predikant: Vakant.

Konsulent: C. S. van Heerden Stenekamp.

Skriba-Kassier: H. F. Jacobs, Munnik.

Superintendent van Sondagskole: S. M. Venter, Kleinfontein, Groot Spelonken.

Koster: M. Venter.

Voorleser: W. J. Kruger.

Ouderlinge: S. M. Venter, G. Seun, R. J. Oosthuizen, W. J. Kruger.

Diakens: D. J. Venter, F. W. Venter, H. N. Ras.

VLIEGEPOORT.

Gestig 1931.

Sieletal: 680. Ledetal: 356. Aangeneem: 10. Gedoop: 25. Oorgekom met Attestasies: 3. Vertrek met Attestasies: 9. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5.

Predikant: Ds. J. J. Prinsloo.

Konsulent: Ds. C. S. v. H. Steenekamp.

Skriba: G. F. T. Pistorius, Rooikrans, P.K. Leeuwpoot oor Warmbad.

Superintendent van Sondagskole: H. T. Pelser, Duikerpan, P.S. Bloupan, oor Warmbad.

Voorleser: Oudl. G. F. T. Pistorius.

Ouderlinge: G. F. T. Pistorius, H. J. Putter, H. I. Pelser, A. S. Labuschagne, P. J. R. Steenekamp, J. C. Joubert, M. J. Breed, J. G. W. Basson, W. A. A. Engelbrecht.

Diakens: D. R. Jacobs, H. Botha, J. H. van Staden, C. J. Botha, H. J. J. Botha, C. R. J. Nagel, A. G. le Roux, J. L. R. Erasmus, G. J. Snyman, Nic. Grobler.

NOORDELIKE PRETORIA.

Gestig 1934.

Sieletal: 1,733. Ledetal: 847. Aangeneem: 29. Gedoop: 70. Getroud: 11 pare. Oorgekom met Attestasies: 14. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 17.

Predikant: Ds. A. J. G. Oosthuizen, B.A., B.D., Vyfdelaan 301, Capital Park, Pretoria.

Konsulent: 1ste Ds. C. S. van H. Steenekamp; 2de, Ds. P. W. Venter.

Skriba: C. G. Coetzee, Vyfdelaan 120, Capital Park, Pretoria.

Kassier: A. F. Pienaar, Vyfdestraat 281, Capital Park, Pretoria.

Superintendent van Sondagskole: Mevr. M. R. Oosthuizen, Vyfdelaan 301, Capital Park, Pretoria.

Orrelis: Mevr. J. H. Pieterse.

Koster: H. G. Grobler.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. J. F. Brits, D. P. Bellingham, A. J. Struweg, F. J. P. Boshoff, C. G. Coetzee, L. N. Eksteen, P. G. Roets, H. A. Smit, J. C. van Schalkwyk, P. F. Strijdom.

Diakens: F. P. J. van der Watt, A. F. Pienaar, J. J. Roos, M. C. Jooste, H. R. Snyman, N. J. S. Steenekamp, C. S. Swan, D. D. Rosslee, K. de Priëlle.

EBEN HAEZER.

Gestig 1937.

Sieletal: 400. Ledetal: 213. Aangeneem: 10. Gedoop: 17.

Predikant: Ds. W. J. Kemp, B.A., B.D.

Konsulent: 1ste, Ds. G. Grobler; 2de, Ds. C. S. van H. Steenekamp.

Skriba-Kassier: Ds. W. J. Kemp, Bus 53, Nylstroom.

Koster: S. J. Pretorius.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: A. J. E. Maherry, H. C. Pretorius.

Diakens: F. A. Nel, C. Brits, T. Pretorius.

VAN WARMELO.

Gestig 1937.

Sieletal: 256. Ledetal: 145. Gedoop: 11.

Predikant: W. J. Kemp, B.A., B.D.

Skriba: J. H. Coetzee, Conformus, P.K. Alldays.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderling: P. C. Grobler, H. C. Roos, P. S. Marais, G. M. Venter, J. H. Coetzee.

Diakens: H. Smit, G. P. Brits, F. R. Brits, C. M. du Toit.

RUS-DER-WINTER.

Gestig 1938.

Sieletal: 229. Ledetal: 98. Aangeneem: 4. Gedoop: 14. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 1. Oorgekom van ander Kerke: 4. Oorlede: 1.

Predikant: Vakant.

Konsulent: 1ste, Ds. W. J. Kemp; 2de, Ds. C. S. v. H. Steenekamp.

Skriba-Kassier: J. J. Prinsloo, Kalkbult, P.K. Settlers.

Koster: T. J. Koekemoer, P.K. Rus-der-Winter.

Ouderlinge: P. B. Prinsloo, P. W. Prinsloo, W. A. Bester, J. J. Prinsloo.

Diakens: J. Bronkhorst, M. H. v. d. Westhuizen, J. L. du Preez, P. R. Grobler.

NOORDWESTELIKE PRETORIA.

Gestig 1939.

Sieletal: 1,180. Ledetal: 653. Aangeneem: 43. Gedoop: 71. Getroud: 16 pare. Oorgekom met Attestasies: 22. Vertrek met Attestasies: 11. Oorgekom van ander Kerke: 24. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2. Oorlede: 2.

Predikant: C. S. v. H. Steenekamp, B.A., B.D., Schuurmanlaan 223, Hercules, Pretoria.

Konsulent: 1ste, Ds. J. J. Prinsloo; 2de, Ds. A. Oosthuizen.

Skriba: G. F. Furstenburg, Fredrickst. 180A.

Kassier: C. E. Prinsloo, Montaguestraat.

Superintendent van Sondagskole: G. van Rensburg, Kensington-str. 150, Mountain View.

Orrelis: A. Joubert.

Koster: J. Schoerie.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. A. Retief, D. Mathee, J. F. Bothma, M. van Staden, A. P. Britz, L. J. van Wyngaard, W. Brits, J. P. Booysen, C. van Wyk, M. J. Viljoen, G. van Rensburg, J. Minders.

Diakens: P. von Wielligh, J. Vermeulen, P. du Plessis, J. van Staden, J. de Beer, W. Smit, J. M. Benade, P. Putter, W. Barnard, L. M. Koekemoer, I. F. van Wyk, G. F. Furstenburg.

PRETORIA NOORD.

Gestig 1939.

Sieletal: 901. Ledetal: 450. Aangeneem: 30. Gedoop: 53. Oorgekom met Attestasies: 5. Oorgekom van ander Kerke: 3. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3.

Predikant: Ds. C. S. v. H. Steenekamp, Schuurmanlaan 223, Hercules, Pretoria.

Konsulent: 1ste, Ds. A. G. Oosthuizen; 2de Ds. P. W. Venter.

Skriba: B. Fouche, Gerrit Maritzweg 68, Pretoria Noord.

Kassier: B. Fouche, Gerrit Maritzweg 68, Pretoria Noord.

Superintendent van Sondagskole: B. Fouche, Gerrit Maritzweg 68, Pretoria Noord.

Orrelis: Mevr. S. L. Viljoen.

Koster: J. R. van Heerden.

Voorleser: B. Fouche.

Ouderlinge: H. C. van Niekerk, J. G. Duvenage, H. F. Prinsloo, J. M. van der Westhuizen, A. J. A. Buitendag, H. W. Botha, W. H. J. Pieterse, S. D. Jordaan, W. J. Kok, J. H. Pistorius, J. F. van Rensburg, B. Fouche.

Diakens: S. L. Viljoen, F. Wolmarans, M. J. Jacobs, T. C. Botha, J. R. van Heerden, D. P. Brits, J. J. van Staden, P. Nieman, W. Ras, A. J. Buitendag, H. du Plessis Roux, L. W. van Dalen, D. Landsberg.

RING VAN PRETORIA.

Gemeentes: Pretoria, Middelburg, Dullstroom, Bronkhorstspuit, Roosenekal, Lydenburg, Witbank, Plaston, Van der Hoff, Belfast, Sabie, Carolina, Hendrina, Silverton, Waterval-Bo.

Ringskommissie:

Voorsitter: Ds. S. Vermooten.

Vise-Voorsitter: Ds. E. S. Mulder.

Skriba: Ds. F. J. Z. Booysen.

Vise-Skriba: Ds. A. J. Nolte.

Ouderlinge: C. F. van Rooyen, A. J. Willemse, J. C. Zwagemaker.

Sekundi: P. J. Wolmarans, H. P. van Nieuwenhuizen, T. F. Prinsloo.

Superintendent van Sondagskole: S. J. Botha, 1051 Prospectstr., Pretoria.

PRETORIA.

Gestig 1854.

Sieletal: 1,645. Ledetal: 1,019. Aangeneem: 71. Gedoop: 75. Getroud: 49 pare. Oorgekom met Attestasies: 35. Vertrek met Attestasies: 24. Oorgekom van ander Kerke: 14. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 10. Oorlede: 16.

Predikant: Ds. S. Vermooten, Kotzestraat 151.

Konsulent: 1ste, Ds. E. S. Mulder, M.A., B.D.; 2de, Ds. E. J. Z. Booysen, B.A., B.D.

Skriba-Kassier: Oudl. H. Engelmohr, Devenishstraat 93.

Superintendent van Sondagskole: Ds. S. Vermooten, Kotzestr. 151, Pretoria.

Koster: Mevr. C. M. Reyneke, Flat 11, N.H.G.-Gebou, Pretoria.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. R. Reyneke, H. Engelmohr, H. W. Theron, J. J. Piso, M.A., P.L.D. Abrie, H. J. van Rensburg, S. J. van Heerden, L. N. Robbertse, S. J. Botha, L. C. Ruysseenaers, Dr. C. K. Oberholzer, G. R. Smith, A. D. W. Wolmarans, P. J. L. Venter, P. J. Joubert, R. C. Joubert, Dr. B. de Loor.

Ring van Pretoria.

Diakens: G. R. Stewart, J. B. Dreyer, S. P. J. Baard, Dr. W. F. Beezhold, A. C. Katzke, J. P. P. v. d. Wal, W. M. Keuter, A. de Bruyn, M. M. Serfontein, J. S. v. d. Bergh, C. F. J. van Tonder, J. J. Jacobs, J. J. Kriek, J. Hornsveld, E. A. J. van Vuuren, H. Roux.

MIDDELBURG, Tvl.

Gestig 1854.

Sieletal: 1,235. Ledetal: 709. Aangeneem: 44. Gedoop: 52. Getroud: 11 pare. Oorgekom met Attestasies: 19. Vertrek met Attestasies: 35. Oorgekom van ander Kerke: 12. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8. Oorlede: 6.

Predikant: Ds. A. J. Nolte, B.A., B.D., Langstraat.

Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.

Skriba: A. J. Pretorius, Suidstraat 651.

Kassier: J. C. S. v. Woudenberg, Bus 56.

Superintendent van Sondagskole: C. F. van Rooyen, Pres. Krugerstraat.

Orrelis: A. J. Pretorius.

Koster: J. F. Botha.

Voorleser: C. F. van Rooyen.

Ouderlinge: C. F. van Rooyen, P. M. Venter, E. Matthee, P. R. Schoeman, W. W. Roelofse, M. J. H. van Wyk, M. P. de Swardt, A. Wolmarans, N. M. Prinsloo, F. Grobler, J. Linnenkamp, P. S. Duvenage, G. L. Roos.

Diakens: A. J. Pretorius, J. v. d. Bank, J. F. Botha, D. van Niekerk, P. Wilke, D. G. van Wyk, R. P. Esterhuizen, C. Steyn, P. R. Botha, J. H. Duvenage, D. J. van Niekerk, H. W. Ras, P. C. Minnaar, J. P. Bosman, H. S. van Rooyen.

DULLSTROOM.

Gestig 1887.

Sieletal: 407. Ledetal: 265. Aangeneem: 11. Gedoop: 23. Getroud: 6 pare. Oorgekom met Attestasies: 11. Vertrek met Attestasies: 18. Oorgekom van ander Kerke: 7. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8.

Predikant: Vakant.

Konsulent: Ds. S. Vermooten.

Skriba: M. S. Grobler, Rooikrans, P.K. Dullstroom.

Kassier: W. C. Janson, Bus 1, Dullstroom.

Ring van Pretoria.

Orrelis: Mevr. J. H. H. Janson.
Koster: H. Maré.
Voorleser: 'n Ouderling.
Ouderlinge: I. J. H. Greyling, T. F. Prinsloo, H. F. Mulder,
 F. A. Booysse, M. S. Grobler.
Diakens: F. G. Symington, J. G. Oosthuizen, J. P. Prinsloo,
 J. C. Greyling, J. C. Nel.

BRONKHORSTSPRUIT.

Gestig 1911.

Sieletal: 2,068. Ledetal. 1,157. Aangeneem: 64. Gedoop: 123.
 Getroud: 23 pare. Oorgekom met Attestasies: 24. Vertrek met
 Attestasies: 27. Oorgekom van ander Kerke: 21. Vertrek met Bewys
 van Lidmaatskap: 12.

Predikant: Ds. E. S. Mulder, M.A., B.D., Bus 44, Bronkhorst-
 spruit.

Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.
Skriba: J. J. Prinsloo, Bus 1, Bronkhorstspuit.
Kassier: M. J. Grobler, Bus 31, Bronkhorstspuit.
Superintendent van Sondagskole: W. G. Bronkhorst, Bronk-
 horstspuit.

Orrelis: Mvr. J. C. Prinsloo.
Koster: B. F. Greyling.
Voorleser: Ouderlinge om die beurt.
Ouderlinge: J. H. S. Botha, P. K. P. Minnaar, J. J. Prinsloo,
 Nico. M. Prinsloo, F. C. Engelbrecht, P. B. N. Prinsloo, W. G.
 Bronkhorst, R. J. Coertze, F. A. Joubert, A. J. de Lange, M. J.
 Grobler, J. J. du Toit, J. J. Prinsloo, P. R. Dorfling, W. J. Breyten-
 bach, P. C. Breytenbach, P. M. Bester, C. F. Gunther.

Diakens: E. J. Botha, H. J. van den Berg, M. C. Erasmus, Nic.
 M. Joubert, D. J. Prinsloo, J. J. van Staden, M. J. Grobler, J. M.
 Bester, P. J. Vorster, P. J. L. Steenkamp, P. C. Oosthuizen, C. G.
 Jansen, W. S. J. B. Jansen, J. B. Venter, Paul Prinsloo, N. J. Koeke-
 moer, W. J. Bodenstein, J. Willemse, J. B. Dorfling, P. C. Bezuiden-
 hout, P. F. Prinsloo.

ROOSSENEKAL.

Gestig 1919.

Sieletal: 704. Ledetal: 415. Aangeneem: 27. Gedoop: 47. Ge-
 trouwd: 2 pare. Oorgekom met Attestasies: 7. Vertrek met Attestasies:
 13. Oorgekom van ander Kerke: 11. Vertrek met Bewys van Lid-
 maatskap: 10. Oorlede: 3.

Ring van Pretoria.

Predikant: Vakant.
Konsulent: Ds. A. J. Nolte.
Skriba-Kassier: H. t. Z. Ganswyk, P. K. Lagersdrift.
Superintendent van Sondagskole: C. F. Stoltz, Bultvlei, P.K.
 Hartelus, Middelburg, Tvl.
Orrelis: Mevr. P. Minnaar.
Koster: C. P. Malan.
Voorleser: H. t. Z. Ganswyk.
Ouderlinge: M. J. Hough, H. t. Z. Ganswyk, M. C. Botha,
 M. A. P. Swanepoel, S. J. v. d. Berg, J. L. Enslin, J. A. Meyer,
 P. L. Steenkamp.
Diakens: W. C. Meyer, H. J. G. Swanepoel, C. A. Swart, D. J.
 Pieterse, F. Brits, B. Wolmarans, D. S. Pieterse, T. P. J. Potgieter.

LYDENBURG.

Gestig 1927.

Sieletal: 644. Ledetal: 410. Aangeneem: 22. Gedoop: 21. Ver-
 trek met Attestasies: 9. Oorgekom van ander Kerke: 3. Vertrek
 met Bewys van Lidmaatskap: 5. Oorlede: 1.

Predikant: Vakant.
Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.
Kassier: J. P. Joubert, P/S. Boshoeck.
Skriba: M. C. Pretorius, Viljoenstr. 3, Lydenburg.
Koster: G. J. Venter.
Voorleser: 'n Ouderling.
Ouderlinge: P. J. Wolmarans, D. Volschenk, C. W. Broekman,
 M. Meintjes, A. van Nieuwenhuizen.
Diakens: J. P. Joubert, F. Joubert, K. Erasmus.

WITBANK.

Gestig 1927.

Sieletal: 2,050. Ledetal: 1,150. Aangeneem: 60. Gedoop: 94.
 Getroud: 13 pare. Oorgekom met Attestasies: 20. Vertrek met At-
 testasies: 19. Oorgekom van ander Kerke: 30. Vertrek met Bewys
 van Lidmaatskap: 10. Oorlede: 6.

Predikant: Ds. F. J. Z. Booysen, B.A., B.D., Hoek Sturdie en
 Duncan Laan.
Konsulent: 1ste, Ds. A. J. Nolte; 2de Ds. E. S. Mulder.

*Ring van Pretoria.**Skriba:* W. J. Volschenk, Witbank.*Kassier:* D. P. S. Coetzee, Station Colliery, Witbank.*Superintendent van Sondagskole:* F. J. Viljoen, Kendal.*Orrelis:* Mej. N. van Nieuwenhuizen.*Koster:* J. E. Volschenk.*Voorleser:* J. H. Vorster.*Ouderlinge:* J. H. Vorster, J. C. van Nieuwenhuizen, J. B. M. Hertzog, F. J. Viljoen, D. J. Venter, H. P. van Nieuwenhuizen, P. D. F. la Grange, P. van der Westhuizen, C. Joubert, J. Stevens, J. E. Volschenk, A. Jacobs, A. H. Visage, P. F. D. Vorster.*Diakens:* M. C. Prinsloo, P. E. Prinsloo, N. Prinsloo, F. A. Steenkamp, A. J. Kruger, B. van Wyk, M. C. Oosthuizen, A. J. Visser, D. P. S. Coetzee, J. M. Barnard, A. M. la Grange, B. van Vuuren, H. Myburgh, A. J. van der Bank, N. J. Coertze.

PLASTON.

Gestig 1930.

Sioletal: 77. Ledetal: 47. Aangeneem: 6. Gedoop: 4. Oorgekom met Attestasies: 3.*Predikant:* Vakant.*Skriba-Kassier:* J. J. F. Jooste, P.K. Plaston.*Ouderlinge:* M. J. Geldenhuys, W. J. N. Strydom.*Diakens:* J. J. F. Jooste, W. P. A. van Bergen, I. J. Greyling.

VAN DER HOFF.

Gestig 1933.

Sioletal: 516. Ledetal: 252. Aangeneem: 32. Gedoop: 35. Getrouwd: 1 paar. Oorgekom met Attestasies: 40. Vertrek met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 9. Oorlede: 1.*Predikant:* Vakant.*Konsulent:* Ds. A. J. Nolte.*Skriba-Kassier:* C. W. van der Neut, Bus 9, Groblersdal.*Koster:* W. Bronkhorst.*Ouderlinge:* M. M. Bezuidenhout, W. A. Bester, A. Visagie, P. J. S. de Beer, J. G. Oberholzer, L. Botha, P. Zietsman.*Diakens:* J. P. Goosen, J. A. Kruger, J. C. Jacobs, H. Engelbrecht, C. Engelbrecht, G. M. Claasen, C. W. van der Neut.*Ring van Pretoria.*

BELFAST.

Gestig 1935.

Sioletal: 246. Ledetal: 146. Aangeneem: 6. Gedoop: 4. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 6. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Oorlede: 2.*Predikant:* Vakant.*Konsulent:* 1ste, Ds. F. J. Z. Booysen; 2de, Ds. A. J. Nolte.*Skriba-Kassier:* J. C. Zwagemaker, Posbus 76, Belfast.*Superintendent van Sondagskole:* J. C. Zwagemaker.*Voorleser:* J. C. Zwagemaker.*Ouderlinge:* P. J. L. Venter, M. J. Brits, J. C. Zwagemaker.*Diakens:* A. G. J. van Nieuwenhuizen, G. Wheeler, D. J. J. van Vuuren.

SABIE.

Gestig 1935.

Sioletal: 154. Ledetal: 77. Aangeneem: 8. Gedoop: 12. Vertrek met Attestasies: 2.*Predikant:* Vakant.*Konsulent:* Ds. A. J. Nolte, Middelburg, Tvl.*Skriba:* H. P. Geldenhuys, Bus 96, Sabie.*Kassier:* J. N. Heyneke, Spitskop, Pos Malieveld, Sabie.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Ouderlinge:* C. P. Jacobs (Sabie), M. J. de Beer (Spitskop).*Diakens:* C. J. Pretorius, J. C. M. Pretorius, J. N. Heyneke, W. Lubbe.

CAROLINA.

Gestig 1936.

Sioletal: 150. Ledetal: 84. Aangeneem: 1. Gedoop: 4. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 1. Oorlede: 1.*Predikant:* Vakant.*Konsulent:* 1ste, Ds. F. J. Z. Booysen; 2de, Ds. A. J. Nolte.*Skriba-Kassier:* A. J. Willemse, Kerkstraat, Carolina, Tvl.*Koster:* J. H. Muller.*Voorleser:* A. J. Willemse.*Ouderlinge:* J. A. Joubert, J. J. P. Muller, A. J. Willemse.*Diakens:* C. J. Uys, J. H. Muller, J. H. Joubert.

HENDRINA.
Gestig 7 Aug. 1937.

Sieletal: 197. Ledetal: 123. Aangeneem: 3. Gedoop: 8. Getrouwd: 5 pare. Oorgekom met Attestasies: 7. Vertrek met Attestasies: 2.

Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.
Skriba-Kassier: B. J. Spies, Bosmanskop, Hendrina.
Superintendent van Sondagskole: H. P. Dreyer, Hendrina.
Koster: H. P. Dreyer.
Voorleser: N. J. R. v. Wyk.
Ouderlinge: N. J. R. van Wyk, P. de Vos, D. S. Venter, J. C. Esterhuysen.
Diakens: B. D. T. Erasmus, J. H. Mahoney, C. J. van Zyl.

SILVERTON.
Gestig 1939.

Sieletal: 289. Ledetal: 139. Aangeneem: 13. Gedoop: 20. Oorgekom met Attestasies: 2. Oorgekom van ander Kerke: 1. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5. Oorlede: 3.

Predikant: Vakant.
Konsulent: Ds. F. J. Z. Booysen.
Skriba-Kassier: W. L. van Eck, Posbus 30, Silverton.
Superintendent van Sondagskole: Oudl. J. F. van der Merwe, P.K. Silverton.
Koster: Br. J. W. Snyman.
Voorleser: Oudl. J. F. van der Merwe.
Ouderlinge: J. F. van der Merwe, D. B. van Eck, D. D. Marais, R. C. H. de Lange, J. A. Mathee, J. H. V. Prinsloo.
Diakens: A. H. N. Swanepoel, M. A. W. Prinsloo, W. L. van Eck, H. F. Prinsloo, P. J. van der Merwe, D. J. G. S. Botha, D. J. Vermaak.

WATERVAL BO.
Gestig 1941.

Sieletal: 258. Ledetal: 139. Gedoop: 7. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 1.
Predikant: Vakant.
Konsulent: Ds. S. Vermooten.

Skriba-Kassier: W. O. Strydom, 83 Vyfdelaan, Watervalbo.
Superintendent van Sondagskole: M. C. Botha, P.K. Watervalbo.
Onder.
Orrelis: W. J. Rossouw.
Koster: W. R. Elgar.
Voorleser: A. H. Raath.
Ouderlinge: A. H. Raath, M. C. Botha, W. R. Elgar, A. M. J. Piek, W. O. Strydom.
Diakens: P. J. Kleinsmith, J. L. Hattingh, J. T. J. van Wyk.
P. J. L. Venter, M. A. P. Swanepoel.

RING VAN HEIDELBERG.

Gemeentes: Volksrust, Heidelberg, Standerton, Johannesburg, Memel, Pietermaritzburg, Durban, Glencoe, Turffontein, Kensington, Newlands, Johannesburg Noord, Oos-Londen, Dordrecht, Cathcart.

Ringskommissie:

Voorsitter: Ds. T. F. J. Dreyer.

Vise-Voorsitter: Ds. J. J. Prinsloo, C. seun.

Skriba: Ds. F. J. van Zyl.

Vise-Skriba: Ds. A. Brandt.

Ouderlinge: F. W. C. Labuschagne, C. P. Engelbrecht, J. J. G. Meyer.

Sekundi: A. W. Heyneke, P. L. Moolman, P. Hattingh.

Superintendent van Sondagskole: Ds. W. van Bergen, Volksrust.

VOLKSRUST.

Gestig 1861.

Sieletal: 1,038. *Ledetal*: 600. *Aangeneem*: 42. *Gedoopt*: 46. *Getroude*: 9 pare. *Oorgekom met Attestasies*: 6. *Vertrek met Attestasies*: 5. *Oorgekom van ander Kerke*: 16. *Vertrek met Bewys van Lidmaatskap*: 4.

Predikant: Ds. W. van Bergen, Volksrust.

Konsulent: 1ste, Ds. T. F. J. Dreyer; 2de, Ds. W. Huyzers.

Skriba: F. W. C. Labuschagne, Bus III, Volksrust.

Kassier: G. C. L. Ackerman, de Kockstraat 960, Volksrust.

Superintendent van Sondagskole: Ds. W. van Bergen, Volksrust.

Orrelis: Juff. Helena Oosthuysen.

Koster: Jan Struwig.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. W. Stoop, J. J. Steenkamp, C. J. Nel, L. C. A. Stoop, Albertus Stoop, J. D. Breytenbach, A. J. du Plessis, Jaap Marais, Jan Grobler, G. C. L. Ackerman, F. W. C. Labuschagne.

Diakens: J. J. Coetser, J. M. H. van der Merwe, M. S. Koch, Ben Bouwer, Nic. Struwig, Willem Schroeder, Johannes Halforty, C. P. van Deventer, P. J. Botha, H. G. C. Neuhoff, S. A. Cloete.

Ring van Heidelberg.

HEIDELBERG.

Gestig 1865.

Sieletal: 2,052. *Ledetal*: 1,132. *Aangeneem*: 58. *Gedoopt*: 84. *Getroude*: 22 pare. *Oorgekom met Attestasies*: 9. *Vertrek met Attestasies*: 24. *Oorgekom van ander Kerke*: 29. *Vertrek met Bewys van Lidmaatskap*: 12.

Predikant: Ds. T. F. J. Dreyer, B.A., B.D., Jacobstraat 33, Heidelberg.

Konsulent: Ds. J. J. Prinsloo, Johannesburg.

Skriba: C. P. Engelbrecht, Rietfontein 291, Posbus 48, Balfour Noord.

Kassier: K. Lanser, Jacobstraat 29, Heidelberg.

Superintendent van Sondagskole: Ouderl. P. D. Bekker, Fris-gewaagd, P.K. Nigel.

Orrelis: C. J. Spruyt.

Koster: M. Fourie.

Voorleser: P. D. Bekker.

Ouderlinge: M. J. Gouws, M. J. Bekker, J. H. Rosslee, G. de Meyer, S. J. v. d. Westhuizen, P. D. Bekker, C. P. Engelbrecht, P. H. J. Botha, P. E. Brits, A. L. v. d. Berg, Gert Botha, P. J. Roets, A. S. P. Gouws, L. H. Jordaan, J. H. Mulder, H. A. Greyling, Joubert, R. Rossouw, J. J. Engelbrecht, Nicolaas Jacobs, N. J. G. Jacobs, T. F. Steyn, Andries du Preez.

Diakens: Frikkie Nel, Gert Nel, W. Fourie, F. J. F. C. Rosslee, F. J. v. d. Westhuizen, N. H. Jacobs, J. C. Botha, Janie Riekert, H. Swanepoel, J. G. v. d. Westhuizen, Nicolaas v. d. Westhuizen, Gert Visagie, C. J. Erasmus, D. Jordaan, J. A. Smit, J. L. Olivier, F. Botha, J. F. Coetzer, Willem Bramley, J. A. Kruger, C. J. Jacobs, P. H. Engelbrecht, Lukas v. d. Merwe.

STANDERTON.

Sieletal: 1,095. *Ledetal*: 610. *Aangeneem*: 37. *Gedoopt*: 37. *Getroude*: 23 pare. *Oorgekom met Attestasies*: 16. *Vertrek met Attestasies*: 33. *Oorgekom van ander Kerke*: 17. *Vertrek met Bewys van Lidmaatskap*: 15. *Oorlede*: 4.

Predikant: Vakant.

Konsulent: 1ste, Ds. T. F. J. Dreyer; 2de, Ds. F. van Zyl.

Skriba: R. J. Coertze, Piet Retiefstraat, Standerton.

*Ring van Heidelberg.**Kassier*: W. G. Roets, P.K. Platrand.*Superintendent van Sondagskole*: R. J. Coertse, Piet Retiefstr., Standerton.*Orrelis*: P. de Villiers.*Koster*: Grobler.*Voorleser*: J. H. Pienaar.*Ouderlinge*: J. J. Wolmarans, P. G. Steyn, J. H. Pienaar, T. F. Dreyer, E. Genis, J. P. Visagie, J. G. Steyn, G. F. Marx, J. P. C. Meyer, J. Kruger, M. J. Labuschagne, E. Duvenage, N. J. Snyman.*Diakens*: J. J. Kunz, W. Roets, R. J. Coertse, J. H. N. Visage, J. Nel, J. J. Dreyer, J. J. Botha, J. van Dyk, J. B. Wolmarans, F. Nel, J. Booysen, S. Riekert, N. J. Wolmarans.

JOHANNESBURG.

Gestig 1895.

Sioletal: 4,200. Ledetal: 2,772. Aangeneem: 150. Gedoop: 233. Getroude: 71 pare.

Predikant: Ds. J. J. Prinsloo, B.A., B.D., Twickenhamlaan 51, Aucklandpark. Telefoon 31-1052.
Ds. F. J. van Zyl, B.A., B.D., Perthweg 189, Westdene. Telefoon 31-1993.*Eerste Konsulent*: Ds. T. F. J. Dreyer, B.A., B.D., Heidelberg.
Tweede Konsulent: Ds. W. van Bergen, Volksrust.*Skriba*: J. P. Malan, Derdelaan 14a, Mayfair, Telefoon 35-2727.*Skriba van Registrasie*: G. P. Nagel, St. Gothartlaan 36, Mayfair-wes. Telefoon 35-1647.*Kassier*: W. van Namen, Meischkegebou 25, Johannesburg.*Superintendent van Sondagskole*: I. S. van der Linde, Kingsway 10, Rossmore.*Orrelis*: H. Sondorp. Foon 31-2098.*Koster*: P. J. Viviers, Twaalfdestraat 54, Vrededorp.*Voorleser*: 'n Ouderling.*Ouderlinge*: C. C. Mostert, P. H. Kriel, M. J. van Staden, H. J. M. Matthyssen, G. J. M. Wolmarans, J. G. van den Berg, T. F. J. Oosthuizen, A. W. Heyneke, I. S. van der Linde, J. L. Swart, L. J. van Vuuren, G. P. Brits, N. A. Coetzer, D. A. Viljoen, E. P. Bredenhann, A. Strydom, M. M. Snyman, S. A. Barnard, D. A. C. Pretorius, G. F. Dreyer, N. J. Roodt, J. M. Buitendag, G. P. Bezuidenhout, J. P. Horn, R. A. Buitendag, G. F. Roode, J. H. Robberts, G. W. Rhoda, G. P. Nagel, J. P. Malan, J. Engelbrecht, W. A. Venter, J. P. Flowers, C. M. Smith, A. A. G. van Aswegen, W. A. Colyn, A. B. Kruger, C. J. van Zyl.*Ring van Heidelberg.**Diakens*: T. du Toit, W. Smit, F. J. Liebenberg, A. A. Smit, C. A. van Aswegen, H. C. Fourie, S. H. Visser, P. Francis, P. L. Bodenstein, C. J. Smit, J. Venter, D. van Vuuren, J. Engelbrecht, J. Blignout, J. J. Esterhuizen, J. J. van Staden, M. J. Wilmans, S. du Toit, L. C. M. Engelbrecht, W. J. Orsmond, C. J. Hattingh, J. J. Schoeman, C. A. C. Hattingh, D. Visagie, H. G. G. Cilliers, P. J. du Preez, G. J. van Staden, J. Coetzer, K. G. Coetzer, G. C. Snyman, J. Swart, P. van der Merwe, L. J. van Vuuren.

MEMEL.

Gestig 1914.

Sioletal: 229. Ledetal: 149. Aangeneem: 4. Gedoop: 6. Getroude: 3 pare. Vertrek met Attestasies: 1. Oorgekom van ander Kerke: 8. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2. Oorlede: 3.

Predikant: Vakant.*Konsulent*: Ds. W. van Bergen.*Skriba*: J. H. Naude, Bus 24, Memel.*Kassier*: P. L. Moolman, Kildare, Memel.*Orrelis*: Mevr. P. L. Uys.*Koster*: J. H. Naude.*Voorleser*: 'n Ouderling.*Ouderlinge*: P. L. Moolman, H. P. Holtzhuisen, W. H. Brooks, H. J. le Roux.*Diakens*: J. H. Naude, R. J. Wessels, J. J. Uys, F. J. Eager.

PIETERMARITZBURG.

Gestig 1923.

Sioletal: 135. Ledetal: 61. Gedoop: 13. Getroude: 1 paar. Oorgekom met Attestasies: 3. Vertrek met Attestasies: 5. Oorgekom van ander Kerke: 1. Oorlede: 1.

Predikant: Ds. W. F. Huyzers.*Konsulent*: Ds. van Bergen.*Skriba-Kassier*: M. J. de Waal, Bus 411, Pietermaritzburg.*Superintendent van Sondagskole*: Mej. E. Vorster, Greylingst. 301, Pietermaritzburg.*Ouderlinge*: D. H. Botes, A. Erasmus, M. J. de Waal.*Diakens*: E. J. Hough, C. Erasmus, J. J. van Nieuwenhuizen.

DURBAN.
Gestig 1927.

Sieletal: 697. Ledetal: 365. Aangeneem: 25. Gedoop: 38. Getrouwd: 2 pare. Oorgekom met Attestasies: 37. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 46. Oorlede: 4.

Predikant: Ds. W. F. H. Huyzers, B.A., B.D., p/a. Woodweg 24, P.K. Montclair, Durban.

Konsulent: Ds. W. van Bergen.

Skriba-Kassier: F. C. Vorster, Woodweg 24, P.K. Montclair, Durban.

Superintendent van Sondagskole: J. J. Pretorius, Voortrekkerstr. 167, Jacobs.

Orrelis: Mevr. J. J. Pretorius.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. J. Pretorius, T. P. Ackerman; C. J. Engelbrecht, J. J. Rudolph, L. C. A. Joubert, J. G. Steinman, J. S. Stapelberg, J. C. Olivier, J. W. Swanepoel.

Diakens: A. V. Burger, J. L. F. Rudolph, D. P. L. Morris, H. C. A. Smit, G. J. Rossouw, H. P. Meyer, J. V. Vermeulen, P. J. Davel, H. J. Pienaar, J. P. Jonker, F. C. Vorster.

GLENCOE.
Gestig 1929.

Sieletal: 283. Ledetal: 148. Aangeneem: 4. Gedoop: 10. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Oorlede: 1.

Predikant: Vakant.

Konsulent: 1ste, Ds. T. F. J. Dreyer; 2de, Ds. van Bergen.

Skriba-Kassier: L. Coetzee, Posbus 97, Vryheid, Natal.

Superintendent van Sondagskole: J. J. Ackerman, Kempstraat, Glencoe.

Orrelis: Mevr. C. T. Vermaak.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. J. G. Meyer, J. C. Steinmann, J. J. Ackerman, F. W. Dohne.

Diakens: F. J. Wessels, J. D. Leonard, P. J. Srydom, J. H. van der Merwe, H. von Rauenstein.

TURFFONTEIN.
Gestig 1929.

Sieletal: 890. Ledetal: 467. Aangeneem: 33. Gedoop: 54. Getrouwd: 8 pare.

Predikant: Ds. P. J. Booysen, B.A., B.D., Alexandriastr. 71.

Konsulent: 1ste, Ds. J. J. Prinsloo; 2de, Ds. F. J. van Zyl.

Skriba: P. I. M. du Plessis, Churchstr. 38.

Kassier: W. H. Austin, Allenweg 9, Haddon.

Superintendent van Sondagskole: H. J. le Roux, Bergstraat 6, Rosettenville.

Orrelis: Mevr. Mears.

Koster: H. van Dyk.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. F. Coertze, R. C. Joubert, J. J. Vermey, J. J. Prinsloo, J. F. v. d. Merwe, M. J. Willemse, H. J. le Roux, J. A. Hennop, J. H. Bronkhorst.

Diakens: L. G. D. Nel, P. S. Engelbrecht, H. H. van der Merwe, C. H. J. Mienie, J. A. Breedts, B. Oosthuizen, R. van Rensburg, H. S. Steyn, J. P. Badenhorst, J. D. van den Berg, W. H. Austin, P. I. M. du Plessis.

KENSINGTON.
Gestig 1929.

Sieletal: 500. Ledetal: 335. Aangeneem: 24. Gedoop: 23. Getrouwd: 2 pare. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 5. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5.

Konsulent: Ds. W. H. Grey.

Skriba: B. J. Dykman, Darlingstraat 12, Jeppe Extension.

Kassier: C. D. Jacobs, Yorkstraat 4, Kensington, Tel. 25-3032.

Ouderlinge: R. J. Coertze, B. J. Dykman, J. S. Joubert.

Diakens: C. D. Jacobs, J. Kunneke, A. J. P. Oosthuizen, Prinsloo.

NEWLANDS.
Gestig 1929.

Sieletal: 1240. Ledetal: 798. Aangeneem: 33. Gedoop: 77. Getrouwd: 6 pare.

Predikant: Ds. W. H. Grey, B.A., B.D., Albertweg 28, Delarey, P.K. Maraisburg.

Konsulent: 1ste, Ds. F. J. van Zyl; 2de, Ds. P. J. Booysen.

*Ring van Heidelberg.**Skriba*: D. G. v. d. Berg, Anzacweg 107, Newlands.*Kassier*: G. J. Oberholzer, Van Zylweg 12, Newlands.*Superintendent van Sondagskole*: Ds. W. H. Grey, Albertweg

28, Delarey, P.K. Maraisburg.

Orrelis: W. A. Meerholz.*Koster*: P. J. Kunneke.*Voorleser*: 'n Ouderling.*Ouderlinge*: D. G. v. d. Berg, J. P. Viljoen, J. H. Olivier, I. J. Swarts, C. P. Hattingh, E. A. Malan, A. Dreyer, H. P. Potgieter, O. A. Vorster, E. Roestoff, S. J. Grové, de Villiers.*Diakens*: Z. J. Stols, A. F. Kleinhans, J. P. v. d. Berg, N. J. Smith, W. A. Meerholz, P. W. Swanepoel, D. Coetzee, Dreyer, C. J. S. van Schalkwyk.

JOHANNESBURG NOORD.

Gestig 1933.

Sietetal: 243. Ledetal: 140. Aangeneem: 3. Gedoop: 15. Getrouwd: 1 paar.

Predikant: Ds. F. J. van Zyl, B.A., B.D., Perthweg 189, Westdene, Johannesburg.*Konsulent*: 1ste, Ds. J. J. Prinsloo; 2de, Ds. P. J. Booysen.*Skriba*: J. C. Heyneke, Bus 82, Johannesburg.*Kassier*: B. de Jong, Viljoenstraat 15, Rouxville, Johannesburg.*Superintendent van Sondagskole*: Mevr. M. Nel, P.K. Bergvlei, Johannesburg.*Orrelis*: Mevr. C. Visser.*Voorleser*: J. C. Heyneke.*Ouderlinge*: F. J. Nagel, A. B. Heyneke, C. M. J. Jansen.*Diakens*: B. C. Greyling, J. M. Theunissen, J. C. Heyneke, C. Vorster.

OOS-LONDEN.

Gestig 1934.

Sietetal: 1,195. Ledetal: 778. Aangeneem: 14. Gedoop: 48. Getrouwd: 8 pare. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 15.

Predikant: Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D., St. Georgeweg 52, Oos-Londen.*Konsulent*: Ds. T. F. J. Dreyer.*Skriba*: J. J. Henning, Wolseleystraat 18, Oos-Londen.*Kassier*: J. D. Muller, Jacksonstraat 6, Wesbank, Oos-Londen.*Superintendent van Sondagskole*: J. L. Potgieter, Avenuestraat 201, Oos-Londen.*Ring van Heidelberg.**Orrelis*: Mevr. M. Strachan.*Voorleser*: Oudl. J. W. Botha.*Ouderlinge*: J. H. Stapelberg, G. W. Botha, J. L. Potgieter, B. J. de Lange, W. J. Botha, C. F. Boyce, G. A. Roux, A. J. Grobbelaar, P. Marais, A. Steynman, M. Nel.*Diakens*: J. J. Henning, J. D. Muller, F. Dempsey, D. M. de Bruin, G. J. Coetzer, W. J. van Heerden, A. Engelbrecht, B. J. H. Botha, M. J. Cloete, B. Strachan, D. J. Deetlefs.

DORDRECHT.

Gestig 1939.

Sietetal: 542. Ledetal: 300. Aangeneem: 1. Gedoop: 10. Getrouwd: 2 pare. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 23. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5.

Predikant: Vakant.*Konsulent*: 1ste, Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D., St. Georgeweg 52, Oos-Londen; 2de, Ds. W. F. H. Huyzers, B.A., B.D., Charles Grove 12, Glenwood.*Skriba*: J. S. Coetzee, Stockenstroomstraat, Dordrecht.*Kassier*: L. S. Prinsloo, Greystraat, Dordrecht.*Superintendent van Sondagskole*: D. E. v. d. Berg, Van Zylstraat, Dordrecht.*Orrelis*: Mnr. C. J. Prinsloo, Greystraat, Dordrecht.*Koster*: C. Bekker.*Voorleser*: Oudl. D. E. v. d. Berg.*Ouderlinge*: D. E. v. d. Berg, A. J. T. Labuschagne, M. J. Schmidt, J. L. Venter, C. B. Nieuwenhuis.*Diakens*: J. S. Coetzee, A. du Plessis, A. N. Oelofse, G. J. Werner, J.J. Koekemoer, H. van der Merwe, Schoeman, J. J. Grobbelaar.

CATHCART.

Gestig 1940.

Sietetal: 70. Ledetal: 40. Aangeneem: 1. Gedoop: 1. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2. *Predikant*: Vakant.*Konsulent*: Ds. P. J. L. Bierman, B.A., B.D.*Skriba-Kassier*: S. J. Meyer, Bus 11, Cathcart.*Superintendent van Sondagskole*: Mevr. W. H. J. Greeff, Cathcart.*Ouderling*: C. J. van Deventer.*Diaken*: S. J. Meyer.

RING VAN ZEERUST.

Gemeentes: Zeerust, Lichtenburg, Krugersdorp, Ventersdorp, Zwartuggens, Goedeheop, Delarey, Groot Marico, Schweizer Reneke, Mafeking, Randpoort, Gwelo, Afd. Bulawayo, Fort Victoria, Lusaka, Luanshya, Afd. N'Kana, Salisbury, Sinoia (Afd.), Afd. Gatooma, Welgetroos, Chipinga, Roodepoort. Ruskoppies.

Ringskommissie:

Voorsitter: Ds. D. F. Erasmus.

Vise-Voorsitter: Ds. G. C. Coetzee.

Skriba: Ds. S. P. Viljoen.

Vise-Skriba: Ds. C. H. Muller.

Ouderlinge: J. Wondergem, J. S. Roos, J. J. van Staden.

Sekundi: M. S. Engelbrecht, G. P. J. Grobler, J. Mienie.

Superintendent van Sondagskole: Ds. D. F. Erasmus, Ventersdorp.

ZEERUST.

Gestig 1869.

Sieletal: 1,562. Ledetal: 868. Aangeneem: 46. Gedoop: 52. Getroud: 11 pare. Oorgekom met Attestasies: 8, Vertrek met Attestasies: 12. Oorgekom van ander Kerke: 20, Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 24. Oorlede: 3.

Predikant: S. P. Viljoen, B.A., B.D., Bus 105, Zeerust.

Konsulent: Ds. D. F. Erasmus.

Skriba-Kassier: A. S. Pretorius, Bus 105, Zeerust.

Superintendent van Sondagskole: M. M. J. Basson, Schietkraal 66 Skool, P.K. Vaalkop.

Orrelis: J. H. Snyman, Jnr.

Koster: R. J. Benade.

Voorleser: Oudl. J. H. Snyman.

Ouderlinge: J. H. Snyman, A. S. Meyer, J. H. Fouche, F. P. v. d. Merwe, J. A. Oosthuizen, P. J. Coetzee, G. J. Coetzee, M. M. J. Basson, G. J. P. Grobler, G. J. van Aarde, R. J. Benade, A. S. Snyman, A. S. Pretorius.

Ring van Zeerust.

Diakens: P. H. Coetzee, F. C. Meyer, C. F. Meyer, D. S. P. P. van der Merwe, H. A. Coetzee, L. J. Erasmus, L. J. Erasmus, Ps. G. P. Marais, J. P. B. Blignaut, J. G. Vossler, P. J. J. Basson, J. Blignaut.

LICHTENBURG.

Gestig 1891.

Sieletal: 1,153. Ledetal: 608. Aangeneem: 35. Gedoop: 48. Getroud: 9 pare. Oorgekom met Attestasies: 13. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 8, Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8. Oorlede: 10.

Predikant: Ds. G. C. Coetzee, B.A., B.D., Lichtenburg.

Konsulent: Ds. S. P. Viljoen.

Skriba: D. P. J. van Schalkwyk, Posbus 84, Lichtenburg.

Kassier: T. F. J. Steyn, Republiekstraat, Lichtenburg.

Superintendent van Sondagskole: Mnr. M. F. A. de Beer, Burgersdorp Skool, Lichtenburg.

Orrelis: Mevr. Steinmann.

Koster: P. du Plessis.

Voorleser: J. G. Steyn en T. F. J. Steyn.

Ouderlinge: J. N. v. d. Berg, A. J. Labuschagne, J. P. Snyman, L. J. Coetzee, J. G. Steyn, G. D. de Beer, C. Muller, M. Venter, P. Bodenstein, D. J. C. van Wyk, T. F. J. Steyn, M. W. v. d. Linde, M. S. Joubert, C. le Roux, P. Swart, W. Pienaar.

Diakens: J. N. Steyn, J. B. Celliers, D. P. J. van Schalkwyk, J. Esterhuizen, E. H. v. d. Berg, H. J. de Lange, J. A. Swanepoel, J. M. de Beer, T. F. J. Steyn (W.sn.), J. L. M. Britz, F. J. C. Vossler, P. J. J. Prinsloo, J. J. Seymour, A. Swart, J. Cordier, J. Crafford, I. Laubser, Manie Zerwick, J. J. v. d. Berg.

KRUGERSDORP.

Gestig 1891.

Sieletal: 2,750. Ledetal: 1,140. Aangeneem: 120. Gedoop: 181. Getroud: 38 pare. Oorgekom met Attestasies: 16. Vertrek met Attestasies: 20. Oorgekom van ander Kerke: 30, Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 29. Oorlede: 25.

Predikant: Ds. P. S. Grobler, Derdestraat 6.

Konsulent: Ds. C. H. Muller.

Skriba: M. J. Redelinghuys, P.K. Sterkfontein, oor Krugersdorp.

Ring van Zeerust.

Skriba vir Registrasie: Mevr. Ds. P. S. Grobler, Derdestraat 6, Krugersdorp.

Kassier: H. J. Visser, Bus 262, Krugersdorp.

Superintendent van Sondagskole: Ds. P. S. Grobler, Derdestr. 6, Krugersdorp.

Orrelis: Mevr. M. Grobler.

Koster: F. Grobler.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: M. J. Redelinghuys, M. J. v. d. Berg, T. P. Oosthuizen, B. T. Harmse, W. C. Swanepoel, W. W. Viljoen, J. van Zyl, B. C. van Nieuwenhuizen, W. v. d. Berg, H. J. Visser, J. Mouton, J. C. Laubscher, H. W. Clark, C. J. Olivier, M. C. Alers, N. J. Steenkamp, J. Bronkhorst.

Diakens: W. Matthews, J. Oberholzer, P. J. Schutte, F. J. van Eeden, N. J. Breet, J. M. Potgieter, T. H. Duvenage, P. A. Pretorius, J. J. Pienaar, W. van Rensburg, W. Steenkamp, C. Oosthuizen, C. van Rooyen, P. S. Snyman, N. J. Maree, A. J. Visagie, J. v. d. Merwe, P. J. Barnard, Robbertze, Briedenhann.

VENTERSDORP.

Gestig 1892.

Sieletal: 1,290. Ledetal: 708. Aangeneem: 28, Gedoop: 45. Getroude: 14 pare. Oorgekom met Attestasies: 15. Vertrek met Attestasies: 30. Oorgekom van ander Kerke: 12, Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3.

Predikant: Ds. Daniel F. Erasmus, Bus 76.

Skriba: Ds. D. F. Erasmus, Bus 76, Ventersdorp.

Kassier: B. A. Naude, Bus 76, Ventersdorp.

Superintendent van Sondagskole: Ds. D. F. Erasmus.

Orrelis: Mevr. A. C. G. Erasmus.

Koster: R. J. Jansen.

Voorleser: Ouderlinge om die beurt.

Ouderlinge: H. J. Visser, H. M. P. Visser, J. G. Visser, J. P. Buitendag, H. F. Joubert, J. N. M. Pretorius, A. J. Tredoux, B. P. v. d. Berg, B. A. Naude, J. Higgs.

Diakens: J. H. Scheffer, A. J. Coetzee, S. H. Coetzee, H. P. van Graan, G. J. Diedericks, J. H. Scheffer, H. sn., J. N. Pretorius, C. J. Visser, F. C. Bodenstein.

Ring van Zeerust.

ZWARTRUGGENS.

Gestig 1913.

Sieletal: 2,255. Ledetal: 839. Aangeneem: 40. Gedoop: 39. Getroude: 10 pare. Oorgekom met Attestasies: 5. Vertrek met Attestasies: 30. Oorgekom van ander Kerke: 4, Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 16.

Predikant: Ds. J. J. Engelbrecht, B.A., B.D., P. K. Zwartruggens.

Konsulent: 1ste, Ds. D. J. van Staden; 2de, Ds. G. C. Coetzee.

Skriba: A. A. van Jaarsveld, Witrand, P. K. Orangedale.

Kassier: J. H. van Dyk, Rondavelstraat, P. K. Twyfelspoort.

Superintendent van Sondagskole: A. A. van Jaarsveld, Witrand, P.K. Orangedale.

Koster: P. N. H. Bester.

Voorleser: Oudl. om die beurt.

Ouderlinge: A. A. van Jaarsveld, J. Minie, J. H. Geyer, G. C. Kachelhoffer, J. J. Venter, G. J. Engelbrecht, P. S. Mans, P. L. Bezuidenhout, H. L. Engelbrecht, C. A. Young, D. J. Hattingh.

Diakens: J. J. Nolte, J. A. Young, C. B. Snyman, C. J. Smit, A. J. N. Bezuidenhout, D. L. Cronje, A. W. J. van Rensburg, J. A. van Zyl, H. J. Breedts, G. J. Opperman, S. J. de Beer, D. S. van der Merwe.

GOEDE HOOP.

Gestig 1914.

Sieletal: 260. Ledetal: 140. Aangeneem: 7, Gedoop: 9. Oorgekom met Attestasies: 1. Oorgekom van ander Kerke: 1.

Konsulent: Ds. J. J. Engelbrecht, Pastorie Zwartruggen.

Skriba-Kassier: P. C. v. d. Westhuizen, P.S. Halifax, Vryburg.

Superintendent van Sondagskole: C. F. Kriel (snr.), Doornspruit, P.K. Roelofskamp.

Koster: P. C. v. d. Westhuizen.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: G. van der Westhuizen, W. P. Viljoen, S. C. P. Herbst, L. J. Fouche.

Diakens: C. van Niekerk, C. F. Kriel, J. C. Kruger.

DELAREY.
Gestig 1922.

Sieletal: 615. Ledetal: 335. Aangeneem: 17. Gedoop: 22. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 5. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 8.

Predikant: Ds. G. C. Coetzee, P.K. Lichtenburg.

Konsulent: Ds. S. P. Viljoen.

Skriba: B. H. Pieterse, Doornbult, P.K. Sannieshof.

Kassier: J. C. van der Merwe, P.S. Bosjes, oor Welverdend.

Koster: Br. Scholtz.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: W. J. Kamffer, J. A. Pretorius, H. H. Nieuwoudt, J. B. Rudolph, H. J. Strauss, J. C. van der Merwe, M. S. Engelbrecht, G. J. Engelbrecht, J. J. Bezuidenhout.

Diakens: B. H. Pieterse, F. P. S. Rautenbach, J. C. du Toit, D. I. van Rensburg, T. F. J. Laubscher, G. P. Kriel, P. J. W. Kruger, P. A. Briedenhann, M. J. van Rensburg.

GROOT MARICO.
Gestig 1924.

Sieletal: 1.075. Ledetal: 604. Aangeneem: 15. Gedoop: 43. Getroud: 9 pare. Oorgekom met Attestasies: 3. Vertrek met Attestasies: 17. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 11.

Predikant: Ds. C. H. Muller, B.A., B.D., Bus 58, Groot Marico.

Konsulent: 1ste, Ds. G. C. Coetzee; 2de, Ds. P. S. Grobler.

Skriba: P. T. van Staden, Vergenoeg, P.K. Groot Marico.

Kassier: C. B. Otto, P. K. Groot Marico.

Superintendent van Sondagskole: P. T. van Staden, Vergenoeg, Groot Marico.

Orrelis: J. F. van Staden.

Koster: P. S. van Staden.

Voorleser: C. B. Otto.

Ouderlinge: C. C. Mans, D. J. van Staden, J. Meintjes. N. Wolmarans, A. Esterhuizen, C. C. Cloete, G. Z. van Loggerenberg, D. Coetzee, P. S. van Staden.

Diakens: F. van Straten, G. Oberholzer, A. G. Oberholzer, F. Naude, J. Naude, M. van Zyl, H. Joubert, M. Labuschagne, J. van Tonder.

SCHWEIZER RENEKE.
Gestig 1925.

Sieletal: 251. Ledetal: 218. Aangeneem: 7. Gedoop: 25. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 5.

Konsulent: 1ste, D. F. Erasmus, Ventersdorp; 2de, G. C. Coetzee, Lichtenburg.

Skriba-Kassier: J. B. Havenga, Handelton, P.K. Diewedraai.

Superintendent van Sondagskole: A. W. Smit, Houtvolop, P.K. Schweizer Reneke.

Koster: B. Bezuidenhout.

Voorleser: J. Nortje.

Ouderlinge: I. Viljoen, A. W. Smit, J. G. Basson, T. Nieuwoudt, J. M. C. Nortje, J. Meintjes, A. de la Rey.

Diakens: H. J. Kotzee, J. G. Herbst, G. P. Fourie, P. Struwig, J. B. Havenga, J. van der Westhuizen, C. Kotze.

MAFEKING.
Gestig 1937.

Sieletal: 77. Ledetal: 40. Aangeneem: 2. Gedoop: 3. Vertrek met Attestasies: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 1. Oorlede: 1.

Predikant: Vakant.

Konsulent: Ds. S. P. Viljoen.

Skriba-Kassier: D. J. Bodenstein, 138 E Noord Brks. Mafeking.

Ouderlinge: J. F. van Rensburg, P. G. Kruger, P. H. van Tonder.

Diaken: D. J. Bodenstein.

RANDPOORT.
Gestig 1939.

Sieletal: 1.400. Ledetal: 670. Aangeneem: 39. Gedoop: 78. Getroud: 10 pare. Oorgekom met Attestasies: 7. Oorgekom van ander Kerke: 15.

Predikant: Ds. D. J. van Staden, B.A., B.D., Bus 7, P.K. Randgate.

Konsulent: 1ste, Ds. H. J. Geyser; 2de, Ds. D. F. Erasmus.

Skriba-Kassier: C. D. Joubert, Homesteadlaan 8, Homelake.

Superintendent van Sondagskole: Ds. D. J. van Staden.

*Ring van Zeerust.**Orrelis:* Mej. J. P. Kok.*Koster:* P. Steenekamp.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Ouderlinge:* J. S. Roos, J. Nortje, P. Botha, C. J. van der Merwe, F. Harmse, A. J. van Tonder, E. P. Roos, I. J. G. Cronje, J. G. de Bruin.*Diakens:* J. Greyling, W. J. Botha, J. W. Horn, J. Adlam, H. J. van der Merwe, H. C. Crafford, J. J. de Beer, C. G. du Plessis, C. D. Joubert, T. P. van der Bergh, J. van der Berg.

GWELO.

Gestig 1923.

Sieletal: 250. Ledetal: 150.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.*Skriba:* R. J. Benade, Weëdepartement.*Kassier:* H. van Dillen, 7de Straat, Gwelo.

BULAWAYO.

Sieletal: 96. Ledetal: 52. Aangeneem: 6. Gedoop: 3. Oorgekom van ander Kerke: 1.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, 7de Straat 8, Gwelo.*Skriba-Kassier:* C. W. Kleynhans, Bus 935, Bulawayo.*Ouderlinge:* C. W. Kleynhans, P. J. Joubert.*Diakens:* P. J. Buckel, N. J. R. Booysen, J. A. Benadie.

FORT VICTORIA.

Gestig 1923.

Sieletal: 130. Ledetal: 80.

Predikant: Ds. S. Strydom, Gwelo.*Skriba-Kassier:* J. H. Bezuidenhout, Ballymore, P.K. Mashaba.

LUSAKA.

Gestig 1934.

Sieletal: 75. Ledetal: 40.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.*Skriba-Kassier:* D. Neethling, Doornpoort, P. K. Lusaka.*Ring van Zeerust.*

LUANSHYA.

Gestig 1934.

Sieletal: 72. Ledetal: 47. Aangeneem: 8. Gedoop: 4.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.*Skriba:* F. C. Rosslee, 98, Z laan, Luanshya.*Kassier:* J. J. Rosslee.*Ouderling:* J. J. Rosslee.*Diaken:* D. Neethling.

Afd. N'KANA.

Sieletal: 100. Ledetal: 52.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.*Skriba-Kassier:* B. J. Cronje, P.K. Kitwe.

SALISBURY.

Gestig 1934.

Sieletal: 160. Ledetal: 65.

Predikant: Ds. S. J. Strydom.*Skriba:* A. Coetzee, P.K. Hatfield, Salisbury.*Kassier:* H. P. van Biljon, P.K. Salisbury.*Ouderlinge:* P. J. du Preez, J. van Aswegen.*Diakens:* G. Barry, J. Bekker, H. Stroebel.

Afd. SINOIA.

Sieletal: 53. Ledetal: 26. Aangeneem: 1. Gedoop: 1.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.*Skriba:* S. P. Naude „Samos”, P.K. Banket, S.R.*Kassier:* P. W. Oosthuizen, Pioneersrust, P.K. Sinoia., S.R.*Ouderlinge:* S. P. Naude, P. W. Oosthuizen.*Diakens:* F. H. Swanepoel, J. H. Oosthuizen.

Afd. GATOOMA.

Sieletal: 60. Ledetal: 28.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.

Afd. WELGETROOS.

Sieleetal: 70. Ledetal: 38.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.*Skriba-Kassier*: J. J. Botha, Goede Hoop, P.K. Rockeyspruit.

CHIPINGA.

Gestig 1937.

Sieleetal: 65. Ledetal: 32.

Predikant: Ds. S. J. Strydom, Gwelo.*Skriba*: S. E. Serfontein, Chipinga, S.R.*Kassier*: G. P. Rall, Chipinga, S.R.*Superintendent van Sondagskole*: I. E. Serfontein.*Voorleser*: I. E. Serfontein.*Ouderling*: I. E. Serfontein.*Diaken*: G. P. Rall.

ROODEPOORT.

Gestig 1940.

Sieleetal: 900. Ledetal: 450. Aangeneem: 28. Gedoop: 13. Getrouwd: 1 paar.

Predikant: Ds. H. J. Geyser, B.A., B.D., 7e Laan 128, Roodepoort.*Konsulent*: 1ste, Ds. D. F. Erasmus; 2de, Ds. D. J. van Staden.*Skriba-Kassier*: Mnr. H. J. van Broekhuizen, Meadowlands, P.K. Florida.*Superintendent van Sondagskole*: Oudl. H. Zentgraf, 4e Laan 41, Roodepoort.*Orrelis*: Mevr. Marshall.*Voorleser*: 'n Ouderling.*Ouderlinge*: H. R. Zentgraf, J. Scheffer, J. Pennells, P. Viljoen, J. Keyser, J. van Staden, J. Coetzee, A. Visagie, E. van Zyl, H. Cronje, G. Dreyer.*Diakens*: C. v. d. Berg, A. Viljoen, A. Brink, J. Muller, J. Pienaar, J. van Rensburg, G. von Brandis, J. Bothma, W. Kok, A. von Brandis, E. van Zyl, A. Nieuwoudt.

RUSKOPPIES.

Gestig 1941.

Sieleetal: 208. Ledetal: 119.

Predikant: Vakant.*Konsulent*: Ds. J. J. Engelbrecht, Zwartuggens.*Skriba-Kassier*: J. J. Brits, Portugal, P.K. Kayaseput, oor Rustenburg.*Superintendent van Sondagskole*: P. Nortje, Smalldale, P.K. Kayaseput, oor Rustenburg.*Koster*: P. J. Pienaar.*Voorleser*: Ouderling om die beurt.*Ouderlinge*: J. J. Venter, J. J. Joubert, P. J. Nortje, F. du Plessis.*Diakens*: W. J. Pienaar, L. Pretorius, P. B. Swart, J. J. Brits.

RING VAN TRICHARDTSFONTEIN.

Gemeentes: Trichardtsfontein, Chrissiesmeer, Ermelo, Germiston, Piet Retief, Eendracht, Bethal, Brakpan, Delmas, Boksburg, Springs, Morgenzon, Zuurfontein, Benoni.

Ringskommissie:

Voorsitter: Ds. L. M. le Roux.

Vise-Voorsitter: Ds. S. P. J. J. van Rensburg.

Skriba: Ds. J. C. du Plessis.

Vise-Skriba: Ds. W. M. Wolmarans.

Ouderlinge: J. P. Prinsloo, Nico Wolmarans, W. A. van Schalkwyk.

Sekundi: H. B. L. Kruger, P. A. Ras, N. J. Grobler.

Superintendent van Sondagskole: Ds. S. P. J. J. van Rensburg, Eendracht.

TRICHARDTSFONTEIN.

Gestig 1879.

Sieletal: 818. Ledetal: 459. Aangeneem: 19. Gedoop: 24. Getroude: 12 pare. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 24. Oorgekom van ander Kerke: 16. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 12. Oorlede: 4.

Predikant: Ds. W. M. Wolmarans, B.A., B.D., P.K. Trichardt.

Konsulent: 1ste, Ds. J. C. du Plessis, Germiston; 2de, Ds. S. P. J. J. van Rensburg, Eendracht.

Skriba-Kassier: W. A. van Schalkwyk, v. Schalkwyksrust, P.K. Trichardt.

Koster: W. H. Cooper.

Voorleser: Oudl. D. P. J. van Schalkwyk.

Ouderlinge: D. P. J. van Schalkwyk, W. A. van Schalkwyk, C. H. Pretorius, G. T. D. Holtzhauzen, C. G. V. Grove.

Diakens: L. J. Venter, J. A. Oberholzer, H. A. Redelinghuys, J. J. P. Meyer, N. C. Oberholzer, H. L. Venter, P. J. L. du Toit.

Ring van Trichardtsfontein.

CHRISSIESMEER.

Gestig 1892.

Sieletal: 252. Ledetal: 149. Aangeneem: 6. Gedoop: 6. Oorgekom met Attestasies: 2. Vertrek met Attestasies: 12. Oorgekom van ander Kerke: 2. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 5. Oorlede: 3.

Predikant: Ds. L. M. le Roux.

Skriba: F. du Toit, P. K. Lothair.

Kassier: C. H. Buitendag, Bus 22, Chrissiesmeer.

Orrelis: Mevr. C. H. Buitendag.

Koster: H. B. Swart, snr.

Voorleser: Ouderling C. H. Buitendag.

Ouderlinge: H. B. Swart, L. M. Stoop, N. F. van der Linde, C. H. Buitendag.

Diakens: H. W. Ballot, S. W. J. Meyer, J. Botha, J. H. Engelbrecht, P. W. Badenhorst.

ERMELO.

Gestig 1909.

Sieletal: 512. Ledetal: 350. Aangeneem: 42. Gedoop: 25. Getroude: 8 pare. Oorgekom met Attestasies: 22. Vertrek met Attestasies: 22. Oorgekom van ander Kerke: 16. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 11. Oorlede: 4.

Predikant: Ds. L. M. le Roux, B.A., B.D., Everardstraat, Ermelo.

Skriba: Nico Wolmarans, Transvalia, P.K. Uitspanning.

Kassier: Mevr. Ds. L. M. le Roux.

Superintendent van Sondagskole: Ds. L. M. le Roux, Everardstraat, Ermelo.

Orrelis: Mej. Tienie Durand.

Koster: Diaken J. J. Reyneke.

Voorleser: Oudl. J. H. Labuschagne.

Ouderlinge: J. H. Labuschagne, P. Roux, M. J. J. Dreyer, S. W. Broodryk, L. G. J. van Rensburg, R. G. J. van Rensburg, P. du Plooy, Nico Wolmarans, W. Barnard.

Diakens: D. J. Struwig, P. W. Kemp, J. J. Human, A. J. van Rensburg, J. J. Reyneke, D. B. J. van Rensburg, L. Davel, F. W. van Niekerk, C. C. de Witt.

Ring van Trichardsfontein.

GERMISTON.
Gestig 1911.

Sieletal: 2.195. Ledetal: 1.234. Aangeneem: 69. Gedoop: 120. Getroud: 46 pare. Oorgekom met Attestasies: 89. Vertrek met Attestasies: 85. Oorgekom van ander Kerke: 68. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 18. Oorlede: 22.

Predikant: Ds. J. C. du Plessis, B.A., B.D., 1ste Straat 21, Lambton. Foon 51-3521.

Konsulent: Ds. P. J. Smit.

Skriba: P. J. van Nieuwenhuizen, Bus 414, Germiston. Foon: 59-9166.

Kassier: H. B. L. Kruger, Bus 16, Germiston. Foon: 51-3029.

Skriba vir Registrasie: J. J. Nortje, Lambertstraat 62, Germiston. Foon: 51-2875.

Superintendent van Sondagskole: M. C. Erasmus, Anemone-weg 45, Primrose, Germiston. Foon: 51-2639.

Orrelis: G. Marx.

Koster: J. H. Germishuizen.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: P. J. Senekal, M. C. van Staden, M. C. Erasmus, H. B. L. Kruger, P. I. van Zyl, G. P. Bekker, J. H. Labuschagne, J. J. Taljaard, P. P. Delpont, R. A. P. de Beer, C. J. Eevert, S. P. van Vuuren, G. B. C. Oosthuizen, P. S. van Tonder, J. G. Duvenage, W. Huyzers, H. F. Grobler, W. C. A. Scholtz, J. H. Erasmus, P. J. van der Merwe, A. van Heerden, J. Havenga, M. P. Taljaard, P. J. Venter, D. J. Kruger, J. H. du Bruin.

Diakens: P. J. van Nieuwenhuizen, T. H. van Nieuwenhuizen, J. D. Strydom, J. C. Heyneke, P. L. Bezuidenhout, M. A. Helberg, D. J. Kruger, D. Rossouw, H. D. Bezuidenhout, G. J. H. Grobler, G. Jonker, P. Laubscher, B. van Emmenis, J. J. van Zyl, J. J. Booyse, T. D. Potgieter, F. C. Swanepoel, F. J. Breytenbach, H. F. Jacobs, P. Heyneke, J. S. Robberts, G. J. S. Olivier.

PIET RETIEF.
Gestig 1912.

Sieletal: 225. Ledetal: 131. Aangeneem: 3. Gedoop: 12. Oorgekom met Attestasies: 4. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 1. Oorlede: 4.

Predikant: Vakant.

Konsulent: 1ste, Ds. L. M. le Roux; 2de, Ds. M. M. Wolmarans.

Ring van Trichardsfontein.

Skriba-Kassier: R. G. P. Opperman, Bus 33, Piet Retief.

Superintendent van Sondagskole: F. P. Faber, Bus 104, Piet Retief.

Orrelis: Pieter Joubert.

Koster: G. van Heerden.

Voorleser: Oudl. S. W. Joubert.

Ouderlinge: S. W. Joubert, J. P. Engelbrecht, R. C. W. van Zyl C. J. Botha.

Diakens: P. S. Botes, C. J. Botha, R. G. P. Opperman, T. L. Herbst.

EENDRACHT.
Gestig 1917.

Sieletal: 1085. Ledetal: 627. Aangeneem: 16. Gedoop: 39. Getroud: 10 pare. Oorgekom met Attestasies: 13. Vertrek met Attestasies: 8. Oorgekom van ander Kerke: 14. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 4. Oorlede: 8.

Predikant: Ds. S. P. J. J. van Rensburg, B.A., B.D., Pastorie, Eendracht.

Konsulent: Ds. M. M. Grobler.

Skriba-Kassier: P. A. Ras, P.K. Bosmansfontein, oor Greylingstad.

Superintendent van Sondagskole: Ds. S. P. J. J. van Rensburg, P. K. Eendracht.

Orrelis: Mevr. J. P. Prinsloo.

Koster: J. H. J. Venter.

Voorleser: P. A. Ras.

Ouderlinge: P. A. Ras, H. W. Nel, J. H. Vorster, J. J. Roelofse, J. M. Venter, J. J. Venter, J. L. Venter, J. C. Kriek, J. J. Kloppers, B. J. Prinsloo.

Diakens: H. S. P. Steyn, S. T. Prinsloo, F. P. Vorster, J. Geldenhuys, N. M. Prinsloo, P. J. L. Bierman, J. A. Bierman, J. P. v. d. Merwe, J. Lindhout.

BETHAL.
Gestig 1918.

Sieletal: 601. Ledetal: 350. Aangeneem: 16. Gedoop: 15. Getroud: 2 pare. Oorgekom met Attestasies: 12. Vertrek met Attestasies: 17. Oorgekom van ander Kerke: 7. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 12.

*Ring van Trichardsfontein.**Predikant:* Ds. A. Brandt, B.A., B.D., Bethal.*Konsulent:* Ds. P. J. Smit, B.A., B.D.*Skriba-Kassier:* D. Nortje, Bus 48, Bethal.*Superintendent van Sondagskole:* Mnr. D. J. Kidson, Bethal.*Orrelis:* Mevr. D. Nortje.*Koster:* N. J. Hattingh.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Ouderlinge:* J. P. Visage, P. J. N. Esterhuizen, N. S. Grobler, N. J. Grobler, J. J. du Toit, Ben Greyling, P. Pelzer, D. Vermaak.*Diakens:* B. Booyseh, N. Visser, A. Posthuma, A. Strauss, J. P. Greyling, J. G. du Toit, M. Roets, M. J. Smit.

BRAKPAN.

Sieletal: 1,741. Ledetal: 867. Aangeneem: 67. Gedoop: 92. Getroude: 19 pare. Oorgekom met Attestasies: 14. Vertrek met Attestasies: 35. Oorgekom van ander Kerke: 12. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 19.

Predikant: Ds. M. M. Grobler, Rhodeslaan 57, Brakpan.*Konsulent:* 1ste, Ds. W. M. Wolmarans; 2de, Ds. J. C. du Plessis.*Skriba:* G. J. Jordaan, Kitzingerlaan 15, Brakpan.*Kassier:* F. J. Beukes, Hamiltonlaan 41, Brakpan.*Orrelis:* Mevr. M. M. Grobler.*Koster:* G. C. Beukes.*Voorleser:* 'n Ouderling.*Ouderlinge:* G. J. Rosseau, G. C. Beukes, D. J. v. d. Berg, W. Scrooby, H. J. van Rensburg, A. C. Greyling, J. J. J. van Rensburg, S. P. Vorster, S. I. Prinsloo.*Diakens:* R. J. Potgieter, A. C. Greyling, C. P. M. Prinsloo, M. J. Wolmarans, C. A. J. Roets, J. Barnard, J. H. Deyssel, P. Botes, D. Swanevelder, F. J. Joubert, C. P. Willemse.

DELMAS.

Gestig 1926.

Sieletal: 709. Ledetal: 334. Aangeneem: 19. Gedoop: 31. Getroude: 4 pare. Oorgekom met Attestasies: 24. Vertrek met Attestasies: 10. Oorgekom van ander Kerke: 12. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 7. Oorlede: 2.

Predikant: Ds. W. M. Wolmarans, B.A., B.D., Trichardsfontein, P.K. Trichards.*Ring van Trichardsfontein.**Konsulent:* 1ste, Ds. J. C. du Plessis; 2de, Ds. S. P. J. van Rensburg.*Skriba:* J. G. Pretorius, Bus 6, Delmas (Foon 8).*Kassier:* Diak. D. P. Smit, P. K. Delmas.*Superintendent van Sondagskole:* Oudl. J. P. Hattingh, Bus 87, Delmas.*Orrelis:* Mevr. J. Rudolph.*Koster:* W. A. Kruger.*Voorleser:* Ouderling om die beurt.*Ouderlinge:* J. M. Nel, S. M. van Dyk, J. P. Prinsloo, J. C. du Plessis, M. J. du Plessis, P. Krugel, J. P. Hattingh, B. J. v. d. Westhuizen, N. Pretorius.*Diakens:* W. Krugel, C. N. du Preez, J. A. Rossouw, D. P. Smit, C. W. J. Eksteen, P. J. van Rensburg, A. Greyling, C. B. Snyman, M. J. Burr-Dixon, J. J. Steyn.

BOKSBURG.

Gestig 1932.

Sieletal: 778. Ledetal: 442. Aangeneem: 16. Gedoop: 35. Getroude: 11 pare. Oorgekom met Attestasies: 21. Vertrek met Attestasies: 4. Oorgekom van ander Kerke: 14. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 3. Oorlede: 2.

Predikant: Ds. P. J. Smit, B.A., B.D., Tiendestraat 41 Boksburg Noord.*Konsulent:* 1ste, Ds. J. C. du Plessis, B.A., B.D.; 2de, Ds. W. M. Wolmarans, B.A., B.D.,*Skriba:* Die predikant (waarnemend).*Kassier:* H. P. Willemse, Sesdestraat 94, Boksburg Noord.*Superintendent van Sondagskole:* J. J. Botha, Loopstraat 4, Boksburg.*Orrelis:* M. Erasmus.*Koster:* J. H. Scholtz.*Voorleser:* Ouderlinge om die beurt.*Ouderlinge:* A. E. Foord, J. J. Botha, I. J. Smit, D. J. Boyens, P. F. du Plessis, C. G. Schutte.*Diakens:* C. J. Coertze, M. J. van Staden, J. Horn, J. M. Reynecke, A. E. Brits, J. W. J. v. d. Bank, M. M. Herbst, J. G. Erasmus.

SPRINGS.
Gestig 1936.

Sieletal: 900. Ledetal: 440. Aangeneem: 24. Gedoop: 55. Getrouwd: 2 pare. Oorgekom met Attestasies: 68. Vertrek met Attestasies: 6. Oorgekom van ander Kerke: 19. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 2.

Predikant: Ds. P. J. Smit, B.A., B.D., Tiendestraat 41, Boksburg-Noord.

Konsulent: 1ste, Ds. J. C. du Plessis; 2de, Ds. W. M. Wolmarans.

Skriba: A. J. Nortjé, Victoriaweg 41, Casseldale, Springs.

Kassier: A. Knoetze, Ewingweg 4, Selection Park, Springs.

Superintendent van Sondagskole: Oudl. R. C. J. Taljaard, Eerstelaan 15, Springs.

Voorleser: Oudl. R. C. J. Taljaard.

Ouderlinge: R. C. J. Taljaard, F. P. Engelbrecht, J. A. van Coller, C. A. Oosthuizen, H. L. J. B. Grobler, H. van Dyk, H. J. Bouwer, A. J. van Wyk, W. van Drimmelen, C. P. J. Krige.

Diakens: C. J. Botha (C.seun), W. H. MacLean, N. J. J. van Rensburg, F. A. Booyse, C. J. Swart, H. J. J. Botha, L. C. J. van Nieuwenhuizen, C. J. Botha (F.seun), J. Nortjé, R. J. Venter, H. J. Snyman, N. J. Booyse.

MORGENZON.
Gestig 1936.

Sieletal: 330. Ledetal: 210. Aangeneem: 4. Gedoop: 18. Getrouwd: 6 pare. Oorgekom met Attestasies: 10. Vertrek met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 9. Oorlede: 1.

Predikant: Ds. L. M. le Roux, Pastorie, Ermelo.

Konsulent: 1ste, Ds. W. M. Wolmarans; 2de Ds. S. P. J. van Rensburg.

Skriba-Kassier: P. Meyer, Posbus 57, Morgenzon.

Superintendent van Sondagskole: P. Meyer.

Orrelis: Mej. F. Mulder.

Koster: R. J. Strydom.

Voorleser: Oudl. I. Potgieter.

Ouderlinge: G. J. Engelbrecht, J. J. Marnewick, M. M. Mulder, T. Buitendag, I. M. Potgieter.

Diakens: J. P. Mare, L. S. du Plessis, J. S. Beukes, J. A. van Wyk, C. J. Strydom.

ZUURFONTEIN.
Gestig 1939.

Sieletal: 283. Ledetal: 157. Aangeneem: 36. Gedoop: 23. Getrouwd: 4 pare. Oorgekom met Attestasies: 18. Oorgekom van ander Kerke: 19. Oorlede: 2.

Predikant: Vakant.

Konsulent: 1ste, Ds. J. C. du Plessis; 2de, Ds. P. J. Smit.

Skriba-Kassier: Izak J. Joubert, P.K. Birchleigh.

Superintendent van Sondagskole: Mnr. J. M. Jacobs, P.K. Kempton Park.

Orrelis: Mej. Corrie Jacobs.

Koster: Mnr. C. Steyn.

Voorleser: Oudl. H. M. Jacobs.

Ouderlinge: H. M. Jacobs, F. J. Botha, A. J. Reyneke, Izak J. Joubert.

Diakens: B. du Plessis, F. Marais, M. J. van Rensburg, W. Botha, I. Vosloo.

BENONI.
Gestig 1941.

Sieletal: 542. Ledetal: 321. Gedoop: 7. Oorgekom met Attestasies: 14. Oorgekom van ander Kerke: 3. Vertrek met Bewys van Lidmaatskap: 1.

Predikant: Ds. M. M. Grobler, Rhodeslaan 57, Brakpan.

Konsulent: 1ste, Ds. P. J. Smit; 2de, Ds. J. C. du Plessis.

Skriba-Kassier: C. L. Engelbrecht, Kemstonlaan 116, Benoni.

Superintendent van Sondagskole: Ouderling F. A. Vorster, P.K. Brentwood Park, oor Benoni.

Voorleser: Oudl. C. L. Engelbrecht.

Ouderlinge: J. G. Gauche, L. M. Lombard, C. L. Engelbrecht, F. A. Vorster, C. P. Prinsloo, A. F. Potgieter, J. J. van Vuuren.

Diakens: J. J. Botha, W. N. Steyn, S. Kloppe, J. H. Greyling, J. H. Nagel, H. P. Wolmarans, T. W. Smith.

GEMEENTES BUIITE RINGSVERBAND.

(Onder toesig van die Algemene Kerkvergadering).

OOS-AFRIKA—Rensburgers-Arusha.

SUIDWES-AFRIKA: Otjiwarongo, Gobabis, Grootfontein, Van Drimmelen.

UNIE: Kaapstad.

RENSBURG RUST.

Sieletal: 200. Ledetal: 120.

Predikant: Vakant.

Skriba: S. P. Kruger, P. K. Eldoret, Kenya.

ARUSHA.

Sieletal: 150. Ledetal: 80.

Praedikant: Vakant.

Skriba-Kassier: Georg de Beer, Oldonyo Sambo, Arusha.

OTJIWARONGO.

Gestig 1937.

Sieletal: 294. Ledetal: 126. Aangeneem: 6, Gedoop: 12. Oorgekom met Attestasies: 3. Oorgekom van ander Kerke: 3.

Skriba: P. P. H. Alberts, Neins West, Outjo.

Kassier: J. P. Venter, Langverwag, Otjiwarongo.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: P. P. H. Alberts, G. J. van Staden, P. S. Venter, J. H. du Plessis.

Diakens: C. Thomas, D. Robberts, D. seun, D. Robberts, Z. seun, J. P. Venter, G. D. J. Lambert.

GOBABIS.

Gestig 1937.

Sieletal: 106. Ledetal: 58. Aangeneem: 2. Gedoop: 4.

Predikant: Vakant.

Skriba-Kassier: P. S. Oosthuizen, Posbus 2, Gobabis.

Ouderlinge: J. J. Coetzee, S. J. D. Oosthuizen.

Diakens: P. G. Ackerman, J. J. Oosthuizen.

Gemeentes buite Ringverband.

GROOTFONTEIN.

Gestig 1937.

Sieletal: 162. Ledetal: 91. Aangeneem: 2. Gedoop: 5. Getrouwd: 1 paar. Vertrek met Attestasies: 1.

Predikant: Vakant.

Skriba-Kassier: A. M. Kok, Kameelveld, P.K. Grootfontein.

Voorleser: 'n Ouderling.

Ouderlinge: J. P. v. d. Walt, A. M. Kok.

Diakens: J. M. Venter, B. J. Alberts.

VAN DRIMMELEN.

Gestig 1941.

Sieletal: 51. Ledetal: 31. Aangeneem: 2.

Predikant: Vakant.

Skriba-Kassier: J. C. van der Merwe, Goedgeluk, P.S. 84, oor Okahandja.

Voorleser: Ouderling P. I. Labuschagne.

Ouderlinge: P. I. Labuschagne, J. C. van der Merwe.

Diakens: J. H. du Plessis, N. C. Coetzee.

KAAPSTAD.

Gestig 1940.

Sieletal: 180. Ledetal: 100. Aangeneem: 1, Gedoop: 8. Oorgekom met Attestasies: 10. Oorgekom van ander Kerke: 4.

Predikant: Vakant.

Konsulent: Ds. van Bergen.

Skriba: A. Takens, 'tOpper, Ranelaghweg, Newlands, Kaapstad.

Kassier: R. J. v. d. Bergh, Bus 687, Kaapstad.

Orrelis: 'n Vrywilliger.

Voorleser: Ouderling Scheepmaker.

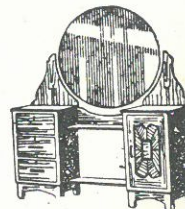
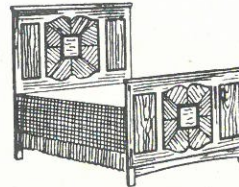
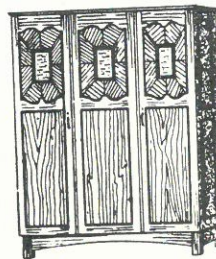
Ouderlinge: M. Scheepmaker, G. v. d. Merwe, R. J. v. d. Bergh.

Diakens: A. Takens, M. van Heeswyk, G. Wegman.

STATISTIEK.

Ring van	Sieletal	Lidmate	Aan- geneem	Gedoopt	Pare Getroud
Potchefstroom	13598	7337	435	565	133
Rustenburg	16965	8724	448	714	115
Pretoria	10640	6133	368	529	110
Heidelberg	14409	8695	429	695	158
Zeerust	14927	7349	399	566	104
Trichardtsfontein	10971	6071	337	502	124
Gemeentes buite Ringsverband	1143	606	13	28	1
	82653	44915	2429	3599	745

Verseker groot besparings deur AL U HUIS-
RAAD by die ou bekende firma te koop.
Kom en oortuig U of skryf en vertel ons wat
U nodig het.

Groot sortering van huisraad en alle merke
koolstowe. Ons is altyd bereid om U tegemoet
te kom met ons terme.

LEVIN'S

UNITED FURNISHING HOUSE (Edms.), BPK.

Harrisonstraat 62, Johannesburg. — Telefoon: 33-8225.

GEMEENTELIKE STATISTIEK.

INHOUDSOPGAWE.

Gemeente.	Bladsy.	Gemeente.	Bladsy.
Arusha	194	Makwassie	143
Bethal	189	Memel	171
Belfast	165	Messina	153
Benoni	193	Middelburg	161
Bloemhof	145	Morgenzon	192
Bloemfontein	147	N'Kana (Afd.)	183
Boksburg	191	Newlands	173
Bothaville	146	Noordelike Pretoria	156
Bronkhorstspuit	162	Noord Westelike Pretoria	158
Brits	154	Oos Londen	124
Brakpan	190	Otiwarongo	194
Bulawayo	182	Ottosdal	148
Carolina	165	Parys	146
Cathcart	175	Petrusburg	148
Chrissiesmeer	187	Pietersburg	151
Christiana	147	Piet Retief	188
Chipinga	184	Pietermaritzburg	171
Delmas	190	Plaston	164
Delarey	180	Potchefstroom	141
Dordrecht	175	Potgietersrust	153
Drimmelen, Van	195	Pretoria	160
Dullstroom	161	Pretoria Noord	158
Durban	172	Randpoort	181
Ebenhaezer	157	Rensburg	194
Eendracht	189	Roodepoort	184
Ermelo	187	Roosenekal	162
Fort Victoria G	182	Ruskoppies	185
Gatooma (Afd.)	183	Rustenburg	150
Germiston	188	Rust-der-winter	157
Glencoe	172	Sabie	165
Goedehoop	179	Salisbury	183
Gobabis S.W.A.	194	Schweizer Reneke	181
Groot Marico	180	Sinoia (Afd.)	183
Grootfontein, S.W.A.	195	Silverton	139
Gwelo	182	Soekmekaar	155
Heidelberg	169	Springs	192
Heilbron	144	Standerton	169
Hendrina	166	Trichardsfontein	186
Hoof, van der	164	Turffontein	173
Johannesburg	170	Vaalharts	149
Johannesburg Noord	174	Ventersdorp	178
Kaapstad	195	Venterskroon	142
Kensington	173	Vereeniging	144
Klerksdorp	142	Vliegpoort	156
Koedoesrand	154	Volksrust	168
Krugerdsdorp	177	Warmelo, Van	157
Laeveld	153	Waterberg	151
Lichtenburg	177	Waterval Bo	166
Losberg	145	Welgetroos (Afd.)	184
Louis Trichardt	152	Witbank	163
Lusaka	182	Wolmaransstad	143
Luansha	183	Zeerust	176
Lydenburg	163	Zuurfontein	193
Mafeking	181	Zwartruggens	179

Posbus 4985.

Telefoon 34-2751/2.

TWEË VLIEË IN EEN KLAP.

DIE VOLKSKOPER BEPERK

VERKOOP MEUBELS, RADIO'S, KOELKASTE, PLAASGEREEDSKAP,
MOTORBANDE, Ens.

Ook Bemark hy Produkte en Lewende Hawe.

Doen u inkope by:

DIE VOLKSKOPER BEPERK
Markstraat, JOHANNESBURG

Stuur u Produkte aan:

DIE VOLKSKOPER BEPERK
Môre-Mark, Newtown, JOHANNESBURG

*"Ek is baie bly!
Ek het net 'n
Malcomess
masjien gekoop
Dit is die beste!"*

**Vir
LANDBOU-
en
BESPROEINGS-
MASJINERIE**

van Erkende en Aanvaarde
Standaard spesiaal vervaar-
dig vir Toestande in Suid-
Afrika.

U kan hulle nie oortref nie —

MALCOMESS

BEPERK
(Gestig 1870)

h/v Mooi- en Albertstraat — JOHANNESBURG

Foon 22-1155. Posbus 3787.

Ook in Oos-Londen, Durban, Port Elizabeth en Kaapstad.

SUURMAAG en BRANDPYN

Die Moderne Behandeling

EEN van die groot wette van die Natuur is **BALANS** of ewewig. Sodra daar 'n oormaat of tekort van iets is dan is daar fout. So-ook is die geval met die menslike Maag. Waar die Maagsuur te veel is, ly die persoon, en waar dit weer te min is, ly hy ook. 'n Oormaat van Suur in die Maag veroorsaak lateraan Rou Kollie of Rou Sere aan die Maagvoering. Dit veroorsaak Brand of Pyn na etes, Sooi-brand, Hongerpyne (in Kleindermse), winde en mislikheid.

Om hierdie aandoeninge suksesvol te behandel moet die persoon **Panbanine Poeier** gebruik te eniger tyd van die dag of nag. In gevalle waar daar alreeds Rou Sere in die Maag of aan die Kleinderm ontwikkel het, moet **Panbanine Olie** by gebruik word—die Olie voor etes en die Poeier na etes. Panbanine Olie sprei 'n beskermende olielaag oor die Rou Sere of Kollie en in Ingewands-Bloedarmoede is dit besonder heilsaam aangesien dit o.m. ook opneembare yster bevat. Panbanine Poeier maak dadelik die Suur onskadelik en suig die winde op.

GETUIENIS

"Dis my 'n genoeë om mee te deel van die groot baat wat ek by die beroemde Panbanine Poeier gevind het. Vir 20 jaar lank het ek aan 'n Rou Kleindermseer gely en 10 jaar gelede 'n operasie ondergaan, maar heeltemal gesond kon ek nie word nie. Vier maande gelede het 'n vriendin my vrou aangeraai om Panbanine Poeier vir my te gebruik. Slegs twee blikke Poeier het ek uitgebruik en sedertdien het ek nog geen pyn weer gevoel nie, slaap ek heerlik lekker en voel ek 'n splinternuwe mens. Laaste week het ek my huisdokter hiervan vertel en hy kon eenvoudig sy oë nie glo nie. U kan hierdie brief en my naam publiseer as dit tot die voordeel van ander lyers kan wees."

L. ALLEN, Durban. (Geval 984).

"Vir 18 maande lank het ek 'n vreeslike brand op die Maag gekry na etes. Verder het daar altyd 'n gebeef en geklop oor my maag gekom. Die dokter het verklaar dat ek 'n diep Rou Seer op my Maagkrop het. So erg was my geval dat ek al verskeie kere bloed opgebring het. Ek het toe Panbanine Poeier, Panbanine Olie en ander bykomende medisyne van die Panbanine Behandeling gebruik. Dit spyt my dat ek nie al eerder geskryf het nie. Dis egter my plig om my hartelike dank te betuig vir die Panbanine Poeier en Olie wat my heeltemal herstel het van die Rou Maagseer waaraan ek so lank gely het. My herstelling was inderwaarheid wonderbaarlik."

Mev. H. PIETERSE, van Mayfair.
(Geval 313).

PANBANINE POEIER kos 2/6 en 7/6 per blik en PANBANINE OLIE 10/- per bottel by alle Aptekers en Medisyne-verkopers.

Panbanine Poeier

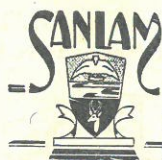

REGUIT PLOEG

Wanneer 'n mens ploeg moet jy ook reguit ploeg. Veral wanneer daar nuwe land gebrak word, is dit belangrik om die vore reguit te trek. SANLAM het reguit geploeg, want hy moes ook nuwe land braak. As Afrikaanse maatskappy, gedryf deur Afrikaners vir Afrikaners, moes hy baanbrekerswerk doen. Hy moes dus nie alleen as Assuransiematskappy slaag nie maar moes daarby nog sorg om rigting te hou. Van albei hierdie pligte het SANLAM hom goed gekwyt.

Nie alleen het hy in die Suid-Afrikaanse assuransiewêreld naam gemaak as 'n soliede maar progressiewe maatskappy nie: hy het boonop nog bewys dat die Afrikaner met die hoogste sukses in die groot-sakelewe naas ander seksies van die volk tot voordeel van die land kan optree, en dat die Afrikaner homself kan help.

SANLAM baat dus nie net sy polishouers nie maar bevorder ook die volk se belange deur die rigting wat hy gekies en gevolg het.

SUID-AFRIKAANSE NASIONALE
LEWENS ASSURANSIE MPY., BPK.
— TAKKE DWARDEUR DIE UNIE —
HOOFKANTOOR: WAALSTRAAT 28. KAAPSTAD

Barclays Bank (Dominion, Colonial and Overseas)

Waarby ingelyf is —

DIE NASIONALE BANK VAN SUID-AFRIKA, BEPERK.

Plaaslike Hoofkantore in Suid-Afrika:

PRETORIA en KAAPSTAD

Plaaslike komitee vir Rhodesië: **Salisbury.**

Hoofagent vir die O.V.S.: **Bloemfontein.**

Hoofagent vir Natal: **Pietermaritzburg.**

Gemagtigde Kapitaal	£10,000,000
Ingeskrewe Kapitaal	£6,975,500
Opbetaalde Kapitaal	£4,975,500
Reserwefonds	£2,100,000

DIE BANK HET MEER AS 400 TAKKE EN AGENTSAPPE IN
SUIDELIKE AFRIKA.

Besonderhede van die Dienste wat aan Kliënte aangebied word, is by die Bestuurder van enige tak verkrybaar.